

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการตามหาถิ่นพินบ้าน

โดย

มณีรัตน์ จันทลักษณ์ และคณะ

พฤศจิกายน 2552

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
โครงการตามหาหนิทานพื้นบ้าน

คณะผู้วิจัย

1. นายมนิรัตน์ จันทลักษณ์	13. นางทองคำ ถาวร
2.นางนรรธฐิยา ผลขาว	14. นางแดง ศิลายศ
3. นางภัศราวรรณ สุขกุล	15. นางแป รัตนคำ
4. นางสาวจิตร มงคลมะไฟ	16. นางทา ไชยสิงห์
5. นางจิตฤดี วรโพธิ์	17. นางเถาว์ บรรจง
6. นางเบญจมาศ ทองแสง	18. นางสาวราญ รัตนโสภา
7. นายรักทวี ผลขาว	19. นายบุญเชฟร์ มีสิทธิ์
8. นางภัทราพร โพธิ์แสน	20. นายสุวรรณ ไตรยสุทธิ
9. นางดวงกมล ศิลาคุปต์	21. นายเล่ง บัวเขียว
10. นางมณีวรรณ ปั่นทอง	22. นางเจียง มลศิลป์
11. นางอุตา นุ่นภักดี	23. นายประสิทธิ์ สารพันธ์
12. นางบุญหลาย ไตรยวงศ์	24.นางคำปลิว สระน้อย

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อค้นหา นิทานพื้นบ้าน และค้นหาภูมิปัญญา (ผู้เฒ่าเล่านิทาน) ในชุมชน 2) เพื่อศึกษาประเภท เนื้อหา องค์ความรู้ คติ และประวัติศาสตร์ ที่อยู่ในนิทานพื้นบ้านของชุมชน 3) เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอด หรือรูปแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้นิทานให้กับเด็กเยาวชนหรือชุมชน และ 4) เพื่อศึกษา ผลที่เกิดจากการนำนิทานมาเป็นสื่อเรียนรู้ในชุมชนทั้งผลที่เกิดกับเด็กและผลที่เกิดกับชุมชน ใน ประเด็นของกระบวนการเรียนรู้หรือเจตคติต่อท้องถิ่น/ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีคำถามการวิจัยคือ กระบวนการค้นหา นิทานพื้นบ้านหรือภูมิปัญญาด้านนิทานพื้นบ้านควรมีรูปแบบอย่างไร เนื้อหาของ นิทานพื้นบ้านมีองค์ความรู้ คติ หรือประวัติศาสตร์ชุมชนในเรื่องใดบ้าง จะมีกระบวนการถ่ายทอด หรือจัดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้นิทานอย่างไร และนิทานพื้นบ้านจะทำให้เด็กและชุมชนเกิด กระบวนการเรียนรู้หรือเห็นคุณค่าในท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาของตนเองหรือไม่

การศึกษาดำเนินงาน 9 หมู่บ้านในเขตตำบลน้ำคำ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก/โรงเรียนชั้นอนุบาลที่ เข้าร่วมโครงการ 3 แห่ง เด็กในศูนย์เด็กเล็ก/อนุบาล จำนวน 95 คน โรงเรียนประถมศึกษา 4 แห่ง นักเรียนชั้น ป. 4-6 จำนวน 85 คน มัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 4 คน ผู้เฒ่าผู้แก่ จาก 9 หมู่บ้าน จำนวน 109 คน ที่เป็นภูมิปัญญาเกี่ยวกับนิทาน การตามหาและได้มาซึ่งนิทานพื้นบ้านในพื้นที่ใช้ วิธีการสัมภาษณ์ การจัดเวทีต่างๆ เช่นเล่านิทานสะพานเชื่อมโยง ลงช่วงนิทาน ประกวดเล่านิทาน โดยทีมวิจัยเป็นผู้ติดตามจดบันทึก ผลการศึกษาทีมวิจัยสามารถจดบันทึกนิทานได้จำนวน 122 เรื่อง แยกเป็นประเภทได้ 10 ประเภท คือ 1) นิทานปรัมปรา จำนวน 11 เรื่อง 2) นิทานชีวิต จำนวน 10 เรื่อง 3) นิทานมหัศจรรย์ จำนวน 3 เรื่อง 4) นิทานประจำถิ่น จำนวน 4 เรื่อง 5) นิทานคติสอนใจ จำนวน 18 เรื่อง 6) นิทานอธิบายสาเหตุ จำนวน 21 เรื่อง 7) นิทานเรื่องสัตว์ จำนวน 17 เรื่อง 8) นิทานเรื่องผี จำนวน 1 เรื่อง 9) นิทานมุขตลก จำนวน 30 เรื่อง 10) นิทานเรื่องไม้ จำนวน 2 เรื่อง

ผลของการตามหาและพลิกฟื้นภูมิปัญญานิทานพื้นบ้านเห็นได้ว่านิทานยังคงมีพลังและคุณค่า ทำให้เกิดลานชุมชนที่ทำให้คนในชุมชนได้มีโอกาสพบปะ มีปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น เกิดความสุขและ สวัสดิการในกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ เด็กเยาวชนได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนอันเป็นรากเหง้าตนเอง เกิดการ ปรับเปลี่ยนวิถีคิดและพฤติกรรมจากการฟังนิทาน

กิตติกรรมประกาศ

การดำเนินการโครงการวิจัยเรื่อง ตามหาหนิทานพื้นบ้าน ครั้งนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาของ คณะอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น พี่เลี้ยงในระดับจังหวัด และที่ปรึกษาโครงการทุกท่านที่ให้คำแนะนำ ติดตามเยี่ยมให้กำลังใจและ อำนวยความสะดวกในการดำเนินงานครั้งนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ขอขอบคุณนักวิจัยจาก โครงการต่างๆ ในชุดเด็กและเยาวชนจังหวัดยโสธรทุกโครงการที่ได้ร่วมแลกเปลี่ยนให้ข้อเสนอแนะ

ขอขอบคุณท่านสาธาณสุขอำเภอไทยเจริญ ผู้บังคับบัญชาที่มองเห็นประโยชน์ของงานวิจัย เปิดโอกาสให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้ และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินงานต่างๆ

ท้ายที่สุดนี้คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ คณะครู ชาวบ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่ และเด็ก ๆ ในโครงการทุกคน ที่ได้สร้างโอกาส และกระบวนการเรียนรู้อันมีคุณค่านี้

คณะผู้วิจัย

พฤษภาคม 2552

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ข
สารบัญ	ค
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาของโครงการ	1
วัตถุประสงค์ของโครงการ	3
คำถามการวิจัย	3
ขอบเขตการดำเนินงาน	4
แผนงาน/วิธีการศึกษา	4
ระยะเวลาดำเนินการ	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
บทที่ 3 กระบวนการศึกษา	14
กลุ่มเป้าหมาย	15
เปิดตัวโครงการต่อสาธารณะ	15
การตามหานิทานพื้นบ้าน	20
การจัดเวทีเล่านิทานสะพานเชื่อมใจระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่	22
ลงข่วงนิทาน	25
บทที่ 4 ผลการศึกษา	29
กลุ่มเป้าหมาย	29
จำนวนนิทานพื้นบ้านและภูมิปัญญา	28
การวิเคราะห์นิทาน องค์ความรู้ คติ และประวัติศาสตร์ที่มีในนิทาน	36
กระบวนการถ่ายทอด หรือรูปแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้	42
ผลที่เกิดจากการนำนิทานมาเป็นสื่อเรียนรู้	46
บทเรียนการวิจัย	51
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	55

ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการ	55
รูปแบบที่เปลี่ยนไปของนิทาน	57
เมื่อเด็กๆ เขียนนิทาน	58

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทเรียนนักวิจัย	59
ข้อเสนอแนะ	60
เอกสารอ้างอิง	61
ภาคผนวก	62
รายชื่อทีมวิจัย	63
แบบฟอร์มเก็บข้อมูลนิทาน	64
ข้อมูลนิทาน	65

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา

ชาติไทยเป็นชนชาติที่มีวัฒนธรรมเก่าแก่ ซึ่งบรรพบุรุษได้สืบทอดมายังคนรุ่นหลัง ส่งผลให้คนไทยและสังคมไทยมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง แต่ในสภาพสังคมปัจจุบัน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เพราะวัฒนธรรมของต่างชาติได้เข้ามาสู่วิถีชีวิตของคนในสังคมไทย แทบจะกลมกลืนเข้ากับวิถีชีวิตคนไทย การสร้างให้ชุมชนเกิดความตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรม การเรียนรู้วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประวัติความเป็นมาในท้องถิ่นตน เป็นแนวทางหนึ่งที่จะปลูกฝังนิสัยรักท้องถิ่น และความภาคภูมิใจในรากเหง้าของตนเอง ซึ่งจะเป็นเงื่อนไขนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน

การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถเรียนรู้ได้จากจาริต ประเพณี พิธีกรรมและวรรณกรรม โดยเฉพาะวรรณกรรมประเภทนิทาน เนื่องจากนิทานเป็นวรรณกรรมที่เป็นเรื่องราวที่แฝงความคิด คติธรรม จริยธรรม พร้อม ๆ กับสะท้อนสภาพของสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น มีความสำคัญต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยเฉพาะด้านการพัฒนาทักษะการใช้ภาษา การวิเคราะห์วิจารณ์ การปลูกฝังค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม และความคิดสร้างสรรค์ นิทานพื้นบ้านคือสิ่งดีๆ ที่สั่งสมมาในอดีตในบริบทของเราเอง เป็นสิ่งที่ให้ความบันเทิงใจแก่ผู้ฟังแบบง่ายๆ และสะดวก ซึ่งบรรพบุรุษของเราได้ถ่ายทอดสู่กันมาด้วยปากต่อปากเป็นเวลายาวนาน ปัจจุบันนี้ความบันเทิงได้แฝงมาในรูปแบบต่างๆ มากมาย จนทำให้นิทานพื้นบ้านไทยซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งนับวันแต่จะสูญหายไป ยิ่งถ้าชุมชนไม่นำมาใช้ก็มีแนวโน้มที่นิทานจะสูญหายไปจากชุมชน

จากข้อมูลโครงการวิจัย “ชวนกันอ่านหนังสือให้เด็กฟัง” ซึ่งสนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ผ่านมาในปี 2550 พบว่าข้อค้นพบอย่างหนึ่งก็คือ หนังสือเป็นเพียงสื่อกลางในการที่ทำให้เด็ก กับผู้อ่านหนังสือได้มีปฏิสัมพันธ์กัน แต่เนื้อเรื่องที่ผู้อ่านหนังสือได้ถ่ายทอดให้เด็กฟังคือสิ่งสำคัญ ดังผู้ปกครองบางคนสะท้อนว่า “จำเนื้อเรื่องในหนังสือได้หมดแล้ว เล่าโดยไม่ใช้หนังสือก็ได้ เด็กก็ฟังดีเหมือนเดิม ” หรือในรายที่อ่านหนังสือไม่ออกแต่ใช้วิธีเล่านิทานให้หลานฟัง แทนการอ่านหนังสือเด็กก็สนใจ พอๆ กับการอ่านหนังสือ

อีกข้อค้นพบหนึ่ง คือ “ นิทานหายไปไหน ” โดยเฉพาะนิทานพื้นบ้านกับผู้เฒ่าผู้แก่ ผลการศึกษาส่วนหนึ่งคือวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของครอบครัวในชุมชนที่ศึกษาเปลี่ยนไปพบว่า เด็กๆ อยู่กับทีวี ส่วนใหญ่ได้ดูทีวีทุกวัน มีเพียงเด็กแรกเกิด – 2 เดือน เท่านั้นที่ไม่ได้ดูทีวี ส่วนใหญ่เป็นรายการการ์ตูนทั้งจากทีวีและซีดี นอกนั้นเป็นละคร และรายการทั่วๆ ไปที่ผู้ปกครองดู ผู้ปกครอง

ปล่อยให้เด็กอยู่กับทีวี เพื่อตัวเองจะได้มีเวลาทำงานอย่างอื่น ทำให้สัมพันธภาพระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ลดน้อยลง และผู้เฒ่าผู้แก่ก็ยังบอกว่า “กลัวนิทานที่ตัวเองเล่าไม่สนุกเหมือนหนังสือในทีวี” ดังนั้นทีมวิจัยจึงได้มีการต่อยอดโครงการอ่านหนังสือโดยการส่งเสริมให้ผู้เฒ่าผู้แก่มาเล่านิทานที่บ้านให้เด็กฟังที่ศูนย์พัฒนาเด็กฯ ในสังกัดของ อบต.น้ำคำ ภายใต้ความมุ่งหมายที่ว่า การใช้นิทานที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสื่อ ในการถ่ายทอดเรื่องราวจะเป็นการสร้างเสริมความรู้ วิธีที่ดีงาม องค์ความรู้ หรือประวัติศาสตร์ที่แฝงอยู่ในนิทานพื้นบ้านจะทำให้เด็กและชุมชนเกิดความรู้ ภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตนเอง ผลที่เกิดขึ้นก็คือ ได้รับความสนใจจากเด็กเป็นอย่างมาก และผู้เฒ่าผู้แก่เองก็เกิดความสุข ความภาคภูมิใจ เด็กเองก็ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เป็นความคิด ความเชื่อ คติ วิธีพื้นบ้านผ่านเนื้อเรื่องของนิทานที่นำมาเล่า เช่น เรื่องดาวลูกไก่ สอนให้เด็กรู้จักถึงความกตัญญูเป็นต้น แต่จากที่ดำเนินการยังมีข้อจำกัดในเรื่องจำนวนของผู้เฒ่าที่มานิทานมีน้อย และข้อจำกัดเรื่องเวลาในการเล่านิทาน จึงเกิดความสนใจกับทีมวิจัยในพื้นที่ ที่จะศึกษาเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน โดยการรวบรวมนิทาน ค้นหาผู้เฒ่าเล่านิทานในชุมชน ศึกษาประเภทของนิทาน เนื้อหาในนิทาน การถอดองค์ความรู้ที่แฝงในนิทาน ศึกษากระบวนการถ่ายทอด หรือรูปแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับเด็กเยาวชนหรือชุมชน ศึกษาผลที่เกิดจากการนำนิทานมาเป็นสื่อเรียนรู้ในชุมชนทั้งผลที่เกิดกับเด็กและผลที่เกิดกับชุมชน ในประเด็นของพัฒนาการเรียนรู้ หรือเจตคติต่อท้องถิ่น/ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

การวิจัยในครั้งนี้เลือกพื้นที่ 9 หมู่บ้านในตำบลน้ำคำ อำเภอไทยเจริญ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์พื้นที่หนึ่งในจังหวัดยโสธร ซึ่งเดิมอยู่กับอำเภอลือเมฆา จังหวัดอุบลราชธานี โดยในปี 2515 แยกจากจังหวัดอุบลราชธานี เป็นจังหวัดยโสธร ปัจจุบันตำบลน้ำคำ ขึ้นอยู่ในการปกครองของอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร พื้นที่มีสภาพเป็นที่ราบสูง มีป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร และหัตถกรรม มีจำนวนประชากร 6,692 คน และจำนวนหลังคาเรือน 1,249 หลังคาเรือน มีประชาชน 3 หมู่บ้านนับถือศาสนาคริสต์ คือ บ้านโนนป่าช้า บ้านหนองคูน้อย และบ้านโคกยาว ชุมชนในตำบลน้ำคำมีวัฒนธรรมประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาตามฮีตของอีสานแทบทุกประเพณีใน 12 เดือน แต่ในภาพรวมนั้นยังเป็นการปฏิบัติเฉพาะกลุ่มผู้ใหญ่ ผู้เฒ่าผู้แก่ การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนยังไม่มี ความเข้มข้นมากนัก จึงทำให้มองว่ามรดกทางวัฒนธรรมประเพณีโดยเฉพาะวัฒนธรรมประเพณี หรือวิถีชุมชนที่มีอยู่ในนิทานพื้นบ้าน อาจขาดการเรียนรู้และสืบสาน ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อ การขาดรากเหง้าของชุมชนในกลุ่มคนรุ่นใหม่

โดยในการศึกษาเลือกศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่เคยร่วมโครงการชวนกันอ่านหนังสือให้เด็กฟัง จำนวน 3 แห่ง เนื่องจากเป็นศูนย์เด็กเล็กที่เคยมีผู้เฒ่าผู้แก่ไปเล่านิทานให้เด็กฟัง และอบต.ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเด็กในศูนย์โดยพยายามหาแบบการจัดการเรียนรู้ต่างๆ มาให้เด็กได้เรียนรู้ ครูในศูนย์เด็กก็ให้ความสนใจกับการนำนิทานมาใช้เป็นสื่อ และเลือกโรงเรียนประถมศึกษา

4 แห่ง ซึ่งเป็นโรงเรียนที่อยู่ในชุมชนที่มีความเก่าแก่มากมีจำนวนประชากรมาก และผู้บริหารโรงเรียนต่างให้ความสนใจในการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวทางของงานวิจัยนี้ สำหรับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ เลือกโดยให้สมัครใจเข้าร่วมโครงการ โดยจำนวนคนจะพิจารณาตามความเหมาะสม

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อค้นหานิทานพื้นบ้าน และค้นหาภูมิปัญญา (ผู้เฒ่าเล่านิทาน) ในชุมชน
2. เพื่อศึกษาประเภท เนื้อหา องค์ความรู้ คติ และประวัติศาสตร์ ที่อยู่ในนิทานพื้นบ้านของชุมชน
3. เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอด หรือรูปแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้นิทานให้กับเด็กเยาวชนหรือชุมชน
4. เพื่อศึกษาผลที่เกิดจากการนำนิทานมาเป็นสื่อเรียนรู้ในชุมชนทั้งผลที่เกิดกับเด็กและผลที่เกิดกับชุมชน ในประเด็นของกระบวนการเรียนรู้หรือเจตคติต่อท้องถิ่น/ภูมิปัญญาท้องถิ่น

คำถามการวิจัย

กระบวนการค้นหานิทานพื้นบ้านหรือภูมิปัญญาด้านนิทานพื้นบ้านควรมีรูปแบบอย่างไร เนื้อหาของนิทานพื้นบ้านมีองค์ความรู้ คติ หรือประวัติศาสตร์ชุมชนในเรื่องใดบ้าง จะมีกระบวนการถ่ายทอดหรือจัดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้นิทานอย่างไร และนิทานพื้นบ้านจะทำให้เด็กและชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้หรือเห็นคุณค่าในท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาของตนเองหรือไม่

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

นิทานพื้นบ้าน หมายถึง เรื่องที่เล่าสืบต่อเนื่องกันมาโดย โดยมีการดัดแปลงเรื่องราวบางส่วนให้สอดคล้องกับท้องถิ่น ทั้งสภาพภูมิศาสตร์ คติ ความเชื่อ ค่านิยม และวิถีการดำเนินชีวิต ซึ่งมีหลายประเภท ได้แก่ นิทานปรัมปรา นิทานมหัศจรรย์ นิทานชีวิต นิทานประจำถิ่น นิทานคติสอนใจ นิทานอธิบายสาเหตุ นิทานเรื่องสัตว์ นิทานเรื่องผี นิทานมุขตลก นิทานเรื่องไม้และนิทานเข้าแบบ

ขอบเขตการดำเนินงาน

ดำเนินงานใน 1 ตำบล 9 หมู่บ้าน รายละเอียดดังนี้ บ้านน้ำคำ หมู่ที่ 1,12 บ้านคำสร้างช้าง บ้านหนองถ่ม บ้านหนองคูน้อย บ้านโนนป่าช้า บ้านโคกยาว บ้านนาเอื้อง บ้านนางช้างเผ่า

ศูนย์เด็กที่เข้าร่วมโครงการ 3 แห่ง คือ คำสร้างช้าง น้ำคำ นาเอื้อง-นางช้างเผ่า

รร.ประถมศึกษา 4 แห่ง ดังนี้ โรงเรียนมารีย์นุเคราะห์ โรงเรียนบ้านน้ำคำ โรงเรียนบ้านคำสร้างช้าง และโรงเรียนบ้านนาเอื้องนางช้างเผ่า

กลุ่มเป้าหมายของโครงการมี ดังนี้

1. นักเรียนชั้นป.4 จาก 4 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านคำสร้างช้าง โรงเรียนมารีย์นุเคราะห์ โรงเรียนบ้านนาเอื้องนางช้างเผ่า และโรงเรียนบ้านน้ำคำ จำนวน 89 คน
2. เด็กในศูนย์เด็กเล็ก/อนุบาล จำนวน 95 คน
3. ผู้เฒ่าผู้แก่ จาก 9 หมู่บ้าน ที่เป็นภูมิปัญญาเกี่ยวกับนิทาน

แผนงาน/วิธีการศึกษา

1. เลือกพื้นที่วิจัยแบบเจาะจงตามความสมัครใจ โดยเลือกทีมวิจัยหรือผู้ประสานงานในแต่ละพื้นที่ เป็นผู้ที่เห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็ก
2. ประชุมปรึกษาหารือทีมวิจัยและที่ปรึกษาในการวางแผนการวิจัย
3. ทีมวิจัยหลักร่วมกันทำเครื่องมือในการเก็บข้อมูลนิทานพื้นบ้าน ตลอดจนเครื่องมือในการประเมินผลโครงการ
4. เก็บข้อมูลโดยการสำรวจ รวบรวม นิทานพื้นบ้าน และศึกษาวิถีชีวิต กับการเล่านิทาน โดยใช้กิจกรรมในการเก็บข้อมูล ดังนี้
 - 4.1 ลงข่วงนิทาน ในชุมชน
 - 4.2 จัดเวทีเล่านิทานสะพานเชื่อมโยงระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่
 - 4.3 จัดเวทีเด็กชักชวนเพื่อศึกษาวิถีชีวิตชุมชนของเด็กและผู้ใหญ่
 - 4.4 จัดประกวดการเล่านิทานพื้นบ้าน ในชุมชนและโรงเรียน
 - 4.5 กิจกรรมอื่นๆ ตามความเหมาะสมที่ปรับตามสถานการณ์
5. วิเคราะห์เนื้อหา นิทานเกี่ยวกับประเภท เนื้อหา องค์ความรู้ คติ และประวัติศาสตร์
6. ทีมวิจัยสรุป และวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเพื่อคืนข้อมูลให้ชุมชน
7. จัดทำหนังสือทำมือนิทานพื้นบ้าน และทำหนังสือเล่มเล็ก
8. เผยแพร่นิทานพื้นบ้านจากสื่อที่จัดทำขึ้น (หนังสือเล่มเล็ก)
9. กิจกรรมเล่านิทานโดยใช้วิทยุชุมชนเป็นสื่อในการเล่านิทาน
10. จัดเวทีย่อนำเสนอผลงานในชุมชน 4 ครั้ง
11. จัดเวทีใหญ่นำเสนอผลงานแก่ชุมชน/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 1 ครั้ง

12. ถอดบทเรียน เป็นระยะ ตามช่วงเวลาของแต่ละกิจกรรม
13. เข้าร่วมนำเสนอผลการวิจัยในเวทีเครือข่ายของจังหวัด และอื่น ๆ ตามความเหมาะสม
14. จัดทำรายงานความก้าวหน้าและรายงานฉบับสมบูรณ์

ระยะเวลาดำเนินการ

เม.ย. 2551 - มี.ค. 2552 (1 ปี)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้นิทานพื้นบ้าน และภูมิปัญญา (ผู้เฒ่าเล่านิทาน) ในชุมชน ซึ่งจะป็นองค์ความรู้ที่เป็นของชุมชน
2. เด็กและชุมชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหา องค์ความรู้ คติ และประวัติศาสตร์ ที่อยู่ในนิทานพื้นบ้านของชุมชน ทำให้รู้จักตนเอง เห็นคุณค่าของท้องถิ่น เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน
3. ได้รูปแบบในการถ่ายทอด หรือรูปแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้นิทานให้กับเด็กเยาวชนหรือชุมชน ซึ่งจะป็นความรู้ที่สามารถนำไปใช้กับพื้นที่อื่นได้
4. เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน
5. เกิดการอนุรักษ์ และสืบทอดนิทานพื้นบ้านไม่ให้สูญหาย

บทที่ 2

ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัย “ตามหานิทานพื้นบ้าน” ได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจาก หนังสือ แปลเรื่อง “มหัศจรรย์แห่งการอ่าน” ของ เมม ฟ็อกซ์ เนื่องจากมีเนื้อหาบางส่วนที่กล่าวถึงการเล่า นิทานให้เด็กฟัง ที่มีผลไม่แตกต่างกับการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง ดังนี้

ประวัติความเป็นมาของนิทานพื้นบ้าน

นิทานที่พวกเราได้ยินได้ฟังมาตั้งแต่เด็ก ๆ สมัยก่อนคงมีน้อยคนมากที่ไม่เคยฟังนิทาน จวบจนปัจจุบัน นิทานยังคงอยู่และเป็นที่ชื่นชอบของเด็กๆ หรือแม้กระทั่งผู้ใหญ่เองก็ชอบฟังนิทาน เมื่อศึกษาจึงพบว่าแท้จริงนิทาน เป็นเหมือนตัวแทนทางความคิดและจินตนาการของคน นิทานจึงไม่ เป็นเรื่องพื้นๆธรรมดา แม้จะเรียกว่านิทานพื้นบ้านก็ตาม

ศิริพร ณ ถลาง นักคิดชนวิทยา ได้ศึกษาวิธีวิทยาในการวิเคราะห์ ดำนานิทานพื้นบ้าน ในเรื่องการพัฒนาและสถานภาพการศึกษาคิดชนวิทยาในประเทศตะวันตกว่า นิทานพื้นบ้านเริ่มเป็นที่ สนใจของนักวิชาการตั้งแต่คริสต์ศตวรรษ ที่ 19 ที่เริ่มสนใจศึกษาวิถีชีวิตของชาวบ้าน ตั้งแต่ที่นิทานที่ ชาวบ้านเล่า เพลงที่ชาวบ้านร้องเล่น การแสดงของชาวบ้าน ความเชื่อประเพณีของชาวบ้าน ซึ่งก่อนหน้านั้นไม่เคยอยู่ในความสนใจของนักวิชาการ คำว่า Folk-Lore หรือความรู้เกี่ยวกับชาวบ้านเป็นคำที่ วิลเลียม ธอมส์ (William Thoms) นักวิชาการชาวอังกฤษได้บัญญัติขึ้นใน ค.ศ. 1846 นับตั้งแต่นั้นมา เรื่องราววิถีชีวิตของชาวบ้าน จึงกลายมาเป็นข้อมูลใหม่ ที่เปิดทางให้นักวิชาการในประเทศต่างๆ ได้ลงไปศึกษาวิถีชีวิตของผู้คน ระดับล่าง และได้พัฒนาทฤษฎีที่จะใช้ ในการตีความ เพื่อทำความเข้าใจ ความหมายและสารที่ชาวบ้านพยายามสื่อผ่านคติชนซึ่งเป็นข้อมูลทางวัฒนธรรมที่ใช้เป็นภาษา แทน ความคิด ความเชื่อ จินตนาการ ความรู้สึกของชาวบ้าน มีการเก็บข้อมูลนิทานพื้นบ้านแพร่กระจายไปทั่วโลก (ศิริพร ณ ถลาง, 2552 : 2-3)

เกริก ยุ้นพันธ์ (2543) ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของการเล่านิทาน ว่า การเล่า เป็น ประวัติศาสตร์สืบทอดที่ต้องอาศัยความทรงจำแทนการจดบันทึกในครั้งสมัยโบราณถือเป็นประเพณี โดยมีผู้เล่าที่มีความสามารถและบุคคลที่ไม่นับถือ นิทานมีเล่ากันทุกชาติ ทุกภาษา เนื้อหาของนิทานที่เล่าเป็นเรื่องราวที่ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ความดีความงาม และเรื่องของการยกย่องเชิดชู ปลูก จิตสำนึกของคนให้ประพฤติอยู่ในความดี และเป็นตัวอย่างแก่สังคม ต่อมามีการให้ความสำคัญแก่นิทานโดยเอานิทานเข้ามาเล่าและจัดกิจกรรมในห้องสมุด ตลอดจนการเรียนการสอนได้มีวิชาการเล่า นิทานขึ้น

ความหมายของนิทานพื้นบ้าน

ประมวล พิมพ์เสน (2545 : 52) ครูภูมิปัญญาไทย ด้านภาษาและวรรณกรรม ได้ให้ความหมายของนิทานพื้นบ้านอีสาน ในหนังสือ ภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน ว่า หมายถึง เรื่องราวต่างๆที่เล่าสืบกันมาหรือจารไว้ตามหนังสือผู้คนที่ไม่ใช่เรื่องราวของปัจจุบัน อาจเป็นเรื่องราวหรือเรื่องสั้นก็ได้ และคำวนิทานเป็นเรื่องที่ไม่จำเป็นต้องไปค้นหาความจริงฟังแล้งก็แล้วไปไม่จำเป็นต้องไปพิสูจน์ว่าเป็นไปได้หรือไม่ต่อไปเรื่อยๆแต่ถ้าเป็นเรื่องที่น่าสนใจก็อาจจบสิ้นลงหลังการฟังหรือเล่าจบ คำวนิทานพื้นบ้านคงจะหมายถึงท้องถิ่นหรือในหมู่บ้านคำว่าพื้นแปลว่าเรื่องนิทานพื้นบ้านจึงเป็นเรื่องราวที่เล่าขานสู่กันฟังในระหว่างชาวบ้านทั่วไป

สาเหตุการเกิดนิทานพื้นบ้าน

ประมวล พิมพ์เสน (2545) ได้เขียนถึงสาเหตุการเกิดนิทานพื้นบ้าน ไว้ดังนี้

- 1) เกิดจากความเชื่อคนอีสานโบราณเชื่อว่าผีเทพเจ้าแต่เรียกว่าแถน คล้ายกับคนจีนซึ่งเรียกว่าเทียน ซึ่งเรียกความเชื่อของชาวอีสานแบ่งเป็น 2 ช่วงคือช่วง ช่วงก่อนพระพุทธศาสนาเข้ามาจะเชื่อเรื่องผีसानางไม้ และช่วงอิทธิพลของพุทธศาสนา ชี้ให้คนมีเหตุมีผลไม่หลงมงาย ทุกอย่างเกิดจากเหตุและดับลงด้วยเหตุ ทำดีได้ดี นิทานที่เกิดขึ้นจึงอิงตำนาน อิงธรรมะ
- 2) เกิดจากลัทธิและศาสนา ศาสนาต้องมีศาสดา มีสัญลักษณ์และพิธีกรรมเป็นของตนเอง จึงจะถือเป็นศาสนาโดยสมบูรณ์ ศาสดาได้ยกนิทานขึ้นมาแล้วใส่แนวคิดและคำสอนของตัวเองลงไปศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่มีคำสอนมากมีวิธีการสอนหลากหลายน่าสนใจ ศาสนาพราหมณ์ก็มีตำนานน่าอ่านน่าสนใจ อย่างเรื่องมหาภารตะ เป็นต้น
- 3) เกิดจากการหาทางออกของปัญหา ความอยากรู้อยากเห็นอยากอธิบายได้ทุกสิ่งทุกอย่างที่พบเห็นอยู่บนพื้นโลก เช่น คนเกิดได้อย่างไร ภูเขาเกิดได้อย่างไร
- 4) เกิดจากการต้องการความบันเทิง นิทานมุขตลกมีการผูกเรื่องขึ้นให้น่าเชื่อดูเป็นจริงเป็นจังสร้างขึ้นเพื่อความสนุกสนานขบขัน
- 5) เกิดจากการแสดงภูมิปัญญา ที่ประพันธ์ แฝงคติสอนใจ
- 6) วิวัฒนาการนิทานจากอดีตสู่ปัจจุบัน ปรับปรุงและพัฒนาตามความเจริญของสังคม ความเชื่อ เศรษฐกิจ บทบาทของศาสนาน้อยลง

ประเภทและลักษณะของนิทานพื้นบ้าน

วรรณิ วิบูลย์สวัสดิ์ แอนเดอร์สัน (2531 : 126-129) ได้แยกย่อยประเภทนิทานตามลักษณะตัวเอก ดังนี้

- 1) นิทานวีรบุรุษ ตัวเอกของเรื่องในนิทานประเภทนี้คือพระเอก
- 2) นิทานเกี่ยวกับกำเนิด นิทานประเภทนี้ถือว่าเป็นตำนานประเภทหนึ่ง ในตอนท้ายมักจะจบลงว่า เพราะเหตุฉะนั้น... (เช่น นกกระยางจึงตาสีแดง)
- 3) นิทานชวนฝัน เป็นนิทานที่จะเรียกความเชื่อจากผู้ฟังว่าควรเป็นเรื่องจริงมากกว่าเทพนิยาย
- 4) สัตวนิทาน เป็นนิทานประเภทสัตว์เป็นตัวละครในเรื่อง และมักจะบรรยายให้สัตว์เหล่านั้นมีพฤติกรรมคล้ายมนุษย์ เช่น พุดได้ มีอารมณ์รัก โกรธ โลก หลง เช่น มนุษย์
- 5) นิทานสุภาษิต เป็นนิทานที่ไม่ได้เล่าเพื่อความสนุก ตลกขบขัน แต่เล่าให้ฟังเพื่อเป็นคติสอนใจ สอนศีลธรรมและการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง
- 6) นิทานคนเจ้าปัญญา ตัวเอกของเรื่องจะเป็นคนเจ้าปัญญา บางครั้งถึงฉลาดแกมโกงมีเล่ห์เหลี่ยมกุศโลบายมากมายที่นำมาใช้เอาชนะคู่ปรับ
- 7) นิทานคนจอมโง่ ตัวเอกของนิทานมีพฤติกรรมโง่เขลาเบาปัญญาอย่างแทบไม่น่าเชื่อ
- 8) นิทานตลกขบขัน รวมเรื่องตลกและเรื่องขำขันสั้นๆ เรื่องตลกจะแทรกความโปกฮาไว้ตรงคำพูด

กองโบราณคดี กรมศิลปากร (2531 : 127) ได้มีการสรุปลักษณะของตำนานและนิทานพื้นบ้านอีสานดังต่อไปนี้

- 1) ตำนานและนิทานพื้นบ้านอีสานไม่นิยมระบุชื่อผู้แต่ง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะไม่ต้องการอวดอ้างชื่อประการหนึ่ง มีต้นกำเนิดมาจากการเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะซึ่งไม่ทราบผู้เล่าต้นเรื่องแน่นอนประการหนึ่ง ประกอบกับนิทานพื้นบ้านอีสานแทบทั้งสิ้นจะเป็นเรื่องอิงพุทธศาสนาผู้แต่งจึงอาจจะถือว่าตนแต่งเป็นเรื่องศาสนาบูชาและไม่กล้าออกชื่อตนไว้ในที่เดียวกับที่ซึ่งมีการออกชื่อพระพุทธเจ้าตามค่านิยมท้องถิ่น
- 2) ตำนานและนิทานพื้นบ้านอีสานนั้นส่วนมากเป็นนิยายเล่าเรื่องที่เกิดจากจินตนาการโดยอาศัยหลักการของเหตุและผลในตัวเอง ไม่คำนึงถึงหลักเหตุผลตามความจริงดังนั้นก็จึงมีเรื่องราวที่เป็นอภินิหารปรากฏอยู่โดยทั่วไปในนิทานพื้นบ้านอีสานแทบทุกเรื่อง
- 3) ตำนานนิทานพื้นบ้านอีสาน มีส่วนเกี่ยวพันกับการเล่าเรื่องหรืออ้างถึงพุทธศาสนาเป็นอย่างมากเช่นเล่าเรื่องพุทธประวัติ เล่าเรื่องชาดก เล่าเรื่องเหตุการณ์ในพุทธศาสนา หรือแม้ในตำนานที่กล่าวถึงเรื่องราวของชุมชนโบราณในภาคนี้เช่น อูรังคนิทานก็อ้างอิงถึงพุทธทำนายกล่าวถึงเล่าเรื่อง

เกริ่นนำตำนานไว้ว่าในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้เสด็จมาในดินแดนแถบนี้และได้พยากรณ์ถึงเหตุการณ์และสถานที่ต่างๆไว้แทบทุกเมือง

4) ตำนานและนิทานพื้นบ้านอีสานนั้นนอกจากจะอยู่ในฐานะตัวถ่ายทอดเรื่องราวตามปกติแล้ว ยังอยู่ในฐานะตัวกำหนดค่านิยมทางสังคมและสภาพความเป็นอยู่อีกด้วย ดังนั้นเราจึงอาจทราบถึงพฤติกรรม สภาพความเป็นอยู่ และค่านิยมทางสังคมของภาคอีสานได้เป็นอย่างดีจากตำนานและนิทานพื้นบ้านอีสาน

5) ตำนานและนิทานพื้นบ้านอีสานนั้นได้รับการถ่ายทอดเรื่องราวและแนวความคิดจากชุมชนในดินแดนแถบอื่นมาก จะเห็นได้ว่ามีนิทานพื้นบ้านอีสานหลายเรื่องที่ได้รับถ่ายทอดมาจากดินแดนใกล้เคียง

ศิริพร ณ ถลาง นักคติชนวิทยา ได้วิเคราะห์ให้เห็นบทบาทหน้าที่ การดำรงอยู่ในสังคมของคติชน ตำนานปรัมปราและนิทาน ในแต่ละบทบาทแตกต่างกัน มาลินนอฟสกี นักวิชาการด้านคติชนวิทยา กล่าวว่า ตัวบท (ของเรื่องเล่า) ก็เป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก แต่ถ้าปราศจากบริบท ตัวบทนั้นก็ดูจะเป็นสิ่งไม่มี “ชีวิต” และอีกประโยคหนึ่งที่ว่า เรื่องเล่าทั้งหลาย “มีชีวิตอยู่” ในสังคมของชาวบ้าน ไม่ได้มีชีวิตอยู่บน “กระดาษ”

ความสำคัญและประโยชน์ของนิทานพื้นบ้าน

ประมวล พิมพ์เสน (2545) เขียนถึง ความสำคัญของนิทานพื้นบ้านอีสาน ว่ามีความสำคัญดังนี้ คือ

- 1) เป็นแบบอย่างต่อการประพฤติปฏิบัติ มีคติสอนใจ คำคมสุภาษิตสั่งสอน
- 2) ทำให้เกิดประเพณีวัฒนธรรมต่างๆจากแนวปฏิบัติของตัวละคร และข้อสรุปของนิทาน ทำให้เกิดประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ
- 3) เกิดอิทธิพลต่อสังคมและชุมชน นิทานที่แต่งขึ้นจากความเชื่อมีข้อคิดคติธรรม โดยแต่งเป็นกลอนลำหรือสรภัญญ์
- 4) เกิดกฎหมายประเพณี ข้อปฏิบัติของสังคมที่ไม่จำเป็นต้องเขียนไว้ทุกคนก็ปฏิบัติตาม เช่นเรื่องชะล่า หรือข้อห้าม ในชุมชน

เกริก ยूनพันธ์ (2543 : 30) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการเล่านิทานต่อเด็กๆ ว่า หากผู้เล่าฯ นิทานได้เก่งๆ จะมีอิทธิพลกับเด็กๆ มาก เพราะผู้เล่านิทานคือผู้นำของเด็กๆ ให้พวกเขาคล้อยตามได้ในทุกๆ เรื่องที่ผู้เล่าเชิญชวนหรือขอร้องให้เขาประพฤติหรือทำตาม หากจัดและคัดสรรนิทานก็จะเกิดประโยชน์สรุปคือ เด็กๆ หรือผู้ฟังจะเกิดความรู้สึกอบอุ่นและใกล้ชิดเป็นกันเองกับผู้เล่า เกิดความเพลิดเพลิน ผ่อนคลาย สดชื่นแจ่มใส มีสมาธิ ถูกกล่อมเกลียดด้วยเนื้อหานิทานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เข้าใจในความดีงามยิ่งขึ้น ละเอียดอ่อนรู้จักรับรู้จักให้ มองโลกในแง่ดี มีกระบวนการคิด

พิจารณาแก้ไขปัญหาได้ สร้างความกล้า กล้าคิดกล้าแสดงออก ประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันได้ เสริมสร้างจินตนาการกว้างไกลและนิทานสามารถช่วยให้เด็กๆ และผู้ฟังรู้จักการใช้ภาษาและการออกเสียงที่ถูกต้อง

การสืบทอดนิทานพื้นบ้าน

เมื่อพูดถึงนิทาน ต้องพูดถึงการสืบทอดเพราะนิทานเป็นเรื่องเล่าที่ถ่ายทอดกันมา หลายชั่วอายุคน แม้นิทานที่แต่งขึ้นใหม่ก็เป็นเรื่องเล่า การสืบทอด จากการศึกษาเอกสาร และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่า มีลักษณะการสืบทอดหลากหลายดังนี้

ลักษณะการสืบทอด ประมวล พิมพ์เสนได้แบ่งการสืบทอดเป็น 3 ลักษณะคือ **สืบทอดโดยการเล่านิทาน** เช่น ใช้เล่าจំจี้หม้อกรรม การเล่าในเทศกาลงานบุญต่างๆ เป็นการแสดงอาณิสต์ และเป็นการจันกองบุญ สอดแทรกเรื่องบาป บุญ หมอเล่านิทานเก่งๆจะเป็นที่นิยมของประชาชนจึงมีการพัฒนารูปแบบการเล่าให้สนุกสนานอยู่เสมอ การเล่าโดยพระเวลาเทศนา เวลาพระเทศน์มักหยิบยกเอานิทานมาเป็นอย่าง ประชาชนชอบ ยังได้เนื้อหานิทานด้วย การเล่าโดยโฆษกแถมพร หรือการให้พรในงานบุญ เล่าโดยบรรพบุรุษ ในครอบครัวสืบทอดโดยหมอลำ ผู้ฟังจะได้รสชาติได้สนุกสนาน ได้รู้เรื่องนิทาน หมอลำได้วิวัฒนาการมาจากนิทานพื้นบ้าน มีลำพิ่น (เป็นการลำเลาเรื่อง) ลำหมู่หรือลำเรื่อง เป็นการลำเลาเรื่องหลายคนพร้อมกัน และลำกลอน และสืบทอดโดยการจาร หรือจารึกลงในหนังสือผูก การจาร จะจารลงในใบลานปัจจุบันหาอ่านได้ยาก

เกริก ชื่นพันธ์ (2543 : 30) ได้กล่าวถึง ลักษณะการสืบทอดปีกรูปแบบหนึ่ง คือ เทศกาล การเล่านิทาน ว่าการเล่านิทานมีเวลา และสถานที่ที่เหมาะสมตามแต่ละโอกาส และในโอกาสพิเศษแตกต่างกันไป เช่น บางครั้งการเล่านิทานเล่าในวันแต่งงาน งานวันเกิด งานฉลองพิเศษการจัดงานศพ การเล่านิทานขณะซื้อและขายของ เล่าขณะไปเยี่ยมเยือน เล่านิทานตามวันเวลาและฤดู เล่าเพื่อปลุกฝังคุณธรรมและจริยธรรมก่อนนอน ผู้เล่ามักเป็นผู้ใหญ่ หรือผู้ที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะหรือดำรงตำแหน่งเป็นผู้นำ นิทานที่เล่ามักเป็นเรื่องราว ที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ เรื่องของครอบครัวเรื่องเกี่ยวกับวีรบุรุษบรรพบุรุษ เรื่องตลกเรื่องขบขันสนุกสนาน และเรื่องเกินเลยความเป็นจริงหรือเรื่องโกหก

การเล่านิทาน

มาซารุ อิบูกะ ชีระ สุมิตร/พรอนงค์ นิยมคำ (2550 : 59 -60) กล่าวถึงการอบรมเลี้ยงดูเด็กว่าในการแยกเป็นครอบครัวเล็กไม่แน่ว่าจะดี เราไม่ควรมองข้ามข้อดีที่สำคัญของการมีคนหลายวัยหลายรุ่นอยู่ในครอบครัวเดียวกัน ไม่ว่าสมัยไหนความคิดอ่านในด้านความสัมพันธ์ของมนุษย์เป็นสิ่งที่จำเป็นเสมอ การพรากเด็กจากคนแก่ด้วยเหตุผลที่ว่าคนแก่ตามใจเด็กจนเกินไป ทั้งๆที่คนแก่มีประสบการณ์อันล้ำค่า ถ้าไม่ยอมให้ลูกเอาแต่ใจตนเอง พ่อแม่ควรเป็นผู้กำหนดระเบียบเสียเอง การพูดคุยและพฤติกรรมแต่ละอย่างของคนแก่เป็นสิ่งที่กระตุ้นเด็กชนิดที่พ่อแม่ไม่อาจให้ลูกได้

เกริก ยूनพันธ์ (2543 : 36) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้เล่านิทานและลักษณะการเล่านิทาน ผู้เล่านิทานต้องมีน้ำเสียงดี เลือกใช้ภาษาที่เหมาะสมออกเสียงชัดเจนแสดงออกด้วยความสง่าเป็นกันเอง ต้องมีความจำดี มีปฏิภาณไหวพริบแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี ผู้เล่าต้องเตรียมตัวให้พร้อมในการเล่า เลือกเรื่องที่เหมาะสมกับผู้ฟัง สุภาพอ่อนน้อม สร้างสถานการณ์ให้เร้าใจน่าติดตาม เป็นนักฟังที่ดีในการฟังเรื่องราวอย่างมีสมาธิรวมทั้งมีสมาธิในการเล่าด้วย และถ้าใช้สื่อหรืออุปกรณ์จะต้องจัดเตรียมให้เรียบร้อย

นักเล่านิทาน : ผู้มีส่วนกำหนด “ชีวิต” ของนิทาน ฟอน ซีดอฟ ” (ศิริพร ณ ถลาง, 2552) ผู้ชี้ให้เห็นความสำคัญของนักเล่านิทานในการกำหนด “ชีวิตของนิทาน” ว่าในแต่ละสังคมจะมีบุคคลอยู่ 2 ประเภท คือ นักเล่านิทานเป็นผู้ถ่ายทอดและสืบทอดนิทานในแต่ละสังคม คนประเภทนี้มีวิญญูญาณความเป็นนักเล่านิทาน สามารถจดจำและถ่ายทอดนิทานได้อย่างมีชีวิตชีวา ดังนั้นหากนักเล่านิทานในสังคมใดๆเสียชีวิตโดยไม่มีใครรับช่วงต่อ นิทานในสังคมนั้นๆก็อาจจะ “ไม่มีชีวิตอยู่ต่อ” ไปด้วย นานวันนิทานเก่าแก่ในสังคมนั้นก็จะเลือนหายไปจากความทรงจำของคนในสังคมนั้น ส่วนบุคคลอีกประเภทหนึ่งอาจมีบทบาทในการช่วยจดจำนิทานและช่วยทักท้วงหากนักเล่านิทานเล่าเรื่องข้ามไปแต่ไม่มีความสามารถในการถ่ายทอดนิทานต่อให้มีชีวิตชีวาน่าฟังอย่างนักเล่านิทานตัวจริงทำได้ ดังนั้น “ชีวิตของนิทาน” จึงขึ้นอยู่กับนักเล่านิทานเป็นสำคัญ นอกจากนั้นตัวนักเล่าแต่ละคนมีส่วนสำคัญทำให้เกิดสำนวนนิทานที่ต่างกันอันเป็นคำอธิบายว่าเหตุใดจึงมีสำนวนต่างๆของนิทานเรื่องเดียวกันเกิดขึ้นมากมายในกระแสการถ่ายทอดนิทานในประเพณีบอกเล่าเช่น การย่อเรื่อง, ตัดรายละเอียดบางตอนทิ้ง, ประแต่งโดยใช้จินตนาการขึ้นใหม่ให้เรื่องสนุกสนาน หรือผูกเรื่อง 2 เรื่องเข้าด้วยกัน เป็นต้น

วิลเลียม บาสคอม (William Bascom, 1965 : 281-298 อ้างถึงใน ศิริพร ณ ถลาง, 2552) ผู้เขียนบทความเรื่อง “ Four Functions of Folklore” ชี้ให้เห็นว่าเราควรสนใจบริบททางสังคมของคติชน ควรสนใจว่าเรื่องเล่าแต่ละประเภท ในแต่ละสังคมใช้เล่าเมื่อไร ที่ใด และในโอกาสใด และควรสนใจด้วยว่า ใครเป็นผู้เล่า เวลาเล่ามีกลวิธีในการเล่าอย่างไร ใช้สีหน้าอย่างไร ใช้มือไม้ประกอบอย่างไร ผู้ฟังนิทานเป็นใคร มีส่วนร่วมอย่างไร ระหว่างที่ฟังนักเล่านิทาน ผู้ฟังหัวเราะบ้างหรือไม่ หัวเราะตอนไหน

ของเรื่อง ปรบมือตอนไหน ทศนคติที่ผู้ฟังมีต่อเรื่องเล่าแต่ละประเภทเป็นอย่างไร ล้วนเป็นสิ่งสะท้อนบริบททางสังคม ของเรื่องเล่าหรือการเล่านิทานในสังคมต่างๆ

บทบาทและคุณค่าของนิทานพื้นบ้าน

ศิริพร ณ ถลาง (2552) ได้อธิบายและยกตัวอย่างคติชนที่ดำรงอยู่ในสังคมต่างๆ ให้เห็นชัดเจนถึงความสำคัญของคติชนที่มีบทบาทหน้าที่อยู่ในสังคมในบทบาทที่เป็นข้อมูลทางวัฒนธรรม มี 3 ประการใหญ่ๆ คือ

1) บทบาทคติชนในการอธิบายกำเนิดและอัตลักษณ์ของกลุ่มชนและพิธีกรรม พิธีกรรมมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ 2 ด้านคือ ด้านสังคมและด้านจิตใจ พิธีกรรมเป็นการ “รวมพลัง” ของคนในสังคม สร้างความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน เป็นกลไกสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชน สร้างความมั่นคงทางจิตใจ เช่น ขอฟน ขอให้หายเจ็บไข้ ฯ องค์ประกอบที่สำคัญของพิธีกรรมคือ ตำนาน สมาชิกในสังคมใช้ในการอธิบายเหตุผล ที่มาในการประกอบพิธีกรรม มีความสัมพันธ์กับระบบความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติของผู้คนในกลุ่มชนนั้น

2) บทบาทในการให้การศึกษา อบรมระเบียบสังคมและรักษามาตรฐานพฤติกรรมของสังคม เป็นบทบาทในการถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่นตน ข้อมูลประเภทตำนานอธิบายกำเนิด อธิบายว่าตนเองเป็นใคร มีกำเนิดมาอย่างไร ข้อมูลประเภทนิยายประจำถิ่น นอกจากอธิบายอัตลักษณ์ของกลุ่มชนแล้ว ยังอธิบายประวัติที่มาของชื่อ สถานที่ เช่น ที่ยโสธรมีนิทานเรื่องกองข้าวน้อยฆ่าแม่, บริเวณหนองหาน จังหวัดสกลนคร มีนิทาน ผาแดง – นางไอ่ เป็นต้น การอบรมระเบียบสังคมและรักษามาตรฐานพฤติกรรมของสังคมนี้ใช้นิทานหลายประเภท เช่น นิทานชาดก ใช้อบรมโลกทัศน์ อุดมการณ์และปรัชญาการดำเนินชีวิต นิทานคำสอน นิทานคติสอนใจ และอีกจำนวนมากสอนเรื่องความอดทน กฎแห่งกรรม ความกตัญญูต่อพ่อแม่ ในทำนองเดียวกัน

3) บทบาทคติชนในการเป็นทางออก ให้กับความคับข้องใจของบุคคลอันเกิดจากกฎเกณฑ์ทางสังคม คนทุกคนชอบฟังนิทาน นิทานทำให้มนุษย์สมปรารถนาในโลกแห่งจินตนาการ นิทานทั่วโลกจึงมีตัวละครบินได้เหาะได้ มนุษย์มีความต้องการทางใจมากมายนิทานคือ “โลกทางเลือก” ที่สนองความปรารถนาของมนุษย์ เช่น ให้ตัวละครมีของวิเศษต่างๆ และมนุษย์ไม่พอใจสังคมไม่ว่า การต้องอยู่รวมใครๆ หรือคนที่ตนไม่ชอบในนิทานจึงมี ยักษ์ พอมด แม่มด เพื่อกำจัดศัตรู นิทานจึงทำหน้าที่ “ถ่ายโอน” ความเกลียดชังของบุคคลในชีวิตจริงไปไว้ที่ตัวละคร และนิทานมักเข้าข้างคนที่มิมีปัญหาทางใจ เช่น เรื่องความขัดแย้งในครอบครัว กรณีพ่อตากับลูกเขย เมียน้อย เมียหลวง ที่นิทานทำหน้าที่ชดเชยให้ทั้งสองฝ่าย และการเป็นทางระบายความกดดันในใจอันเกิดจากกฎเกณฑ์ในสังคม เช่น นิทานมุขตลกเรื่องเพศที่มีอยู่ทุกสังคม ระหว่างบุคคลที่สังคมห้าม คนในสังคมไทยฟังแล้วรู้สึกขบขัน เพราะรู้สึกสะใจที่สามารถแหวกกฎเกณฑ์ทางสังคมได้ และรู้ว่ามีความจริงแฝงอยู่หรือเรื่อง

ศรีธนญชัย เป็นการ “ถ่ายโอน” ความเจ็บช้ำน้ำใจที่มีต่อ “ผู้ที่มีอำนาจมากกว่าเรา” คนฟังรู้สึกสะใจ และพึงพอใจ เท่ากับว่านิทานมุขตกได้ช่วยแปลงความเครียดให้เป็นความขบขัน จึงกล่าวได้ว่าใน ฐานะองค์ประกอบหนึ่งของวัฒนธรรม มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการสร้างภาวะสมดุลในจิตใจให้แก่ สมาชิกในสังคม ลักษณะความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการแพร่กระจายของนิทาน การถ่ายทอด นิทานหรือในการเล่านิทานอนุภาคบางอนุภาคคงจะเป็นที่ชื่นชอบและอยู่ในใจของทั้งนักเล่านิทาน และผู้ฟังนิทาน

นอกจากนี้ ศิราพร ณ ถลาง (2552) ยังได้ศึกษาแนวโน้มของเรื่องเล่าหรือนิทานสมัยใหม่ ว่าเนื่องจากชีวิตผู้คนเปลี่ยนไปอยู่ในสังคมเมืองมากขึ้นจึงเกิด “เรื่องเล่าสมัยใหม่” ที่มีฉากเป็นสังคม เมือง สะท้อนวิถีชีวิตและปัญหาในสังคมเมือง รวมถึงนิทานสมัยใหม่ ทั้งนิทานมหัศจรรย์ นิทานมุข ตก เช่น โดราเอมอน แฮร์รี่พอตเตอร์ และนิทานพื้นบ้านในสื่อสมัยใหม่ บ่งบอกว่าวัฒนธรรมไม่เคย หายุดึงแต่มีพลวัตและปรับเปลี่ยนไปอยู่เสมอ เพราะความคิดและจินตนาการของมนุษย์ไม่เคยหยุดนิ่ง นั้นเอง

ลาวัญย์ สังขพันธานนท์ (2552) ได้ศึกษาบทบาทหน้าที่นิทานพื้นบ้านลาว 5 ด้านด้วยกัน ว่ามีหน้าที่ ดังนี้ คือ

- 1) อธิบายกำเนิดของชุมชนและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
- 2) บทบาทหน้าที่ในการให้การศึกษาอบรมระเบียบของสังคมด้วยการสอนศีลธรรม

จริยธรรม

- 3) บทบาทหน้าที่ในการถ่ายทอดความเชื่อประเพณีและพิธีกรรม
- 4) การเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคลอันเกิดจากความขัดแย้งและกฎเกณฑ์

ทางสังคม

- 5) บทบาทหน้าที่ในการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์

สุทธาทร พูลสวัสดิ์ (2539) ได้ศึกษาคุณค่าของนิทานพื้นบ้านชาวไทยมุสลิมว่า มีคุณค่า 5 ด้านด้วยกัน คือ

- 1) ด้านความบันเทิง
- 2) ด้านปัญญาและจินตนาการ
- 3) ด้านคติธรรม
- 4) ด้านสังคมสัมพันธ์
- 5) ด้านการศึกษาและวัฒนธรรม

บทที่ 3

กระบวนการศึกษา

การเลือกพื้นที่การวิจัย

โครงการตามหาบ้านพื้นบ้าน ต่อยอดจากโครงการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง ซึ่งมีข้อค้นพบที่สำคัญว่า การที่ผู้ปกครองอ่านบ่อยๆและซ้ำๆเรื่องเดิมจะจำเนื้อเรื่องในหนังสือได้ จะเล่าเรื่องให้เด็กฟังเด็กก็ให้ความสนใจและชื่นชอบไม่น้อยไปกว่าการเปิดหนังสืออ่านประกอบ ลีลา ท่าทางในการอ่านที่สนุกสนาน เด็กๆ จะชอบ ขอฟังเรื่องเดิมซ้ำแล้วซ้ำอีก ผู้ปกครองบางคนอ่านหนังสือไม่ได้ก็เล่านิทานแทน ซึ่งผลการอ่านกับการเล่าไม่แตกต่างกันมากนัก และในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อบต.น้ำคำ ได้เปิดโอกาสให้ผู้เฒ่าผู้แก่ไปเล่านิทานการใช้นิทานพื้นบ้านให้เด็กๆฟังอยู่แล้ว แต่ไม่มีการรวบรวมเนื้อหาหรือสำรวจภูมิปัญญา การต่อยอดและทำโครงการในปีที่ 2 จึงเลือกที่จะทำโครงการตามหาบ้านพื้นบ้านและทำในพื้นที่เดิมแต่ไม่ทั้งหมด เนื่องจากโครงการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง มีการกระจายถึง 4 อำเภอพบข้อจำกัดในการติดตามโครงการและบางกิจกรรมล่าช้า และการติดตามโครงการของนักวิจัยไม่สะดวก และมีการต่อยอดอีกโครงการในพื้นที่อำเภอเลิงนกทา

การเลือกพื้นที่วิจัยจึงเป็นแบบเจาะจงในพื้นที่ตำบลน้ำคำ และเป็นชุมชนที่มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หรือโรงเรียนอนุบาลและประถมศึกษา เป็นการเปิดพื้นที่ให้เด็กนักเรียน เข้ามาร่วมเรียนรู้โดยกลุ่มเป้าหมายคือเด็กๆชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 4 ที่เลือกชั้นนี้เพราะจะสามารถตามประเมินพัฒนาการของเด็กๆได้ สำหรับโรงเรียนที่นักวิจัยชักชวนร่วมโครงการเพราะสัมพันธ์ภาพส่วนตัวและจากการเคยทำงานร่วมกันและร่วมสังเกตการณ์ช่วงทำโครงการอ่านหนังสือให้เด็กฟังมาแล้ว 3 โรงเรียน ยกเว้นพื้นที่บ้านน้ำคำที่เป็นทีมวิจัยใหม่ที่เข้าร่วมโดยการเข้าไปชักชวนโดยหัวหน้าโครงการ ส่วนหมู่บ้านประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน ในตำบลน้ำคำ อำเภอไทยเจริญ คือ บ้านเหล่า หมู่ที่ 5 8 และ 10 บ้านคำสร้างช้าง หมู่ที่ 3 บ้านน้ำคำ หมู่ที่ 1 และ 12 บ้านนางช้างเผ่า หมู่ที่ 7 บ้านนาเอื้อง หมู่ที่ 4 และบ้านหนองถ่ม หมู่ที่ 2 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในพื้นที่ตำบลน้ำคำที่อยู่ในความดูแลของ อบต.น้ำคำ ที่เคยร่วมโครงการชวนกันอ่านหนังสือให้เด็กฟัง จำนวน 3 แห่ง คือ ศูนย์เด็กเล็กคำสร้างช้าง ศูนย์เด็กเล็กบ้านนาเอื้อง ศูนย์เด็กเล็กบ้านน้ำคำ โรงเรียนประถมศึกษา 4 แห่ง คือ โรงเรียนบ้านนาเอื้อง โรงเรียนมารีย์นุเคราะห์ (โรงเรียนในเครือคาทอลิกสังกัดเอกชน) โรงเรียนบ้านคำสร้างช้าง ซึ่งเป็นโรงเรียนขยายโอกาส และโรงเรียนบ้านน้ำคำ ทั้ง 4 โรงเรียน ตั้งอยู่ในชุมชนและมีกิจกรรมการเรียนการสอนแบบให้ชุมชนมีส่วนร่วมอยู่แล้ว เช่น การให้ปราชญ์ชาวบ้านเข้าไปถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ในเรื่องประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน

ทีมนักวิจัย

ก่อนจะตามหา “นิทานหายไป” เราเริ่มหาทีมวิจัย จากทุนเดิมที่มีคือนักวิจัยในพื้นที่จากโครงการชวนกันอ่านหนังสือให้เด็กฟัง ที่อยากทำต่อและอยู่ในพื้นที่ที่เป็นเป้าหมายการทำงานคือ ครูศูนย์เด็กเล็ก 2 คน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข 3 คน อบต. 1 คน รวม 6 คน และอีก 9 คน เป็นนักวิจัยใหม่ ประกอบด้วยครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ของทุกโรงเรียนที่ผู้อำนวยการโรงเรียนมอบหมาย เมื่อเริ่มดำเนินการพบว่า แต่ละโรงเรียนจะมีครูเข้ามาช่วยกิจกรรมแล้วแต่สนใจ หรือ ได้รับมอบหมายจากผู้บริหารโรงเรียน และแต่ละโรงเรียนจะมีผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นที่ปรึกษา และพบว่าจำนวนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในบางโรงเรียนมีจำนวนน้อย จึงเปิดโอกาสให้เด็กๆ นักเรียนชั้นอื่นร่วมกิจกรรมด้วยตามสมควรใจ ส่วนนักวิจัยที่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ จะเลือกจากที่เคยทราบว่าเป็นภูมิปัญญาด้านนิทาน และที่เป็นแกนนำในการเล่านิทานในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเดิมจากปีที่แล้ว ที่สนับสนุนโดยองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำคำ พอได้รับคำชวนร่วมงานวิจัยผู้เฒ่าผู้แก่ก็ขานรับอย่างแข็งขัน ชักชวนเพื่อนๆ ที่เคยฟังนิทานมาด้วยกันสมัยเด็กๆ ซึ่งผู้เฒ่าผู้แก่ทุกท่านก็เต็มใจและยินดีร่วมโครงการ โดยไม่ได้เข้าร่วมพร้อมกันในคราวเดียว บางคนเข้าร่วมหลังเริ่มกิจกรรมไปแล้ว เนื่องจากเพิ่งรู้และอยากร่วมกิจกรรมด้วยจึงมีนักวิจัยคนเฒ่าคนแก่รวม จำนวน 13 คน นักวิจัยในโครงการนี้จึงเพิ่มจำนวนเป็น 24 คน และที่ปรึกษาโครงการจำนวน 4 คน

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 69 คน นักเรียนชั้นอื่นๆ ที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 20 คน และผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีนิทาน จำนวน 109 คน ซึ่งทั้งหมดเป็นอยู่ในพื้นที่ตำบลน้ำคำ อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร จากจำนวน 4 ชุมชน 9 หมู่บ้าน

เปิดตัวโครงการต่อสาธารณะ

วันที่ 26 เมษายน 2551 ได้จัดเวที “อ่าน เล่า เวา นิทาน” เป็นเวทีที่จัดขึ้นที่ สถานีอนามัยหนองคูน้อย โดยมีวัตถุประสงค์สรุปและปิด “โครงการชวนกันอ่านหนังสือให้เด็กฟัง” พร้อมกับเปิดตัว “โครงการตามหานิทานพื้นบ้าน” ผู้ร่วมกิจกรรมประกอบคือผู้ปกครองและเด็ก ที่มาพร้อมกับนิทานที่เขียนและวาดภาพประกอบขึ้นเอง เป็นกิจกรรมหนังสือนิทานทำมือในโครงการชวนกันอ่านหนังสือให้เด็กฟัง ผู้เฒ่าผู้แก่ที่เล่านิทานในศูนย์เด็กเล็ก คณะประสานงานโครงการ (คุณพินิจ คาคัพโน) และผู้เฒ่าผู้แก่จากชมรมผู้สูงอายุบ้านเหล่า ที่มาโดยการประกาศเชิญชวนผ่าน หอกระจายข่าว และการชักชวนของนักวิจัยในแต่ละพื้นที่ ผู้ปกครองและเด็กๆ ที่สนใจ ในเวทีนี้มีผู้เข้าร่วมประมาณ 80-100 คน

นอกจากนี้น้องหญิง (ผู้บริจาคหนังสือ ในโครงการชวนกันอ่านหนังสือให้เด็กฟัง) ได้นำหนังสือนิทานมาร่วมบริจาค แจกให้เด็กในโครงการได้อ่านต่อ

เวทีเริ่มต้น จากการเสวนาหัวข้อ “มหัศจรรย์แห่งการอ่าน” โดยเชิญผู้ปกครองเด็ก ครูผู้ดูแลเด็ก ที่เป็นนักวิจัยในโครงการฯ ปราชญ์ชาวบ้าน ในเวทีผู้ปกครองสะท้อนว่า “พัฒนาการของเด็กดีมากทำอะไรได้หลายอย่างมากกว่าเด็กคนอื่นในวัยเดียวกัน เด็กจำเรื่องที่อ่านให้ฟังได้ อยากให้อ่านซ้ำๆ อยากให้เล่าบ่อยๆ เกิดความใกล้ชิดกัน เด็กจะสนใจหนังสือเวลาเห็นหนังสืออยากหยิบ อยากจับ อยากเอามาเปิดอ่าน” ผู้ร่วมในเวทีให้ความสนใจ และพูดคุยแลกเปลี่ยนซักถามอย่างเป็นกันเอง

หัวหน้าโครงการตามหาิทานพื้นบ้าน ชี้แจงและประชาสัมพันธ์โครงการ เป็นการเปิดตัวโครงการต่อสาธารณะชนครั้งแรก ผู้มาร่วมงานสะท้อนว่า “เป็นตาม่วนแท้ คือคิดออกเอานิทานมาว่าอีก” (ดีจังน่าสนุก คิดได้ใจถึงเอานิทานกลับมาเล่าอีก) ต่อด้วยการเล่านิทานจากผู้เฒ่าผู้แก่ที่เล่านิทานที่เป็นที่วิจัย มีทั้งประเภทเล่า และนิทานกลอนลำ ที่เป็นคำร้องเหมือนหมอลำ เสียงปรบมือให้จังหวะ ครั้นแครง เป็นการโชว์ “นิทาน” ในเบื้องต้น จากนั้นเป็นการประกวดเล่านิทานจากผู้ปกครองเด็ก และผู้เฒ่าผู้แก่ โดยแยกเป็นสองประเภทคือ แบบเล่าปากเปล่า กับเล่าประกอบภาพที่แต่ละคนเขียนมาจากบ้านทำเป็นหนังสือเล่มเล็ก จากโครงการชวนกันอ่านหนังสือให้เด็กฟัง มีกติกาว่าเป็นนิทานที่เคยได้ยินได้ฟังมา โดยทีมวิจัยได้ให้กระดาษและสีแก่ผู้ปกครอง ในการวาดภาพประกอบมีทั้งผู้ปกครองวาดเอง หรือคนในครอบครัววาดก็ได้แล้วแต่ใครจะสามารถ บางคนมีนิทานของครอบครัวที่แต่งเองใหม่ ประยุกต์ ทำเป็นแผ่นพับมีภาพประกอบ มีนิทาน ที่ผู้ปกครองนำมาเล่า 9 เรื่อง นิทานจากผู้เฒ่าจำนวน 11 เรื่อง ผู้ปกครองส่วนใหญ่สะท้อนว่าที่ไม่ส่งนิทานเพราะไม่มีนิทานและวาดรูปไม่ได้ การเล่านิทานของผู้ปกครองหากเปรียบเทียบกับผู้เฒ่าผู้แก่ พบว่า ถีลาการเล่าอาจไม่สนุกสนานเท่า ถึงจะมีภาพประกอบ กิจกรรมนี้ พบว่าผู้ปกครองสมัยใหม่ก็มีนิทาน บางคนดัดแปลงเพิ่มเติมเพิ่มบางข้อความเพื่อสอนลูกตนเอง เช่น เรื่องกระต่ายตื่นตูม “มีครอบครัวกระต่ายที่ชอบกินผัก การกินผักทำให้ฟันกระต่ายสวย” แต่ข้อเสียที่พบคือ สมุดภาพนิทานที่ทำขึ้นเล่มเล็ก ภาพประกอบเล็กทำให้

ขณะเล่าและโชว์ภาพไม่น่าสนใจเท่าที่ควร กลุ่มเป้าหมายส่วนมากเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ ที่ตามองไม่ชัด คราวต่อไป ควรวาดใหญ่ๆ รางวัลที่ได้จากการประกวดเล่านิทานครั้งนี้ เป็นหนังสือนิทาน ซึ่งทำให้ผู้ปกครองบอกว่าดีใจมากที่จะได้หนังสือนิทานไปอ่านให้ลูกฟังอีก นอกจากนี้ยังได้รับความสนใจจากองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำคำ โดยการสนับสนุนเงินรางวัลให้ผู้เฒ่าผู้แก่ที่เล่านิทานในครั้งนี้นี้ทุกคน การจัดเวทีครั้งนี้ ทำให้โครงการตามหาหนิทานพื้นบ้านเป็นที่รู้จักของชาวบ้านที่มาร่วมงานบรรยากาศสนุกสนาน คนเฒ่าคนแก่มีความสุข และในการประชาสัมพันธ์โครงการยังได้ให้นักวิจัย ประชาสัมพันธ์โครงการผ่านทางหอกระจายข่าวอีกทางหนึ่งด้วย

และในช่วง 1 เดือนแรกหลังเปิดโครงการ นักวิจัย (นายบุญเชษฐ์ มีสิทธิ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 7) ที่เป็นนักจัดรายการวิทยุชุมชนในตำบล ได้ถือโอกาสเปิดตัวโครงการโดยนำรายละเอียดของโครงการไปประชาสัมพันธ์ทำให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น โดยตั้งชื่อรายการว่า “ สืหมอกซอกหานิทาน ”

การประชุมปรึกษาหารือทีมวิจัยและที่ปรึกษาในการวางแผนการวิจัย

จัดเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2551 สถานที่สถานีอนามัยหนองคูน้อย ตำบลน้ำคำ อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร จำนวน ผู้ร่วมประชุม 20 คน ประกอบด้วยนักวิจัยและที่ปรึกษาโครงการ ประสานงาน โดยการส่งหนังสือเชิญและโทรศัพท์ เป็นการประชุมอย่างเป็นทางการครั้งแรกของนักวิจัย หลังจากที่ได้พูดคุย ชักชวนกันร่วมทีมวิจัย โดยการประชุมมีจุดประสงค์เพื่อชี้แจงรายละเอียดของโครงการ และปรึกษาหารือการทำงาน การวางแผนการดำเนินงานในแต่ละกิจกรรม ทำผังควบคุมกำกับการทำงานในการประชุมมีการชี้แจงและหารือไปพร้อมๆ กัน และร่วมกันกำหนดกิจกรรม หาแนวทางในการสำรวจและเก็บข้อมูลนิทาน การคัดแยกหรือรวบรวมนิทาน ในเวทีประชุมนักวิจัยพูดคุยแลกเปลี่ยน ร่วมแสดงความคิดเห็นเป็นอย่างดี โดยเฉพาะนักวิจัยผู้เฒ่าผู้แก่กระตือรือร้นมากมาตั้งแต่เข้าด้วยท่าทีมีความสุขยิ้มแย้มแจ่มใส

“ คีใจหลายว่าแต่ไคยีนข่าวเดียมตัวสิมาโลด
” คุณยายบุญหลาย.....

“ ภูมิใจหลาย ที่เห็นความสำคัญของ
เฒ่า คีใจหลายที่คิดถึงนิทาน โบราณ เป็น
โครงการที่ดีหลาย ” คุณยายทา....

ข้อสรุปในการประชุม

1. ใครเป็นคนเก็บข้อมูล ในที่ประชุมมีการอภิปรายกันพอสมควร เนื่องจากว่าเด็กนักเรียนชั้น ป.4 ความสามารถในการเขียนและอ่านแตกต่างกัน ในผู้เฒ่าที่ไม่สามารถเขียนได้จะทำอย่างไร คุณครู เสนอว่าให้เอาเด็กที่ฉลาด หัวดีไปจดไปเขียน แล้วเอามาเล่าให้เพื่อนฟัง แต่แม่เจียง (ผู้เฒ่าที่มวิจัย) เสนอว่า “ เด็กปึก (หัวไม่ดี) แสงต้องเอาไปมันจั่งสิได้พัฒนาให้อ่านออก เขียนได้ ” เสียงส่วนใหญ่ก็ เห็นด้วยจึงได้ข้อสรุปว่านักเรียน ป.4 ออกเก็บข้อมูลทุกคน และสำหรับคนแก่สายตาไม่ดี ใครเขียนได้ ก็เขียน เขียนไม่ได้ก็เล่าให้ลูกหลานเขียนให้ และควรมีการประชุมสัมพันธ์ให้ประชาชนทั่วไปทราบ และรับแบบฟอร์มไปเขียนนิทานส่งเช่นกันแล้วแต่สมัครใจ

2. การลงข่วงนิทาน ผู้เฒ่านักวิจัยเล่าว่าสมัยก่อนมีการ “ ลงข่วง ” เป็นโอกาสที่จะได้เล่าหรือ ฟังนิทาน ถ้าทำได้คงดีและน่าสนใจ ที่ประชุมอภิปรายว่าน่าสนใจและควรจะลงในคุ้ม ในแต่ละ หมู่บ้าน หลังจากที่ได้นิทานและคนเฒ่าคนแก่ ภูมิปัญญาด้านนิทาน ดำเนินงานหลังฤดูเก็บเกี่ยวและ ผู้ดูแลกิจกรรมนี้ควรเป็นผู้เฒ่าผู้แก่นักวิจัยรับผิดชอบเป็นการฟื้นฟูนิทานด้วย

3 การจัดเวทีเล่านิทานสะพานเชื่อมใจระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ กิจกรรมนี้กำหนดทำในทุก หมู่บ้านผู้ดูแลกิจกรรมนี้คือ นักวิจัยครูประจำชั้น ป. 4 และผู้เฒ่าผู้แก่ เพราะกลุ่มเป้าหมายคือนักเรียน ชั้น ป. 4 และผู้เฒ่าผู้แก่ชุมชน รับมอบหมายให้ไปหาเพื่อนๆ และเตรียมนิทาน

4 การจัดเวทีเด็กชักจูงเพื่อศึกษาวิถีชีวิตชุมชนของเด็กและผู้ใหญ่ กิจกรรมนี้ กำหนดทำในแต่ละ หมู่บ้านเช่นกันเพิ่มเติมว่า น่าจะให้เด็กๆ ได้รู้ประวัติศาสตร์หมู่บ้านของตัวเองด้วย

5 จัดประกวดการเล่านิทานพื้นบ้าน ในชุมชนและโรงเรียน ทีมวิจัยมีความเห็นว่าควรทำหลัง รวบรวมนิทานในทุกหมู่บ้าน ทุกกลุ่ม แต่รายละเอียดกิจกรรมยังไม่กำหนดเนื่องจากเห็นว่า

กระบวนการตามหา นิทานยังไม่แล้วเสร็จ ส่วนที่เหลือคือ กิจกรรม การสรุปและ วิเคราะห์เนื้อหา นิทานเกี่ยวกับประเภท เนื้อหา องค์ความรู้ คติ และประวัติศาสตร์ ทีมวิจัยสรุป และวิเคราะห์ข้อมูล จากการศึกษาเพื่อคืนข้อมูลให้ชุมชน จัดทำหนังสือทำมือนิทานพื้นบ้าน และทำหนังสือเล่มเล็ก เผยแพร่ นิทานพื้นบ้านจากสื่อที่จัดทำขึ้น (หนังสือเล่มเล็ก) กิจกรรมเล่านิทานโดยใช้วิทยุชุมชนเป็น สื่อในการเล่านิทาน ทีมวิจัยจะประชุมปรึกษาหารือกันอีกครั้ง

สร้างฟอร์มในการเก็บข้อมูลนิทาน

การทำแบบฟอร์มในการเก็บข้อมูลนักวิจัยและคณะที่ปรึกษาโครงการได้ช่วยกันคิดแบบฟอร์ม ในการเก็บข้อมูลนิทาน เพราะต้องการให้เป็นรูปแบบเดียวกันเกิดความสะดวกในการจัดเก็บและสรุป เนื้อหาได้ง่าย โดยคิดว่าน่าจะเป็นแบบฟอร์มที่ง่าย สะดวก ทำได้ไม่ยาก โดยคำนึงถึงว่าต้องการรู้ อะไร ใครเป็นคนเก็บ แต่พอนำไปใช้จริงกับพบว่านักวิจัยที่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ไม่สามารถเขียนได้เพราะ ช่องเล็กไป เนื้อที่เขียนไม่พอ (เขียนตัวโตกว่าบรรทัด) และเป็นข้อจำกัดของนักเรียนที่กรอกได้แค่ ตามแบบฟอร์ม ไม่กล้าเพิ่มเติมหรือเขียนอย่างอื่น เมื่อพบปัญหาอย่างนี้แล้วจึงไม่ใช่แบบฟอร์มปล่อย ให้เขียนได้ตามอิสระ ใช้กระดาษอะไรก็ได้การทำแบบเก็บข้อมูลโดยเริ่มจากนักวิจัยอยากรู้อะไร เขียนอย่างไรดี ได้ไปแล้วใช้อย่างไร ใครจะเป็นคนสำรวจ นิทานมีที่มาอย่างไร ให้ข้อคิดอะไรแก่ผู้ฟัง เป็นแบบฟอร์มง่าย อาจจะเขียนเป็นเรื่องย่อก่อนแจกจ่ายพื้นที่ พื้นที่ละประมาณ 40-50 ชุด (แบบฟอร์ม ตามผนวก)

การตามหา นิทานพื้นบ้าน

การเก็บรวบรวมข้อมูลนิทาน ระยะที่ 1

การเก็บรวบรวมข้อมูลระยะที่ 1 ใช้แบบเก็บข้อมูลอย่างง่าย พื้นที่ละประมาณ 40-50 ชุด เพราะคิดว่านิทานคงมีเยอะในแต่ละชุมชน รูปแบบการเก็บข้อมูลแตกต่างกัน โดยให้แต่ละพื้นที่วางแผนและดำเนินการเอง โดยนัดหมายกันไว้แล้วเสร็จภายใน 1 เดือน ในการลงพื้นที่นักวิจัยที่เป็นแกนนำหลักคือครู โดยมีผู้เฒ่า นักวิจัยร่วมประสานกับผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีนิทานในพื้นที่ ครูจะดูแลในส่วนของเด็กนักเรียนมอบหมายภาระกิจและติดตามผล และเนื่องจากบริบทของโรงเรียน ครู และผู้เฒ่าแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน ทำให้กระบวนการออกตามหา เก็บข้อมูลนิทาน มีความแตกต่างกันไปด้วย

พื้นที่หนองคูน้อย ทีมวิจัยประกาศผ่านหอกระจายข่าวหมู่บ้าน สัปดาห์ละ 2-3 ครั้ง มีผู้รับแบบฟอร์มและนำนิทานมาส่ง ไม่มาก แค่ 6 เรื่องใน เวลา 1 เดือน นักวิจัยบอกว่าสงสัยชาวบ้านไม่มีนิทาน ในโรงเรียนครูจะแจกแบบฟอร์มให้นักเรียนไปค้นหานิทานให้ไปถามกับผู้เฒ่าผู้แก่ พ่อ แม่ แล้วแต่เด็กจะเข้าไปหา ให้ได้นิทานมาส่งคนละ 1 เรื่อง เด็กจะออกไปถามคนเฒ่า คนแก่ พ่อแม่ กันเอง คนที่หาไม่ได้ก็ไปกับเพื่อนที่มีพ่อ แม่ หรือตา ยายที่มีนิทาน กลุ่มนี้จะได้นิทานเรื่องเดียวกัน แต่ก็มีเด็กๆ อีกกลุ่มหนึ่งที่คัดลอกมาจากหนังสือนิทานในห้องสมุดของโรงเรียน เพราะหานิทานจากคนเฒ่าคนแก่ หรือพ่อแม่ไม่ได้ ในส่วนเนื้อหาของนิทานที่ได้ มีบางส่วนที่ไม่สามารถสรุปคิดสอนใจ หรือที่มาของนิทานได้ เพราะเขียนมาครึ่งๆ กลางๆ ไม่จบก็มี จึงจำเป็นต้องได้ลงไปเก็บซ้ำครูบอกว่า “เด็กน้อย ป.4 ก็ทำได้เท่านี้แหละ” เป็นเด็กที่เขียนและอ่านไม่คล่อง และเมื่อเด็กๆ นำนิทานมาส่งครูจึงทราบว่าคุณแก่คนไหน ผู้ปกครองใครมีนิทาน ในทีมของผู้เฒ่าที่นำทีมโดยแม่เจียง มลลิลปีจะไปชักชวนกลุ่มเพื่อนที่มีนิทานที่เคยเล่าให้กันฟังซึ่งในกลุ่มนี้ ไม่สามารถเขียนนิทานตามแบบฟอร์มได้เลย เพราะเขียนตัวโต ตามองไม่ค่อยเห็นบรรทัด ต้องเล่าให้หลานเขียนให้ หรือเขียนเองแต่ต้องเขียนใส่สมุดจด ทำให้เห็นข้อจำกัดของแบบฟอร์ม

พื้นที่นาเอื้องและน้ำคำ การหานิทานคล้ายกับหนองคูน้อยคือครูบอกให้เด็กไปหานิทานมา แต่นิทานที่ได้มาเกือบทั้งหมดได้มาจากหนังสือนิทานในห้องสมุด นิทานจากตา ยาย พ่อ แม่ มีน้อย ครูสะท้อนว่าเป็นครอบครัวเดียวส่วนใหญ่จะไม่มีนิทาน เด็กบางคนร้องไห้เพราะกลัวจะไม่มีนิทานมาส่งครู ต้องขอให้เพื่อนพาไปหาผู้เฒ่าเล่านิทานให้ฟัง บางคนพ่อ แม่ ไม่มีนิทาน หรือแม้แต่ตา ยาย บางคนก็ไม่มีนิทานไม่เคยเล่าให้ฟัง ในนักวิจัยผู้เฒ่าผู้แก่ ใช้วิธีตามหากกลุ่มเพื่อนที่เคยฟังนิทานด้วยกันสมัยเด็กๆ และประกาศหาทางหอกระจายข่าวหาผู้ที่มีนิทาน แต่มีผู้แสดงตนเพียง 2-3 คน พื้นที่นาเอื้องมี 1 คน น้ำคำ 1 คน

พื้นที่คำสร้างช้าง มีความต่างจากทุกพื้นที่คือครูจะให้เด็กไปค้นหาผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีนิทาน ที่เป็นภูมิปัญญาของชุมชน โดยให้เด็กโต ม. 3 เข้าไปช่วย ได้รายชื่อมาทั้งหมด 11 คน จึงให้เด็กออกไปฟังและเก็บข้อมูลนิทาน เด็กจะแบ่งกันเป็นกลุ่มๆ หรือไปเป็นรายบุคคล ในเด็กที่มีคุณค่า คุณยาย เป็นภูมิปัญญา ได้ทั้งหมด 28 เรื่อง เป็นนิทานพื้นบ้านที่เล่าโดยผู้เฒ่าผู้แก่ทั้งหมดและค่อนข้างสมบูรณ์ทั้งเนื้อหาและข้อสรุป

การประชุมถอดบทเรียนครั้งที่ 1 หลังเก็บข้อมูลครั้งแรก มีการสรุปบทเรียนประกอบด้วย คนเฒ่าคนแก่ ครู จำนวน 18 คน และ ตัวแทนกลุ่มเด็กนักเรียนที่ลงเก็บข้อมูล 3 โรงเรียน จำนวน 15 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่มก่อนเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนจริงๆ เพราะเด็กๆ เมื่ออยู่ต่อหน้าผู้ใหญ่มักไม่กล้าพูด หลังจากนั้นจึงรวมและเล่าสู่กันฟังว่าผล ปัญหา อุปสรรคในแต่ละกลุ่มเป็นอย่างไรบ้าง มีครูนักวิจัยเป็นผู้ร่วมถอดบทเรียน จากที่บอกว่านิทานหายาก นิทานหมดไป ในตอนแรกนักวิจัยสะท้อนว่าไม่น่าจะใช่ เพราะเมื่อลองไปเพื่อนๆ คนเฒ่า คนแก่หรือคนอื่นๆ ในหมู่บ้านพบคนที่เล่านิทานได้แต่ไม่แสดงตน หรือมีแต่เล่าไม่เป็น หรือปัญหาจากการที่เด็กๆ บันทึบไม่ทัน บันทึบไม่เป็นเขียนไม่คล่อง การใช้แบบฟอร์มในการเก็บข้อมูลนิทานไม่เหมาะกับนักวิจัยผู้เฒ่าผู้แก่ เขียนลำบาก ตามองไม่เห็นถนัดเล่ามากกว่า จึงได้ข้อตกลงกันเพิ่มว่าน่าจะไปหาโดยการจัดเวทีในชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้คนในชุมชน ได้เล่าและฟังนิทาน ในเด็กๆ เองยังมีที่ไม่ได้นิทาน และทั้งหมดอยากไปฟังและเก็บข้อมูลนิทานอีก

การถอดบทเรียนหลังไปเก็บข้อมูลครั้งที่ 1

การถอดบทเรียนหลังไปเก็บข้อมูลครั้งที่ 1

การจัดเวทีเล่านิทานสะพานเชื่อมใจระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่

ก่อนลงกิจกรรมนี้มีการประชุมนักวิจัยทุกพื้นที่ มีการสรุปผลการดำเนินงานและบทเรียน ข้อค้นพบ ปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานของนักวิจัยแต่ละพื้นที่ และทบทวนกิจกรรม วัตถุประสงค์ของโครงการ ทบทวนบทบาทนักวิจัย ปรับความเข้าใจร่วมกัน ในกิจกรรมและบทเรียนที่จะตอบโจทย์วิจัย จึงมีการเพิ่มประเด็นในการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน การชักชวนให้กลุ่มผู้ปกครอง พ่อแม่ ของเด็กเข้าร่วมกิจกรรมให้มาก เพราะเป็นกลุ่มที่จะสืบทอดและเล่านิทานต่อไป

การสรุปกิจกรรมและทบทวนวัตถุประสงค์

การจัดเวทีสะพานเชื่อมใจระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ จัดขึ้นในแต่ละพื้นที่โดยให้แต่ละพื้นที่กำหนดรูปแบบ กิจกรรม สถานที่ เองเป็นวัด 2 แห่ง โรงเรียน 1 แห่ง ศาลากลางบ้าน 1 แห่ง ในการจัดเวทีเล่านิทานนี้นักวิจัยในพื้นที่จะออกหนังสือเชิญ ประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าว มีวัตถุประสงค์ให้คนเฒ่าคนแก่เล่านิทานที่ค้นพบแล้วให้เด็กๆ ฟัง และเป็นเวทีเปิดให้ผู้ที่มีนิทานคนอื่นๆ ในหมู่บ้านได้มีโอกาสเล่า และฟังนิทาน รวมทั้งเด็กๆ กลุ่มเป้าหมาย ที่นอกจากจะได้ฟังนิทานหลากหลายเรื่องแล้ว ยังมีโอกาสจดบันทึกข้อมูลนิทานอีกด้วย ในเวทีนี้จะมีการแบ่งเป็นหัวข้อการเล่าเป็นลำดับ เริ่มจากการเล่าประวัติศาสตร์ชุมชน วิถีชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนที่ถือปฏิบัติ โดยผู้เล่าเป็น

ผู้ที่มีความสำคัญทางพิธีต่างๆ จากนั้นจึงเป็นการเล่านิทานจากผู้เฒ่าผู้แก่ นักเล่านิทานรายใหม่ได้มาจากการสืบหาของเด็กๆ บางส่วนที่บอกว่ามีตา มียายที่เล่าได้ (ทั้งที่คราวแรกบอกไม่มี) คนเฒ่าคนแก่สืบหาเพื่อนสมัยๆ เคยฟังด้วยกัน และมีผู้ที่นิทานมาแสดงตนเองมาขอจับไมค์เล่านิทานบอกว่าตนเองก็มีนิทานอยากเล่าให้เพื่อนๆ ฟัง

บ้านน้ำคำ ที่ครั้งแรกนักวิจัยบอกว่าคนเฒ่าไม่มีนิทานแต่วันจัดเวที ที่มีคนมาร่วมจำนวน 56 คน จากการชักชวนกันเป็นทอดๆ มีคนเล่านิทาน 15 เรื่อง เล่าประวัติบ้าน เนื่องจากเวลาจำกัด ที่เหลือเด็กนักเรียนตามเก็บที่บ้านแต่ไม่หมดเพราะเด็กมีน้อยกว่าคนเฒ่า จากที่บอกว่าไม่มีนิทานกลับเป็นว่าผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีนิทานแก่กันเล่า บรรยายากสนุกสนานมาก

เวทีบ้านน้ำคำครั้งที่ 1

บ้านคำสร้างช้าง ก่อนจัดเวทีมีการประกวดการเล่านิทานในโรงเรียน ได้รับความสนใจจากเด็กนักเรียนจำนวนมาก เปิดให้ทุกชั้นเรียนมาร่วมประกวด หลังจากนั้นไปจัดเวทีที่วัด ผู้ร่วมเวทีจำนวน 57 คน รวมเด็กๆ ด้วย และมีเด็กม.3 มาช่วย 4 คน มีการห่อข้าวมากินร่วมกัน เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นภูมิปัญญาจำนวน 22 คน ซึ่งผู้ประสานงานคือแม่ปลิว สระน้อยแกนนำด้านกิจกรรมในวัดและนักวิจัยอีก 2 คน ชวนผู้เฒ่าผู้แก่ที่มาจำศีลที่วัดด้วยกันบางคนก็ไปเชิญที่บ้านหรือสนใจขอเข้าร่วมเวทีด้วย ครูนักวิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ และเปิดเวทีด้วยการขับสารภัญญะของกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ การเล่าประวัติหมู่บ้าน ประเพณีการเลี้ยงปู่ตา บรรยายากเป็นกันเอง ทั้งครูซักถามในบางประเด็นที่ไม่ชัดเจน เด็กสนใจ เด็กๆ นั่ง นอน ฟัง อย่างสนใจและตั้งใจมากก่อนกลับจะซักถามและจดบันทึกนิทานต่อ

เล่านิทานสะพานเชื่อมใจฯ บ้านคำสร้างช้าง

เวทีนิทานบ้านนาเอื้องนางช้างเผือก จัดที่ศาลาวัดบ้านนาเอื้องนักวิจัยในพื้นที่เป็นผู้ประสานงาน ผู้ร่วมเวทีเป็นผู้เล่าผู้แก่ที่มานิทานจำนวน 7 คน ครู นักเรียนชั้น ป. 4,5 โรงเรียนบ้านนาเอื้อง จำนวน 48 คน ผู้เล่าผู้แก่สะท้อนข้อมูลว่าผู้เล่าผู้แก่ที่มานิทานได้ในชุมชนยังมีอีกเยอะแต่บอกว่าไม่ได้เชิญเลยไม่มา ก่อนเปิดเวทีถามเด็กๆว่าได้ฟังนิทานครั้งสุดท้ายเมื่อใด เด็กบอกว่าเมื่อสามเดือนก่อนตอนที่ครูให้ไปหานิทาน ก่อนหน้านั้นไม่ได้ฟังและหลังจากนั้นก็ไม่ได้ฟัง เด็กบางคนสะท้อนว่าฟังได้ฟังนิทานครั้งแรกในชีวิตจากโครงการนี้ และตัวเด็กก็ชอบมากอยากฟังอีกแต่ไม่มีคนเล่าให้ฟัง พื้นที่นี้กับพื้นที่คำสร้างช้างเป็นพื้นที่ชุมชนชาวพุทธที่มีประเพณีคล้ายๆกัน คือ มีคอนปู่ตา มีพ้อจ้ำ (คนทรงปู่ตา) มีประเพณีทางศาสนาที่เหมือนกัน แต่ต่างกันตรงวิธีเลือกพ้อจ้ำ ที่นาเอื้องจะเลือกจากเครือญาติของพ้อจ้ำคนก่อน การเสี่ยงทายคางไก่ก็ทำเหมือนกันกับบ้านคำสร้างช้าง

ที่แตกต่างก็คือในชุมชนนาเอื้องนางช้างเผือก เวลาที่แต่งสระไถ้จากหมู่บ้านอื่นเข้าบ้านต้องเช่นไ่ว้ปู่ตาด้วย ไถ้เต่า เหล้า สิ้นแพร

เวทีบ้านนาเอื้องครั้งที่ 1

เวทีนิทานที่ชุมชนบ้านเหล่า รร.มารีย์นุเคราะห์ ผู้ร่วมเวทีจำนวน 54 คนโดยส่งหนังสือเชิญ จัดที่หอประชุมโรงเรียน คนเล่าคนแก่ไปไม่สะดวกนักเพราะไกล กิจกรรมเริ่มจากการชี้แจงวัตถุประสงค์ของงานวิจัย บาทหลวงได้กล่าวเปิดเวที

แบ่งกิจกรรมออกเป็นฐานการเรียนรู้ 4 กลุ่ม คือ นิทานพื้นบ้าน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ประวัติศาสตร์ชุมชน เพลงกล่อมลูก

ในแต่ละกลุ่ม มีเด็กนักเรียน 6-7 คน มีผู้เล่าจำนวน 4-5 คน เป็นผู้ที่มีความถนัดในเรื่องเฉพาะของแต่ละกลุ่ม เป็นผู้เล่ามีครูร่วมวงสนทนาและเป็นผู้ดำเนินการร่วมคอยถาม กระตุ้นให้นักเรียนสนใจฟัง และจดบันทึก กลุ่มเพลงกล่อมลูก เป็นเรื่องที่ทางโรงเรียนที่ต้องการรื้อฟื้นภูมิปัญญาของชุมชน บรรยายภาคโดยรวมของการจัดเวที ก่อนข้างเป็นทางการส่วนใหญ่เด็กจะเงิบและฟัง มีซักถามบ้างเมื่อถูกครูกระตุ้น จากนั้นก็ให้แต่ละกลุ่มสรุปและแลกเปลี่ยนในกลุ่มใหญ่

เวทีนิทานชุมชนบ้านเหล่า ครั้งที่ 1

ลงช่วงและประกวดนิทาน ในชุมชน

เป็นเวทีที่ทั้งค้นหาและถ่ายทอดภูมิปัญญา และเป็นการคืนข้อมูลการทำงานแก่ชุมชนอีกกิจกรรมหนึ่ง โดยจัดพื้นที่ละ 1 ครั้ง การลงช่วงนิทานรูปแบบการจัดกิจกรรมแล้วแต่พื้นที่ ตามความเหมาะสม พื้นที่คำสร้างช่วงจัดโดยการจำลองบรรยากาศเก่าๆ จัดหาวัสดุที่เป็นมรดกตกทอดของตัวเองมาจัดแสดง เช่น หลา อัก เส้น ฯ สาริตการทำงานและเล่านิทานไปด้วย และเป็นพื้นที่เดียวที่จัดรูปแบบนี้ ผู้ปกครองและเด็กๆ หรือแม่คนเฒ่าคนแก่ที่มาร่วมงานสนใจกระตือรือร้น ชักถามเกี่ยวกับสิ่งที่นำมาสาริต เด็กๆ ได้ฟังและจดบันทึกนิทานเรื่องใหม่ๆ ด้วย ในพื้นที่น้ำคำจัดในวันอาสาฬหบูชา เพราะคนมาวัดเตรียมงานบุญเข้าพรรษามากถือโอกาสเล่านิทาน ของคนเฒ่าคนแก่และเด็กๆ มีการเล่นอย่างอื่นด้วยเช่นการล่าประกอบพินแดนของผู้เฒ่าผู้แก่ บรรยายทศนุกสนานมากจนมีการพูดคุยกันว่าจะจัดอีกในเทศกาลออกพรรษา พื้นที่น้ำเอื้องจัดในโรงเรียน เป็นการเล่านิทานและร้องสรภัญญะให้เด็กๆ ฟัง ชุมชนบ้านเหล่าจัดที่ศาลากลางบ้านกิจกรรมการเล่านิทานของผู้เฒ่ามีเด็กๆ ร่วมแจมด้วย และสลับกับการล่าของผู้มาร่วมกิจกรรมที่เชิญมา

การประกวดนิทานจัดทั้งในกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่และนักเรียน เพื่อกระตุ้นและสรรหานักเล่านิทานจัดในวันสุนทรภู่ 2 พื้นที่ วันอาสาฬหบูชา 1 และเข้าพรรษา 2 พื้นที่

ทั้ง 2 กิจกรรมกลุ่มที่มาร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่ คือเด็กนักเรียนและผู้เฒ่าเช่นเคย ผู้ปกครองหรือกลุ่มวัยกลางคนมีน้อยมาก ทั้งที่มีการประกาศเชิญชวน

กิจกรรมลงช่วงและประกวดนิทาน

การติดตามประเมินผลของนักวิจัย

นักวิจัยจะร่วมกิจกรรมการจัดเวทีในทุกพื้นที่เพื่อติดตาม และเห็นภาพบรรยากาศการจัดกิจกรรมการนัดประชุมทุกครั้งหลังเสร็จแต่ละกิจกรรมเพื่อทบทวนกิจกรรมและวัตถุประสงค์อยู่เสมอว่าเราได้ทำอะไรไปแล้วบ้าง ตอบวัตถุประสงค์ได้ครบถ้วนมากน้อยเพียงใด ยังขาดประเด็นอะไรที่ต้องเพิ่มเติม กระบวนการทำมีขั้นตอนอย่างไรเน้นให้นักวิจัยจดบันทึก ที่สำคัญนักวิจัยได้เรียนรู้อะไร การติดตามถอดบทเรียนมีทั้งจัดเวทีรวมที่สถานีอนามัย และออกติดตามในพื้นที่โดยแยกเป็นกลุ่มเด็กนักเรียน ผู้เฒ่าผู้แก่ ส่วนครูให้เขียนส่งและพูดคุยซักถามทางโทรศัพท์

การติดตามโครงการ

วิเคราะห์เนื้อหา นิทาน

การวิเคราะห์เนื้อหา นิทานจัดที่ สถานีนามัยหนองคุน้อย ข้อมูลการจดบันทึกนิทาน คัดแยก นิทานออกเป็นประเด็น ตามเนื้อหา คติ องค์ความรู้ และประวัติศาสตร์ ในกระบวนการนี้ระดมความคิดเห็นกันทั้งครู นักวิจัยในพื้นที่และเด็กนักเรียนของทุกโรงเรียน โดยมีครูเป็นคนกระตุ้นให้เด็กได้แสดงความคิดเห็น ผู้เล่าผู้แก่เป็นคนเติมเต็มในเนื้อหา นิทานที่เด็กเก็บมาได้ไม่สมบูรณ์ และช่วยบอกประเภท หรือคติ นิทานที่รวบรวมมาส่วนใหญ่ผ่านการคัดกรองจากผู้เล่าผู้แก่และครูผู้ดูแลในพื้นที่ ไม่ให้มีนิทานลามก หยาบโลน หรือสองแง่สองง่าม ซึ่งความจริงนิทานเหล่านี้ยังมีเล่ากันอยู่ในชุมชน

การสรุปวิเคราะห์ข้อมูล

ในช่วงแรกนัดกันทุกเดือนโดยอาศัยวันหยุดราชการเพราะเกรงใจนักวิจัยที่เป็นครู และต้องทำหนังสือประสานงานขอเชิญร่วมประชุม แต่พอดำเนินการไปได้สักระยะภาระงานของนักวิจัยมากขึ้น และวันเสาร์-อาทิตย์ส่วนใหญ่ครูจะกลับบ้านและไปเรียนต่อ จึงไม่ค่อยได้มาประชุม แต่ถ้าเป็นวันทำงานปกติจะสะดวกเพราะมาโรงเรียนอยู่แล้วให้ทางสถานีนามัยทำหนังสือประสานงานโรงเรียนได้เลยไม่ขัดข้อง บางครั้งก็โทรประสานทางท่าน ผอ.โรงเรียน ที่เป็นที่ปรึกษาโครงการอยู่แล้ว ซึ่งได้รับความร่วมมืออย่างดี บางครั้งครูผู้รับผิดชอบไม่อยู่ ท่าน ผอ.(ที่ปรึกษาโครงการ)ก็ต้องมาประชุมแทน ส่วนนักวิจัยผู้เล่าผู้แก่จะว่างและมาได้เสมอเมื่อมีการนัดหมาย “ขอแต่บอก เตรียมตัวมาได้เสมอ” การสรุปวิเคราะห์ข้อมูลจะทำหลังแต่ละพื้นที่จัดกิจกรรมเสร็จไม่เกิน 2 สัปดาห์ เพื่อให้ลมหายใจและสิ่งที่ได้เรียนรู้ โดยเน้นให้ครูผู้รับผิดชอบในแต่ละพื้นที่เป็นคนสรุปมาก่อนเป็นเบื้องต้น

การทำหนังสือ นิทาน

“นิทานพิมพ์เป็นเล่มแล้วละปะ” คำถามที่ดูเหมือนมีการรอคอยของแม่เล่านักวิจัยที่อยากเห็นหนังสือนิทานของชุมชนตนเอง กระบวนการนี้เป็นขั้นตอนที่ดำเนินการต่อจากการวิเคราะห์ นิทาน โดยได้มอบหมายให้แต่ละพื้นที่ประชุมกันเพื่อคัดเลือกนิทานที่จะมาจัดพิมพ์พื้นที่ละประมาณ 8-10 เรื่อง โดยคัดเลือกจากประเด็นว่าเป็นนิทานพื้นบ้านมีประโยชน์ต่อเด็ก ต่อชุมชน ไม่เคยได้จัดพิมพ์เผยแพร่ที่ใดมาก่อนยิ่งดี เน้นการใช้ภาษาพื้นถิ่นเป็นสำคัญ เพราะทีมวิจัยเห็นว่า การเล่านิทานให้ได้รรถรสต้องเล่าเป็นภาษาของเรา (อีสาน) นิทานบางเรื่องพอเล่าเป็นภาษาภาคกลางแล้วทำให้ไม่สนุก แต่ละพื้นที่คัดเลือกนิทานมาแล้วก็มาให้ทีมวิจัยได้จัดพิมพ์ พอนามาพิมพ์ก็พบว่านิทานเรื่องเดียวกันบางตอนเนื้อหาไม่เหมือนกัน บางเรื่องขึ้นต้นเหมือนกันแต่จบไม่เหมือนกันเช่นเรื่อง *อีข้าแล* หรือบางเรื่องขึ้นต้นไม่เหมือนกันแต่จบแบบเดียวกันเช่นเรื่อง *ย่ากินปลิง* ตรงนี้นักวิจัยได้ให้

ความสำคัญกับนิทานแต่ละเรื่องเพราะในเนื้อหาที่แตกต่างกันเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของนิทานที่สามารถสอดแทรกหรือดัดแปลงได้ไม่ผิดหลักวิชาการ

รูปเล่มนิทานที่จัดทำขึ้น

บทที่ 4

ผลการศึกษา

งานวิจัยนี้เน้นกระบวนการค้นหานิทานพื้นบ้าน โดยศึกษาประเภท เนื้อหา องค์ความรู้ คติ และประวัติศาสตร์ การถ่ายทอดนิทาน กระบวนการเรียนรู้โดยใช้นิทานให้กับเด็กเยาวชนหรือชุมชน และศึกษาการใช้องค์ความรู้ในนิทานพื้นบ้านสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่เด็ก ศึกษาผลที่เกิดจากการนำนิทานมาเป็นสื่อเรียนรู้ในชุมชนทั้งผลที่เกิดกับเด็กและผลที่เกิดกับชุมชน ในประเด็นของ กระบวนการเรียนรู้หรือเจตคติต่อท้องถิ่น/ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนทำให้เด็กเห็นคุณค่าของภูมิปัญญา ชุมชน เกิดความรักความภาคภูมิใจต่อชุมชนของตนเอง โดยมีคำถามการวิจัย คือกระบวนการค้นหา นิทานพื้นบ้านหรือภูมิปัญญาด้านนิทานพื้นบ้านควรมีรูปแบบอย่างไร เนื้อหาของนิทานพื้นบ้านมีองค์ ความรู้ คติ หรือประวัติศาสตร์ชุมชนในเรื่องใดบ้าง จะมีกระบวนการถ่ายทอดหรือจัดกระบวนการ เรียนรู้โดยใช้นิทานอย่างไร และนิทานพื้นบ้านจะทำให้เด็กและชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้หรือ เห็นคุณค่าในท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาของตนเองหรือไม่ ซึ่งผลการศึกษาแยกเป็นประเด็นได้ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย
2. จำนวนนิทานพื้นบ้าน และภูมิปัญญา
3. การวิเคราะห์นิทาน องค์ความรู้ คติ และประวัติศาสตร์ที่มีอยู่ในนิทาน
4. กระบวนการถ่ายทอด หรือรูปแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้
5. ผลที่เกิดจากการนำนิทานมาเป็นสื่อเรียนรู้

1. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการ 4 ชุมชน 9 หมู่บ้าน ในตำบลน้ำคำ อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร ประกอบด้วย โรงเรียนประถม จำนวน 3 โรงเรียน โรงเรียนขยายโอกาส จำนวน 1 โรงเรียน จำนวนผู้เข้าร่วมโครงการทั้งเด็ก และผู้เฒ่าผู้แก่ มีดังนี้

จำนวนเด็กที่ร่วมโครงการกับจำนวนผู้เฒ่าผู้แก่ภูมิปัญญาของชุมชน

พื้นที่	จำนวนผู้เฒ่าผู้แก่ (คน)	จำนวนเด็ก (คน)
ชุมชนบ้านน้ำคำ (2 หมู่บ้าน)	18	16
ชุมชนบ้านคำสร้างช้าง (2 หมู่บ้าน)	28	21
ชุมชนบ้านนาเอื้อง (2 หมู่บ้าน)	36	30
ชุมชนบ้านเหล่า (3 หมู่บ้าน)	27	22
รวม	109	89

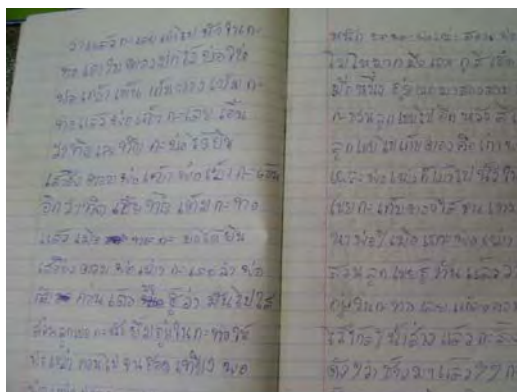
2. จำนวนนิทานพื้นบ้านและภูมิปัญญา

การตามหานิทานพื้นบ้านและภูมิปัญญาในพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันตามบริบทของแต่ละชุมชน ถึงแม้จะเป็นชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลเดียวกัน ก็มีความต่างกันในเรื่องประเพณีและวัฒนธรรม พิธีกรรมชุมชน และวิถีชีวิตในชุมชน ก็มีบริบทที่แตกต่างกัน คือ ชุมชนที่นับถือศาสนาพุทธและชุมชนที่นับถือศาสนาคริสต์ จึงทำให้กระบวนการตามหานิทานพื้นบ้าน ไม่มีการกำหนด รูปแบบตายตัว แต่ละชุมชนสามารถจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับพื้นที่ โดยผลจากการดำเนินงานแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

การตามหานิทานพื้นบ้าน ระยะ ที่ 1

ขั้นตอนนี้นักวิจัยแต่ละพื้นที่ได้วางแผนและดำเนินการเอง โดยนัดหมายกันให้แล้วเสร็จภายใน 1 เดือนซึ่งผลการตามหานิทานในแต่ละพื้นที่พอสรุปได้ดังนี้

พื้นที่หนองกุ่มน้อย พอเอาแบบฟอร์มให้กับทีมวิจัยในพื้นที่คือพ่อประสิทธิ์ สารพันธ์ ทีมวิจัย ซึ่งเป็นประชาสัมพันธ์ของชุมชนถนัดในการประกาศทางหอกระจายข่าว ได้แบบฟอร์มไปก็ประกาศทางหอกระจายข่าวทันที “ให้ผู้มีนิทานที่สนใจมารับแบบฟอร์มนิทานเขียนมาส่ง” ปรากฏว่าได้นิทานจากการประกาศอยู่ 6 เรื่อง พร้อมกับบอกว่า “ไม่มีใครเขียนมาส่ง ประกาศแล้วไม่มีใครมาไปถามผู้เฒ่าผู้แก่ก็ลืมหมดแล้ว” ในส่วนโรงเรียนครูจะแจกแบบฟอร์มให้นักเรียนไปค้นหานิทานให้ไปถามกับผู้เฒ่าผู้แก่ซึ่งก็ได้นิทานมาคนละเรื่องบางคนเป็นเรื่องเดียวกันเพราะไปฟังด้วยกัน นิทานบางเรื่องไม่สามารถสรุปคติสอนใจ หรือที่มาของนิทานได้ ตามแบบฟอร์มที่กำหนดให้ ในทีมของผู้เฒ่าที่นำทีมโดยแม่เจียง มลศิลป๊ะจะไปชักชวนกลุ่มเพื่อนที่มีนิทานที่เคยเล่าให้กันฟังซึ่งในกลุ่มนี้ไม่สามารถเขียนนิทานตามแบบฟอร์มได้เลย บางคนเล่าให้หลานเขียนให้ บางคนเขียนเองแต่ต้องเขียนใส่สมุดจด เพราะแบบฟอร์มที่ทำให้ บรรทัดเล็กเนื้อที่น้อย ตรงนี้ทำให้เห็นข้อจำกัดของแบบฟอร์มในการเก็บข้อมูลนิทาน

การประกาศรับผู้มีนิทานและนิทานที่คนแก่จดบันทึกมา

พื้นที่นาเอียง-นางช้างเผ่า ในส่วนชุมชนนักวิจัยในพื้นที่ได้ไปเสาะหาผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นภูมิปัญญาและเอาแบบฟอร์มไปเก็บข้อมูลปรากฏว่าไม่ได้นิทานกลับมาเลยแต่ได้คนเล่านิทานมา 1 คนคือแม่บุญหลาย สราญรัมย์ที่มีนิทานเป็นกลอนลำหลายเรื่อง ในส่วนโรงเรียนบ้านนาเอียง มีลักษณะการทำงานที่คล้ายๆกัน คือครูจะแจกแบบฟอร์มเก็บข้อมูลนิทานและให้โจทย์เด็กว่าไปค้นหานิทานมาให้เด็กหาวิธีการเอง(ทำอย่างไรก็ได้ให้ได้นิทานมาส่ง) พบว่าเด็กจะได้นิทานจากตา ยาย ในเด็กที่อยู่กับพ่อ แม่ ที่เป็นครอบครัวเดี่ยวส่วนใหญ่จะไม่มีนิทาน เด็กบางคนกังวลมากที่ไม่มีนิทานมาส่งครูจนร้องไห้ ต้องขอให้เพื่อนพาไปหาผู้เฒ่าที่เล่านิทานให้ฟัง หรือบางคนต้องไปลอกจากหนังสือมาส่ง ซึ่งพื้นที่โรงเรียนบ้านนาเอียงจะได้นิทานจากหนังสือในห้องสมุดเป็นส่วนมาก เด็กๆสะท้อนว่า นิทานพื้นบ้านหายาก เด็กบางคนบอกว่าพ่อ แม่ ก็ไม่เคยฟังนิทาน หรือแม้แต่ตา ยาย บางคนก็ไม่มีนิทานไม่เคยเล่าไม่เคยฟัง

พื้นที่คำสร้างช้าง ชั้นแรกครูจะประชาสัมพันธ์ให้เด็กไปค้นหาผู้เฒ่าที่มีนิทาน ที่เป็นภูมิปัญญาของชุมชน พอได้รายชื่อมาทั้งหมด 11 คน แล้วค่อยให้เด็กออกไปหาไปฟังนิทานแล้วค่อยจดนิทานมาและจดมาได้ทั้งหมด 28 เรื่อง โดยเด็กจะแบ่งกันเป็นกลุ่มๆ หรือไปเป็นรายบุคคล ในเด็กที่มีคุณตา คุณยาย เป็นภูมิปัญญา ตรงนี้เด็กได้สะท้อนว่าชอบมากบอกว่า “ นิทานมันให้อารมณ์และมีความรู้สึก ” เด็กบางคนไม่เคยได้ฟังนิทานเลย พอมีโครงการจึงได้ฟังเป็นครั้งแรกรู้สึกประทับใจมาก แต่มีข้อค้นพบอย่างหนึ่งที่เห็นคือ เด็กจำเนื้อหานิทานไม่ได้ เห็นได้จากเวลาครูให้เด็กเล่าเด็กจะจำเนื้อเรื่องไม่ได้ หรือบางคนเล่าได้แต่เขียนไม่ได้ เขียนไม่ถูก โดยเฉพาะการเขียนภาษาอีสานเพราะผู้เฒ่าผู้แก่เล่าเป็นภาษาอีสาน เด็กจะสะกดคำเขียนได้ยาก

พื้นที่บ้านน้ำคำ เป็นพื้นที่ที่เริ่มต้นทีหลังเพราะยังติดต่อประสานงานกับทางโรงเรียนน้ำคำยังไม่ได้เพราะครูผู้ดูแลกิจกรรมไม่อยู่ นักวิจัยชาวบ้านจึงได้ออกเก็บข้อมูลเองโดยตามหาคนที่เคยฟังนิทานด้วยกันตั้งแต่สมัยเป็นเด็ก ในเรื่องที่จำไม่ได้หรือเนื้อหายังไม่สมบูรณ์ก็ถามจากเพื่อนร่วมสมัยที่เคยฟังด้วยกันแล้วค่อยเขียนนิทาน

ประชุมทีมวิจัยหลังการตามหา尼ทานระยะที่ 1

24 กรกฎาคม 2551 หลังจากแต่ละพื้นที่ได้ดำเนินงานระยะที่ 1 ทีมวิจัยได้นัดหมายประชุมกัน เพื่อนำเสนอผลการดำเนินงานของแต่ละพื้นที่ ได้มีการแลกเปลี่ยนกันถึงขั้นตอนของแต่ละพื้นที่ บทเรียนที่ได้ในระยษนี้คือ จะเห็นว่าการเข้าถึงนิทานยังมีน้อย คาดไม่ถึงว่านิทานในชุมชนจะเป็นสิ่งหายากเห็นการเว้นช่วงของการเล่านิทานว่าขาดหายไปเกือบสองช่วงอายุคน จึงทำให้เด็กไม่รู้จักนิทาน พ่อแม่เด็กไม่มีนิทาน เมื่อทีมวิจัยเห็นดังนั้นแล้วจึงปรึกษาหารือกันว่าจะทำอย่างไร

แต่ทีมวิจัยมีข้อสังเกตจากรูปแบบบ้านคำสร้างช้าง ที่ได้นิทานมากที่สุด คือการค้นหาผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีนิทานก่อน ค่อยไปตามหา尼ทานเป็นการค้นหาที่ดูจะได้ผล จึงหารือว่าน่าจะใช้กระบวนการนี้ โดยปรับใช้ให้เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ ทดลองใช้ในพื้นที่ของตัวเอง แล้วนัดประชุมกันอีกครั้ง

การตามหา尼ทานพื้นบ้าน ระยะที่ 2

พื้นที่คำสร้างช้าง ได้ให้นักเรียนติดตามค้นหา尼ทานอีกรอบ เป็นการเก็บตกเพราะเด็กรู้สึกเสียดายที่รอบแรกไม่ได้นิทาน ในส่วนของผู้เฒ่าที่เล่านิทานก็พยายามหา尼ทานที่มีคติสอนเด็กมาแล้ว คำพูดของผู้เฒ่าบางคำที่เด็กไม่สามารถเขียนได้เพราะเป็นภาษาอีสานเด็กจะจำมาถามครูว่าเขียนอย่างไร ครึ่งนี้ครูเองก็สะท้อนเรื่องระบบการเรียนการสอนสมัยใหม่ที่ทำให้เด็กไม่สามารถสะกดคำได้ มีการพูดถึงว่าน่าจะนำวิธีการสอนแบบเก่ามาใช้ ที่ได้ผลซึ่งตอนนี้โรงเรียนมารีย์นุเคราะห์กำลังดำเนินการอยู่ และในพื้นที่คำสร้างช้างได้เกิดเหตุการณ์ เด็กรวมกลุ่มกันไปขอฟังนิทานจากผู้เฒ่า โดยเฉพาะมีเรื่องที่กำลังสนใจเป็นเรื่องบั้งไฟพญานาค เด็กๆอยากรู้ว่าพญานาคเป็นอย่างไร มีเรื่องเล่ามีที่มาที่ไปยังไง โดยเฉพาะได้ไปดูสะพานข้ามแม่น้ำโขงแล้วมีเรื่องเล่าว่าพญานาคทำให้สะพานหักเพราะผู้ก่อสร้างสะพานไม่ขออนุญาตพญานาคก่อน แต่ที่น่าแปลกใจคือเวลาที่มีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเล่าต่างๆเด็กจะคิดถึงกลุ่มผู้เฒ่าที่เล่านิทาน

การจัดเวทีเล่านิทานและประวัติหมู่บ้าน

พื้นที่นาเอื้อง-นางช้างเผือก จากการลงเก็บข้อมูลของนักวิจัยในพื้นที่พบว่า ผู้เฒ่าผู้แก่เองจำนิทานได้กระต่อนกระแท่น ครึ่งๆกลางๆ การจะเล่าให้เด็กฟังจึงเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก นักวิจัยสะท้อนว่าทั้งนี้ น่าจะเกิดจากการที่ไม่ค่อยได้เล่านิทานบ่อยๆเลยทำให้หลงลืม ซึ่งตรงนี้ทางผู้นำชุมชนที่เป็นทีมวิจัยได้พยายามจะรื้อฟื้นภูมิปัญญาเหล่านี้อีกครั้งโดยจะใช้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นเวทีรื้อฟื้นความจำ

พื้นที่บ้านเหล่า รร.มารีย์นุเคราะห์ สะท้อนว่าช่วงนี้เด็กติดแข่งขันทักษะวิชาการที่ต้องซ่อมและเตรียมความพร้อมจึงยังดำเนินการไม่เต็มที่ ผู้เฒ่าที่เป็นภูมิปัญญาทางนิทานในชุมชนมีค่อนข้างน้อยตอนนี้ที่สำรวจได้มีประมาณ 16 คน(แม่เจียง มลศิลป์ แม่เถาว์ บรรจง แม่ทองคำ ถาวร พ่อจำปี สำเร็จผล พ่อประสิทธิ์ บางดี พ่อประสิทธิ์ สารพันธ์ ยายทอง อ่อนสี แม่แดง ศิลายศ แม่บัวคลี อ่อนศรี แม่แหว สายเสนีย์ แม่ สีกา เรืองแสง พ่อสมาน สังวรจิตร พ่อแจ่ม บุญประสม พ่อเกณท์ ถาวร พ่อคำมี ถาวร พ่อหนูเตียน วงศ์สิทธิ์)

พื้นที่บ้านน้ำคำ มีปัญหาการขาดทีมในชุมชน ยังเป็นพื้นที่ที่ไม่ได้ประสานงานกับทางโรงเรียนแต่การสืบค้นนิทานได้ดำเนินการบ้างแล้วโดยนักวิจัยได้สืบค้นจากผู้เฒ่าผู้แก่ที่สมัยก่อนเคยฟังนิทานด้วยกัน (ตั้งแต่ครั้งยังเป็นเด็ก)ต่อมานักวิจัยได้ออกไปหาข้อมูลนิทานจากผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนเพิ่มเติม แรกๆ ในชุมชนไม่สนใจเท่าใดนัก และมีคำถามว่า เขาจะเอานิทานไปทำไม ไปให้เขาทำไมบ้านเหล่าระวังเขาจะล้อเอานิทานเราไปหมคนะ บางคนก็บอกว่าไม่มีนิทาน บางคนก็บอกว่าจำไม่ได้ นักวิจัยจึงใช้วิธีการถามเกี่ยวกับนิทานเรื่องนั้นบ้างเรื่องนี้บ้าง จึงทำให้ผู้ถูกถามเริ่มจำได้และเริ่มเล่า เริ่มแลกเปลี่ยนนิทานกัน เพิ่มขึ้น

ประชุมทีมวิจัยหลังการตามหานิทานระยะที่ 2

18 ตุลาคม 2551 นัดประชุมทีมวิจัยอีกครั้งหลังจากแต่ละพื้นที่ได้กลับไปเก็บข้อมูล แล้วมาวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยของกิจกรรมที่ผ่านมา และเกิดคำถามต่อว่า จำเป็นหรือไม่ที่ต้องเป็นนิทานจากการเล่าต่อกันมาแต่ดั้งเดิม เห็นจุดอ่อนของการทำงานว่าไม่เป็นไปตามเจตนาเช่นเราต้องการให้เด็กไปหานิทานจากผู้เฒ่าผู้แก่เพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์แต่เด็กไปลอกมาจากหนังสือ นิทานที่ได้มาทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้อะไร และมีการสะท้อนการดำเนินงานของเด็กในรอบก่อนเพื่อที่จะทราบปัญหาการดำเนินงาน มีการครอบงำความคิดของเด็กหรือไม่อยากทราบว่าเด็กได้นิทาน หรือไม่ได้นิทานมาเพราะอะไร ในการประชุมครั้งนี้ทีมวิจัยตั้งข้อสังเกตว่าน่าจะยังมีนิทานหลงเหลือในแต่ละชุมชน แต่ที่สำคัญคือคนมีนิทานไม่อยากจะเล่านิทาน ทีมวิจัยจึงเสนอว่าน่าจะมีการลงขงนิทาน เพื่อเป็นการตามหานิทานที่ยังตกหล่นให้กลับคืนมาและเป็นสร้างบรรยากาศในการเล่านิทาน ในครั้งนี้จึงยังไม่สรุปนิทานว่าได้ทั้งหมดก็เรื่อง นัดหมายกันว่าหลังลงขงนิทานจึงจะมีการรวบรวมนิทานอีกครั้ง

ลงช่วงนิทาน ในชุมชน

ในแต่ละพื้นที่ได้กำหนดช่วงการลงช่วงของตนเองตามความสะดวก และออกแบบการลงช่วงกันเอง ทุกพื้นที่ที่เลือกจัดในเวลากลางวันเพราะสะดวกและมีเด็กร่วมด้วย เป็นเวทีที่ผู้เฒ่าผู้แก่เกิดความกระตือรือร้น ดีใจ ภูมิใจมาก เห็นคุณค่าในสิ่งที่เป็นมรดกของตนเอง การลงช่วงนิทานโดยการจำลองบรรยากาศต่างๆเป็นอีกกระบวนการที่จะตามหาิทานอีกครั้งและเป็นเวทีในการคืนข้อมูลชุมชน พื้นที่บ้านคำสร้างช้าง ผู้เฒ่าผู้แก่จัดหาวัสดุอุปกรณ์ต่างๆที่เป็นมรดกตกทอดของตัวเองมาจัดแสดง เช่น หลา อัก เถิน ฯ ซึ่งเป็นอุปกรณ์ในการเข็นฝ้าย “อยากให้เด็กน้อยเห็นบรรยากาศการลงช่วงตั้งแต่สมัยแต่กี้” บรรยากาศนี้แม้แต่ผู้ใหญ่เองก็สนใจเพราะไม่เคยเห็นมาก่อน แต่ละกลุ่มก็สาธิตการทำงานพร้อมเล่านิทานไปด้วย ทำให้นักเรียนและผู้ปกครองสนใจฟังและร่วมฝึกทำงานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างไม่รู้เบื่อเด็ก ๆ สนใจ ดิ้นเด่นในสิ่งที่ได้พบเห็น ได้ฟังนิทาน ได้ซักถามเกี่ยวกับสิ่งที่ภูมิปัญญานำมาสาธิต คุณยายทาได้พูดว่า “สิ่งเหล่านี้ที่ได้นำมาให้เด็ก ๆ ดู ก็เป็นนิทานเหมือนกัน” ในพื้นที่บ้านน้ำคำ ได้จำลองการลงช่วงที่มีทั้งการ “เฮ็ดเวียก” (ทำดินเทียนพรรษา)เล่านิทานสลับกับการร้องลำ ประทับเสียงพิณ เสียงแคน ในเวทีเต็มไปด้วยความสนุกสนาน เสียงหัวเราะ ส่วนในพื้นที่บ้านเหล่าและบ้านนาเฮือง ก็จัดเป็นเวทีเล่านิทาน แต่พิเศษคือเชิญผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีนิทานมาร่วมเป็นวงสนทนา เน้นบรรยากาศที่เป็นกันเอง ได้ยินนิทานเรื่องใหม่เพิ่มเติมเมื่อฟังจบเด็กก็ตามเขียนบันทึกนิทานที่ได้ฟังโดยมีนักเรียนกลุ่มอาสาช่วยบอกด้านทักษะการเขียน ทำให้ได้นิทานเพิ่มขึ้นจากเดิมหลายเรื่อง คนเฒ่าคนแก่สะท้อนว่าเป็นกิจกรรมที่ดี เพราะ จะได้มีนักเล่านิทานสืบสานนิทานพื้นบ้านต่อไป หลังเวทีลงช่วงนิทาน เรื่องของนิทานก็มักถูกกล่าวถึงเสมอเมื่อมีการประชุมนัดหมายกัน เกิดเป็นสวัสดิการ ใหม่ในกลุ่ม ของผู้เฒ่าผู้แก่ ที่บรรยากาศสนุกสนาน มีความสุขกับการเล่า แม่เฒ่าหลายคนพูดตรงกันว่า

“อยากให้เวทีแบบนี้บ่อย ๆ เด็ก ๆ จะได้ไม่ลืมคนเฒ่าคนแก่ และนิทานก็จะได้ถูกถ่ายทอดไปสู่ลูกหลาน ”

ข้อมูลจำนวนภูมิปัญญาผู้เฒ่าที่เล่านิทาน ได้มาจากการไปถามและจดบันทึกของเด็กๆ จากการจัดเวที ในช่วงเวลาที่ค้นหา และการแสดงตัวเองว่ามีนิทานของผู้เฒ่าเอง จากการเก็บข้อมูลทั้ง 2 ระยะในแต่ละพื้นที่ พบว่าส่วนใหญ่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นผู้หญิง ส่วนผู้ชายและกลุ่มวัยกลางคนมีน้อยวัยรุ่นไม่มีเลย แยกเป็นพื้นที่ที่ศึกษาดังนี้

พื้นที่หนองบุญน้อย

นักเรียนชั้นป. 4 (ปี2551) จำนวน 22 คน

ผู้เฒ่าเล่านิทานที่มาร่วมโครงการ จำนวน 27 คน

นิทานที่ได้จำนวน 28 เรื่อง

พื้นที่ นาเอื้อง-นางช้างเผ่า

นักเรียนชั้น ป.4 (ปี 2551) จำนวน 30 คน

ผู้เผ่าเล่านิทานที่มาร่วมโครงการ จำนวน 36 คน

นิทาน จำนวน 24 เรื่อง

พื้นที่ คำสร้างช้าง

นักเรียนชั้น ป.4 (ปี 2551) จำนวน 17 คน ม.3จำนวน 4 คน

ผู้เผ่าเล่านิทานที่มาร่วมโครงการ จำนวน 28 คน

นิทาน จำนวน 32 เรื่อง

พื้นที่ บ้านน้ำคำ

นักเรียนชั้น ป.4 (ปี 2551) จำนวน 16 คน

ผู้เผ่าที่มีนิทานที่ร่วมโครงการจำนวน 18 คน

นิทานจำนวน 38 เรื่อง

รวมทุกพื้นที่

นักเรียนชั้นป. 4 (ปี 2551) จำนวน 85 คน ม.3จำนวน 4 คน

ผู้เผ่าเล่านิทานที่มาร่วมโครงการ จำนวน 109 คน

นิทานที่ได้จำนวน 122 เรื่อง

จำนวนผู้เผ่าภูมิปัญญา และนิทานที่เล่ามีจำนวนใกล้เคียงกัน จำนวนนิทานในทุกพื้นที่มีจำนวนมากกว่า ผู้เล่า พื้นที่ที่มีจำนวนนักเรียนมากจะพบผู้เผ่าภูมิปัญญามากกว่า ตามจำนวนนักเรียนที่ส่วนใหญ่จะถามข้อมูลนิทานจากญาติคนในครอบครัว ยกเว้นบ้านน้ำคำที่เป็นชุมชนขนาดใหญ่ จำนวนผู้เล่านิทานมีจำนวนมากกว่านักเรียนกลุ่มเป้าหมาย เพราะเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก และเป็นพื้นที่ที่ได้นิทานพื้นบ้านมากกว่าทุกพื้นที่ ในจำนวนผู้เล่านิทาน บางส่วนเป็นผู้ปกครองเด็กที่อายุไม่มากนัก อยู่ในวัยกลางคน และพบว่ายังมีผู้ที่มีและเล่านิทานได้ในชุมชนอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่แสดงตน และไม่เล่าเพราะ อายุ และหลายคน ไม่ทราบและไม่เข้าร่วมกิจกรรม เป็นข้อจำกัดในบางพื้นที่ เกี่ยวกับนักวิจัย รูปแบบการจัด การประชาสัมพันธ์ ไม่ทันหรือสาเหตุที่เงื่อนเวลาที่จัด และยังมีนิทานที่ผู้เล่า นิทานแล้วนักเรียนตามจดบันทึกไม่ทัน ส่วนใหญ่ได้จากการจัดเวทีลงช่วง และการตามหานิทานของผู้เผ่าภูมิปัญญาด้วยกัน

แหล่งข้อมูลอื่นๆ ของนิทานพื้นบ้าน นอกจากนิทานที่ได้จากคนเฒ่า คนแก่ ผู้ปกครองแล้ว แหล่งนิทานที่สำคัญแหล่งอื่นคือ หนังสือนิทานที่รวบรวมนิทานพื้นบ้านมาพิมพ์รวมเล่ม ที่มีทั้งในห้องสมุดโรงเรียน และผู้ปกครองหลายคนที่ซื้อมาอ่าน ประเภทหนังสือนิทานที่พบคือ นิทานอีสป นิทานพื้นบ้านรวมเล่ม นิทานพื้นบ้านเฉพาะเรื่องเช่นเรื่องศรีธนญชัย นิทานก้อมตลก เป็นต้น ส่วนอีกรูปแบบหนึ่งคือ วิชาคตินิทาน ที่ พบ มี 2 ประเภทคือ วิชาคตินิทานก้อมพบมากที่สุด นิทานพื้นบ้านมีน้อยมากพบเฉพาะในโรงเรียน

ผู้เฒ่า : นักเล่านิทาน การเล่านิทานในแต่ละเวที ของผู้เฒ่าภูมิปัญญา บรรยายแตกต่างกัน ผู้เฒ่ามีลีลา เทคนิค วิธีการเล่าแตกต่างกัน จากการสังเกตของนักวิจัยพบว่า ผู้เฒ่าที่เป็นที่ชื่นชอบของเด็กๆ และผู้ที่มาร่วมฟัง จะมีบุคลิกโดดเด่น มีลีลาเฉพาะตัว บางคนแค่เดินขึ้นเวที คนฟังก็หัวเราะแล้ว บางคนชอบเล่านิทานธรรมะ บางคนชอบมีสัปดนปนบ้าง บางคนถนัดนิทานก้อม (นิทานตลกสั้นๆ เป็นเรื่องๆ) บางคนได้ทุกอย่าง ในจำนวน ผู้เฒ่าภูมิปัญญา มีผู้ที่เล่านิทานเก่งๆ ไม่กี่คน และจากการสืบค้นถึงประวัติพบว่ามาจากครอบครัวที่มีนักเล่านิทานประจำ เช่น เป็นลูกหลานของคุณตาที่ชอบและเล่านิทานเก่งมาก เติบโตมากับนิทาน และมักมีเพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกันสมัยที่ยังเป็นเด็กฟังนิทานมาด้วยกัน คอยป้อนข้อมูลนิทานให้สมบูรณ์ขึ้น ผู้เฒ่าที่เป็นนักเล่านิทานฝึปากดี ลีลาเด่น มีหลายคน หลายลีลา แล้วแต่ความชอบและการสืบทอดมาของครอบครัว เช่น

ยายเจียง มลศิลป์ บุคลิกโดดเด่น เล่าสนุก มีมุขตลก เล่าได้ทุกประเภท ยายเจียงสืบสานนิทานจากตา ที่เล่านิทานเก่งมากเล่านิทานแลกเปลี่ยนและของกินสมัยก่อนปัจจุบัน ยายเจียงก็ยังชอบเล่านิทานให้ลูกหลานฟัง

ยายคำปลิว สระน้อย บ้านคำสร้างช้างโคตเด่นและถนัดนิทานที่มีคติสอนใจ นิทานธรรมะ ใช้นิทานสอนลูกสอนหลาน สืบทอดมาจากครอบครัวลูกๆ และหลานยายคำปลิว ชอบฟังนิทานทุกคน

ยายบุญหลาย สราญรัมย์ บ้านนาเฮือง มีความสามารถ ในการแตงนิทานกลอนลำ ที่สืบทอดมาจากครอบครัว และมีพรสวรรค์ในการแปลงนิทานมาเป็นกลอนลำ กระตือรือร้นในการแสดงออก

ยายสำราญ รัตนโสภะ บ้านน้ำคำ มีความสามารถ ในการแตงนิทานกลอนลำ ที่สืบทอดมาจากครอบครัว สามารถเล่าได้ทุกประเภท

ยายอ่อน มีสิทธิ์ บ้านนาเฮือง เล่านิทานได้ทุกประเภทเช่นกัน ที่สืบทอดมาจากครอบครัว

ยายช่วย กลมเกลียว แม่จ้บ้านนางช้างเผ่า มีความสามารถ ในการเล่านิทานทุกประเภท และเป็นแม่จ้

3. การวิเคราะห์นิทาน องค์ความรู้ คติ และประวัติศาสตร์ที่มีอยู่ในนิทาน

หลังเวทีลงชว่่งนิทานได้มีการประชุมอีกครั้งเพื่อนำนิทานที่ได้แต่ละพื้นที่มารวมกัน การประชุมครั้งนี้ได้นัดหมายนักวิจัยทั้งหมดทั้งทีมครู ผู้เฒ่าผู้แก่ และเด็กนักเรียนที่ร่วมโครงการ เพื่อช่วยวิเคราะห์เนื้อหาของนิทาน แยกประเภท จากจำนวน 122 เรื่อง ดังนี้

นิทานที่รวบรวมได้ถูกนำมาแยกประเภทสามารถแบ่งเป็นประเภทได้ดังนี้

3.1 นิทานปรัมปรา จำนวน 11 เรื่อง ได้แก่ นางผมหอม ท้าวจิ๋วสามเปา นางอมิตดา ท้าวกำคำดา นางสิบสอง ขุนทิงขุนเที่ยง นกกระจอก ท้าวณกกระจอกน้อย ท้าวมะคะมานพ นกกระจอก (กระจาบ) พระยาพรมทัต

3.2 นิทานชีวิต จำนวน 10 เรื่อง ได้แก่ เสียวฮักเสียวแพง สาวเหล่าปากพำ คาดไต่บ่ห่อนเสียว ลูกไก่ออกคตัญญู ย่ากินปลิง ความทุกข์ของเศรษฐี คนดื่มน้ำหวาน ปู่ป้าหลาน อุ่มกับเอื้อย ลูกพระยากับบักกำพำ

3.3 นิทานมหัศจรรย์ จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ กำพำฝีน้อย ภูเหลื่อมกับชายผู้เก่งกล้า นางหมาขาว

3.4 นิทานประจำถิ่น จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ บ้านหนองแซ่ บ้านนาเฮือง-นางช้างเผ่า บ้านคำสร้างช้าง บ้านเหล่าเลื้อครูด

3.5 นิทานคติสอนใจ จำนวน 18 เรื่อง ได้แก่ ท้าวคำสอน พระยากินฮำ คำสอนไก่สอนเขย ความรหัสบ่ให้ไขถึงสอง คนชอบดี วัวจอมพลัง ห่านวิเศษ เณรน้อยลูกกำพำ บักเชียงเมียง(ล้างไส้) น้อย) ขอข้าวหนูชิง ทุกข์พื้นบ่ว่าดีมีจิงว่าพื้น้องลุงป้าจิงว่าหลาน แม่ไต่กับไข่ทองคำ ไม่เรียนแต่อยากได้ความรู้ สาวชำน้อย ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ แม่ย่ากับลูกไต่ตอนเห็ดดอกเดียว ท้าวจิ๋วร้านคำสอนของพ่อ

3.6 นิทานอธิบายสาเหตุ จำนวน 21 เรื่อง ได้แก่ หลาบตายขายจี เป็นหยังหมาจิงบักินกุดจี้กับคางคก อีข้าแล หมอดู มุ่นปานเตะเห็ด ก่อนชิเป็นเชียงเมียง ตึกแกหลังลาย หมาเป็นหยังจิงหอน เป็นหยังผู้ขายมักมีสอง ดาวไถ่น้อย หมากับแมวแย่งกันเป็นใหญ่ แต่ก่อนฝันจิงได้กะได้จิงชั้น อีหยังเกิดเป็นอึ่งอ่าง คนเกิดมาได้จิงใด กับแกเป็นหยังจิงตาโตด้วลาย บักหอยกับอีรอก อิมินากับอิมานี หมออยากอยู่กับคน หมากับแมวเป็นหยังบ่ถักกัน ดำนานลายเสือ อี

3.7 นิทานเรื่องสัตว์ จำนวน 17 เรื่อง ได้แก่ นกเขากับนกกระแต คางคกเจ้าปัญญา เหนพ้อม้ายไต่บักไจ้กับไต่อีกล้ำ กับแก (ตุ๊กแก) จิ๋วคักอยากเป็นเสียวเสื่อ กระจ่ายกับบักหอย หมากับหมูมดกับตึกเตน หนูกับแมว หงส์หามเต่า พญานูเหลื่อม จระเข้กับนกกระยาง ลิงทโมน กระจ่ายกับเต่าควายกับลิง กระจ่ายกับบักหอย

3.8 นิทานเรื่องผี จำนวน 1 เรื่อง ได้แก่ ผีกองกอย

3.9 นิทานมุขตลก จำนวน 30 เรื่อง ได้แก่ เณรน้อยตายเป็นแมงหมี่ บักกำขายกา คนคนคนธรรมดามาแต่ไส หลวงพ่อจีไต่โป้ หลวงพ่อย่านอาบัต หลวงพ่อดับควาย ล้อเสียวเคราะห์

กะโป๊บกพร้าวเป็นที่ระลึก พี่อ้ายกับน้องเมีย คนโง่สุดๆ บักเซียงเมียง(ที่ดินเท่าแมวเดินตาย)
 หลวงพ่อเม่งวัน หลวงพ่อน้องควาย บักแฮมบ หลวงพ่อกับณรน้อย(จกดับควาย) หลวงพ่อทอง
 ข้าวแห้ง เซียงเมียงตอนสร้างบ้านให้พระยา หลวงพ่อหวงเมียง ลีสหาย หลวงพ่อเฮียนมนตร์ดัด
 หลวงพ่อกับณรน้อยตอนเห็นหลวงพ่อบวชใหม่ หลวงพ่อกับณรน้อยตอนหลวงพ่ोजี้พี่ พ่อเฒ่ากับ
 ลูกเขยตอนลูกเขยจี๋คร้าน บักเซียงเมียงตอนเอาฮังเผ็ง บ้านนอกเข้ากรุง บักเซียงเมียงตอนเก็บบักพริก
 พ่อเฒ่ากับลูกเขยตอนไปเก็บใบตอง

3.9 นิทานเรื่องไม้ จำนวน 1 เรื่องได้แก่ น่ายาวิเศษ

3.10 นิทานเข้าแบบ จำนวน 1 เรื่องได้แก่ เจ็ดหวด เจ็ดไห

ตัวอย่างนิทานที่มีเนื้อหาเดียวกันแต่เปลี่ยนชื่อตัวละคร หรือเปลี่ยนประเภทสัตว์เช่น เรื่องเสือ
 เป็นหยั่งจ้งลาย กับเรื่อง คนเจ้าปัญญา หรือเรื่อง อีข่าแล กับเรื่อง พระยากินอำ เป็นต้น

3.11 ประวัติศาสตร์หมู่บ้าน ทุกพื้นที่ที่มีการศึกษาประวัติการก่อตั้งหมู่บ้าน จากการนำข้อมูล
 ที่ได้จากการศึกษา มาวิเคราะห์ และนำเสนอแก่เวที ทำให้ชาวบ้านได้ทราบประวัติและความเป็นมา
 ของหมู่บ้านมากขึ้น และตรวจสอบกับของเดิมเช่นบ้านคำสร้างข้างมีการแก้ไขรายชื่อผู้ใหญ่บ้านที่
 ก่อตั้งบ้านครั้งแรก ตามข้อค้นพบใหม่ เป็นต้น และมีการศึกษาประเพณีสำคัญของชุมชน เช่น การ
 เลี้ยงผีปู่ตา ของเฒ่าจำ ทราบที่มาของประเพณี การมีเจ้า และความสำคัญ เด็กๆและผู้เข้าร่วมเวทีสะท้อน
 ว่าเป็นเรื่องที่ดี สนุก และทราบประเพณี ที่สำคัญๆ

ตัวอย่างเนื้อหานิทาน มีดังนี้

นิทานเรื่องเสือเป็นหยั่งจ้งลาย

สมัยก่อนนานมาแล้ว พระเจ้าสร้างคน สร้างสัตว์อย่างละคู่ ต่อมาก็มีลูกหลานสืบต่อกันมา
 มากหลาย ในป่าอันกว้างใหญ่ก็มีสัตว์หลากหลาย มีเสือตัวหนึ่งมีความทะนงตนว่าตัวเองเก่งที่สุด
 วันหนึ่งเสือเดินมาพบคน จึงถามคนว่า แถวนี่มีใครเก่งกว่าเสือนี่ไหม คนก็ตอบว่ามี เสืออยากรู้ว่าตัว
 ใครเก่งและยิ่งใหญ่กว่าตัวเองก็เลยบอกคนพาไปหา คนก็เลยบอกว่าถ้าจะให้พาไปต้องผูกขาทั้งสอง
 เสือไว้ก่อนจึงจะพาไป

เสื้อมอมให้ผูกขาโดยดี คนจึงใช้ไม้ดีเสือนอนหลับไปทั้งตัว แล้วจึงบอกกับเสือน่าคนนี่แหละที่
 เก่งกว่าเสือ แล้วก็ดีเสือนอนหลับก็เลยปล่อยเสือไป เสือจึงมีลายมาจนถึงทุกวันนี้

นิทานเรื่อง คนเจ้าปัญญา

สมัยแต่ก่อนนั้น สัตว์สาวาสั่งสิ่วกันอยู่เรื่อง ฟังภาษาคนอยู่เรื่อง

อยู่ในป่าใหญ่แห่งหนึ่งจะมีสัตว์ป่าหลายชนิดอาศัยอยู่ร่วมกัน ในบรรดาสัตว์ป่าทั้งหลายนั้นกะมีเสือเป็นหัวหน้าหมู่มาตลอด เพราะว่าเสือมีความเก่งกล้าสามารถหลายบ่อมีผู้ได้สู้ได้ แต่ก่อนเสือโตลีเหลือง ๆ บโตะลายคือชুম้อนี่

มีหนึ่งสัตว์ป่าทั้งหลายจะมาประชุมกัน เสือผู้เป็นหัวหน้าหมู่กะเลยถามสัตว์ทั้งหลายว่า “มีไผ่มีความเก่งกล้าสามารถอีกบ่อ” สัตว์ทั้งหลายกะตอบว่าบ่มี แต่เจ้าลิงกะได้ไ้วขึ้นว่า “ข่อยไค้ยินมาว่ามีแต่ปัญญาของคนนั้นแหละเก่งกล้าสามารถบ่มีไผ่สู้ปัญญาคนได้” เสือไค้ฟังจั่งชั้นกะฮุนแสง “มันสิมีไผ่เก่งกว่าข่อยอีหลีเบอะ เอาจั่งซี่เด้อ คั้นสุไค้เห็นคนกพให้มาบอกข่อย ข่อยสิไปสู้กับปัญญาตนเอง” แล้วสัตว์ทั้งหลายกะแยกย้ายกันไป

อยู่ต่อมาเมื่อหนึ่ง กะมีคนผู้หนึ่งเข้าปามา หายาฮากไม้ หายาสมุนไพโร พวกสัตว์ป่าเหลียวเห็นกะเล่นไปบอกเสือ เสือจึงมาลัดทางคนไ้ว คนเห็นเสือกะตกใจเฮงแล่นกะบ่ได้ ยินขาแข็งชุกกับที่ เสือจั่งเอ่ยปากถามคนว่า “คือว่าเจ้าเบอะเป็นผุมีปัญญาเก่งกล้าสามารถ”

คนไค้ฟังจั่งชั้นกะเซาย่านเสือ กะตอบว่า “แม่นอีหลีคือเขาวานันแหละ”

เสือจั่งว่า “ถ้าจั่งชั้นเอาปัญญามาสู้กับข่อย เบิงว่าไผ่สิเก่งกว่ากัน”

คนกะเลยว่ “ตอนนี้อยู่สู้กับเจ้าบ่ได้แล้ว เพราะว่าข่อยลืมเอาปัญญามา คั้นบ่ให้ข่อยกับไปเอา”

“ถ้าจั่งชั้นให้เจ้ากับไปเอาปัญญามาสู้กับข่อยไป” เสือว่า

“คั้นข่อยเอาปัญญามาให้เจ้าสิบ่เล่นหนีเบอะ ”

“บ่ ข่อยบ่เล่นหนีดอก” เสือว่า

“ข่อยบ่เชื่อเจ้าดอก ข่อยย่านแต่เจ้าเห็นปัญญาข่อยแล้วเจ้าสิเล่นหนี” คนว่า

เสือกะเลยถามคนว่า “คั้นชั้นเจ้าสิให้ข่อยเฮ็ดจั่งไค้เจ้าจั่งสิเชื่อ”

“ให้ข่อยเอาเชือกมัดขาเจ้าติดกันไว้ บ่ให้เล่นไปไค้นั่นแหละ”

“เออ มัดกะมัด” เสือกะยอมให้คนมัดขา คนจั่งไปตัดเอาเคลือไม่ม้ามัดขาเสือดติดกันไว้ แล้วถามเสือว่า “แน่นบ่” เสือกะว่า บ่แน่นป้านได้ มัดเข้าอีกโศด คนกะมัดเข้าอีก “แน่นแหละบ้อ คั้นหลดขุเบือะ” เสือตอบว่า “แน่นแล้ว คั้นบ่หลดดอก” พอเสือกจั่งชั้นคนกะเลยจัดการไปตัดเอาเสืมาติดเสือ เสือกเจ็บปวดหลายกะถามว่า “เจ้าติข่อยเฮ็ดหยัง เจ้าคือว่าสิไปเอาปัญญามาสู้กับข่อย” “กะนี้แหละปัญญาข่อย นี่แหละปัญญาคน เจ้าสู้จักบ่” คนเว้าไปติเสือไปจนเสือลายเต็มโต เสือกไค้รับความเจ็บปวดหลายไปไสบ่ได้นอนอยู่กับที่ คนไค้โอกาสติกะเลยฟาวหนีกับบ้านอย่างปลอดภัย ทำให้เสือลายเต็มโตเท่าชুম้อนี่

นิทานเรื่อง พญากินอำ

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีพญาเมืองนั้นชื่อว่าเมืองผลานาสี มีสาวใช้อยู่ในเมืองคนหนึ่ง ชื่อว่าอิข่าแล อยู่มาเมื่อหนึ่งพญาเว้ากับอิข่าแลว่า ข่าแลเอ๋ย ชูมือนี้กูกินข้าวบ่หวานจานแจงบ่อแซบ ให้มึงนั้นไปตักข้าวมาตำเอาอำอ่อน หนักใส่น้ำไปปิ้งย่างเผาเอามาให้กูกินลองเบ็ง ลังเพื่อมันอุ่นท้องพอได้ออยู่คน ทางสาวใช้ได้อินคำพญาสั่ง กะเลยรีบฟ้างฟ้าเอาข้าวตำตำ พอแต่ตำแหลกแล้ว ข่าแลทีกเอาอำ ไปหนักน้ำบางไฟปิ้งก็ มันหลดหอมอุดเอามาเข้าใส่ดังพญาแหล่ ข่าแลเอามาให้พญากินปิ้งอำอ่อนมิงอย่าไปเที่ยวป้อนความเว้าให้เพิ่นฟัง กูสิฟันคอฆ่ามิงตายให้ด้บชาติคั้นมิงอดบ่อได้มิงนั้นกะส่วนตาย ต่อมาบ่ทันคนอิข่าแลอดกะอดบ่อได้ มันกะเลยไปเว้าต่อต้านคูใหญ่ห้วนว่า พญากินอำกะช่างมือเคยพ้อ หน้อยบ่อนานกองเมืองกะเลยแตก เสนาข้าอำมาตกะเลยคิดพ้อคูใหญ่ห้วนไปเอามาเฮ็ดกองคูเมืองสิพอได้ พอแต่จัดการแล้วเลยตีลองเบ็ง กลองน่วยนั้นดังได้ว่าแต่อำ ำๆ(ต่อตอนสอง)

นิทานเรื่องอิข่าแล

อยู่ต่อมา พยาฮู้ว่าอิข่าแลเป็นคนไปเว้าว่าพญากินอำต่อต้านคูใหญ่ พยาเลยตัดหัวอิข่าแลโยนลงน้ำ อิข่าแลกะเลยเกิดเป็นเต่า มันกะเกิดแห้งแล้ง เต่ากะขึ้นโลกมามันกะเลยมาได้อินหงส์ฝักกับเมียปริกษากันว่า มันแห้งแล้งจ้งฮี่ฮามาข้ามไปหากินฟากเมืองทางนั้นห่ามันอุดมสมบูรณ์กว่านี้ พอเว้าแล้วเฮต้องไปฮอดก่อนงาย เต่าได้อินว่าหงส์เว้าจ้งฮั่น คั้นฮั่นให้เฮขอไปนำเน่ หงส์ว่าไค่ฮั่นโตรักษาปากโตบ่ให้เว้า โตกะบ่ต้องเว้า เอ้อจ้งฮั่นกะได้ว่าเต่าให้เฮไปนำ พอว่าแล้วหงส์กะเลยเตรียมไม้ให้เต่าเอาปากคาบกลาง หงส์ฝักเมียกะอยู่สองขอบข้างพาคินขึ้นผ่านเมือง ชาวเมืองท้วงว่าหงส์ห้ามเต่า เต่าเพิ่นเลยเปลออำปากบอกชาวเมืองว่าเต่าต่างหากเป็นคนห้ามหงส์ ปากหลุดจากคานหามตกลงมาจี่เต่าแตกเดินไปถิกขี้กะเหล่คนกะเหม็น ส่วนหนึ่งเดินไปถิกหางพูเพิ่นกะเค็ดออก ส่วนหนึ่งไปถิกกระโดน กะเป็นกะโดนหางเต่า ส่วนหนึ่งเดินไปถิกกอกไผ่เกิดเป็นหน่อไม้ตาเต่า ส่วนหนึ่งเดินลงน้ำกะป็นแมงจี่เต่ามาจนเท่าชูมือนี้

ประวัติศาสตร์ในนิทาน

ในแต่ละบ้านต่างมีเรื่องเล่าประวัติศาสตร์ชุมชนของตนเอง เช่น ประวัติศาสตร์บ้านเหล่าเสือกรูด บ้านหนองแซ่ บ้านนาเฮือง-นางช้างเผ่า บ้านคำสร้างช้าง ซึ่งแต่ละบ้านเมื่อเล่าถึงประวัติบ้านของตนเองก็เกิดวงเสวนา ทบทวน แก้ไขในส่วนที่คลาดเคลื่อน เหมือนเป็นการสังคายนาประวัติบ้านของตนเองเป็นการรื้อฟื้นความจำเก่าๆ ผู้เล่าได้ทบทวนอดีต เด็กได้ฟังเรื่องจริงที่ดูเหมือนเป็นนิทาน แม้เป็นประวัติศาสตร์เล็กๆแต่เล่าแล้วเกิดความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์บ้านตนเอง ซึ่งก็เปรียบเหมือนนิทานเรื่องหนึ่งที่เล่าสืบทอดกันมา เช่นประวัติบ้านเหล่าเสือกรูด (บ้านหนองคูน้อย) บางคนเล่าว่า “เมื่อนั้นพ่อใหญ่พัวไปยามด่อน ” บางคนเล่าว่า “ เมื่อนั้นพ่อใหญ่พัวไปยามบ่วงกระแต ” “ที่ถูกเสือกรูดเพราะต่อสู้กับเสือ” บางคนเล่าว่า “ที่ถูกเสือกรูดเพราะต่างคนต่างสะเดิด(ตกใจ)พ้อกันโดยบังเอิญ” แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าประวัติของแต่ละหมู่บ้านไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรเลย เป็นเพียงเรื่องเล่าที่สืบทอดกันมา ทำให้ผิดเพี้ยนไปบ้างตามความเข้าใจของผู้เล่า การเล่า

ประวัติบ้านเหล่า ประมาณปีพ.ศ.2465 มีชาวบ้านอพยพมาอยู่ก่อน กลับไปชักชวนพี่ ชักชวนน้อง มาอยู่ด้วยกัน โดยมี พ่ออั้ง พ่อพัว พ่อเค็ด 3 พี่น้อง เป็นครอบครัวแรกที่มาพบเห็นความสมบูรณ์ของที่นี่ พวกเขานอพยพจากบ้านหนองคูใหญ่ ที่อยู่ห่างกันเพียง ข้าม 1 ลำห้วย (บ้านหนองคู อ.เสนาณรงค์ จ. อำนาจเจริญ ในปัจจุบัน) ทั้ง 3 พี่น้องเป็นชาวคริสต์ นับถือศาสนาคริสต์ นิกายคาทอลิก เดิมเรียกชื่อหมู่บ้านว่าบ้านเหล่าเสือกรูด เหตุที่เรียกบ้านเหล่าเสือกรูดก็เพราะว่า สมัยตอนมาตั้งบ้านใหม่ๆยังเป็นป่ามีสัตว์ป่าเยอะมาก ในจำนวนนั้นมีเสือด้วย วันเกิดเหตุพ่อพัวหนึ่งในจำนวนผู้มาตั้งบ้านได้เข้าไปวางบ่วงดักกระแตบังเอิญไปเจอเสือได้ต่อสู้กัน โคนเสือกรูดที่ห้ำหั่นแล้วเสือกหนีไปเลย เป็นที่กล่าวขานสืบทอดกันมาเป็นชื่อเล่นของหมู่บ้าน ต่อมามีการอพยพเข้ามาอยู่จากหลายแห่ง หลายตระกูลเป็นผู้ที่เคยนับถือศาสนาอื่น เคยถูกชุมชนเดิมหาว่าเป็น “ ปอบ ” เป็นที่รังเกียจ จึงย้ายมาอยู่บ้านเหล่าเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ เข้าพิธี “ ล้างบาป ” “รับศีล ” ถ้ามี “ของดี ” คือเครื่องรางของขลังที่ตัวเองมี เอาไปมอบให้ “ คุณพ่อ ” (บาทหลวง สมัยนั้น เป็นชาวฝรั่ง) เก็บรักษา คนในชุมชนก็ยอมรับ และ มีชาวคาทอลิก อพยพมาอยู่ตามญาติพี่น้อง

ภาพสัญลักษณ์ก่อนเข้าหมู่บ้าน ชุมชนบ้านเหล่า

ประวัติบ้านคำสร้างช้าง ประมาณปี 2463 บ้านคำสร้างช้างได้แยกหมู่บ้านออกมาบ้านคำสร้างบ่อ จากคำบอกเล่าสาเหตุที่แยกออกมาเพราะ " มีไก่อป้าบินเข้าหมู่บ้าน " ซึ่งตำนานความเชื่อจะต้อง " แรกบ้าน " จึงมีการเสี่ยงทายเพื่อหาที่ตั้งบ้านใหม่และได้ที่ตั้ง ณ ปัจจุบันเดิมเรียกว่าบ้านป่าคงคิบ เหตุที่เรียกเพราะเมื่อก่อนนี้เป็นป่ารกมาก มีสัตว์ป่ามากมาย ช้างเป็นหนึ่งในจำนวนสัตว์ที่พบได้บ่อยในสมัยนั้นและมักเข้ามากินน้ำในบ่อน้ำของหมู่บ้านเป็นประจำ เมื่อมีการเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านอย่างเป็นทางการจึงได้ชื่อว่า "บ้านคำสร้างช้าง "

ประเพณี ...พิธีกรรม...ความเชื่อ...เรื่องราวที่ถ่ายทอดคล้ายนิทาน

แต่ละชุมชนจะมีนิทานที่เกี่ยวกับศาสนาประเพณีความเชื่อ ในพื้นที่ชุมชนคริสต์จะมีนิทานเล่าที่เกี่ยวกับพิธีกรรมเรียกนิทานศักดิ์สิทธิ์(กำเนิดพระเยซู) เป็นการแสดงจำลองเหตุการณ์ให้ศาสนิกชนได้ดูและแสดงในวันสำคัญของศาสนา เช่นพิธีแห่ดาว ในพิธีกรรมต่างๆในชุมชนพุทธนิทานที่เกี่ยวกับพิธีกรรมจะมีหลายเรื่อง ทั้งที่เป็นนิทานชาดก และความเชื่อของชุมชน เช่น การสืบทอดการเลี้ยงปู่ตา การเล่าเรื่องประเพณีการเลี้ยงบ้าน เลี้ยงปู่ตาซึ่งเล่าโดยพ่อบุญ ไตรยสุทธิ์ ซึ่งเป็นพ่อจ๋า (ร่างทรงปู่ตา) คนปัจจุบันของปู่ตาเล่าว่า “หลักบ้านเมื่อก่อนตั้งอยู่หลังโรงเรียน พอหมู่บ้านขยายขึ้นเห็นว่าสถานที่คับแคบเลยย้ายออกไปกุดน้ำขุ่น น้ำใส เพื่อจะให้ชาวบ้านได้มีที่อยู่ที่ทำกิน ไม่ไปทับที่ดินปู่ตา” เวทีนี้ทั้งเด็กและนักวิจัยได้ฟังเรื่องราวของการสืบทอดพ่อจ๋า ว่ามีวิธีการเลือกอย่างไร “ปู่ตาจะเป็นคนเลือกเองโดยถ้าจะเลือกใครก็จะเข้าสิงคนนั้น” และการเลี้ยงปู่ตา พิธีนี้สำคัญมากในหนึ่งปีจะทำอยู่สองครั้งคือเลี้ยงขึ้น กับเลี้ยงลง เลี้ยงขึ้นคือหลังเสร็จฤดูเก็บเกี่ยว ข้าวขึ้นแล้ว (เก็บข้าวขึ้นยุ้งฉาง) จะเป็นการเลี้ยงเพื่อแก้บา (แก้บน) ที่ขอฟ้าฝน และให้คุ้มครองปกป้องรักษา ส่วนการเลี้ยงลงคือเลี้ยงก่อนจะลงทำนา ให้ปู่ตาดูแลคนในชุมชน และสัตว์พวกวัวควาย ให้ปลอดภัยไม่มีโรคภัยเบียดเบียน มีการทำนายฟ้าฝนจากกางไก่อที่เป็นเครื่องเช่นด้วย ในวันที่เลี้ยงจะมีการเอาข้าว เอาไก่อของแต่ละหลังคามารวมกันเพื่อทำเป็นไก่อเสี่ยงทาย บ้านไหนไม่มีไก่อก็จะจ่ายเป็นเงินแทน ส่วนไก่อที่เหลือ

จากการเสียดทานจะเป็นอาหารของผู้ไปร่วมงาน ทำกินกันที่คอนปู้ตานั้นจึงแยกย้ายกันกลับบ้าน
เรื่องราวเหล่านี้เป็นเรื่องที่ชุมชนสืบทอดมานาน และให้ความสำคัญ คงอยู่ของประเพณีวัฒนธรรม

ในนิทานมีคำตอบ

มีหลายข้อสงสัยที่ เด็ก ชาวบ้าน หรือนักวิจัยสงสัยแต่หาคำตอบในเชิงวิทยาศาสตร์ไม่ได้
เรื่องราวในนิทานจึงเป็นทางออกที่ตอบข้อสงสัย เช่น

ทำไมต้องมีการจุดประทัดในวันออกพรรษา เรื่องนี้มีนิทานกล่าวถึงเป็นเรื่องของพญาแถน
ที่ให้นมนุษย์ส่งข่าวถ้าหากต้องการน้ำฝนให้จุดบั้งไฟขึ้นไปขอ แต่ถ้าน้ำเพียงพอแล้วให้จุดบั้ง(ประทัด)
ส่งสัญญาณให้ทราบให้ฝนหยุดตก แต่สมัยนี้เด็กๆจุดประทัด ไม่รู้ความหมายจุดกันตั้งแต่เดือนที่แล้วจึง
ทำให้มันแล้งหรือบางปีก็ยังมีฝนตกหนักเพราะเทวดาก็ไม่รู้ว่าอันไหนจุดจริงอันไหนจุดหลอก ตรงนี้ผู้
เฒ่าผู้แก่ได้สะท้อนว่าถ้าได้เล่าให้เด็กฟังน่าจะเป็นประโยชน์ เด็กน่าจะได้ตระหนักถึงเรื่องการจุด
ประทัด รู้ความหมาย (จะได้ไม่จุดประทัดพร่ำเพรื่อ)

ทำไมถึงเอาข้าวที่ตั่งท้องไปวัด? ในวันออกพรรษา ตรงนี้แม่ปลิวเล่าว่าเป็นประเพณีที่ต้องหา
ดอกไม้บริสุทธ์ไปถวายพระ ข้าวที่ตั่งท้องก็คือข้าวที่กำลังจะเป็นดอกซึ่งคือดอกไม้บริสุทธ์เป็นดอกไม้
ที่ประเสริฐที่ควรเอามาบูชาพระในวันออกพรรษา

ทำไมหมากับแมวจึงไม่ถูกกัน ? เรื่องมีอยู่ว่ามีสองตายายคู่หนึ่งซึ่งมีฐานะยากจน ได้เลี้ยงสุนัข
และแมวไว้สองตัว อยู่มาวันหนึ่งเทวดาเห็นว่าสองตายายยากจน จึงแปลงกายเป็นมนุษย์มาขอข้าว
จากสองตายายกิน แต่ข้าวเหลือน้อย ยายว่าจะหุงให้ใหม่ ชายคนนั้นซึ่งในน้ำใจของสองตายาย จึง
มอบลูกแก้ววิเศษให้กับตายายแล้วบอกประโยชน์ของลูกแก้วให้ แล้วลาจากไป

ตายายได้นำลูกแก้วมาเสกเอาเงินทองมากมาย จนเศรษฐีรู้เข้าจึงให้คนมาเปลี่ยนเอา
ลูกแก้วนั้น ตายายเสียใจมากจนซึมเศร้า สุนัขกับแมวสงสารตายายมากจึงอาสาไปตามหา
ลูกแก้วที่บ้านเศรษฐี

สุนัขเฝ้าที่บันไดบ้าน ส่วนแมวขึ้นไปหาลูกแก้วบนบ้าน ไปเจอเจ้าหนูจึงตะครุบหนูไว้ หนู
ร้องขอชีวิตไว้และอาสาจะเอาลูกแก้วมาให้แมว เมื่อหนูนำลูกแก้วมาให้แมวก็นำกลับไปให้ตายาย
ยาย พอสุนัขเห็นแมวได้ลูกแก้วก็ไล่ตะครุบแมวทันที ทำให้แมวกับสุนัขเป็นศัตรูกันมาจนถึงทุกวันนี้

4. กระบวนการถ่ายทอด หรือรูปแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้

“ สมัยก่อนไปเล่านิทานแลกปลาแดก ” ยายเจียงได้เล่าเรื่องในอดีตให้ฟังว่าเมื่อก่อนครอบครัวเคยพาไปเล่านิทานแลกปลาแดก ทำให้เกิดความประทับใจในนิทานและนิทานเล่าสืบมา ผู้เฒ่าบางคนสะท้อนว่าจะเล่านิทานให้เด็กฟังต้องคิดถึงความเหมาะสม เลือกแต่เรื่องดีๆ มีคติสอนใจ ถือโอกาสสอนลูกสอนหลานเช่น เรื่องนางสิบสอง สอนให้เป็นเด็กว่านอนสอนง่าย ไม่กวน ไม่เงิ่นจะถูกลูกพาไปปล่อยทิ้งป่าเหมือน นางสิบสอง เป็นต้น คุณยายที่มิ้นทานมีความกระตือรือร้นที่จะเล่ามาก มีการเตรียมตัว ชักซ้อมก่อนเล่า เรื่องที่ไม่แน่ใจก็ไปถามเพื่อน หรือคนที่ทราบเพราะบางเรื่องมีหลายเค้าโครงเล่าไม่เหมือนกัน และพบว่าบางคนมิ้นทานแต่เล่าไม่เป็น ก็ได้ประเด้นคุยกันต่อว่าแล้วทำอย่างไรถึงจะได้นิทานในกลุ่มนี้ จึงได้ข้อตกลงกันเพิ่มว่าน่าจะไปหาโดยการจัดเวทีในชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้คนในชุมชน ได้เล่าและฟังนิทาน

สิ่งที่กลุ่มสะท้อนคือ ความรู้สึกภูมิใจ ที่มีโอกาสได้แสดงออก ได้เล่านิทานให้ลูกหลานฟัง และสะท้อนว่าสมัยก่อนไม่มีโทรทัศน์ นิทาน คือสื่อที่ดีในการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวใช้โอกาสสอนลูกสอนหลานไปด้วย ไม่เหมือนสมัยนี้ ที่ไม่ค่อยได้พูดคุยกัน คนเฒ่าคนแก่ที่มีทาน มีเทคนิคการเล่าที่สนุกสนานมาจาก ครอบครัวที่ชอบเล่านิทานให้ลูกหลานฟัง ผู้เฒ่าผู้แก่และครูได้เล่าถึงบรรยากาศ การฟังนิทานสมัยที่ตัวเองยังเด็กให้เด็กๆ ฟัง อย่างมีความสุข และบอกว่าแตกต่างจากสมัยนี้มากที่มีแต่โทรทัศน์ ซีดี ไม่ค่อยได้พูดคุยกัน คนแก่บางคนเล่าว่าสมัยก่อนต้องรีบทานข้าวตอนเย็นให้เสร็จเร็วๆ จะได้ไปเข้าคิว ฟังนิทานเรื่องโปรดของตัวเองจากคุณตา ผู้เฒ่าบางคนที่ไม่มีลูกหลานอยู่ด้วยก็จะใช้นิทานเป็นสื่อล้อให้เด็กไปเล่นด้วย ไปหา “ กินข้าวแลงแล้วมาฟังเด้อสุ ซิว่า นิทานให้ฟัง ” (กินข้าวเย็นเสร็จ มาทางนี้นะจะเล่านิทานให้ฟัง)

ภูมิปัญญานิทานพื้นบ้านนักเล่านิทาน : ผู้มีส่วนกำหนด “ชีวิต” ของนิทาน

นิทานจะมีสีสัน หรือมีชีวิตชีวาได้ ผู้เล่ามีส่วนสำคัญอย่างมาก ผู้เล่าแต่ละคนจะมีลักษณะเด่นแตกต่างกัน ที่สำคัญการเล่านิทานโดยปกติมักเล่าในบรรยากาศที่ผ่อนคลาย มีอารมณ์สนุกสนาน และมักเล่าในวงแคบๆ ของครอบครัว ยังไงก็ตามไม่ว่าเด็กจะฟังนิทานได้ทุกอย่าง ผู้เล่าผู้แก่จึงคัดเลือกนิทานที่จะนำมาเล่า เช่น เลื่อนิทานที่เป็นคติสอนใจ แต่หากจะเล่านิทานที่เกี่ยวกับเรื่องเพศ เช่น แม่ขายกับลูกเขย พี่เขยกับน้องเมีย ก็ต้องดูความเหมาะสมของอายุเด็กด้วย ในขณะที่เด็กเล็กๆ ก็จะเล่านิทานสั้นๆ บางครั้งก็ใช้นิทานเพลงในการเล่าเพื่อให้เด็กเกิดจินตนาการและได้แสดงท่าทางประกอบด้วย

ยายปลิว “ชอบฟังนิทานมาตั้งแต่เด็ก ฟังบ่อย ชอบทุกเรื่อง โดยฟังจาก พ่อ-แม่ ฟังในตอนเย็นก่อนนอน โดยบิบนวดแลกกับการฟังนิทาน ถ้าเป็นนิทานจากคนอื่นก็จะได้ฟังตอนไปเลี้ยงวัวควาย และตัวเองก็มักจะเล่านิทานให้หลานฟังเสมอส่วนใหญ่เป็นวันเสาร์-อาทิตย์ที่หลานมานอนเป็นเพื่อน ก็จะเลือกเอานิทานที่สั่งสอน อิงคำสอนศาสนา เปรียบเทียบให้เกิดความกลัว และเอาตัวอย่างที่ดีมาสอน”

ยายแป/ “นิทานส่วนใหญ่ได้ฟังจากพ่อ-แม่ ฟังบ่อยๆ จำได้ ไม่ได้จดบันทึก มีนิทานหลายเรื่องส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่ตัวเองประทับใจ เวลาเล่าก็จะสอดแทรกคำสอนต่างๆ ไปด้วย”

ยายเจียง “ได้ฟังนิทานมาจากพ่อใหญ่หนูทอง(คุณตา) เป็นผู้ที่เล่านิทานได้สนุกมากขนาดเล่านิทานแลกเปลี่ยนแลกได้ เมื่อก่อนต้องทำงานแลกนิทาน ประทับใจลีลาการเล่ามาก และตัวเองมีลูกลูกเล่นเยอะเพราะเคยเป็นหมอลำมาก่อน ชอบเล่าเรื่องที่ตลกขบขัน”

ยายเถาว์ “แต่ตัวเองเป็นคนเล่านิทานไม่เก่งได้ฟังนิทานมาจาก พ่อ-แม่ และเล่าให้หลานฟังบ้างบางโอกาส เมื่อก่อนเอานิทานกล่อมหลานให้นอน ประทับใจนิทานเรื่องท้าวกำพร้าว นางหล่นางลุน แต่ไม่ได้เล่ามานานแล้ว กระทั่งมีโครงการตามหานิทานพื้นบ้าน จึงได้เล่าให้หลานฟัง ”

ยายบุญหลาย ร้องนิทานออกมาเป็นกลอนลำได้อย่างสนุกสนาน ซึ่งก่อนหน้านี้ก็ร้องก็ลำอยู่กับเถียงนา แต่ตอนนี้ก็ตั้งใจที่ได้มาเล่านิทานผ่านกลอนลำให้เด็กๆ ฟัง “ มีพ่อเป็นหมอลำ กลอนลำต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องกระต่ายกับเต่า กลอน ก.ไก่-ฮ.นกฮูก ล้วนเป็นกลอนที่สืบทอดมาจากพ่อ ทั้งนิทานก็ประทับใจหาโอกาสเล่าให้ลูกหลานฟังบ่อยๆ ไม่เคยลืม ” กลอนลำบางกลอนแต่งขึ้นเองเพื่อให้เข้ากับ

ยุคสมัย และเชื่อมโยงวิถีชีวิตในอดีตกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันอย่างลงตัวพ่อบุญเชฟร์ “ได้นิทานมาจากการเป็นคนชอบฟัง และชอบอ่าน เรื่องที่ประทับใจก็จะจำมาเล่าต่อ ส่วนใหญ่ชอบนิทานที่มีคติเตือนใจ ”

ยายทา “ได้นิทานมาจากพ่อ-แม่ และพี่ชาย ชอบฟังนิทานมาตั้งแต่เด็ก ชอบนิทานพื้นบ้านมีคติ สอนเด็ก สอนผู้ใหญ่ สอนให้มีความกตัญญู บูชาครูผู้สอน เวลาเล่านิทานก็จะสอดแทรกเรื่องเล่านี้ด้วย”

นิทาน : สะพานเชื่อมใจระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่

จากกระบวนการ การตามหานิทานพื้นบ้าน ที่เด็ก ๆ นักเรียนได้ไปค้นหานิทานกับผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน การได้ไปฟังแล้วจดบันทึก เด็กคอยซักถามและจด ผู้ใหญ่เป็นคนเล่าและบอกด้วยสเกด เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ นิทานทั้งหมดกว่า 100 เรื่อง การจัดเวทีหลายครั้ง หลายรอบ เด็ก ๆ บอกว่า “นิทานมันให้อารมณ์และมีความรู้สึก”

การได้ฟังนิทานจากปาก จากคำบอกเล่าดีกว่าดูจากแผ่นซีดี อ่านจากหนังสือตรงที่สามารถซักถามได้ ตรงไหนที่สนุกบอกให้เล่าซ้ำได้โดยที่นักเล่าก็ไม่เบื่อที่จะเล่า เด็กบางคนไม่เคยฟังนิทานเลย พอมีโครงการนี้จึงได้ฟังเป็นครั้งแรกรู้สึกประทับใจและชอบมาก เด็กหลายคนกลายเป็นคนชอบฟังนิทานและมีนิทานเรื่องโปรดของตนเองไปขอให้ยายเล่าให้ฟังก่อนนอน หรือเท่าที่มีโอกาส บางครั้งเด็กจะรวมกลุ่มกันไปขอฟังนิทานจากผู้เฒ่าผู้แก่ ครั้งหนึ่งเด็กไปเที่ยวสะพานข้ามแม่น้ำโขงได้ยินเรื่องเล่าว่าพญานาคทำให้สะพานหักเพราะผู้ก่อสร้างสะพานไม่ขออนุญาตพญานาคก่อน เด็กเลยอยากรู้ว่าพญานาคเป็นยังไง มีเรื่องเล่ามีที่มาที่ไปยังไงจึงไปขอให้ผู้เฒ่าเล่าให้ฟัง เวลาที่มีเรื่องที่ยากรู้เกี่ยวกับเรื่องเล่าต่าง ๆ เด็กจะคิดถึงกลุ่มผู้เฒ่า ส่วนผู้เฒ่าผู้แก่ที่ได้เล่านิทานให้เด็ก ๆ ฟังก็สะท้อนว่า ดีใจที่ได้เห็นการรื้อฟื้น และเห็นคุณค่าของคนแก่และนิทาน

“ภูมิใจหลาย ที่เห็นความสำคัญของผู้เฒ่า ดีใจหลายที่คิดถึงนิทานโบราณ เป็นโครงการที่ดีหลาย” คุณยายทา

หลังจากค้นนิทานมาแล้ว คุณครูยังให้เด็ก ๆ ได้เล่านิทานที่ตัวเองค้นมาได้ให้เพื่อน ๆ ฟังด้วย ทำให้เด็ก ๆ ได้ฝึกทักษะการพูด การเล่าเรื่อง พัฒนาด้านภาษาไปด้วยในตัว นอกจากนี้คุณครูบางโรงเรียนยังจัดกิจกรรมประกวดการเล่านิทานพื้นบ้านอีกด้วยซึ่งสร้างความสนุกสนานให้กับเด็ก ๆ เป็นอย่างมาก

เวลาเวทีให้ผู้เฒ่าเล่านิทานทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่และผู้เฒ่าผู้แก่จะมีความสุขมาก ผู้เฒ่าผู้แก่คนไหนมีนิทานก็จะเตรียมตัวซักซ้อมให้พร้อมก่อนมาเล่า โดยคัดสรรเอาเรื่องราวที่สนุกสนานมีคติสอนใจมาเล่าให้เด็ก ๆ ฟัง เด็ก ๆ ก็ตื่นใ้มนั่งรอฟังนิทานอย่างใจจดจ่อ นิทานจึงเป็นเสมือนสะพานที่คอยเชื่อมร้อยให้เด็กและผู้ใหญ่มาใกล้ชิดกัน ภายใต้บรรยากาศแห่งความสุขที่ทำให้เด็ก ๆ เปิดใจและพร้อมที่จะเรียนรู้และซึมซับเรื่องราวที่มากด้วยคุณค่าแห่งความดีงาม ส่งเสริมจินตนาการและประเพณีปัญญาไปในคราวเดียวกันผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่า หลังจากได้เล่านิทานให้เด็กฟัง เวลาพบกันก็

จะมีเด็กเข้ามาทักทาย ทำให้รู้สึกปลาบปลื้มใจมีความสุข เกิดคุณค่าทางจิตใจ ที่ลูกหลานเห็นความสำคัญ

“ ก่อนจะไปเล่นนิทานให้เด็กฟัง จะต้องซ้อมและเตรียมตัว ไปชอกลูกก่อนว่านิทานเรื่องนี้มันไปมาจึงได้จบจิ้งจอก สีสอนอีหยังเด็กน้อยแน่ ”

การฟังนิทานจากผู้เฒ่าผู้แก่ทำให้เด็กกับผู้เฒ่าผู้แก่ได้รู้จักมักคุ้นกันมากขึ้น ในกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่เองเกิดเป็นลานพุดคุย ที่ห่างหายกันมานานรอโอกาสที่จะได้มาพบปะกัน

“ หมู่บ้านเดียวกันแต่ๆยังไม่ได้เจอหน้ากันเลย ถ้าไม่มาเวทีนิทานคงไม่ได้เห็นหน้ากัน ”

การประกวดการเล่านิทาน

กิจกรรมประกวดเล่านิทานจัดขึ้นเพื่อค้นหา และเผยแพร่นิทานไปในตัว จัดที่โรงเรียนทุกโรงเรียน กิจกรรมแล้วแต่ทางโรงเรียนเห็นสมควร เช่น คำสร้างช้าง ประกวดในวันสุนทรภู่ ก่อนวันประกวดพื้ง (ครูมณีวรรณ) หอบเอาหนังสือนิทานและแผ่นภาพนิทานที่เด็กทำขึ้นมาให้เราช่วยหาคะแนนตัดสินผลการประกวด แทบไม่น่าเชื่อว่าผลงานของเด็กจะทำได้ดีขนาดนี้ ไม่ต่างกับหนังสือนิทานที่วางขายในร้านหนังสือ จนตัดสินใจไม่ถูกว่าจะให้ผลงานชิ้นใดชนะเลิศ ผู้เฒ่าผู้แก่เห็นนิทานเรื่องที่ตนเองเล่ากลายออกมาเป็นหนังสือนิทานเล่มสวยด้วยฝีมือเด็กถึงกับตะลึง “ ออนซอนว่าบ่ออก ”

การประกวดนิทานทางโรงเรียนเปิดรับสมัครนักเล่าเป็น 3 ช่วงชั้นซึ่งได้รับความสนใจจากเด็กจำนวนมากจึงมีการแข่งขันออกเป็นสองรอบ คือรอบคัดเลือกแข่งขันก่อนรอบตัดสิน 1 สัปดาห์ โดยคัดเอานักเล่านิทานช่วงชั้นละ 5 คน

หลังพิธีเปิด ผู้เฒ่าผู้แก่ เล่านิทานเป็นการเบิกโรง แต่ละเล่าสั้นๆ อาจด้วยความตื่นเต้นประหม่าผู้เฒ่าผู้แก่บางคนไม่กล้าถือไมค์พูดต้องให้เด็กเป็นคนถือให้ สลับกับการแสดงบนเวทีของเด็ก มีทั้งการแสดงละครนิทานเป็นอีกรูปแบบในการถ่ายทอดนิทาน จากนั้นเป็นการแข่งขันเล่านิทานของเด็กช่วงชั้นที่ 1 , 2 , 3 ตามลำดับ การเล่านิทานช่วงแรกเด็กเล่าเป็นภาษากลางซึ่งดูคล้ายการอ่านหนังสือท่องจำ แต่พอพิธีกรในงานแจ้งว่าให้เล่าเป็นภาษาอีสานได้ พอขึ้นต้นว่า “ มื้อนี้ดี...” เสียงหัวเราะครึกครื้นปรบมือเกรียวกราวก็ตามมา ทำให้นิทานมีชีวิตชีวาขึ้นมาทันที คนอื่นที่มีนิทานก็อยากเล่า ขอแทรกเป็นระยะ

การประกวดในทุกพื้นที่จัดในวันที่มีกิจกรรมสำคัญคือ วันสุนทรภู่และวันเข้าพรรษาทำให้ประชาชนทั่วไปสนใจ กิจกรรมนี้ ทำให้เด็กรู้จักนิทานพื้นบ้านมากขึ้น คนเฒ่าคนแก่ที่ขาดการเล่ามานานแล้ว ก็พยายามแสวงหานิทานพื้นบ้านโดยทบทวนเรียบเรียงนิทานของตนเองที่มี และที่สำคัญทำให้พบภูมิปัญญาที่มีนิทานเพิ่มขึ้น

การประกวดนิทาน

5. ผลที่เกิดจากการนำนิทานมาเป็นสื่อเรียนรู้

เด็กน้อยเปลี่ยนไป

การเล่านิทานของผู้เฒ่าผู้แก่ได้สอดแทรกเรื่องราวปญฺญคุณโทษ เช่น เรื่องอิมินากับอิมานี เด็กบางคนฟังนิทานแล้วไม่กล้าไปยิงนก ตกปลา อีกเลย และยังส่งผลให้เด็กๆ ไปทำบุญมากขึ้นในขณะที่ครูบอกว่าคติสอนในนิทานได้กล่อมเกล่าให้เด็กมีสัมมาคารวะมากขึ้น และรู้จักคนในชุมชนมากขึ้น ในวันพระเด็กจะตามผู้เฒ่าผู้แก่ไปนอนที่วัด ตอนแรกนึกว่าเด็กตามไปเพื่อฟังนิทาน แต่ความจริงคือเด็กตามผู้เฒ่าผู้แก่เพื่อไปจำศีล (ปฏิบัติธรรม) นอนที่วัดโดยทำกิจกรรมทุกอย่างเหมือนผู้ใหญ่ สวดมนต์ ทำวัตร เข้า-เย็นทำสมาธิ ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ได้ก้าวข้ามเรื่องเล่าเรื่องสนุกไปแล้ว กลายเป็นความสัมพันธ์ทางใจมากกว่า ภาพเด็กในชุดขาวทยอยเดินตามผู้เฒ่าผู้แก่เข้าวัด....เป็นภาพที่สวยงามในสายตาของผู้พบเห็น นอกจากนี้ มนต์เสน่ห์แห่งนิทานได้สร้างความสุข สร้างรอยยิ้มให้แก่เด็กๆ ทำให้เกิดความสุขของเด็กๆ เชื่อมโยงไปสู่หัวใจผู้เฒ่าผู้แก่

“เมื่อก่อนเด็กไม่มาวัดมากขนาดนี้ มีคนสองคน หลังจากมีโครงการนิทาน เด็กมาจำศีลที่วัดมากขึ้น มาเองก็มี แต่ส่วนมากจะมากับยาย”

เด็กๆ ไปวัดจำศีลภาวนากับคุณยายในทุกวันพระ

นิทานเรื่อง อิมินา กับ อิมานี

มีเมือง ๆ หนึ่ง พระราชาที่ปกครองบ้านเมืองก็มีพระธิดาองค์หนึ่งใหญ่กล้าน้ำปานอายุประมาณ 15 หยก ๆ 16 หย่อน ๆ ไม่ยอมพุดคุยกับใคร บ่าวไพร่ราษฎรก็ไม่สามารถคุยกับนางได้นางก็เลยเหงา พ่อกับแม่ของนางจึงได้ปรึกษากันว่าจะหาพี่เลี้ยงมาให้ลูกสาวพุดคุยด้วย จึงได้สอบถามบ่าวไพร่ว่าเห็นใครที่พอจะมาเป็นเพื่อนลูกสาวได้บ้าง บ่าวไพร่จึงตอบว่ามีลูกของนางมาตากับท้าวปิตุ เขามีลูกสาวอยู่ 2 คน คือนางอิมานีกับนางอิมินา ทั้งสองคนอายุประมาณ 15 หยก ๆ 16 หย่อน ๆ ความงามของนางทั้งสองนั้นหาใครเปรียบไม่ได้ กิริยาจาเรียบร้อยทุกอย่าง

พระราชาจึงไปพบกับนางทั้งสอง พอได้เห็นก็รู้สึกพอใจเป็นอย่างมากและได้พานางทั้งสองมาเป็นพี่เลี้ยงให้ธิดาของตน ความปรองดองของนางทั้งสามคนเปรียบเสมือนลูกท้อเดียวกัน

อยู่มาวันหนึ่งธิดาของพระราชาได้ล้มป่วยลง พระราชาได้หาหมคมารักษาจนหมดทุกคน แต่ก็ไม่มียาขนานใดที่สามารถรักษานางให้หายได้ นางจึงเสียชีวิตลง พระราชาเสียใจมาก และได้มอบหมายให้นางอิมานีและนางอิมินา ไปส่งข้าวปลาอาหารอยู่ที่ป่าช้า จนกระทั่งเข้าหน้าฝน มีวันหนึ่งได้เกิดเพศภัยอะไรขึ้นก็ไม่รู้ ฝนตกอย่างหนักจนน้ำท่วมเส้นทางนางทั้งสองจึงไปไม่ได้ จึงตกลงกันว่าจะไปหลบฝนที่ศาลาก่อน รอให้ฝนหยุดตกค่อยไปต่อ

พอไปถึงที่ศาลาก็พบว่ามิพระธิดาองค์หนึ่งพักอยู่ที่ศาลาก่อนแล้ว และท่านได้ถามนางทั้งสองว่า “เมื่อออก พวกเจ้าหาบข้าวของลืพากันไปหยัง” นางทั้งสองก็เลยเล่าความจริงว่าลูกสาวของพระราชาได้เสียชีวิตพระราชาให้นำห่อข้าวไปส่งที่ป่าช้า พอพระท่านได้ยินก็เลยบอกว่า “อาตมาขอแผ่อาหารจากพวกเจ้าได้ป” นางอิมานีและนางอิมินาก็เลยถวายอาหารให้พระธิดา พอพระฉันอาหารเสร็จฝนก็หยุดตกพอดี ทั้งสองพี่น้องจึงตกลงกันว่าให้เก็บเรื่องนี้เป็นความลับไม่ให้พระราชารู้เพราะกลัวความผิด

ในคืนนั้น พระราชาที่ฝันว่าลูกสาวมาบอกว่า “พ่อเอ๋ย ตั้งแต่ลูกตายไปนั้นยังบ่ทันได้กินข้าว จักเทื่อ” พอพระราชาตื่นนอนก็โมโหเป็นอย่างมากสั่งให้ทหารไปจับนางอิมานีและนางอิมินามารับโทษ เพราะนางละเมิดคำสั่ง จะต้องจับมาประหารชีวิต ทหารก็จับนางทั้งสองคนมัดไว้ที่หลักประหาร

นางอิมานีได้อธิษฐานว่า “สาธุเด้อ..ที่ผู้ข้าเคยได้ถวายอาหารให้พระสงฆ์ คุณมาติ ปิตุ ซึ่งเป็นพ่อกับแม่ของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าขอขึ้นไปอยู่สวรรค์ชั้นดาวดึง ข้าพเจ้าบ่อยู่แล้วที่เมืองมนุษย์ เพราะมนุษย์ใจแคบ บ่มีศีลธรรมเลย”

ส่วนนางอิมินาได้สลบอยู่ที่หลักประหาร ทหารก็เอาน้ำมาราดจนนางฟื้นขึ้นมา นางจึงขอน้ำจากทหารมาหยาดและอธิษฐานว่า “สาธุเด้อ..ที่ผู้ข้าเคยได้ถวายอาหารให้ ข้าพเจ้าขอขึ้นไปอยู่สวรรค์ชั้นดาวดึง ข้าพเจ้าบ่อยู่แล้วที่เมืองมนุษย์ เพราะมนุษย์ใจแคบ บ่มีศีลธรรมเลย ” พอนางอธิษฐาน

เสร็จก็ได้เวลาประหารพоди ขณะนั้นก็เกิดเพศภัยขึ้นท้องฟ้ามีดมัวจนมองหากันไม่เห็น เหล่าบ่าวไพร่เสนาอำมาตย์ต่างพากันสลับใส่

พอเมฆหมอกจางหายไปเข้าสู่ปกติ ทุกคนฟื้นขึ้นมาก็ไม่เห็นนางอิมานีและนางอิมินาพร้อมกับเสาประหารก็หายไป ไม่รู้ว่าหายไปไหนจนกระทั่งถึงทุกวันนี้ ดังนั้นเวลาที่ถวายสังฆทานก็จะเอาคำว่าอิมานีและอิมินามากกล่าวเสมอ ๆ

แก่งน้อน ภายบักร่มวง

“ผมเพิ่งรู้ว่าคุณยายของผมเป็นขุมนิทาน” ด.ช.คนหนึ่งกล่าวว่า “ไม่รู้ว่ายายของตัวเองมีนิทานและเล่านิทานได้ จนกระทั่งครูบอกให้ไปหานิทานมาส่ง จึงได้ไปถามยายว่ามีนิทานหรือไม่ ยายได้เล่าให้ฟังตั้งหลายเรื่อง ดีใจมากที่ได้ฟังนิทาน ก่อนมีโครงการไม่เคยได้ฟังนิทานเลย ของฟังได้บ่อยๆ ไม่ชอบเรื่องนี้ขอเปลี่ยนเรื่องใหม่ได้เลยทันทีสะดวกกว่าเปิดแผ่นซีดี ความจริงเด็กชอบฟังนิทานมากแต่ไม่มีโอกาสได้ฟังเลย ผู้เล่าผู้แ่เองก็ไม่อยากเล่าเพราะเกรงว่านิทานของตัวเองจะไม่สนุกสู้ละครทีวีไม่ได้” บักกว่าเด็กน้อยลิมก ขำปนบ่วนคือหนังคือละคร

ครูให้เด็กกลุ่มอาสาและกลุ่มเป้าหมาย ๆ ไปชอกแซกหานิทานมาตามขั้นตอนที่วางแผนกันไว้ นิทานได้มาทั้งหมด 35 เรื่องมีทั้งเขียนเป็นภาษาถิ่น ภาษากลาง มาโดยตัวผู้เล่าเองเป็นผู้เขียนเด็กเขียนเองบ้าง สอบถามความรู้สึกเด็กที่ได้ไปฟังมาก่อนที่เราจะลงเวทีใหญ่กันหลาย ๆ เสียงบอกว่า “เพิ่นเล่าม่วน ๆ ค่า” หรือบางคนในกลุ่มเป้าหมายของเราบอกว่า “ยายมันครับถักกลอนนิทานม่วนดี” แสดงให้เราเห็นเลยว่าก่อนหน้านี้นี้เด็กไม่ได้ใส่ใจในเรื่องการฟังนิทานสักเท่าไร สนใจดูแต่สิ่งที่มีภาพและเสียงมากกว่าแต่หลังจากที่ได้ไปฟังนิทานมาความเปลี่ยนแปลงก็เริ่มเกิดขึ้นแม้จะไม่มากแต่ก็น่าภูมิใจ เสียงเด็ก ๆ บอกว่าอยากฟังนิทานอีก อยากให้พ่อใหญ่แม่ใหญ่มาเล่าที่โรงเรียนอีกเพราะ..ถ้าไปขอให้เล่าที่บ้านพ่อใหญ่แม่ใหญ่เองก็ไม่กล้าไป เด็ก ๆ รู้จักว่าพ่อใหญ่แม่ใหญ่คนไหนมีนิทานและเล่านิทานสนุก รู้จักทักทายผู้เล่าผู้แ่เมื่อพบเห็นตามที่ต่าง ๆ ในหมู่บ้าน (ยาย... เว้นิทานให้ฟังแน..) ซึ่งจากแต่ก่อนเห็นก็เฉย ๆ ไม่ได้มีปฏิสัมพันธ์กันแต่อย่างใด ในส่วนที่เกิดขึ้นในโรงเรียนมีนักเล่านิทานน้อยเกิดขึ้นหลายคน ถ้าถามมีนิทานในใจไหม... เด็กจะตอบว่ามีครับ ..มีค่ะ แต่ไม่ค่อยกล้าแสดงออกนี่คือปัญหาของนักเรียนที่นี้แม้จัดกิจกรรมสร้างสรรค์ให้อยู่เสมอไม่ค่อยอยากจะทำกัน ซึ่งพอสรุปได้ว่า

1. เด็ก ๆ รู้จักภูมิปัญญาในท้องถิ่นตัวเองและเกิดความภาคภูมิใจต่อภูมิปัญญา
2. ปฏิสัมพันธ์ต่อผู้เล่าผู้แ่ในชุมชนบ้านดีขึ้น (นอกจากพ่อใหญ่แม่ใหญ่ของตนแล้ว)
3. สนใจที่จะอยากฟังนิทานที่เล่าด้วยภาษาถิ่น (ไม่เข้าใจจะซักถามได้)
4. อยากเป็นนักเล่านิทาน

ฟังนิทาน...เขียนนิทาน...สานสัมพันธ์

“สระเอ ออ อ่าง สระอิ ไม้โท นอ หนู อ่านว่า เอ็น ” (แปลว่าเรียก) เสียงผู้เฒ่าสะกดคำให้เด็กเขียนเมื่อเล่านิทานให้เด็กจด แต่พอเขียนไม่ได้เด็กจะซักถามผู้เฒ่าผู้แก่ เช่นคำว่า เอ็น “เขียนจังได้ ฮี” (เขียนอย่างไร) ในโครงการนี้หน้าที่ของเด็กคือตามหา นิทาน ที่ถ่ายทอดจากผู้เฒ่าผู้แก่แล้วนำมาเขียนจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ภาษาที่เล่าเป็นภาษาอีสาน เด็กจะเขียนคำสะกดไม่ค่อยถูก(ภาษาไทยก็ไม่ได้แตกต่างกันเลย) เกิดการพูดคุยซักถาม เป็นภาพที่แสดงออกถึงความเมตตา ระหว่างยายกับหลาน ผู้เฒ่าผู้แก่กับเด็ก ผู้เฒ่าผู้แก่ที่ขาดความมั่นใจในการเล่านิทาน เมื่อได้เล่าบ่อยขึ้นก็เกิดความมั่นใจอยากเล่า เด็กๆเองก็อยากฟัง อยากอยู่ใกล้เกิดปฏิสัมพันธ์กันระหว่างเด็กกับผู้เฒ่าผู้แก่

“แม่ใหญ่ขออ๊แม่ให้ช่วยเนมือเลงข่อยอยากมานอนนำเจ้า ” เด็กบางคนก็ครอบครัวแยกเรือนออกไปแล้วก็ขอพ่อ-แม่มานอนกับคุณยายเพื่อที่จะได้ฟังนิทาน บ้านอยู่คนละคุ่มก็ต้องปั่นจักรยานมาเพื่อจะขอฟังนิทาน ตรงนี้ยายเล่าให้ฟังด้วยรอยยิ้ม “คิดไม่ถึงว่าเด็กๆจะอยากฟังนิทาน” เด็กที่อยู่บ้านใกล้กันชวนกันไปขอฟังนิทานกับผู้เฒ่าผู้แก่ หรือแม้แต่เด็กคนอื่นที่อยู่นอกโครงการก็อยากไปด้วย

หนังสือนิทานทำมือ : จินตนาการที่ซ่อนอยู่ในตัวเด็ก

กิจกรรมประกวดทำหนังสือนิทาน เป็นของโรงเรียนบ้านคำสร้างช้าง เด็กๆจะเลือกนิทานที่ตัวเองชอบ ขมวดปมนิทานเขียนภาพออกมาให้เป็นเรื่องราวในแผ่นกระดาษแผ่นเดียว และเป็นเล่มจากผลงานของเด็ก เห็นการจับใจความจากการอ่านและฟังจากนิทาน ทุกเล่มเป็นสมุดภาพนิทานที่สวยงามมาก แยกเป็นสมุดภาพนิทาน 9 เล่ม ไปสเตอร์ 10 แผ่น มีทั้งงานกลุ่มและงานเดี่ยว ที่น่าสนใจไม่แพ้กัน เด็กจะมอบหมายงานให้กันทำคนถนัดวาดภาพก็วาดภาพ คนถนัดลงสีก็ลงสี ตรงนี้เห็นชัดในศักยภาพในตัวเด็ก แม้แต่ครูเองก็ทึ่งกับผลงานของเด็ก

“ไม่นึกว่าเด็กจะวาดภาพ เขียนเรื่องราวได้สวยงามขนาดนี้”

บางส่วนของสมุดนิทานภาพของเด็กๆ

นักเล่านิทานรุ่นใหม่ : ต้องสร้างทดแทน

ข้อค้นพบอีกประการหนึ่งคือ นักเล่านิทานมีน้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ผู้ที่มีนิทานหลายคนบอกว่า ไม่กล้าเล่า ส่วนการเล่านิทานของเด็กเป็นเรื่องที่ทำได้ยากเช่นกัน บางคนจำเรื่องราวในนิทานไม่ได้เลยจำได้แต่ชื่อเรื่อง หรือจำได้แต่เด็กไม่กล้าเล่า ครูสะท้อนว่า เด็กไม่ค่อยกล้าแสดงออก ไม่ใช่เฉพาะเรื่องการเล่านิทาน แม้แต่เรื่องอื่นๆในชั้นเรียนเด็กจะไม่กล้าพูด ไม่กล้าแสดงออก เวลาถามในชั้นเรียนเด็กจะไม่ค่อยพูด (ร.ร.นาเอื้อง) แต่มีเด็กบางคนที่ฉายแววตั้งแต่ยังเล็กเล่าได้ตั้งแต่อายุสามขวบ เช่นหลานยายทองคำที่เคยฟังนิทานตั้งแต่เบเบาะ สามารถเล่านานได้ตั้งแต่อายุน้อย คำพูดที่ชัดบ้างไม่ชัดบ้างแต่ก็ยังเล่าว่า...

“หนูชิงดาซวดหนวดยาวเข้าเปือกเจ้ายังมีเหลือบโท้อขาแยกขาอย่างเจ้าบ่ซางอย่าขึ้นเรือนกู หนูว่าแล้วกะปิดเขียนใส่นกกะแต่เลยบ่ได้เข้า นกเขาเลยว่กันบ่ได้เฮลไปเองว่าแล้วนกเขาจะไป พอไปสอดเขียนหนูนกเขาจะว่า เจ้าเสกเฮื้อเจ้าผู้เพื่อยหางพัว เข้าปลุกเจ้ายังมีอยู่บ่โอยท้าวนกเขาคอยสามลอนเจ้าปากขอบให้ขึ้นเขียนมานกเขาจะขึ้นเขียนไปหนูกะเอาเข้าให้ พอขอได้แล้วเอาไปฝากลูกเมีย นกกะแต่ได้ยีนข่าวเลยนำไปขอเข้ากับนกเขา แต่นกเขาบ่ให้แล้วกะฮ้องว่า “เข้ากู เข้ากู” อยู่ทุกมือนี่” (ค.ช.นพฤทธิ์ อายุ 3 ขวบ)

นิทานกลอนลำ สนุกเร้าใจ ให้โอกาสคนอยากเล่านิทาน

“มีนิทานกลอนลำอยู่หลายกลอน แต่โอกาสได้ร้องได้ลำมีเลย” (ยายบุญหลาย) ก่อนหน้าที่จะมีโครงการตามหานิทานแทบไม่มีใครรู้จักเลยว่า ยายบุญหลายมีนิทานกลอนลำที่สนุกเร้าใจ นิทานเรื่องกระต่ายกับเต่าที่เราเคยฟังบ่อยๆจนเป็นเรื่องธรรมดาแต่พอเอามาร้องเป็นกลอนลำทำให้มีความน่าสนใจมากขึ้นแม้เด็กๆจะเคยฟังนิทานเรื่องนี้มาแล้วแต่ก็ตั้งใจฟังและลุ้นอยู่ว่ากระต่ายกับเต่าใครจะเป็นฝ่ายชนะ ความเป็นห่วงทำนองของกลอนลำทำให้เกิดความสนใจทั้งผู้ใหญ่และเด็ก ยายบุญหลายผู้มีนิทานเพลง ประทับใจในกลอนลำของตัวเองมาก ร้องเมื่อไหร่สะกดผู้ฟังเมื่อนั้น ตื่นเต้นดีใจทุกครั้งที่ได้มีโอกาสเล่านิทาน

บทเรียนการวิจัย

บทเรียนจากการวิจัยนี้ได้จากการถอดบทเรียนในผู้ที่เกี่ยวข้อง 3 กลุ่ม คือกลุ่มนักวิจัยที่เป็นผู้ใหญ่ คนเฒ่าคนแก่ที่มาร่วมกิจกรรม และครู จำนวน 18 คน และตัวแทนกลุ่มเด็กนักเรียนที่ลงเก็บข้อมูล 3 โรงเรียน จำนวน 15 คน

กลุ่มผู้ใหญ่ ผู้เฒ่าผู้แก่ภาคภูมิใจที่เห็นคุณค่าของนิทาน “สมัยก่อนไปเล่นนิทานแลกปลาแดก” เป็นคำพูดของชาวบ้านคนหนึ่งที่ได้มาก่อนครอบครัวเคยพาไปเล่นนิทานแลกปลาแดก ทำให้เกิดความรู้สึกประทับใจในนิทานและนิทานเล่าสืบมา นักวิจัยบางคนไปหานิทานโดยการประกาศรับสมัครทางหอกระจายข่าวพบว่าชาวบ้านให้ความสำคัญ หรือสนใจน้อย ผู้เฒ่าบางคนสะท้อนว่าจะเล่นนิทานให้เด็กฟังต้องคิดถึงความเหมาะสม เลือกแต่เรื่องดีๆ มีคติสอนใจ ถือโอกาสสอนลูกสอนหลานเช่น เรื่องนางสิบสอง สอนให้เป็นเด็กว่านอนสอนง่าย ไม่กวน ไม่จิ้นจะถูกเอาไปปล่อยทิ้งป่าเหมือน นางสิบสอง เป็นต้น และการใช้แบบฟอร์มในการเก็บข้อมูลนิทานไม่เหมาะกับนักวิจัยผู้เฒ่าผู้แก่ เขียนลำบาก ตามองไม่เห็น ถนัดเล่ามากกว่า บางคนก็พยายามเขียนเอง การนิทานในกลุ่มนี้ จึงเป็นสมควรก่อนตัวหนังสือตัวโต อ่านง่าย คุณยายที่มีนิทานมีความกระตือรือร้นที่จะเล่ามาก มีการเตรียมตัว ชักซ้อมก่อนเล่า ไม่นั่งใจก็ไปถามเพื่อน หรือคนที่ทราบเพราะบางเรื่องมีหลายเค้าโครงเล่าไม่เหมือนกัน และพบว่าบางคนมีนิทานแต่เล่าไม่เป็น ก็ได้ประเด็นคุยกันต่อว่าแล้วทำอย่างไรถึงจะได้นิทานในกลุ่มนี้ จึงได้ข้อตกลงกันเพิ่มว่าน่าจะไปหาโดยการจัดเวทีในชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้คนในชุมชน ได้เล่าและฟังนิทาน

บทเรียนสำคัญที่กลุ่มนี้สะท้อนคือ ความรู้สึกภูมิใจ ที่มีโอกาสได้แสดงออก ได้เล่านิทานให้ลูกหลานฟัง และสะท้อนว่าสมัยก่อนไม่มีโทรทัศน์ นิทาน คือสื่อที่ดีในการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวใช้โอกาสสอนลูกสอนหลานไปด้วย ไม่เหมือนสมัยนี้ ที่ไม่ค่อยได้พูดคุยกัน คนเฒ่าคนแก่ที่มีหลาน มีเทคนิคการเล่าที่สนุกสนานมาจาก ครอบครัวที่ชอบเล่านิทานให้ลูกหลานฟัง ผู้เฒ่าผู้แก่และครูได้เล่าถึงบรรยากาศ การฟังนิทานสมัยที่ตัวเองยังเด็กให้เด็กๆ ฟัง อย่างมีความสุข และบอกว่าแตกต่างจากสมัยนี้มากที่มีแต่โทรทัศน์ ซีดี ไม่ค่อยได้พูดคุยกัน คนเฒ่าบางคนเล่าว่าสมัยก่อนต้องรีบทานข้าวตอนเย็นให้เสร็จเร็วๆ จะได้ไปเข้าคิว ฟังนิทานเรื่องโปรดของตัวเองจากคุณตา

กลุ่มเด็กนักเรียน กระบวนการตามหา นิทานจะเป็นขั้นเป็นตอนตามที่ครูกำหนดให้ แต่มีเด็กบางคนที่อาศัยอยู่กับพ่อแม่ไม่มีนิทานจะเรียกร้องให้ เพื่อนต้องชวนไปฟังกับผู้เฒ่าผู้แก่ด้วย ในเด็กที่มีปู่ย่า ตายายจึงจะ ได้ฟังนิทาน แต่พบว่าในเด็กกลุ่มโรงเรียนมารีย์านุเคราะห์ และนาเฮืองสะท้อนว่า ผู้ปกครอง ปู่ย่า ตายาย ที่เล่านิทานได้มีน้อยมาก ที่ฟังของเด็กกลุ่มนี้จึงเป็นห้องสมุด เด็กหลายคนบอกว่า ตั้งแต่เกิดมาเพิ่งเคยฟังนิทานก็ตอนที่ครูให้ไปหา นิทานนี้แหละ นักเรียนโรงเรียนคำสร้างช้างที่ครูบอกให้ไปหาคนแก่ ภูมิปัญญา ก่อน จึงให้เด็กออกไปฟังและจดบันทึกนิทานมา พบว่าได้ นิทานพื้นบ้านมากกว่า เด็กๆเล่าว่าสนุก อยากออกไปฟังนิทาน บางคนมีน้องหรือพี่ๆที่ไม่ใช่ นักเรียนชั้นป.4 อยากไปด้วยจึงไปด้วยกันส่วนใหญ่จะไปเป็นกลุ่ม 2-5 คน ต่อคนเล่า 1 คน คุณยายเล่าไปเด็กๆเขียนไปคำไหนยากๆเขียนไม่ได้ก็ถามคุณยายเด็กๆหลายคนกลายเป็นคนชอบฟังนิทาน และมี นิทานเรื่องโปรดของตัวเอง ไปขอให้ยายเล่าให้ฟังก่อนนอน หรือเท่าที่มีโอกาส

ความรู้สึกของครูในโรงเรียนต่อการตามหา นิทานพื้นบ้าน

ในตอนเที่ยงทุกวันครูที่โรงเรียนเราจะห่อข้าวมารับประทานด้วยกันการเสวนาก็จะเกิดขึ้นด้วยประเด็นนิทานพื้นบ้านจึงได้ถูกจับมาคุยกัน ส่วนใหญ่ก็จะถามว่าเป็นงานของอนามัยหรือเปล่าทำไมต้องทำ อันนี้ครูภัทรต้องตอบคำถามเองว่า “โรงเรียนเราเป็นพื้นที่ที่ถูกเลือก ไม่ใช่งานโดยตรงของอนามัยซะทีเดียวแต่เป็นงานวิจัยในห้องถิ่นคือหาวิธีมาพัฒนาท้องถิ่นว่าจึ้นนะและมีส่วนเกี่ยวเนื่องต่อการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระภาษาไทยเราอยู่แล้วเด็กต้องรู้จักเสาะแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ นอกจากในโรงเรียนเด็กเกิดทักษะด้านการฟัง การเขียน ซึ่งก็ล้วนเป็นผลดีต่อเด็กแต่ก็ไม่นั่นใจว่าจะได้สักทีเปอร์เซ็นต์เพราะเด็กเป้าหมายรุ่นนี้เป็นเด็กที่ค่อนข้างมีปัญหาเยอะ ” คุณครูทุกคนก็รับทราบและทุกครั้งที่มีการทำกิจกรรมทุกคนก็จะให้ความร่วมมือด้วยดี ในส่วนของความรู้สึกที่มีต่อนิทานพื้นบ้านของชุมชนทุกคนก็บอก “ก็ดีนะพี่ นิทานจะได้ไม่ถูกลืม”

บันทึกสะท้อนความคิดเห็นกับ โครงการตามหาหนิทานพื้นบ้าน

นายประสิทธิ์ พงประเสริฐ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านน้ำคำ ในฐานะที่ปรึกษาโครงการ ได้ให้ความเห็นว่า “โครงการนี้เป็นโครงการที่มีคุณค่า ต่อชุมชนและเยาวชน นิทานเป็นพื้นบ้านเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่บรรพบุรุษได้ส่งสมกันมาเป็นระยะเวลายาวนานนับร้อยปี การที่เยาวชนได้เข้าถึงการเรียนรู้และตระหนักในคุณค่า ทำให้เกิดความรักและหวงแหนถิ่นฐานบ้านเกิด รักชุมชนที่อาศัย รักครอบครัวและรักตนเองซึ่งน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้เยาวชนเกิดภูมิคุ้มกันที่ดี อันจะนำไปสู่การเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติสืบไป”

คนที่สองที่มาร่วมสะท้อนความคิดเห็น คือ พ่อใหญ่เล่ง บัวเขียว ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า “มีความรู้สึกดีใจที่จะได้นิทานมาอยู่ใกล้ชุมชนเราสืบต่อไป

และอีกหนึ่งท่านคือ นางสาวธัญ รัตนโสภะ ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า “ดีที่มีโครงการฟื้นฟูนิทานพื้นบ้านเพื่อให้เด็กรุ่นหลังรู้จักนิทาน และลดความสนใจกับสื่อใหม่ๆลง เช่นการดูรายการทีวี

และสำหรับผู้ร่วมวิจัยเอง(ฤตา นุ่นภักดี) มีมุมมองสำหรับโครงการนี้ คือ เป็นโครงการที่น่าสนใจและไม่ใกล้ตัว เป็นเรื่องที่มีความสำคัญสำหรับท้องถิ่น และเป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางจิตใจสำหรับคนในชุมชนรวมถึงสายสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ควรมีการสืบสานต่อไป ส่วนในเรื่องอื่นๆ ในส่วนของโครงการ อาจจะมีการขาดการประสานงานที่ดีในช่วงแรกของการดำเนินโครงการ อาจเป็นเพราะภารกิจของหน่วยงานแตกต่างกันตามบริบท แต่ช่วงหลังมาโครงการก็ดำเนินไปได้ด้วยดี ถ้าหากมีโครงการแบบนี้ก็ยินดีให้ความร่วมมือ

ความคิดเห็นจากนักเรียนกลุ่มเป้าหมายบางส่วน

เด็กหญิงประภัสสร รัตนวงษ์ ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า “อยากให้มีการกิจกรรมนี้ทุกวันเพื่อให้เรียนรู้นิทานที่ปู่ย่าตายายเล่าเอาไว้และสืบสานโครงการตามหาหนิทานพื้นบ้าน เพื่อเล่าต่อไว้ให้รุ่นหลังได้สืบสานต่อไปและไม่หันไปดูทีวีและวันนั้นหนูได้รู้ว่าเรื่องที่คุณยายเล่าให้ฟังมันเป็นเรื่องที่สืบสานไว้มานานแล้ว และเราควรสืบสานไว้ต่อไปเพื่อเป็นมรดกไว้ประจำหมู่บ้าน”

เด็กหญิงกริชนันนาง บุตรวร ได้แสดงความคิดเห็นว่า “โครงการตามหาหนิทานพื้นบ้านนี้คือโครงการที่ให้ความรู้และให้โอกาสเด็กๆทุกคนได้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาไทย”

เด็กชายอรรถ ไตรยะสุทธิ ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า “ เป็นสิ่งที่ดี บางเรื่องก็ทำให้เราสนุกหรือบางเรื่องก็มีสาระมากมายทั้งสนุกมีสาระโครงการนี้ขอจัดขึ้นอีกต่อไปเพราะสนุกมาก ผมไม่อยากจะหยุดโครงการนี้”

เด็กชายอภิวัฒน์ นาเวียง ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า “พวกเราทุกคนที่ห้องได้ไปเข้าร่วมกิจกรรมโครงการตามหา尼ทานพื้นบ้านที่ สถานีอนามัยหนองคูน้อย ตำบลน้ำคำ อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธรนั้นชอบ มากมีผู้ใหญ่ผู้เฒ่าผู้แก่ ตอนกลางวันกินข้าวผู้ใหญ่ที่นั่นใจดีทุกคน คุณหมอก็ใจดีมากฉันได้รู้ว่า สาเหตุที่มีคนมาตามหา尼ทานพื้นบ้านมากมาย เพราะนั่นสนุกสนานเพลิดเพลิน”

เด็กชายณัฏ แสงจันทร์ ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า “พวกเราได้ไปร่วมโครงการตามหา尼ทานพื้นบ้านทำให้ได้รู้จักนิทานมากมายและสนุกสนาน ภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการนี้”

เด็กหญิงสุนิดา ชมพูดี ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า “โครงการตามหา尼ทานพื้นบ้านนี้เป็นโครงการที่ให้โอกาสเด็กๆ ทุกคนได้เข้าร่วมกิจกรรมโดยมีคณะครูและชาวบ้านญาติผู้ใหญ่มาเล่า นิทานให้ลูกหลานฟังและเด็กๆ ที่เข้าร่วมกิจกรรมนี้ได้ประสบการณ์การหลายอย่างเช่นได้แยกนิทาน และได้ร่วม รับประทานอาหารกับทุกๆ คน ที่เข้าร่วมกิจกรรมและมียายคนหนึ่งท่านพูดว่า โครงการนี้ ดี อยากจะให้เด็กๆ ทุกคนได้รับประสบการณ์ และสืบสานนิทานพื้นบ้านและนำไปเล่าสู่กันฟัง”

เด็กชายสุทัศน์ สารทอง ได้แสดงความคิดเห็นว่า “พวกเราได้ไปร่วมโครงการนิทานพื้นบ้านโครงการนี้จัดทำขึ้นเพื่อตามหา尼ทานพื้นบ้านต่างๆ ที่เด็กๆ ยังไม่รู้ และให้เด็กๆ ไปหาคนแก่ในหมู่บ้านเพื่อให้ท่านเล่านิทานให้พวกเราฟังและจดใส่กระดาษไว้เพื่อไปคัดแยกเป็นนิทานตลกหรือเป็นนิทานชีวิตเพื่อนำไปเล่าให้เด็กฟังพวกเราไปครั้งนี้สนุกมากเลยครับ ได้รู้จักนิทานเยอะขึ้นและพวกเราโตขึ้นจะได้่านิทานเหล่านี้ไปเล่าให้ลูกหลานเราฟังต่อ”

เด็กชาย อนุสร โรจน์บุญชู ให้ข้อคิดเห็นว่า “การที่ผมได้เข้าร่วมโครงการตามหา尼ทานพื้นบ้านทำให้ได้รู้จักนิทานมากมายและสนุกสนานมาก นิทานทำให้ได้คิดได้รู้ในสิ่งที่เราคิดไม่ถึง”

เด็กหญิง ปัทมาวรรณ มีสิทธิ์ ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า “การที่พวกเราได้ไปร่วมโครงการตามหา尼ทานพื้นบ้าน ที่สถานีอนามัยหนองคูน้อยได้ไปร่วมกิจกรรมในการคัดแยกนิทานพื้นบ้านซึ่งนิทานมีหลายประเภทด้วยกันทำให้เราเห็นคุณค่าของนิทาน ซึ่งเราสามารถนำไปเป็นข้อคิดในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ อยากให้มีการจัดกิจกรรมแบบนี้อีกต่อไป”

เมื่อก่อนพอพูดถึงเรื่องอะไรที่มันเกินจริงเรามักจะบอกว่า “ก็มันเป็นนิทาน” ซึ่งดูเหมือนให้คุณค่าของนิทานเป็นเพียงเรื่องเหลวไหล แต่พอได้ทำโครงการนี้แล้วเห็นว่า นิทานไม่ใช่แค่นิทาน แต่อยากพูดเสียงดังๆ ว่า “โอ้โฮ นี่นิทานเลยนะ” เพราะเห็นคุณค่าในนิทาน ทั้งเนื้อหา ความสัมพันธ์ และจิตวิญญาณ ที่ถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น และรุ่นต่อไป

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย

โครงการตามหานิทานพื้นบ้าน มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาอยู่ 4 ข้อ คือ 1) เพื่อค้นหา นิทานพื้นบ้าน และค้นหาภูมิปัญญา (ผู้เฒ่าเล่านิทาน) ในชุมชน 2) เพื่อศึกษาประเภท เนื้อหา องค์ ความรู้ คติ และประวัติศาสตร์ ที่อยู่ในนิทานพื้นบ้านของชุมชน 3) เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอด หรือรูปแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้นิทานให้กับเด็กเยาวชนหรือชุมชน 4) เพื่อศึกษาผล ที่เกิดจากการนำนิทานมาเป็นสื่อเรียนรู้ในชุมชนทั้งผลที่เกิดกับเด็กและผลที่เกิดกับชุมชน ในประเด็น ของกระบวนการเรียนรู้หรือเจตคติต่อท้องถิ่น/ภูมิปัญญาท้องถิ่น

การตามหานิทานพื้นบ้านในครั้งนี้ดำเนินงานในตำบลน้ำคำจำนวน 9 หมู่บ้าน รายละเอียด ดังนี้ บ้านน้ำคำ หมู่ที่ 1,12 บ้านคำสร้างช้าง บ้านหนองถ่ม บ้านหนองคูน้อย บ้านโนนป่าช้า บ้าน โดกยาว บ้านนาเอื้อง บ้านนางช้างเผือก ศูนย์เด็กที่เข้าร่วมโครงการ 3 แห่ง คือ คำสร้างช้าง น้ำคำ นาเอื้อง-นางช้างเผือก รร.ประถมศึกษา 4 แห่ง ดังนี้ โรงเรียนมารีย์นุเคราะห์ โรงเรียนบ้านน้ำคำ โรงเรียนบ้านคำสร้างช้าง และโรงเรียนบ้านนาเอื้องนางช้างเผือก กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมการวิจัยครั้งนี้มี เป็นเด็กนักเรียนชั้นป.4 จำนวน 85 คน ชั้น ม.3 จำนวน 4 คน เด็กในศูนย์เด็กเล็ก/อนุบาล จำนวน 95 คน ผู้เฒ่าผู้แก่ ที่เป็นภูมิปัญญาเกี่ยวกับนิทาน จำนวน 102 คน

ผลการดำเนินงานวิจัยสามารถสรุปตามประเด็นหลักๆ ได้ดังนี้

1. ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการ
2. บทเรียนนักวิจัย
3. ข้อเสนอแนะ

โดยมีรายละเอียดเสนอตามลำดับต่อไปนี้

1.ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการเสนอตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1.1 จำนวนนิทาน ที่สามารถจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรได้ทั้งหมด 122 เรื่องจากจำนวน ผู้ให้ข้อมูลนิทานทั้งหมด 102 คน โดยการให้นักเรียนจดบันทึกจากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ และจาก การเขียนของผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีนิทาน สามารถนำมาแยกประเภทตามเนื้อหาได้ทั้งหมด 10 ประเภท

- 1.1.1 นิทานปรัมปรา จำนวน 11 เรื่อง
- 1.1.2 นิทานชีวิต จำนวน 10 เรื่อง
- 1.1.3 นิทานมหัศจรรย์จำนวน 3 เรื่อง

- 1.1.4 นิทานประจำถิ่นจำนวน 4 เรื่อง
- 1.1.5 นิทานคติสอนใจ จำนวน 18 เรื่อง
- 1.1.6 นิทานอธิบายสาเหตุ จำนวน 21 เรื่อง
- 1.1.7 นิทานเรื่องสัตว์ จำนวน 17 เรื่อง
- 1.1.8 นิทานเรื่องผี จำนวน 1 เรื่อง
- 1.1.9 นิทานมุขตลก จำนวน 30 เรื่อง
- 1.1.10 นิทานเรื่องไม้ จำนวน 2 เรื่อง

1.2. จากนิทานทั้งหมด 122 เรื่องสรุปได้ว่าเนื้อหาและองค์ความรู้ที่มีในนิทานมีเรื่องราวประวัติศาสตร์ของชุมชน ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ภูมิปัญญาที่ถูกถ่ายทอดออกมาในนิทาน การเดินเรื่องของ นิทานส่วนใหญ่จะเป็นแนวสนุกสนาน ให้ความเพลิดเพลินแก่ผู้ฟัง เช่นนิทานมุขตลก นิทานอธิบายสาเหตุ และนิทานคติสอนใจ นอกจากความเพลิดเพลินที่มีในนิทานแล้วยังพบว่า ในนิทานยังมีคำสอนที่ถูกซ่อนไว้อย่างแยบคายผสมกลมกลืนกับศิลปะการถ่ายทอดให้กลายเป็นเรื่องตลกเช่นเรื่องพี่เขยกับน้องเมียที่มิวิชัยได้วิเคราะห์ว่ามันเป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่จะบอกกันตรงๆ การใช้นิทานในการบอกสอนจึงเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่ง

การเล่านิทานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศทำให้ผู้ฟังสนุกสนานและเฮฮา เพราะเป็นช่องทางและโอกาสที่สังคมอนุญาต เนื่องจากอยู่ภายใต้กติกาที่ว่า เรื่องเล่านั้น เป็นเพียงนิทานเพราะในกติกาของความเป็นนิทานคือ “ไม่ใช่เรื่องจริง” ดังนั้นในสังคมไทยจึงมีนิทานมากมายเกี่ยวกับเรื่องความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างบุคคลที่สังคมห้าม เช่น พระกับแม่ชี หรือดาเถร-ยายชี หรือบุคคลในครอบครัวโดยเฉพาะระหว่างพี่เขย-น้องเมีย หรือแม่ยาย-ลูกเขย (ศิริพร ณ ถลาง, 2552 : 408)

นิทานยังเป็นทางออกของชนชั้นที่ถูกกดทับได้ระบายความกดดันในใจได้ปลดปล่อย เช่น นิทานพ่อเฒ่ากับลูกเขย หลวงพ่อกับเณรน้อย โดยความจริงทางสังคมลูกเขยมักจะเป็นฝ่ายถูกกดขี่หรือเณรน้อยมักจะเป็นผู้ปรนนิบัติหลวงพ่อบุญเสมอ จึงเห็นว่านิทานที่เล่าลูกเขยจึงเป็นผู้ชนะหรือเณรน้อยเป็นฝ่ายได้เปรียบหลวงพ่อบ่อยครั้ง และสังคมไทยฟังนิทานประเภทนี้แล้วรู้สึกขบขันเป็นเพราะ ประการแรกรู้สึกสะใจ ที่ได้ฟังเรื่องเล่าที่สามารถแหวกกฎเกณฑ์ทางสังคม ประการที่สอง ผู้ฟังรู้อยู่แก่ใจว่าเรื่องเล่าเหล่านั้นมีความจริงแฝงอยู่ จึงรู้สึกขบขันที่เอาความเป็นจริงมาล้อเลียน โดยเฉพาะความจริงที่ไม่ถูกต้อง นิทานมุขตลกจึงเป็นสิ่งที่สังคมอนุญาตให้ล้อเล่นกับกฎเกณฑ์และมาตรฐานทางจริยธรรมบางประการในสังคม (ศิริพร ณ ถลาง, 2552)

นอกจากนี้ยังพบว่านิทานพื้นบ้านในกลุ่มอธิบายสาเหตุเป็นคำตอบที่ใช้อธิบายความอยากรู้อยากเห็นได้สอดคล้องกับ ประมวล พิมพ์เสน (2545) ที่บอกว่านิทานสามารถอธิบายทุกสิ่งทุกอย่างที่พบเห็นอยู่บนพื้นโลก เช่น คนเกิดได้อย่างไร ภูเขาเกิดได้อย่างไร

เนื้อหาของนิทานพื้นบ้านบางเรื่องคิดเขียนไปทั้งนี้ไปไปตามทฤษฎีการแพร่กระจายและการแตกเรื่องของนิทาน การเดินทางของนิทาน (ศิริพร ณ ถลาง, 2552)

1.3 นิทานส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ เพราะสมัยก่อนพ่อแม่ใช้นิทานเลี้ยงลูกมีลานเล็กๆ ในครอบครัวที่เล่านิทานก่อนนอนในบรรยากาศที่อบอุ่นการฟังเรื่องเดิมซ้ำๆ บ่อยๆ โดยเฉพาะเรื่องที่ตัวเองประทับใจทำให้จำได้ จนเวลาล่วงเลยเกือบ 30 ปีก็ยังจำได้ การเล่านิทานนอกจากเรื่องราวจะสนุกแล้วต้องเล่าในบรรยากาศที่เป็นกันเอง ผ่อนคลาย และเล่าในขณะที่มีความสุข เป็นลานเล็กๆ ในครอบครัว ไม่เป็นทางการจึงดูเป็นศิลปะที่เป็นวิถีที่ชาวบ้านสืบทอด ก่อนเริ่มโครงการตามหานิทานพื้นบ้าน แทบไม่มีครัวเรือนใดเลยที่เล่านิทานสู่กันฟังซึ่งอาจเริ่มตั้งแต่ความทันสมัยเข้าสู่ชุมชน การมีไฟฟ้าใช้ มีโทรทัศน์ ทำให้นิทานที่เล่าจากปากเริ่มลดลง หดหายและเปลี่ยนรูปแบบเป็นยุคของการถ่ายทอดนิทานแบบใหม่ผ่านสื่อที่ทันสมัย ทั้งผู้ฟังและผู้เล่านิทานหันมาสนใจการดูโทรทัศน์ รูปแบบของนิทานเปลี่ยนมาเป็นละครทีวี หรือแผ่น CD เป็นนิทานที่เห็นภาพ แต่เมื่อเปรียบเทียบกับนิทานที่ได้ฟังจากผู้เฒ่าผู้แก่เด็กก็บอกว่านิทานที่ฟังจากการเล่าสนุกกว่าเพราะ “นิทานมันให้อารมณ์และมีความรู้สึก” ที่สำคัญสามารถชักถามได้และดูเหมือนเป็นนิทานที่มีชีวิต

1.4 นิทานพื้นบ้านนอกจากจะให้เรื่องราวของความบันเทิงสนุกสนานแล้วยังสามารถทำให้เกิดสัมพันธภาพอันดีระหว่างเด็กกับผู้เฒ่าผู้แก่ เช่น เด็กเกิดความภูมิใจว่านิยายที่เล่านิทานเก่งใครก็อยากไปขอฟัง เวลาที่มีเรื่องที่ชวนสงสัยหาคำตอบไม่ได้ก็เก็บมาถาม เวลาที่มีเวทีให้ผู้เฒ่าเล่านิทานทั้งเด็กและผู้ใหญ่และผู้เฒ่าผู้แก่จะมีความสุขมาก ผู้เฒ่าผู้แก่คนไหนมีนิทานก็จะเตรียมตัวซักซ้อมให้พร้อมก่อนมาเล่า โดยคัดสรรเอาเรื่องราวที่สนุกสนานมีคติสอนใจมาเล่าให้เด็ก ๆ ฟังทำให้ผู้เฒ่ารู้สึกถึงคุณค่าและความสุขที่ได้นำภูมิปัญญาที่มีกลับมาใช้อีกครั้ง เป็นเหมือนสวัสดิการใหม่ที่ได้รับ เด็ก ๆ ก็ตื่นตื่นมานั่งรอฟังนิทานอย่างใจจดใจจ่อ นิทานจึงเป็นเสมือนสะพานที่คอยเชื่อมร้อยให้เด็กและผู้ใหญ่มาใกล้ชิดกัน ภายใต้บรรยากาศแห่งความสุขที่ทำให้เด็ก ๆ เปิดใจและพร้อมที่จะเรียนรู้และซึมซับเรื่องราวที่มากด้วยคุณค่าแห่งความดีงาม ส่งเสริมจินตนาการ และประเทืองปัญญาไปในคราวเดียวกัน

ในแง่การพัฒนาเด็กหลังจากค่านิทานมาแล้ว คุณครูยังให้เด็ก ๆ ได้เล่านิทานที่ตัวเองค้นมาได้ให้เพื่อน ๆ ฟังด้วย ทำให้เด็ก ๆ ได้ฝึกทักษะการพูด การเล่าเรื่อง พัฒนาด้านภาษาไปด้วยในตัว นอกจากนี้คุณครูบางโรงเรียนยังจัดกิจกรรมประกวดการเล่านิทานพื้นบ้าน เขียนหนังสือนิทานประกอบภาพ ซึ่งสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เปี่ยมด้วยความสนุกสนานให้กับเด็ก ๆ เป็นอย่างมาก

1.5 นิทานมีรูปแบบที่เปลี่ยนไป เดิมรูปแบบนิทานมีมาจากการเล่าและจากหนังสือ แต่การเข้าถึงหนังสือนิทานเป็นเรื่องที่ยากมากเพราะเด็กๆ ไม่ชอบอ่านหนังสือ นิทานที่ได้ฟังจึงมาจากการเล่าของผู้ใหญ่ และนิทานก็เริ่มมีการเล่าน้อยลงพุดถึงน้อยเมื่อเริ่มมีโทรทัศน์ “เขาเล่านิทานมาตั้งแต่มีโทรทัศน์ ผู้เล่ากะเบ็งโทรทัศน์ก็อีก” ในระยะต่อมาละครในโทรทัศน์บางเรื่องก็กลายเป็นนิทานเรื่องเก่าที่เคยเล่า เช่น จำปาสีตัน ปลาบู่ทอง นางสิบสอง และนิทานก้อมที่ออกแนวตลกก็กลายเป็นแผ่น วิซีดี จะเห็นว่านิทานมีวิวัฒนาการมาเรื่อยๆ ทันยุคทันสมัย เมื่อก่อนนักวิจัยคิดว่านิทานคือเรื่องที่เล่าสืบทอดกันมาเท่านั้นเป็นการเล่าแบบปากเปล่า แต่เมื่อเด็กบอกว่าเคยดูนิทานก้อมใน วิซีดี ชอบมาก มันมีทั้งภาพและเสียง จึงทำให้นักวิจัยคิดว่านิทานยังมีอยู่มาก เพียงแต่รูปแบบของนิทานได้เปลี่ยนแปลงไป แต่ทั้งนี้นิทานที่นำมาทำเป็นแผ่น วิซีดี มักเป็นแนวตลกเพราะเป็นแนวที่ขายได้ ขายง่าย นิทานที่เป็นคติสอนใจ หรือเป็นนิทานประวัติศาสตร์ ความเป็นมา จึงไม่มีการเล่าถึงเหมือนถูกปิดกั้นโดยปริยาย นิทานเหล่านี้จึงยังอยู่กับผู้เล่าผู้แก่ที่นับวันจะเลือนหายหากไม่มีการสืบทอด

การเล่านิทานปากเปล่าถือว่าเป็นศิลปะอย่างหนึ่งขึ้นอยู่กับคนเล่าเช่นการเล่าเรื่องตลกขบขัน เรื่องเดียวกันคนหนึ่งเล่าอาจจะไม่ขันแต่พออีกคนหนึ่งเล่ากับขบขันสนุกสนาน การเล่านิทานพื้นบ้านอีสานจะสนุกต้องเล่าเป็นภาษาอีสานเพราะภาษาอีสานเป็นภาษาที่มีความลุ่มลึกเช่นการอธิบายเป็นรัฐสุชาว่า สุจิงปิง สุจ้องป่อง สุโจงโป่ง นอกจากนั้นผู้เล่าต้องรู้จักเอาเหตุการณ์ปัจจุบันมาช่วย ต้องรู้จักปรับปรุงเรื่องราวหรือเนื้อหาให้เหมาะสมกับผู้ฟังและเหตุการณ์ ดังที่ ศิราพร ณ ถลาง กล่าวว่า “นักเล่านิทาน คือผู้มีส่วนกำหนดชีวิตของนิทาน” ดังนั้น หากนักเล่านิทานในสังคมใดๆ เสียชีวิตโดยไม่มีใครรับช่วงต่อ นิทานในสังคมนั้นๆ ก็อาจ “ไม่มีชีวิตอยู่ต่อไปด้วย” นานวันเข้า นิทานเก่าแก่ในสังคมนั้นก็จะเลือนหายไปจากความทรงจำของคนในสังคมนั้น ส่วนผู้ฟังนิทานอาจมีบทบาทในการช่วยจดจำนิทานและช่วยทักท้วงหากนักเล่านิทานเล่าเรื่องข้ามไป แต่ไม่สามารถในการถ่ายทอดนิทานต่อให้มีชีวิตชีวน่าฟังอย่างที่คุณเล่านิทานตัวจริงทำได้ ดังนั้น “ชีวิตของนิทาน” จึงขึ้นอยู่กับนักเล่านิทานเป็นสำคัญ (2552 : 146)

1.6 เมื่อเด็กๆ เขียนนิทาน จินตนาการที่ซ่อนอยู่ในตัวเด็ก ศิลปะกับเด็กเป็นของคู่กัน เห็นได้ชัดเจนจากเด็กๆ ว่ารักในการวาดภาพ การระบายสี สิ่งเหล่านี้คือจินตนาการที่ซ่อนอยู่ในเด็ก “ไม่นึกว่าเด็กจะวาดภาพ เขียนเรื่องราวได้สวยงามขนาดนี้” แม้แต่ครูเองก็ทึ่งกับผลงานของเด็ก ตรงนี้เห็นชัดในศักยภาพในตัวเด็ก ขอเพียงได้ทำในสิ่งที่ตัวเองชอบและอยากทำ ที่นอกเหนือจากการคาดหวังของครู คือการขมวดปมนิทานเขียนภาพออกมาให้เป็นเรื่องราวในแผ่นกระดาษแผ่นเดียว

1.7 นักเล่านิทานรุ่นใหม่ต้องสร้างทดแทน ในโครงการนี้จะเห็นว่านักเล่านิทานมีน้อยมาก เมื่อเทียบกับจำนวนผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนทั้งนี้เป็นเรื่องของการกล้าแสดงออก การเล่านิทานของเด็กเป็นเรื่องที่ทำได้ยากมากเช่นกัน บางคนจำเรื่องราวในนิทานไม่ได้เลยจำได้แต่ชื่อเรื่อง หรือจำได้แต่เด็กไม่กล้าเล่า ตรงนี้ครูสะท้อนว่า เด็กไม่ค่อยกล้าแสดงออก ไม่ใช่เฉพาะเรื่องการเล่านิทาน แม้แต่เรื่องอื่นๆ ในชั้นเรียนเด็กจะไม่กล้าพูด ไม่กล้าแสดงออก เวลาถามในชั้นเรียนเด็กจะไม่ค่อยพูด (ร.ร.นาเอียง) แต่มีเด็กบางคนที่ยาวแวตั้งแต่ยังเล็ก เล่าได้ตั้งแต่อายุสามขวบ เช่นหลานยายทองคำที่เคยฟังนิทานตั้งแต่เบาะเบาะ สามารถเล่านานได้ตั้งแต่อายุยังน้อย คำพูดที่ขัดบ้างไม่ขัดบ้างก็ตาม

2. บทเรียนนักวิจัย

2.1 เห็นศักยภาพเด็กว่ามีหลายด้าน คนที่เรียนหนังสือไม่เก่งกลับวาดภาพเก่ง หรือกล้าแสดงออก

2.2 ความจริงนิทานยังคงมีอยู่ในชุมชนเพียงแต่เปลี่ยนรูปแบบการถ่ายทอดจากการเล่ามาเป็นละคร ซีดี

2.3 นิทานคือสื่อในการอบรมสั่งสอนให้เด็กรู้จักบุญ บาป ถูก ผิด ได้

2.4 ฟังรู้ว่าที่จริงเด็กก็อยากฟังนิทาน ตอนแรกนึกว่านิทานไม่สนุกเลยไม่อยากเล่า แต่ความจริงนิทานเป็นมากกว่าเรื่องเล่ามันได้สัมผัสภาพ ได้ความสุขทางใจด้วย

2.5 นิทานจะสนุกต้องขึ้นอยู่กับคนเล่า ลีลาของคนเล่า บางคนเล่าได้สนุก บางคนเล่าไม่สนุก ทั้งที่เป็นเรื่องเดียวกัน บางคนยังไม่ได้พูดแค่เห็นหน้าก็ตลกขบขันแล้ว

2.6 ดีใจที่ได้เห็นการรื้อฟื้น และเห็นคุณค่าของคนแก่และนิทาน คุณยายทาบบอกว่า “ภูมิใจหลาย ที่เห็นความสำคัญของผู้เฒ่า ดีใจหลายที่คิดถึงนิทานโบราณ เป็นโครงการที่ดีหลาย”

2.7 เห็นข้อดีของการสอนหนังสือเด็กแบบใหม่ว่าเด็กส่วนใหญ่ไม่สามารถสะกดคำที่แตกต่างจากเคยเรียนได้เช่นคำพูดที่เป็นภาษาอีสานเด็กมักจะมีปัญหาเรื่องการเขียน สะกดที่ถูกต้อง

2.8 ศิลปินที่ได้มีโอกาสถ่ายทอดนิทานเพราะไม่เคยมีใครสนใจนิทานมานานแล้ว ถ้าไม่มีโครงการนี้ก็จะไม่มีโอกาสได้แสดงออกในภูมิปัญญาที่มีอยู่

2.9 ตอนแรกนึกว่านิทานเป็นเพียงเรื่องเล่าที่ฟังสนุกสนานเท่านั้น ไม่คิดว่าภายในนิทานที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนจะมีความยิ่งใหญ่แฝงเรื่องราวชีวิตคน วัฒนธรรมประเพณี และอื่นๆอีกมากมาย จึงไม่อาจบอกว่าเป็นเพียงแค่นิทาน

2.10 การเล่านิทานเป็นเพียงแค่เรื่องรอง แต่ความจริงนิทานคือสื่อกลางในการให้คนมาสัมผัสกัน

2.11 นิทานได้กระตุ้นให้ผู้เล่าทบทวนความคิด รื้อฟื้นความจำ กล้าเล่า กล้าแสดงออก รู้สึกว่าตัวเองมีคุณค่า

2.12 คุณภัสราวรรณ (นักวิจัย) จำได้ว่าตัวเองชอบฟังนิทานมากและมีความสุขที่ได้ฟังและได้ติดตามนิทาน ซึ่งสามารถจินตนาการตามเนื้อเรื่องได้ ก็คิดว่าเด็ก ๆ ก็คงชอบและมีความสุขมากเหมือนกัน ที่น่าดีใจไปกว่านั้นคือได้เห็นความตั้งใจและความภาคภูมิใจของผู้เล่านิทานไม่ว่าจะเป็นผู้เล่าผู้แก่ ผู้ใหญ่ที่สนใจนิทาน และแม้กระทั่งเด็กนักเรียน สามารถถ่ายทอดนิทานได้ดี โดยทั้งทำใจไว้ด้วยคติเตือนใจ ทำให้เราภาคภูมิใจไม่น้อยไปกว่าผู้เล่าเลย

ข้อค้นพบของการตามหานิทานพื้นบ้าน เพราะวิถีชีวิตที่ปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยการพัฒนาเทคโนโลยีที่ทันสมัยทำให้การเล่านิทานในครอบครัวค่อยๆหายไปพร้อมกับสัมพันธ์ภาพในครอบครัวด้วย การนำนิทานกลับมาเล่าในครอบครัวอีกครั้งทำให้ปฏิสัมพันธ์ในครอบครัวดีขึ้น ทำให้เกิดความรักความรักรักความอบอุ่นขึ้นในครอบครัว ได้หัวเราะสนุกสนานร่วมกัน

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ควรนำนิทานพื้นบ้านมาจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพเด็ก โดยแยกประเด็นตามสภาพปัญหาเช่น การกล้าแสดงออก การมีสร้างจิตสำนึกสาธารณะ การมีความคิดรวบยอด

3.2 ศึกษาและพัฒนารูปแบบการนำเสนอ นิทานพื้นบ้าน การอนุรักษ์นิทานพื้นบ้านให้คงอยู่และรับใช้สังคมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กองโบราณคดี กรมศิลปากร. **พื้นอีสาน : ดำเนินและนิทานพื้นบ้านอีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ 1 . กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2531.
- เกริก ชื่นพันธ์. **การเล่านิทาน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น, 2543.
- ประมวล พิมพ์เสน. **ภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน**. ขอนแก่น: โรงพิมพ์พระธรรมจันทร์, 2545.
- มาซารุ อิบูกะ เขียน ชีระ สุมิตร/พรอนงค์ นิยมคำ แปล. **รอให้ถึงอนุบาลก็สายเสียแล้ว**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหมอชาวบ้าน, 2550.
- เมม ฝ็อกซ์ เขียน รวีวาร โจนเจลา แปล. **มหัศจรรย์แห่งการอ่าน**. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2549.
- ลาวัณย์ สังขพันธานนท์. **บทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นเมืองลาว**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ด., มหาวิทยาลัยนเรศวร พิษณุโลก, 2551.
- วรรณิ วิบูลย์สวัสดิ์ แอนเดอร์สัน. **พื้นถิ่น พื้นฐาน: มิติใหม่ของคติชนวิทยาและวิถีชีวิตสามัญของพื้นบ้านพื้นเมือง**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2531.
- ศิริพร ณ ถลาง. **ทฤษฎีคติชนวิทยา วิถีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.
- สุทธาท พูลสวัสดิ์. **ศึกษานิทานพื้นบ้านของชาวไทยมุสลิมที่ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครศรีธรรมราช**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2539.

ภาคผนวก

รายชื่อทีมวิจัยและที่ปรึกษา

1. นายมนิรัตน์ จันทลักษณ์	นักวิชาการสาธารณสุข	หัวหน้าโครงการ
2. นางนรรธฐิยา ผลขาว	นักวิชาการสาธารณสุข	ผู้ช่วยหัวหน้าโครงการ
3. น.ส.จิตร มงคลมะไฟ	นักวิชาการสาธารณสุข	นักวิจัย
4. นายรักทวี ผลขาว รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำคำ		นักวิจัย
5. นางภัทราวรรณ สุขกุล	เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน	นักวิจัย
6. นายประสิทธิ์ สารพันธ์		นักวิจัย
7. นางเจียง มลศิลป์		นักวิจัย
8. นางคำปลิว สระน้อย		นักวิจัย
9. นางจิตฤติ วรโพธิ์ (ครูศูนย์เด็กเล็ก)		นักวิจัย
10. นางเบญจมาศ ทองแสง (ครูศูนย์เด็กเล็ก)		นักวิจัย
11. นางสาวาญ รัตนโสภา		นักวิจัย
12. นายบุญเชษฐ์ มีสิทธิ์		นักวิจัย
13. นางภัทราพร โพธิ์แสน	ครู โรงเรียนบ้านนาเอื้องนางช้างเผ่า	นักวิจัย
14. นางดวงกมล ศิลาคุปต์	ครู โรงเรียนมารีย์านุเคราะห์	นักวิจัย
15. นางมณีวรรณ ปั่นทอง	ครู โรงเรียนบ้านคำสร้างช้าง	นักวิจัย
16. นางฤตา นุ่นภักดี	ครู โรงเรียนบ้านน้ำคำ	นักวิจัย
17. นางบุญหลาย ไตรยวงศ์		นักวิจัย
18. นางทองคำ ถาวร		นักวิจัย
19. นางแดง ศิลายศ		นักวิจัย
20. นางแป รัตนคำ		นักวิจัย
21. นางทา ไชยสิงห์		นักวิจัย
22. นางเอวี่ บรรจง		นักวิจัย
23. นายสุวรรณ ไตรยสุทธิ		นักวิจัย
24. นายเล่ง บัวเขียว		นักวิจัย

คณะที่ปรึกษาโครงการ

1. นายจรัส มุลสาร	ผอ. โรงเรียนบ้านนาเอื้องนางช้างเผ่า	ที่ปรึกษาโครงการ
2. นายประศาสตร์ บริสุทธิ์	ผอ. โรงเรียนบ้านคำสร้างช้าง	ที่ปรึกษาโครงการ
3. นายประสิทธิ์ พงษ์ประเสริฐ	ผอ. โรงเรียนบ้านน้ำคำ	ที่ปรึกษาโครงการ
4. นางสาวรัตนารี สัตยลักษณ์	ผอ. โรงเรียนมารีย์านุเคราะห์	ที่ปรึกษาโครงการ
5. นายฉลวย ถาวร	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำคำ	ที่ปรึกษาโครงการ

ประวัติหัวหน้าโครงการตามหานิทานพื้นบ้าน

ชื่อ	นายมนิรัตน์ จันทลักษณ์
วัน เดือน ปี เกิด	20 ธันวาคม 2513
ที่อยู่ปัจจุบัน	147 ม.5 ต.น้ำคำ อ.ไทยเจริญ จ.ยโสธร
โทรศัพท์	0831267644
ศาสนา	พุทธ
วุฒิการศึกษา	สาขารณศาสตรบัณฑิต (มธว.)
ประสบการณ์ทำงาน	- หมออนามัย 18 ปี - คณะทำงานสมัชชาเด็กและเยาวชนว่าด้วยสุขภาพจังหวัดยโสธร - ที่ปรึกษากลุ่มผลิบ (กลุ่มเยาวชนดีเด่นแห่งชาติ ปี 2548) - ที่ปรึกษาสถานักเรียนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธร เขต 2 - ที่ปรึกษาสภาเด็กและเยาวชนจังหวัดยโสธร - นักวิจัยโครงการชุมชนน่าอยู่ ปี 2545-2547 - คณะทำงานหมู่บ้านสร้างเสริมสุขภาพตามแนวพระราชดำริส
e-mail address	เศรษฐกิจพอเพียง บ้านเหล่า ยโสธรปี 2549-2550 - นักวิจัยโครงการชวนกันอ่านหนังสือให้เด็กฟัง r.ratt13@gmail.com

รายชื่อนักเรียนที่ร่วมโครงการวิจัย

พื้นที่	ชื่อ-สกุล
รร. มารีย์นุเคราะห์	1. ค.ช.กฤษนาท รุ่งเรือง 2. ค.ช.เทวิน วงศ์อนันต์ 3. ค.ช.ธนาкар ขุนทอง 4. ค.ช.พุดวิรากร ไวลิจิต 5. ค.ช.ภาณุวัฒน์ จุมจันทร์ 6. ค.ช.กวีชัย ปั่นทอง 7. ค.ช.กิตติภพ วงศ์อนันต์ 8. ค.ญ.นัฐมล อ่อนสี 9. ค.ญ.ภัทรทริยา เคียงนอก 10. ค.ญ.ณัฐภรณ์ ถาวร 11. ค.ญ.ณัฐมนต์ ถาวร 12. ค.ช.ตะวัน วงศ์อนันต์ 13. ค.ญ.ชลดา ซาภิรมย์ 14. ค.ญ.ปริศนา วงศ์สิทธิ์ 15. ค.ญ.ขจิรัตน์ ไสแสง 16. ค.ญ.วัลย์ลักษณ์ ปั่นทอง 17. ค.ญ.ณัฐพร เพชรสุวรรณ 18. ค.ญ.ชนิกานต์ แก้วกันหา 19. ค.ญ.นวกัทร วงศ์อนันต์ 20. ค.ญ.ศิริวรรณ การรัมย์ 21. ค.ญ.สุภาวดี มิตรสีดา 22. ค.ช.วิษณุพงษ์ นามมนตรี

พื้นที่	ชื่อ-สกุล
รร.บ้านนาเอื้อง นางช้างเผ่า	1. ค.ช.เปรม ปาละวงศ์ 2. ค.ช.ชนพล ทองวรรณ 3. ค.ช.ปิยนัฐ มีสิทธิ์ 4. ค.ช.คทาฐ สীগา 5. ค.ช.สุริยะ วงศ์ซารี 6. ค.ช.วิทยา มิตสิดา 7. ค.ช.อภิเดช ศรีวงษา 8. ค.ญ.นิศารัตน์ พันธุ์เดช 9. ค.ญ.กฤติตา ไตรยวงศ์ 10. ค.ญ.สุดาวรรณ เขียวดี 11. ค.ญ.เมศิตา โสภา 12. ค.ญ.พิชญภา โพธิแสน 13. ค.ญ.ปวีณา วิเศษดอนหวาย 14. ค.ญ.ภิรมย์ญา ชันทะชา 15. ค.ญ.สุพัตรา นามเคน 16. ค.ญ.เสาวลักษณ์ โนนชัยนันต์ 17. ค.ญ.กันยารัตน์ มีสิทธิ์ 18. ค.ช.กฤษฎา สิทธิพรหม 19. ค.ช.นรรธพล แสงเมือง 20. ค.ช.ศักดิ์สิทธิ์ มิตรสิดา 21. ค.ช.ธีรวัช ไตรยวงศ์ 22. ค.ช.อภิเดช ขวนยี่ 23. ค.ช.อรรธพล ทองวรรณ 24. ค.ช.ปรีชา บุญแจ่ม 25. ค.ช.สุบิน มีสิทธิ์ 26. ค.ช.กิตติชัย พรหมจันทร์ 27. ค.ช.มงคล บุญรักษ์ 28. ค.ช.พงษ์ศักดิ์ มีสิทธิ์ 29. ค.ช.เมธิชัย สุธน 30. ค.ช.นครินทร์ ปัจฉิม

พื้นที่	ชื่อ-สกุล
รร.บ้านคำสร้างช้าง	1. ค.ญ.เพ็ญพักตร์ พลศรีราช 2. ค.ญ.สุกัญญา สราญรมย์ 3. ค.ญ.สุทธิพร โชติเนตร 4. ค.ญ.ผาณิตา สระน้อย 5. ค.ญ.มลฤดี รักเพื่อน 6. ค.ญ.พรสวรรค์ สมป่า 7. ค.ช.อภิชาติ สระน้อย 8. ค.ช.อภิชาติ สระน้อย 9. ค.ช.ธนวัฒน์ กุมชาด 10. ค.ช.วิษณุ แสนบุตร 11. ค.ช.วรวิทย์ นาได้ 12. ค.ช.ศักดิ์ชาย ขวัญทอง 13. ค.ช.จินดากร กาญจนีย์ 14. ค.ญ.สกุณา มีพวงผล 15. ค.ญ.ปานประดับ สระน้อย 16. ค.ญ.สุพัฒตรา จิตนันทน์ 17. ค.ช.ณรงค์วิทย์ อยู่โต 18. ค.ญ.จินตหรา สระน้อย 19. ค.ญ.อารียา พรหมโสภา 20. ค.ญ.ปิยะเนตร เนินทราย 21. ค.ญ.เบญจรี ไพจิตร

พื้นที่	ชื่อ-สกุล
รร.บ้านน้ำคำ	1. ค.ช.ณัช แสงจันทร์ 2. ค.ช.อักรวิน สุภจันทร์ 3. ค.ช.อภิวัฒน์ ปาละบุตร 4. ค.ช.อภิวัฒน์ นาเวียง 5. ค.ช.สุทัศน์ สารทอง 6. ค.ช.อนุสรณ์ โรจน์บุญชู 7. ค.ช.ธนากร สุขกุล 8. ค.ช.เจษฎา ลากสี 9. ค.ช.พิชิต โตมาชา 10. ค.ช.อรัญ ไตรยสุทธิ์ 11. ค.ญ.ปัทมวารณ มีสิทธิ์ 12. ค.ญ.ประภัศร รัตนวงษ์ 13. ค.ญ.สุนิดา ชมพูดี 14. ค.ญ.กริชนันาง บุตรวร 15. ค.ญ.พีระยา เกษสร 16. ค.ช.สุระศักดิ์ มะโนมัย

แบบเก็บข้อมูลนิทาน
โครงการตามหาิทานพื้นบ้าน

วันที่เก็บ.....

ชื่อ สกุลผู้ให้ข้อมูล.....เพศ.....อายุ.....

ที่อยู่.....อาชีพ.....

ชื่อเรื่อง.....

เนื้อหาโดยย่อ.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ข้อคิด/คติเตือนใจ จากนิทาน

.....

.....

.....

.....

ที่มาของนิทาน

.....

.....

.....

.....

ผู้เก็บข้อมูล.....

นิทานเรื่อง ตำนานลายเสือโคร่ง

พ่อใหญ่ฉวี วรโพธิ์ ผู้เล่า

สมัยแต่ก่อนนั้น สัตว์สาวาสังสืวกันรู้เรื่อง ฟังภาษาคนรู้เรื่อง

อยู่ในป่าใหญ่แห่งหนึ่งจะมีสัตว์ป่าหลายชนิดอาศัยอยู่ร่วมกัน ในบรรดาสัตว์ป่าทั้งหลายนั้น
กะมีเสือเป็นหัวหน้าหมู่มาตลอด เพราะว่าเสือมีความเก่งกล้าสามารถหลายบ่อมีผู้ได้สู้ได้ แต่ก่อน
เสือลิดลิดเลื่อง ๆ บ่โตลายคือชู้มือนี่

มีหนึ่ง สัตว์ป่าทั้งหลายจะมาประชุมกัน เสือผู้เป็นหัวหน้าหมู่กะเลยถามสัตว์ทั้งหลายว่า
“มีใ้มีความเก่งกล้าสามารถอีกบ่อ” สัตว์ทั้งหลายกะตอบว่ามี แต่เจ้าลิงกะได้ว่าขึ้นว่า

“ข่อยไ้ยินมามีแต่ปัญญาของคนนั้นแหละ เก่งกล้าสามารถบ่มีใ้สู้ปัญญาคนได้” เสือ
ไ้ฟังจั่งซ้นกะฮุนแสง “มันสิมีใ้เก่งกว่าข่อยอีหลีเบอะ เอาจั่งซี่เด้อ คั้นสุไ้เห็นคนกะไ้มาบอก
ข่อย ข่อยสิไปสู้กับปัญญาตนเอง” แล้วสัตว์ทั้งหลายกะแยกย้ายกันไป

อยู่ต่อมาเมื่อหนึ่ง ก็มีคนหนึ่งเข้าปามาหาฮาฮาไ้ หาฮาฮาฮาฮา พวกสัตว์ป่าเหลียวเห็น
กะเล่นไปบอกเสือ เสือจึงมาลัดทางคนไ้ คนเห็นเสือกะตกใจแสงแต่เล่นกะบ่ได้ ยินขาแข็งอยู่กับ
ที่ เสือจั่งเอยปากถามคนว่า “คือว่าเจ้าเบอะเป็นมุมีปัญญาเก่งกล้าสามารถ”

คนไ้ฟังจั่งซ้นกะเขาย่านเสือ กะตอบว่า “แม่นอีหลีคือเขาวานันแหละ”

เสือจั่งว่า “ถ้าจั่งซ้นเอาปัญญามาสู้กับข่อย เบิงว่าใ้เก่งกว่ากัน”

คนกะเลยว่ “ตอนนี้อยู่กับเจ้าบ่ไ้แล้ว เพราะว่าข่อยลืมเอาปัญญามาเอา คั้นบ่ให้ข่อยกับ
ไปเอา”

“ถ้าจั่งซ้นให้เจ้ากับไปเอาปัญญามาสู้กับข่อยไป” เสือว่า

“คั้นข่อยเอาปัญญามาไ้เจ้าสิบ่เล่นหนีเบอะ”

“บ่ ข่อยบ่เล่นหนีดอก” เสือว่า

“ข่อยบ่เชื่อเจ้าดอก ข่อยย่านแต่เจ้าเห็นปัญญาข่อยแล้วเจ้าสิเล่นหนี” คนว่า

เสือกะเลยถามคนว่า “คั้นซ้นเจ้าสิให้ข่อยเฮ็ดจั่งไ้เจ้าจั่งสิเชื่อ”

“ให้ข่อยเอาเชือกมัดขาเจ้าติดกันไว้ บ่ให้เล่นไปไ้คั่นแหละ”

“เอ้อ มัดกะมัด” เสือกะยอมให้คนมัดขา คนจั่งไปตัดเอาเกลือไ้ มามัดขาเสือติดกันไว้

แล้วถามเสือว่า “แนบบ่” เสือกะว่า “บ่แนบปานไ้ มัดเข้าอีกโลด” คนกะมัดเข้าอีก

“แนบแหละบ้อ คั้นหลดขุเบอะ” เสือตอบว่า “แนบแล้ว คั้นบ่หลดดอก” พอเสือว่าจั่งซ้นคน
กะเลยจัดการไปตัดเอาเส้มาติเสือ เสือเจ็บปวดหลายกะถามว่า “เจ้าติข่อยเฮ็ดหยัง เจ้าคือว่าสิไปเอา
ปัญญามาสู้กับข่อย”

“กะนี้หละปัญญาข่อย นีหละปัญญาคณ เจ้าผู้จับ” คนเว้าไปตีเสือไปจนเสือลายเต็มโต เสือ
ได้รับความเจ็บปวดหลายไปไสบได้นอนอยู่กับที่ คนได้โอกาสดีกะเลยฟาวหนีกับบ้านอย่าง
ปลอดภัย ทำให้เสือลายเต็มโตเท่าชูมือนี้

นิทานเรื่อง เป็นหยิ่งหมากับแมวคือปลัดกัน

นางจิตฤดี วรโพธิ์ ผู้เล่า

เป็นเรื่องราวของตากับยายที่มีฐานะยากจน และได้เลี้ยงหมากับแมวไว้สองโต

มีอีกหนึ่งเหตุได้เห็นว่ายามีฐานะยากจน จึงแปลงกายเป็นมนุษย์มาขอข้าวน้ำตากับยายทั้ง สองกิน แต่ข้าวเหลือน้อยยายว่าจะหุงข้าวให้ใหม่ แต่ชายคนนั้นบิให้หุงและซึ่งในน้ำใจของตากับ ยายก่อนลาจาก จึงได้มอบลูกแก้ววิเศษให้ตากับยายแล้วบอกประโยชน์ของลูกแก้วแล้วก็จากไป

ตากับยายได้นำลูกแก้วมาเสกเอาเงินเอาทองมากมาย จนเศรษฐีผู้เข้าจึงให้คนมาเปลี่ยนเอา ลูกแก้วนั้น ตากับยายเสียใจซึมเศร้ามาก หมากับแมวสงสารตากับยายจึงอาสาไปตามหาลูกแก้วที่ บ้านเศรษฐี

พอไปถึงบ้านเศรษฐี หมากเป็นผู้เฝ้าขันใด ส่วนแมวขึ้นไปถึงเฮือนกะไปพ้อหนู แมวหวังว่า จะครุบหนู แต่หนูขอชีวิตไว้และอาสาว่าจะไปเอาลูกแก้วให้ เมื่อหนูเอาลูกแก้วมาให้แมวจะนำไป หาตากับยาย พอหมาเห็นกะอยากได้ลูกแก้วจึงไล่ครุบแมวทันที ทำให้แมวกับหมาเป็นศัตรูกันเท่าชั่ว มือนี

นิทานเรื่อง กระต่ายกับบักหอย

แม่ใหญ่ปลิว สระน้อย, พ่อสุวรรณ ไตรยสุทธิ ผู้เล่า

หลังจากเซียงเมียงได้ตอมใจตายเพราะมีคนเจ้าปัญญาคนใหม่ขึ้นมาแทน ดวงชะตาของเขาได้ไปเกิดเป็นกระต่าย

มีป่าแห่งหนึ่งเป็นป่าที่สัตว์ทั้งหลายอาศัยอยู่ ป่าแห่งนั้นมีคลองน้ำอยู่ริมป่า ที่หนองน้ำกะมีหอย ปู ปลาอาศัยอยู่ตามธรรมชาติ

มีหนึ่งกระต่ายเลยออกหากินตามป่าเลยไปเห็นคลองน้ำกะได้ลงกินน้ำที่หนองน้ำแห่งนั้น หอยอยู่ในน้ำเหลียวเห็นกระต่ายกินน้ำ กะเลยมาถามกระต่ายว่า “เฮมาเป็นเลี้ยวกันดิบ” กระต่ายตอบว่า “หอยยังบ่อเร็วคือเฮเป็นเลี้ยวกันบ่ได้ดอก คันอยากเป็นเลี้ยวกับเฮอีหลี เฮมาเล่นแข่งกัน ถ้าโตชนะเฮจั่งสิรับเป็นเลี้ยว” หอยกะตกลงสิเล่นแข่งกับกระต่าย

หอยขยันบ่นะ กะเลยออกความคิดไปนัดหมูปักหอยนำกันในหนองน้ำว่า “เฮาขอเป็นเลี้ยวกันกับกระต่าย กระต่ายว่าเฮายังบ่เร็ว กะเลยบ่ให้เฮเป็นเลี้ยว ซ่อยเฮแน่ ถ้าบ่บอกต่อ ๆ กันไปตามคลองน้ำ” หอยเลยตกลงว่าจะบอกต่อ ๆ กันไป ถ้ากระต่ายเ็นเวลามันเล่นมาตามคลองน้ำให้ जानตอบกันไปเรื่อย ๆ

พอถึงเมื่อนัดพบกันกับกระต่ายบักหอยได้ขึ้นมาอยู่โลกคือกัน กระต่ายบอกบักหอยว่า “เตรียมพร้อม นับ 1.2.3.” บักหอยกะกลิ้งน้ำพันที

กระต่ายเล่นไปกะเ็นหอยไป หมูปักหอยกะตอบอยู่ข้างหน้าไปเรื่อย ๆ กระต่ายว่า “บ๊ะ มันกลายเฮแล้ว” กระต่ายกะเล่นจ๊อก ๆ กระต่ายกะเ็นอีก “บักหอย” หอยว่า “ถูก” อยู่ข้างหน้าอีก กระต่ายว่า “บ๊ะ มันคือไปไวแท้” กระต่ายได้เล่นแบบหัน กระต่ายเ็นว่าหอย “ถูก” กระต่ายเล่นแบบหันกะยังบ่ทัน

กระต่ายเมื่อยหลายได้เหลียวไปเห็นโจดหิน กระต่ายกะเลยไปนั่งพัก พอดีมีอั่งอ่างโตหนึ่งอยู่ได้โจดหินห้องขึ้นม่าว (ง่าง ๆ) กระต่ายคิดว่าหาเจ้าของอั่ง “โฮ.. กูเมื่อยปานนี้มึงยังมาอั่งได้อีกบ้อ จับเอาก้อนหินมาทุบหาเจ้าของแตกตายพอดี กระต่ายกับบักหอยได้ผัดกันเท่าทุกวันนี้

ถ้าคนเฮากินบักหอยกับกระต่ายใส่กันมันเบี่ยพันที

คติเตือนใจ คนฉลาดใช้สมองบ่ใช้กำลัง

นิทานเรื่อง หมาอยากอยู่กับคน

แม่ใหญ่สุฤษฎ์ ศิลายศ ผู้เล่า

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว หมาอยากอยู่กับช้าง เพราะว่าตัวเองเป็นสัตว์เล็กจึงอยากอยู่กับสัตว์ใหญ่ อยู่ต่อมาเมื่อหนึ่งกะไปขออยู่กับช้าง

พอตกตอนกลางคืนมีลมพัดใบไม้ หมาจะเลยเห่า “คิดว่ามาอยู่กับสัตว์ใหญ่ว่าแม่นสิดีมันกะบดีดีตัว” หมาคิด พอลมพัดใบตองหมาจะเลยเห่า หมาเห่าช้างว่า “อย่าเห่า เสือสิมากิน”

หมาจะเลยหนีไปอยู่กับเสือ พอมีลมพัดใบไม้หมาจะเห่า เสือจะเลยว่า “อย่าเห่า ช้างสิมากิน”

หมาจะเลยหนีจากเสือไปอยู่กับช้าง มีแมลงมาอยู่กับช้างหมาจะเลยเห่าอีกคือเก่า ช้างจะว่า “อย่าเห่า คนสิมาจับเจ้าไปกิน”

พอตกค่ำหมาจะเลยไปตามหาคน พอไปพ้อคน คนจะเลยถามว่า “เล่นมาหยัง” หมาดอบว่า สิวาขออยู่นาคคน คนจะเลยให้อยู่นา แต่คนบอกว่าคนสินอนถึงเขื่อน ให้หมาอนตะลาง หมาอยากอยู่นาคคนหลายกะ “ตกลงให้ข่อยอยู่ไสข่อยกะอยู่ได้ว่าแต่ถูกใจ”

พอฮอดตอนแลงคนกะมาหากัน หมาจะเลยเห่า คนขุนอนอยู่ถึงเขื่อนจะเลยอุ้หมาใส่ หมาจะเลยถึกใจ คนให้กินหยังหมาจะกิน ให้กินจีกะได้ ให้กินฮำกะได้ ให้กินหยังกะได้ ถึกใจหลายเลยสิอยู่นาคคนตลอดไป

นิทานเรื่อง อิมานิกับอิมินา

แม่ใหญ่ทา ไชยสิงห์ ,แม่ใหญ่ลำราญ รัตนโสภา ผู้เล่า

มีเมือง ๆ หนึ่ง พระราชาที่ปกครองบ้านเมืองก็มีพระธิดาองค์หนึ่ง ใหญ่กล้าน้ำปานอายุประมาณ 15 หยก ๆ 16 หย่อน ๆ ไม่ยอมพุดคุยกับใคร บ่าวไพร่ราษฎรก็ไม่สามารถคุยกับนางได้นางก็เลยเหงา พ่อกับแม่ของนางจึงได้ปรึกษากันว่าจะหาพี่เลี้ยงมาให้ลูกสาวพุดคุยด้วย จึงได้สอบถามบ่าวไพร่ว่าเห็นใครที่พอจะมาเป็นเพื่อนลูกสาวได้บ้าง บ่าวไพร่จึงตอบว่ามีลูกของนางมาตากับท้าวปิตุ เขามีลูกสาวอยู่ 2 คน คือนางอิมานิกับนางอิมินา ทั้งสองคนอายุประมาณ 15 หยก ๆ 16 หย่อน ๆ ความงามของนางทั้งสองนั้นหาใครเปรียบไม่ได้ กิริยาจาเรียบร้อยทุกอย่าง

พระราชาจึงไปพบกับนางทั้งสอง พอได้เห็นก็รู้สึกพอใจเป็นอย่างมากและได้พานางทั้งสองมาเป็นพี่เลี้ยงให้ธิดาของตน ความปรองดองของนางทั้งสามคนเปรียบเสมือนลูกพี่ลูกน้องเดียวกัน

อยู่มาวันหนึ่ง ธิดาของพระราชาได้ล้มป่วยลง พระราชาได้หาหมอมารักษาจนหมดทุกคน แต่ก็ไม่มียาขนานใดที่สามารถรักษานางให้หายได้ นางจึงเสียชีวิตลง พระราชาเสียใจมาก และได้มอบหมายให้นางอิมานีและนางอิมินา ไปส่งข้าวปลาอาหารอยู่ที่ป่าช้าทุกมื้อ จนกระทั่งเข้าหน้าฝน

มีมือหนึ่ง ได้เกิดเพศภัยยิ่งขึ้นกับฐู ฝนตกอย่างหนักจนน้ำท่วมเส้นทางนางทั้งสองจึงไปไม่ได้ จึงตกลงกันว่าจะไปหลบฝนที่ศาลาก่อน รอให้ฝนหยุดตกค่อยไปต่อ

พอไปถึงที่ศาลาก็พบว่ามิพระธิดาองค์หนึ่งพักอยู่ที่ศาลาก่อนแล้ว และท่านได้ถามนางทั้งสองว่า “เมื่อออก พวกเจ้าหาบข้าวของสิพากันไปหยัง” นางทั้งสองก็เลยเล่าความจริงว่าลูกสาวของพระราชาได้เสียชีวิตพระราชาให้นำห่อข้าวไปส่งที่ป่าช้า พอพระท่านได้ยินก็เลยบอกว่า “อาหารเหล่านี้อาตมาขอเผ่ได้ป” ให้พวกเจ้ามาถวายเป็นทาน กุศลส่วนนี้สิไปถึงน้องเจ้าอย่างแน่นอน”

นางอิมานีและนางอิมินาก็เลยถวายอาหารให้พระธิดาทันที อิมานีได้ถวายอาหาร อิมินาถวายน้ำแล้วท่านกะยะฐาให้พร อิมินากรวดน้ำ “ปรารถนาให้อาหารวันนี้ถึงพระธิดาของข้าด้วยเทอญ” พอพระธิดาอาหารเสร็จฝนก็หยุดตกพอดี ทั้งสองพี่น้องจึงตกลงกันว่าให้เก็บเรื่องนี้เป็นความลับไม่ให้พระราชารู้เพราะกลัวความผิด

ในคืนนั้น พระราชาก็ฝันว่าลูกสาวมาบอกว่า “พ่อเอ๊ย ตั้งแต่ลูกตายไปนั้นยังบั่นได้กินข้าว จักเทือ ฟังจะได้กินมี้อวานนี้เอง” พอพระราชาตื่นนอนก็โมโหเป็นอย่างมากสั่งให้ทหารไปจับนางอิมานีและนางอิมินามาถาม

นางได้เล่าให้ฟังไปตามความจริงว่าได้เอาข้าวไปส่งพระธิดาทุกมื้อ พอตีฝนตกหนักน้ำท่วมทางไปไม่ได้เลยเข้าไปพักที่ศาลา มีพระธิดาท่านพักอยู่ในศาลาท่านขอเผ่อาหารและน้ำนางจึงได้ถวายให้พระธิดา แล้วปรารถนาอุทิศส่วนกุศลไปหาพระธิดา

เมื่อพระราชินีได้ฟังดังนั้นก็โกรธมาก หว่านางทั้งสองบ่ทำตามคำสั่ง จึงสั่งให้อำมาตย์ “เอาไปประหารเดี๋ยวนี้” ทหารก็จับนางทั้งสองคนมัดไว้ที่หลักประหาร

นางอิมานีได้อธิษฐานว่า “สาธุเด้อ..ที่ผู้ข้าเคยได้ถวายอาหารให้พระสงฆ์ คุณมาติ ปิตุ ซึ่งเป็นพ่อกับแม่ของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าขอขึ้นไปอยู่สวรรค์ชั้นดาวดึง ข้าพเจ้าบ่อยู่แล้วที่เมืองมนุษย์ เพราะมนุษย์ใจแคบ บ่มีศีลธรรมเลย”

ส่วนนางอิมินาได้สลบอยู่ที่หลักประหาร ทหารก็เอาน้ำมาราดจนนางฟื้นขึ้นมา นางจึงขอน้ำจากทหารมาหยาดและอธิษฐานว่า “สาธุเด้อ..ที่ผู้ข้าเคยได้ถวายอาหารให้ ข้าพเจ้าขอขึ้นไปอยู่สวรรค์ชั้นดาวดึง ข้าพเจ้าบ่อยู่แล้วที่เมืองมนุษย์ เพราะมนุษย์ใจแคบ บ่มีศีลธรรมเลย”

พอนางอธิษฐานเสร็จก็ได้เวลาประหารพอดี ขณะนั้นก็เกิดเพศภัยขึ้นท้องฟ้ามีดม้วนมองหากันไม่เห็น เหล่าบ่าวไพร่เสนาอำมาตย์ต่างพากันสลบไสล

พอเมฆหมอกจางหายไปเข้าสู่ปกติ ทุกคนฟื้นขึ้นมาก็ไม่เห็นนางอิมานีและนางอิมินาพร้อมกับเสนาประหารก็หายไป ไม่รู้ว่าหายไปไหนจนกระทั่งถึงทุกวันนี้

ดังนั้นเวลาที่ถวายสังฆทานจึงได้กล่าวคำว่าอิมานินจนกระทั่งทุกวันนี้ อิมินาเป็นตอนจบท่านกล่าวคำกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้มาตา ปิตา และสรรพสัตว์ทั้งหลาย

อิมานี อิมินา เป็นนิทานธรรมบทมีมาแต่ปู่ แต่ปู่

นิทานเรื่อง ไม่เรียนแต่อยากได้ความรู้

มีเศรษฐีคนหนึ่งเป็นคนร่ำรวยมาก และเป็นคนที่มีความโอบอ้อมอารี ชอบทำบุญทำทาน เข้าวัดฟังธรรมเป็นประจำ มีสมบัติมากมายใช้ตลอดชีวิตก็บ่หมด แต่เศรษฐีท่านนี้อ่านหนังสือไม่ออก

ท่านเศรษฐีก็ถึงคำสอนของหลวงพ่ที่วัดพูดว่า “ถ้าใฝ่อยากได้นูญให้ทำบุญมาก ๆ ไผทำก็จะได้แก่ผู้้นั้น ไผบ่ทำก็บ่ได้”

วันหนึ่งท่านเศรษฐีก็พูดกับหลวงพ่ว่า “หลวงพ่ครับกระผมอ่านหนังสือไม่ออก ผมคิดว่าจะพิมพ์หนังสือแจกให้ผู้อื่นอ่าน เพื่อจะได้เป็นคนอ่านหนังสือออกบ้างดีครับหลวงพ่”

หลวงพ่จึงบอกกับท่านเศรษฐีว่า “ท่านเศรษฐีผู้ใจบุญ ถ้าท่านไม่เรียน ไม่ศึกษาท่านจะอ่านหนังสือออกได้จั่งได้กัน ถ้าคนเราไม่ต้องเรียนหนังสือเพียงแค่พิมพ์หนังสือแจกให้คนอื่นอ่าน แล้วตัวเรากลายเป็นคนมีความรู้และอ่านหนังสือออก ป่านนี้ก็คงไม่มีใครเรียนหนังสือเป็นแน่”

นิทานเรื่อง บักหอยกับอีรอก

แม่ใหญ่สำเร็จ อรศรี ผู้เล่า

กาลครั้งหนึ่ง ผัวกับเมียแต่งงานกันได้ลูกหลาย ๆ คน เลยอีดยากมากแค่นพากันมาขอข้าวอยู่วัดกับหลวงตาผู้มื่อ

ผัวกับเมียทะเลาะกันผู้มื่อหนึ่งกันไปเอาข้าวอยู่วัด เจ้าว่าให้ข่อย ข่อยว่าให้เจ้า ผัวจะบอกเมียไป เมียก็บอกว่า “เจ้านั้นแหละไป เจ้าเป็นผู้ชายเจ้าต้องไปขอข้าวนาหลวงตา” ก็ตกลงกันไม่ได้ก็เลยจะแยกทางกัน หลวงตารำคาญเพิ่นกะเลยจะให้พากันย้ายเฮือนมาอยู่ใกล้ ๆ วัด มันจั่งบ่ผิดกัน

ย้ายมาแล้วกะผิดกันคือเก่า พระอินทร์รำคาญเพิ่นมีหูแก้วตาทิพย์ เพิ่นเลยแปลงกายลงมาถามใส่กันว่า “ดูเจ้าเป็นยังก็ผิดแต่กันแท้ กันผิดกันจั่งสิ ถ้ามูเจ้าตายไปมูเจ้าสิไปเกิดเป็นยัง” เมียว่า “สิเป็นอีรอกอยู่ในดงในป่า ข่อยบ่อยากเห็นคน” เพิ่นเลยถามผัว “เจ้าสิไปเป็นยัง” ผัวเลยตอบว่า “ข่อยสิไปเป็นบักหอยลงในน้ำ”

จั่งว่าบักหอยอยู่ในน้ำ อีรอกได้ไปอยู่ในป่าในดงเท่าซุ่มมื่อนี้ มันเป็นมาจั่งสิหละบักหอยกับอีรอกผู้หนึ่งอยู่ในน้ำ ผู้หนึ่งอยู่เพิงโคกในดง

นิทานเรื่อง ตึกแกเป็นหยั่งจังกาโล้โตลาย

แม่ใหญ่สุดฤกษ์ คิลายศ, ผู้เล่า

ในสมัยก่อนหรืออดีตกาลนานมาแล้ว ซึ่งในป่าหิมพานต์อันกว้างใหญ่ไพศาล ซึ่งอุดมไปด้วยพรรณไม้นานาชนิด ส่งกลิ่นหอมหวานทั่วป่าใหญ่ อันแสนสงบ ผุ้งสัตว์ทั้งหลายปราศจากอันตราย รบกวน

มีหนึ่งพระยาแถมเสด็จลงมาชมความสวยงามของธรรมชาติ ขณะที่พระยาแถมกำลังชมป่า อยู่บังเอิญมีตึกแกตัวหนึ่งจับอยู่บนต้นไม้ใหญ่ส่งเสียงร้องกับแก ๆ หลาย ๆ ครั้งแล้วกะหยุดร้อง พอมีที่ตึกแกหยุดร้อง แม่ลงวงตัวหนึ่งก็ร้องขึ้น แต่เสียงของแม่ลงวงนั้นไพเราะจับใจมาก ทำให้พระยาแถมสนพระทัยในเสียงของแม่ลงวงมาก จึงมองหาไปเรื่อย ๆ

พอดีไปเจอเอาตึกแกตัวขาวใหญ่ จับอยู่บนต้นไม้ใหญ่ พระยาแถมจึงไปว่า “เจ้าแม่นบ่ที่ฟัง ร้องไปว่างอันนิ” ตึกแกก็ตอบว่า “ขอรับผมร้องเอง”

พระยาแถมเลยชมว่า “เสียงของท่านไพเราะเสนานูเราเหลือเกิน เราไม่เคยได้ยินเสียงอย่างนี้มาก่อนเลยแม้แต่อยู่บนสวรรค์”

ส่วนตึกแกนั้นดีใจเป็นอันมากที่มีคนชมว่าเสียงเพราะ กะคิดขี้อยู่ในใจ พระยาแถมจึงเอ่ยปากเชิญชวนตึกแกขึ้นไปร้องบนสวรรค์ เพื่อให้นางสนมและเสนาน้อยใหญ่ฟัง ตึกแกก็รับคำ “ถ้าเป็นความประสงค์ของท่านข้าไม่ขัดข้องเลย” พระยาแถมจึงสั่งเสนาหามตึกแกขึ้นไปบนสวรรค์

เมื่อไปถึงก็ได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี สนม เสนา ก็ถามพระยาแถมว่า

“ไปเที่ยวเมืองมนุษย์ ท่านอะไรมาบ้าง”

“ข้าได้สัตว์มาตัวหนึ่งเสียงม่วนแสบ พวกท่านอยากฟังบ่” พระยาแถมตอบ

ทุกคนก็ตอบว่าอยากฟัง พระยาแถมหันไปหาตึกแกแล้วบอกว่า ถึงเวลาที่เจ้าจะต้องร้องให้ พวกสนมของข้าฟังแล้ว ตึกแกก็ตั้งใจร้องทันทีว่า “กับแก กับแก กับแก ๆ ๆ ๆ” ร้องอยู่ไม่นาน พระยาแถมก็สั่งหยุด

ตึกแกตกใจเซาฮ้อง แล้วถามว่า “เป็นหยั่งคือให้ผมหยุดหละขอรับ” แกโกหกเสียงที่ข้าได้ยินมาจากเมืองมนุษย์ บ่แม่นเสียงนี้ “เสนาเอาเส้หวยมาข้าจะตีมันให้ตายเลย” พระยาแถมเขินดี ตึกแกจนเล็ดอาบตัว ตาก็บอดถึงทะเลลักออกมาเป็นตาโลจนเท่าทุกมือนี่ และยังสาปให้รูปร่างน่าเกลียดน่ากลัวจนเท่าทุกวันนี้

นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า ไม่ให้พูดโกหกพ่อแม่ครูบาอาจารย์มันจะเป็นบาปภายหลัง

ประเภท กติเตียนใจ

นิทานเรื่อง นางหมาขาว

แม่ใหญ่สำราญ รัตนโสภา ผู้เล่า

มีหมาขาวตัวหนึ่งออกลูกเป็นคน คนหนึ่งตั้งชื่อว่าหมา คนที่สองชื่อนางรุณ ลูกสาวคนหัวปีได้ผิวเป็นคนเศรษฐีร่ำรวยอยู่อย่างมีความสุข

ย้อนถึงนางหมาได้เลี้ยงแม่ นางหมาเป็นคนกตัญญูปรนนิบัติแม่อย่างดี

อยู่มาเมื่อหนึ่งเศรษฐีได้จัดงานกินเลี้ยงแต่งตัวใส่ทองเต็มตัว แม่หมาขาวกะเลยไปหาลูก แต่ว่าลูกกะติแม่ แม่ก็มอบลงลูกก็เอาน้ำร้อนเทใส่แม่ แม่ก็ร้องด้วยความเจ็บปวดก็เล่นมาหาลูกสาวหมาล่า

ลูกก็หายไปได้ให้กับเขา จนแม่ทนพิษบาดแผลไม่ได้ก็เลยตาย นางหมากับลูกเขยก็ทำศพให้แม่เอาผ้าขาวปกไว้ อาลัยแม่ครบสามคืนถึงเวลาจะเอาแม่ไปฝัง พอเปิดผ้าออกมาก็เป็นทองคำเหลืองอร่าม นางหมากะเลยกลายเป็นคนร่ำรวย

กล่าวถึงนางลุนผู้ช้ำว่าแม่ตายแล้วกลายเป็นทองคำ กะเลยมาขอน้อง “กูก็เป็นลูกคือกันนั่นตัว” น้องก็เลยแบ่งให้ทันที พอได้แล้วก็กลับบ้านไปไขออกก็เป็นเป็น กระดาษดึกเข้าป่าน้องได้ยื่นกระดาษไปเก็บมาไว้เป็นกะกลายเป็นทองคำคือเก่า น้องก็เอาไปขายได้คือเก่า

กล่าวถึงนางลุน พอผิวรู้ว่าแม่เมียเป็นหมาก็บ่ยอมรับ ก็เลยไล่หนี นางลุนจึงทุกข์ยากหาเช่ากินคำขอทานไปตลอดชาติ ส่วนน้องก็เป็นคนมั่งมีศรีสุข

นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า ต้องกตัญญูกตเวทีต่อพ่อแม่จะดีมาก

ประเภท คติสอนใจ

นิทานเรื่อง งูเหลือมกับชายผู้เก่งกล้า

แม่ใหญ่ไหว สระน้อย ผู้เล่า

ยังมีนิทานเก่ามาเล่าให้ฟังได้ฟังแล้วหรือนิทานตั้งแต่โบราณอยู่เมืองทันตะคาม จำเอาไว้ในตำนานมีชายผู้เก่งกล้ารับศึกหัวประจําใจ

วันหนึ่งไปไถนาเสร็จแล้วมาปล่อยควายไปเดินกินหญ้าใกล้ จึงไปเอาควายคืนมา เดินไปได้เบิ่งจึงมีงูเหลือมมากัด ชายผู้เก่งกล้านั้นตกใจตื่น งูเหลือมยังกลืนเข้ามาทุกที แม้ว่าลิมมีมืออยู่ในมือแต่ชายผู้นี้ถือศึลหัว ถ้าจะฟันจะทบจะตีก็ไม่ดีจะผิศึลจึงทิ้งมีดไป ยึดศึลบอกรรมแล้วกล่าว “ปานาลัยร่างกายร้อนเหมือนไฟ” งูเหลือมใหญ่ก็คืนรนไม่นานงูก็คลายเอาร่างกายออกมาจากคนศึลหัว ได้บันดลให้พันภัยอันตรายอนิสงฆ์ของศึลหัวมีค่ามากมายหาบรรยายถึงแม้ว่าเฮลิตาย ศึลหัวทั้งหลายกะคุ้มครองเรา

นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า ให้เราใจบุญไม่ทำให้ชั่วให้เรามีศีลธรรมต่อไป

นิทานเรื่อง คนเกิดมาได้จึงได้

แม่ใหญ่แปะ รัตนคำ ผู้เล่า

นานมาแล้วแต่ก่อนโลกของเฮาเกิดมาได้มีลมฟ้าอากาศ ก่อนเกิดได้มีเทวดาปล่อยฝน
แสนฮาลงมาถว้มหลาย นิमितเป็นลมพัดนำเป็นตมปวกมารว้มกันหลาย น้ำเย็นมันแข็งกะเลยเกิดเป็น
แผ่นดินปมีอียังเกิดขึ้น ดินมีสูงมีต่ำ

พระอินทร์มองเห็นบงามตา ก็เลยปล่อยไฟมณิกัณณลงมาไหม้ให้สวงามเรียบร้อย แล้ว
ปล่อยฝนลงมาใส่อีกดินหอมไปฮอดสวรรค์

พระอินทร์สงสัยอยู่สวรรค์ว่าปมีกลิ่นหอมเลย กะสั่งให้เทวดาสององค์เป็นแม่หญิงและ
ผู้ชายส่งลงมาแผ่นดิน

พอส่งลงมาลมมีดอกพัดไปคนละแวก ลมมีดแลพัดไปคนละกำ นำหากันง่ายเพราะเป็น
เทวดา พอเห็นกันแล้วเลยหาแนวหอมๆ ไปทางได้กะปมี เลยก้มหน้าลงแผ่นดินกะหอมเป็นตา
แซบ กะเลยพากันกินดินเต็มอ้ม อ้มแล้วสืหาะขึ้นไปสวรรค์กะไปบได้ เทวดาทั้งสองจึงได้
แต่งงานกันจนมีลูกมีหลาน กะเลยสืบทอดกันมา จังว่าเ็นคนว่าเทวดาน้อยกะว่า ปู้สังกะสาอย่า
สังกะสืกะเ็น สืบทอดกันมากะคนคือเก่าถึงทุกวันนี้

จังว่าแต่พ่อแต่แม่กินดินเพราะเทวดาพากิน จังว่าผิวเมียชู้มือนี้อ่อนไค้กัน มีนางคนอยู่ไกลกัน
เลยวาลมพัดไปคนละทางกะมาได้กันคือเก่า เพราะว่าสวรรค์ส่งมาเป็นคู่กัน

นิทานเรื่อง ควายกับลิง

แม่ใหญ่แปะ รัตนคำ ผู้เล่า

นานมาแล้วมีป่าใหญ่ดงกว้างมีสัตว์หลายมี ลิง ช้าง เสือ ควายป่า ต้นไม้ใหญ่หนาที่บ่มเย็นดี

อยู่มาเมื่อหนึ่ง ควายป่าตัวใหญ่ออกหากินหญ้า พอตกกลางวันมันร้อนเลยเห็นต้นไม้ใหญ่ อบอุ่นดี จึงเข้าไปนอนพักร้อนอยู่ใต้ต้นไม้ใหญ่บ่มเย็นอยู่ถึงต้นไม้

กล่าวถึงไอ้ลิงแสนซนอยู่ถึงต้นไม้ ควายป่าโตใหญ่บ่มเย็นอยู่ ไอ้เจ้าลิงพอเห็นคายนอนพักผ่อน ลิงแสนซนก็ค่อยๆ ไต่ลงมาขึ้นจีหลังควาย ไต่ไปได้มาแล้วจีลาดเหยี่ยวลาดเทิงหลังควาย เทวดาผู้รักษาเห็นเข้าเลยเจ็บใจหนักกว่าให้ลิง จึงบอกกับควายว่า “เป็นหยังเจ้าบ่เหยียบมันแลกละ” ควายจึงเว้ากับเทวดาว่า “ไม่ทำหรรอก ข้ารักษาศิลข่าไม่ทำบาป” จากนั้นเทวดาก็แว้นหายไป

วันต่อมาควายป่าตัวใหม่ ก็ไปนอนใต้ร่มไม้ พอไอ้ลิงแสนซนก็ค่อยๆ ข่องลงมา แล้วก็ทำเหมือนว่าควายตัวใหม่โง่ แต่พอลิงขึ้นหลังก็ไต่ไปที่เขาจะทำเป็นชิงช้า ควายตัวใหม่ก็เอาเขาขึ้นอย่างแรง ลิงแสนซนก็ตกลงพื้นดินควายเหยียบตาย

นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า อย่าซุกซนคือดั่งไม่เขาเรื่อง

นิทานเรื่อง อิหยังเกิดเป็นอิงอ่าง

นางจิตฤดี วรโพธิ์ ผู้เล่า

มีสองตายายคู่หนึ่ง ชื่อว่าตาพาโลกับยายพาลี พอถึงวันพระสองตายายก็ได้ไปจำศีลที่วัด แล้วคืนนั้นก็เกิดฝนตกอย่างหนักทำให้เจ้าอิงอ่างส่งเสียงไปทั่วทุ่งนายายพาลีได้ยินเสียงอิงอ่างก็นึกอยากได้จึงฝากศิลาไว้กับตาพาโลแล้วก็กลับบ้านหวังที่จะไปจับอิงอ่างจึงโดนงูกัดตาย

ส่วนตาพาโลเป็นห่วงยายมากที่ไปนานแล้วบ่เห็นกลับมาจักเทื่อ คิดเป็นห่วงจึงฝากศิลาไว้ กลับหลวงปู่แล้วไปตามหายายพาลี จึงโดนฟ้าผ่าตาย

ตาพาโลจึงเกิดเป็นอิงอ่างเท่าทุกวันนี้ เวลาฝนตกที่ไรตาพาโลจึงร้องเรียกหายายพาลีตั้งแต่นั้นมา เวลาฝนตกมาก็ร้องเรียก “เฒ่า ๆ ๆ แม่่นหย่าง ๆ ๆ ” ร้องหากันจนถึงทุกวันนี้

นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า คนเราต้องรู้จักรักษาศิลบ่มาสัตว์ บ่เบียดเบียนผู้อื่น

นิทานเรื่อง ข้าวแห้ง

แม่ใหญ่บุญสงค์ อรศรี ผู้เล่า

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีครอบครัวหนึ่งอาศัยอยู่ที่กระท่อมกลางป่า มีพ่อแม่และลูก ๆ อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขตามอัธยาศัย

มีหนึ่งพ่อแม่จะไปหาอาหารกลางป่า จึงสั่งให้ลูก ๆ เก็บข้าวที่ตากไว้ถ้าหากฝนตก

จนเที่ยงวันเกิดครึ้มฝนตกเด็ก ๆ พัวเล่นเข้าบ้านลืมเก็บข้าวแห้ง ทำให้พ่อกลับแม่กลับมาบ้านเห็นข้าวเปียกฝนกินไม่ได้ จึงสูญเสียให้ลูกแสด เพราะข้าวหามาด้วยความลำบาก พ่อกับแม่ปรึกษากันว่า “เราคงเลี้ยงลูกต่อไปไม่ได้แล้ว เพราะไม่มีข้าวให้กิน” จึงคิดหาทางเอาลูกทั้ง 2 ไปปล่อยไว้กลางป่า

พ่อค้าลงลูกทั้งสองก็หิวข้าวก็ไปขอข้าวพ่อกับแม่กิน พ่อกับแม่จะพากันย่างเข้าป่าจนถึงฝั่งน้ำบอกให้ลูกถ่าอยู่ที่ฝั่งน้ำพ่อกับแม่ไปหาอาหารมาให้กิน แต่ว่าพ่อกับแม่หนีกลับบ้านไป

ลูกทั้งสองคนถ่าพ่อกับแม่จะบ่อมาจักเพื่อ พี่คนโตบอกให้น้องรอนฝั่งให้นั่งนิ่ง ๆ ห้ามพูดแล้วพี่ลงน้ำไปก็โดนน้ำพัดพาไป ส่วนน้องนั่งนิ่งนานจนปลวกมาทำรังห่อหุ้มไว้

มีหนึ่งมีนายพรานเข้าป่าเพื่อหาตังช้างไปขาย มาเห็นจอมปลวกรูปร่างผิดปกติก็ฟังจอมปลวกเบิ่ง เห็นเป็นสาวสวยจึงพากลับบ้านไปเป็นภรรยา

ต่อมานายพรานเข้าป่าไปหาช้างเพื่อไปขายอีก โดนช้างทำร้ายตัวเองาเลียบจนตาย

นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้

การที่ลูกไม่มีความรับผิดชอบเชื่อฟังพ่อแม่ก็จะเกิดความลำบากต่อตนเองและครอบครัว

การฆ่าสัตว์ช้างเป็นสัตว์ใหญ่มีน้อยควรช่วยกันรักษาไว้ถ้าทำลายเขาเกิดฮึดสู้ จะทำร้ายคนจนเสียชีวิตได้

นิทานเรื่อง ท้าวมะคะมานพ

แม่ใหญ่ปลิว สระน้อย ผู้เล่า

ครอบครัวของท้าวมะคะมานพมีเมียอยู่ 4 คน เมียของท้าวมะคะมานพเป็นคนใจบุญอยู่ 3 คน คนสุดท้ายเป็นคนใจบาปสามีพาทำบุญกะบ่เคยทำ คนสุดท้ายชื่อว่าสุชาดาเป็นคนบาป ตายไปเป็นนักษางขาว บ่ได้เกิดเป็นคนคือหนู

นางนักษางขาวร้องไห้อยากเกิดเป็นคน เทวดาเลยเห็นว่ามีสงสารว่านางคนนี้ร้องไห้อยู่คนเดียว ก็เลยลงมาถามนาง นางตอบว่าคิดถึงสามีหลาย สามีเป็นคนแต่หนูเป็นนก หนูอยากเป็นคน เทวดาก็เลยบอกว่า “หนูต้องทำบุญตักบาตรทุกมือแค่นี้หนูก็จะไปเกิดเป็นคน” “หนูจะทำบุญแบบท่านเทวดาบอกทุกมือ” นักษางขาวกะเลยได้ไปเกิดเป็นคนเพราะทำบุญตักบาตรทุกวันอย่างเทวดาบอก ก็เลยได้พบกับสามีได้อยู่กับสามีตลอดไป

นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ ว่าการทำบุญนี้ มันทำให้เรามีจิตใจสุจริต

นิทานเรื่อง กระต่ายกับเต่า

แม่ใหญ่ทา ไชยสิงห์ ผู้เล่า

ณ กลางป่าอันอุดมสมบูรณ์ มีกระต่ายโตหนึ่งย่างออกไปหากินแต่เช้า กะไปพ้อเต่ากำลังย่างตัวมดเต็มอยู่ จึงเฝ้าว่า “เจ้าเป็นหยังคิดย่างช้าแท้ มันจะทันกินหยังล่ะ” เจ้าเต่าได้ยินเขาสบประมาทแบบนั้นกะเลยบอกว่า “เฮไปเล่นแข่งกันบื้อล่ะ” เจ้ากระต่ายล้าพองใจก็ตอบตกลงทันที สัตว์ทั้งสองจึงย่างไปหาเจ้าหมาจิ้งจอกให้เป็นกรรมการให้

พอฮอดมือนัด สัตว์ทั้งสองก็ไปที่จุดนัดพบกันโดยมีหมาจิ้งจอกและสัตว์อื่น ๆ เป็นพยาน แล้วหมาจิ้งจอกก็ให้สัญญาณกระต่ายกับเต่าเล่นออกจากจุดเริ่มต้น เจ้ากระต่ายฟาวเล่นไปสุดชีวิต พอไปถึงกลางทางมีต้นไม้ต้นหนึ่งลุ่มรื่นดี กระต่ายจึงคิดในใจว่า “เต่าคือสิเล่นบ่ทันเฮาดอก เพราะว่ามันย่างช้า” จึงตัดสินใจนอนเล่นอยู่ใต้ต้นไม้อย่างเพลิดเพลินจนหลับ

เต่ากะย่างตัวมดเต็มมาจนถึงใต้ต้นไม้ พอเห็นกระต่ายนอนหลับอยู่ก็ย่างไปจนฮอดเส้นชัย พอกระต่ายตื่นขึ้นก็ฟาวเล่นไปที่เส้นชัยก็เห็นเต่าเข้าเส้นชัยก่อนแล้ว

นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า อย่าประมาท คนที่ด้อยโอกาสกว่าเรา

นิทานเรื่อง แม่ไก่กับไข่ทองคำ

พ่อใหญ่ศักดิ์สิทธิ์ สระน้อย ผู้เล่า

ณ กระต่อมแห่งหนึ่ง มีสามีภรรยาคนหนึ่งมีฐานะยากจนมาก พวกเขาเลี้ยง เป็ดและไก่ จำนวนหนึ่งเพื่อนำไปขาย ทุกๆ เช้าสามีจะไปเก็บไข่ทุกมือ และวันนี้สามีก็ไปเก็บไข่ตามเดิม

ขณะที่ไปกำลังเหยียวยาไข้อยู่ นั่นกะได้หันไปเห็นแสงที่สว่างงามเหลืออร่ามอยู่บนกองฟาง จึงหยิบขึ้นมาเบิ่ง “โอโฮนี่มันทองคำนี่นา” เขาแทบลืบเชื่อสาตาเจ้าของ

วันหนึ่งภรรยาเฝ้าว่า ว่า “พ่อๆ เป็นหยังแม่ไก่ก็ต้องออกไปมีมือละฟองเนอะ ถ้ามันออกไปวันละ 2-3 ฟอง กะคือสิดีเนอะ พวกเราจะไ้รวยเร็วๆ จังได้หะ” ภรรยาจะเฝ้าอีกว่า “นี่พ่อเราน้ำจะฝาท้องของมันเบิ่งเนอะ เพื่อจะมีไข่ทองคำอยู่ในท้องแม่ไก่หลายฟอง” สามีจึงฝาท้อง ไก่เบิ่ง แต่ฝ่าแล้วกลับไม่เห็นไข่ทองคำเลยสักใบเดียว

ตั้งแต่นั้นมาพวกเขาจึงยากจนลงเหมือนเดิม

นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า คนโลภมากย่อมลาภหาย

ประเภท คติเตือนใจ

นิทานเรื่อง ลิงละโมภ

แม่บุญยืน ฮ่มป่า ผู้เล่า

มือหนึ่งมีลิงโตหนึ่งอาศัยอยู่บนต้นไม้ต้นหนึ่ง เจ้าลิงนี้กอยากจะข้ามไปฝั่งทางฟ้นเพื่อที่จะกินผลไม้ฝั่งฟ้นอย่างเต็มที่ เจ้าลิงคิดคืดหาหนทางที่จะข้ามไปฝั่งฟ้นแต่มันกะคืดบ่ออก

อยู่มามือหนึ่ง ลิงเห็นโตตัวหนึ่งอย่างมายังต้นไม้ที่มันอาศัยอยู่ มันกะคืดอียังบางอย่างขึ้นมาได้ มันจึงฟ่าวไต่ลงมาเพื่อพบเต่าตัวนั้น

“สวัสดีเพื่อนรัก” ลิงทักทายเต่า ถ้าโตพาเขาไปหาสิเก็บผลไม้มาให้นายกินน้า” เต่าจึงไปคราวหนึ่งกะตอบตกลง

เจ้าลิงกระโดดมาขึ้นหลังเต่าทันที เต่าได้ฟาลิงออกจากฝั่งแล้วข้ามแม่น้ำไปอย่างช้าๆ เมื่อใกล้ถึงฝั่งเจ้าลิงเริ่มกระวนกระวายด้วยความตะกระ ยังบ่ทันฮอดฝั่งลิงกะตัดสินใจกระโดดไปยังฝั่งก่อน ด้วยความที่รีบร้อนเฮ็ดให้ลิงกระยะพลาด ลิงจึงพลัดตกลงน้ำไป กระแสน้ำที่ไหลเชี่ยวกราดจึงพัดลิงจมหายไปทันที

นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า ให้รู้ว่าทำการสิ่งใดอย่ารีบร้อนจะเสียการ

ประเภท คติเตือนใจ

นิทานเรื่อง จระเข้กับนกกระยาง

แม่ใหญ่สงค์ มาลาพันธ์ ผู้เล่า

จระเข้โตหนึ่งเห็นนกยางกำลังชูคอหาปลา มันจึงวางแผนหลอกนกกระยางว่ามีฝูงปลาโตใหญ่อยู่อีกด้านหนึ่ง นกกระยางจึงชะโงกคอออกไปเบิ่ง จระเข้ได้ทีจึงรีบจับคอนกกระยางแล้วฟางว่ายนํ้าผ่านนกกระยางไป

นกกระยางร้องขอความช่วยเหลือแต่ไม่สำเร็จ บังเอิญสายตาเหลือบไปเห็นจระเข้อีกโตหนึ่ง นกกระยางจึงแกล้งถามว่า “นั่นเป็นภรรยาของเจ้าใช่หรือไม่ เหตุใดจึงมานอนเกยตื้นอยู่ตรงนี้” จระเข้ไม่รอช้ารีบตอบกับไปทันทีว่า “ใช่แล้วนั่นเป็นภรรยาของข้าเอง เขากำลังรอถ้าเนื้อนกกระยางหวาน ๆ จากข้าอยู่นี้ล่ะ” ทันทีที่จระเข้เข้าปากนกกระยางไม่รอช้ารีบฉวยโอกาสบินหนี จระเข้ไปให้เร็วที่สุด และแล้วนกกระยางก็หนีจระเข้รอดจระเข้มาด้วยสมองอันชาญฉลาดของมัน

นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า

หากกำลังตกอยู่ในอันตรายควรใช้สติและปัญญาแก้ไขแล้วจะพบทางออกที่ดี

ประเภท คติเตือนใจ

นิทานเรื่อง แต่ก่อนฝันจึงได้ กะได้จึงฝัน

พ่อใหญ่สมหวัง ศิลายศ ผู้เล่า

มือหนึ่งมีพระอินทร์ลงมาบอกถึงสาละวันว่า ผู้ใดฝันจึงได้ให้ไปแก่งพระอินทร์

มือต่อมา มีเสือฝันว่าได้กินช้างแม่ลูกอ่อนเลื้อยไปแก่งพระอินทร์ว่า “จะน้อยได้ฝันว่าจะน้อยได้กินช้างแม่ลูกอ่อน” พระอินทร์กะเลย “จะสั้นข่อยสให้เสนาอำมาตย์ไปหาช้างแม่ลูกอ่อนให้ดอก”

พวกเสนาอำมาตย์พากันไปหาช้างแม่ลูกอ่อน หาไปหามาละเห็นช้างแม่ลูกอ่อนกำลังกินหญ้าอยู่กับลูก พวกเสนาอำมาตย์ละว่า “ช้าง พระอินทร์บอกให้เจ้าไปหา” ช้างกะไปกับพวกเสนาอำมาตย์

ไปสอดพระอินทร์ ช้างหละถามพระอินทร์ว่า “ให้ข้าน้อยมาหยั่งน้อ” พระอินทร์ละว่า “โอ้ย เสือฝันฝันว่าได้กินเจ้า เจ้าสให้ฝันกินมือได้” ช้างละว่า “โอ้ยกะอีกสามมือพุ้นแล้ว ข้าน้อยกะสไปบอกไปสั่งลูกก่อน” ช้างกะสั่งให้แล้วว่าเจ้าของศิลายศ

ไปสอดเสือนช้างกะไปสั่งลูกว่า “ลูกเอ้ย ยามแม่บ่อยู่เจ้าอย่าไปเล่นน้ำค้อ ยามแม่จากเจ้าไป เจ้าอย่าไปลักกล้วยเพิ่นค้อ”

พอแต่ตั้งลูกแล้ว ช้างกระชังไปหาพระอินทร์เหศวร ช้างเทียงเทียงให้ หละย่างไปดำ
ต้นไม้สะเนียนไปสวดธรรมากรรม จอก นกกระจอกหละว่า “เจ้าเป็นหยิ่งเจ้าคือไห” ช้างกะเลยบอกว่า
“เลื้อยผืนว่าได้กินข่อย ข่อยกระเลยสิไปให้ผืนกิน” นกกระจอกหละว่า “อย่าฟาวไป ให้ข่อยไปนำ
แน่ ข่อยสิข่อยเจ้า” ช้างละว่าขึ้น “จะขึ้นกะมา”

พอไปสวด พระอินทร์กระลบไปถือใบหูของช้าง พระอินทร์ละว่า “เอ้าเจ้านกกระจอกเจ้า
มาหยิ่ง” นกกระจอกหละว่า “ผู้ข้ามาแก้ความผืน ผู้ข้าผืนว่าได้นอนกับเมียพระอินทร์” พระ
อินทร์ละว่า “บ่ได้ ๆ ๆ นอนนำบ่ได้” นกกระจอกหละว่า “จะขึ้นอย่าให้เสียกินช้างดี” พระอินทร์
ละว่า “ขึ้นขึ้นต่อไปนี้ ผู้ได้ผืนจ้งได้กะได้แต่ผืนเคื้อ”

ประเภท ตลก/อธิบายสาเหตุ

นิทานเรื่อง อุ่มกับเอื้อย

แม่ใหญ่เพ็ง ศรีบุญเรือง ผู้เล่า

อุ่มกับเอื้อยเป็นพี่น้องที่รักกันมาก เมื่อหนึ่งพ่อกับแม่พาอุ่มกับเอื้อยไปทำนา พอไปถึงที่นา
ก็ปล่อยให้ทั้งสองอยู่ที่เถียงนา พ่อแม่ไปกลางทุ่งทำนา

ตกตอนกลางวัน สองพี่น้องก็ช่วยกันขุดปูอยู่ใต้เถียงนา ก็ได้ยินเสียงเสื่อร้อง ด้วย
ความหิวเสื่อก็เล่นมาที่เถียงนา อุ่มกับเอื้อยเลยขึ้นไปลื้ออยู่เถียงเถียงนา

พอเสื่อโผล่ขึ้นไปเถียงเถียงนา อุ่มกับเอื้อยกะช่วยกันเอาไม้ตีหัวเสื่อ ปากกะฮ้องบอกให้พ่อ
แม่มาช่วย จนในที่สุด เสื่อกะตาย พ่อก็ชวนชาวบ้านมาฆ่าและเนื้อเสื่อไปกินเป็นอาหารแลง
นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า ความรักความสามัคคีกันจะช่วยให้อุดพ้นจากภัยอันตรายทั้งปวง
ประเภท กติเตือนใจ

นิทานเรื่อง หลวงพ่อจีโกโป

พ่อใหญ่ล้ำ ชาลีชัย ผู้เล่า

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีหลวงพ่อกับเณรน้อยได้จำพรรษาอยู่ที่วัดแห่งหนึ่ง

มีเณรน้อยหลวงพ่อสีไปธุระ จึงบอกกับเณรน้อยว่า “น้อย โตอย่าให้โกขึ้นจีถึงศาลาวัดเค่อถ้า เจ้าให้โกมาจี ข้อยสิให้เจ้าเลียกิน” เมื่อหลวงพ่อไปแล้ว พอสั่งเสร็จหลวงตาก็เข้าไปในหมู่บ้านเณรน้อยก็ไปเอาน้ำอ้อยมาทำเป็นกองเหมือนกับจีโกขายไว้ถึงศาลาวัด

พอหลวงพ่อกลับมาจากหมู่บ้านเห็นจีโกอยู่ถึง ก็สั่งให้เณรน้อยมาเลียกินจีโกที่ละกอง เณรน้อยก็ปฏิบัติตามพร้อมกับบอกว่า “หวานแซบดี” หลวงพ่อได้ยินก็บอกว่าให้เหลือไว้กองหนึ่งแล้ว หลวงพ่อก็ลองมาเลียกินบ้าง “บ๊ยะ มันคือหวานแซบดีแท้่น้อยเอ โกตัวได้หละ” “บักลายตัวหลวงพ่อ” หลวงพ่อคิดใจจึงบอกเณรน้อยว่า “มือลุน ถ้ามันขึ้นมากับต้องไถมันเค่อ ปล่อยให้มันมาจีใส่ถึงวัดเลย”

วันต่อมาหลวงพ่อก็เข้าไปธุระในหมู่บ้านอีก เณรน้อยก็ปล่อยให้โกมาจีไต่บนศาลาอีกหลวงพ่อกับมาชอดกะฟาวไปเลียกินจีโกไปอีก แต่ทั้งหมื่นทั้งสกปรกจนหลวงพ่อฮากแตกฮากแตน

นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า คนโง่ยอมเป็นเหยื่อของคนฉลาด

ประเภท คติเตือนใจ

นิทานเรื่อง ทูบว่าดีมีเพิ่นจ้งว่าพี่น้อง ลุงป้าจ้งว่าหลาน

แม่ใหญ่ทุมมี ทับแสง ผู้เล่า

มีท้าวกำพร้าวแม่บ่มี ไปขออาศัยอยู่กับป้า ป้ากะบ่ให้อยู่นำ ไปขออาศัยอยู่กับลุง ลุงกะบ่ให้อยู่นำ ก็เลยไปขออาศัยอยู่กับหลวงตาที่วัด วัดแห่งนี้ตั้งอยู่ริมน้ำ

มีเณรน้อย มีพ่อค้าเรือสำเภามาค้าขาย ได้มาจอดอยู่ที่ท่าวัด ท้าวกำพร้าวเห็นจึงอยากไปค้าขาย นำกะเลยไปขอหลวงตา หลวงตาก็อนุญาตให้ไปพร้อมกับให้ทุนไปนำ

พอไปถึงที่ขายได้จอดเรือไว้และนัดกันว่า ไผขายเบ็ดก่อนกะให้มาจอดอยู่ที่นัดพบ พอถึงวันนัดทุกคนจึงมาพ้อกัน ทุกคนซื้อของกับบ้านกันทุกคน มีแต่ท้าวกำพร้าวไม่ได้ซื้ออะไรพอมมาถึงท่าวัดก็ได้จอดเรือไว้

ครบ 7 มีเอ กะออกเรืออีกทีหนึ่ง แต่ครั้งนี้ไม่ได้ลดลงเพราะความแห้งแล้งพ่อค้าจะเอาเรือออกแต่ออกบ่ได้เพราะน้ำบ่มี ทุกคนมาดึงเรือแต่ก็ดึงบ่ได้เหลือแต่ท้าวกำพร้าวที่ไม่ได้มาดึงเรือ ชาวบ้านคนหนึ่งจึงเว้าว่า ให้เจ้ากำพร้าวมาดึง ขึ้นดึงบ่ได้สิประหารชีวิตแต่ถ้าดึงได้สมบัติที่อยู่ในเรือมอบให้ท้าวกำพร้าวหมดเลย

พอเจ้ากำพร้ามาถึงจึงได้พระนมมือขึ้นแล้วหันหลังให้เรือ เรือก็ออกจากฝั่งได้เพราะท้าวกำพร้ามีวิชาอาคมได้ไปเรียนตอนที่ออกไปขายของ ได้แอบมาเรียนวิชานั้นในที่สุดท้าวกำพร้าก็ได้สมบัติที่อยู่บนเรือสำเภาทั้งหมดกลายเป็นคนมั่งมีเงินทอง ลุงป้าจึงยอมรับท้าวกำพร้าเป็นลูกหลานในที่สุด

นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า ให้เรามีความมั่นใจในตนเอง

ประเภท คติเตือนใจ

นิทานเรื่อง ท้าวนกระจอกน้อย

แม่ใหญ่พันธ์ ผู้เล่า

มีนกระจอกน้อยตัวเมียอยู่คู่หนึ่ง มาอาศัยอยู่กับพระฤาษีหลายปี

เมื่อหนึ่งตัวออกไปหาอาหาร เมียรออยู่กับพระฤาษีพอตะวันตกดินก็ยังบ่กลับมา เพราะตัวไปชมดอกบัวทำให้ดอกบัวหุบเอาจึงกับมาบ้านบ่ได้ เมียก็ค่อยอยู่

พอถึงด่อนเช้าดอกบัวบานออกตัวก็ฟ้าวบินกับมาหาเมีย เมียเสียใจคิดว่าตัวไปมีคนอื่นจึงด่าว่าเสีย ๆ หาย ๆ ตัวจึงตอบว่าถ้าไปมีคนใหม่ก็ขอให้มาบ่เท่าพระฤาษี พอพระฤาษีได้ยินก็โกรธจึงไล่จนกระจอกสองตัวเมียไปอยู่ที่ป่าเขา

พอถึงฤดูแล้ง นกระจอกออกลูก 2 ตัว ด้วยความแห้งแล้งจึงเกิดไฟป่าไหม้มา ตัวจึงถามเมียว่า “ถ้าไฟป่าไหม้มาขอเดา เสาติดเอาลูกหรือสิบินไป” เมียตอบว่าตายพร้อมลูก ตัวจะตอบว่าติดตามพร้อมลูกคือกัน

พอไฟป่ามาทอด ตัวก็บินหนีไปปล่อยให้เมียกับลูกตายในอ้ง ก่อนตายเมียได้บอกกับตัวว่า ถ้าบินหนีก่อนเกิดชาติได้กะสิบ่ขอเว้ากับผู้ชายเลย ตัวก็บินกลับมาถึงก็เห็นลูกกับเมียถูกไฟไหม้ตายอยู่ในอ้ง ก็ตายตามไปเมียกับลูกไป

นิทานเรื่อง หมากับแมวแย่งกันเป็นใหญ่

แม่ใหญ่คำปลิว สระน้อย ผู้เล่า

มีเจ้าของเมืองคนหนึ่ง เลี้ยงหมากับแมวไว้อย่างละโต จนสัตว์ทั้งสองผูกพันและรักเจ้าของ ผู้เป็นคนเลี้ยง อยู่มาเมื่อหนึ่ง สิ่งของที่มีราคาของเจ้าของเมืองหายไป ก็สั่งให้พวกคนรับใช้ค้นหา ตามมุมต่าง ๆ ของบ้าน แต่ว่าหาห่อได้กะหาบ่พอ จึงเอ็นหมากับแมวมาบอกให้รู้ภาษาว่า “ตอนนี้ ของมีราคาในบ้านหายไป อยากให้หมากับแมวช่วยหา ไล่หาพ้อก่อนสิได้เป็นใหญ่” สัตว์ทั้งสองจึง ออกตามหา แมวไปเจอสิ่งของมีค่าก่อนอยู่กับหนู ซึ่งอยู่ในซุบสามารถลิเข้าไปเอาได้ จึงบอกให้หมา มาช่วย จนสามารถเอาสิ่งของมีค่านั้นออกมาได้ แล้วหมาก็บอกว่าหมาเห็นก่อน แมวจะบอกว่า แมวหาเห็นก่อน จึงแจ้งพระราชา ต่างคนต่างว่าเจ้าของพ้อก่อน สัตว์ทั้งสองก็กัดต่อสู้กัน ตั้งแต่นั้น มาหมากับแมวจึงบ่ถึกกัน

นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่าการอยู่ร่วมกันต้องมีความสามัคคีกัน

ประเภท อธิบายสาเหตุ

นิทานเรื่อง หลวงพ่อทอง

แม่ใหญ่ดี เหลืองแก้ว ผู้เล่า

ณ. วัดแห่งหนึ่งมีหลวงพ่อรูปหนึ่งชื่อว่าหลวงพ่อทอง เป็นเส้ดอาหารกินเอง อยู่มาเมื่อหนึ่ง มีเด็กวัดคนหนึ่งชื่อว่าทองไปลักควายจากหมู่บ้าน แล้วมาถามหลวงพ่่ว่า “หลวงพ่อกับ ให้อาควายไปผูกไว้ไสครับ” หลวงพ่อบอกว่า “ทองให้อาควายไปผูกไว้ที่ป่าหลังวัด นี่แหละ” แล้วจำปาเจ้าของควายนำหาความบ่พอ จึงมาถามหลวงพ่อทองว่า “หลวงพ่อกับ เห็น ควายย่างกลายมาทางนี้บ่ครับ” หลวงพ่อทองบอกว่าให้ไปหาเบ้งอยู่ป่าหลังวัดจะพบเอง จำปาก็ได้ ไปหาควายที่ป่าหลังวัด ก็พ้อควายของจะของ ชาวบ้านจึงเชื่อว่าหลวงพ่อทองทำนายแม่น อยู่ต่อมา ชาวบ้านที่มาวัดถามหลวงพ่อทองว่า “ฝนติดมือได้ครับหลวงพ่” หลวงพ่อทองจะตอบว่า “มือ อื่น” พอฮอดมืออื่นฝนกะบ่ตก หลวงพ่อทองจะเลยได้เส้ดอาหารกินเองคือเก่า

นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่าการโกหกเป็นสิ่งที่ไม่ดี

ประเภท คติเตือนใจ

นิทานเรื่อง ย่าดาบอดกินปลิง

แม่ใหญ่คำปลิว สระน้อย ผู้เล่า

มียายดาบอดคนหนึ่งได้เอาลูกสะไภ้มาเลี้ยง อยู่มาเมื่อหนึ่งลูกสะไภ้ไปหาปลิงอยู่ในหนองน้ำเอา มาแกงให้ย่ากิน พอดีย่ากินบ่ได้เพราะว่าปลิงมันเนื้อหยาบ ย่าเลยถามลูกสะไภ้ว่า “มึงแกงบ่สุกบ้อ มัน

คือหยาบแท้” ลูกไก่เลยตอบยั่วว่า “สุกอยู่ กินโลด” ย่ากะกินย่ากะชาวเอาช้อนมาชนน้ำมีแสงเต๋ได้ ชดแกง แล้วกะชาวเอาได้โตปลามาซีก ซีกจิ้งใต้กะบ่อได้ เลยซำบ่อได้กิน “คันแม่นปลาหลดแท้ตั้ง มาดิงบ่ขาด คันปลาหลดแท้ดิงที่บ่ได้กิน “ปลาตุกปลาบ่บ่มีบ้อลูกหล่า”

พอลูกชายกลับมาเห็นแม่นั่งกินข้าวเลยถามแม่ว่า “กินข้าวกับอีหยังแม่” แม่เลยตอบว่า “กิน ข้าวกับแกงปลาหลด” ลูกชายมาเห็นปลิงอยู่ในถ้วย เลยบอกว่า “มันบ่แม่นแกงปลาหลด แกงปลิง ตั๊วนิ โผเป็นคนหามาให้เจ้ากิน” แม่เลยตอบว่าลูกสะไภ้เป็นคนหามาให้กิน พอย่าฮู้ย็นว่าเป็นแกง ปลิง กะคิดขี้เคียดกะเลยฮากออก ฮากหลายจนว่าตาย

พอย่าตายแล้ว เลยเ็นชาวบ้านมาช้อยกันเอาศพยาไปเผา แต่บ่มีไฟช้อยยั้งเหลือเลย ยังแต่ ลูกไก่ผู้เดียวกำลังนั่งตำสุกอยู่ จึงไปเ็นลูกไก่อมาช้อยยก กะเลยยกขึ้นและนำไปเผาในป่าช้าที่เขาเ็น ว่า “กองฟอน” พอไปฮอดป่าช้ามือของลูกสะไภ้เลยติดโลงศพยาเท็งกองฟอน และถูกเผาไปกับย่า ลูกสะไภ้เลยมาเกิดเป็นนกเค้าและร้องว่า “กู่ฮูก กู่ฮูก” เพราะลูกสะไภ้ยังบ่ทันได้กู่ฮูก และนี่เองคือ เสียงฮ้องของนกเค้ามาจนถึงเท่าชู้มือนี้

นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า สะไภ้ใจบาปอย่าเอาเป็นตัวอย่าง

ประเภท กติเตือนใจ

นิทานเรื่อง ดาวไถน้อย

แม่ใหญ่ทุมมี ทับแสง, แม่ใหญ่ตำราญ รัตนโสภา ผู้เล่า

มีสองตาขายอยู่กระท่อมปลายนา ได้เลี้ยงแม่ไถไว้ชื่อว่าไถอีกล้า มีลูก6 ตัว อยู่มาวันหนึ่งมีพระพุทธรูปเดินทางผ่านมาทางกระท่อมตากับยายและมาบิณฑบาตร แล้วมาพักอยู่กับตา ยายสองคนนี้

พอตอนค่ำตากับยายกะคุยกัน คิดหาแนวไปถวายพระ ตากับยายก็คุยกันว่า “เฮาสีหาหยังใส่ จังหันหละตา” ตาก็เลยตอบว่า “เฮากะมีไถอีกล้าอยู่ในฮังนั่นเด้ ต้มไถใส่จังหันกะได้”

ฝ่ายแม่ไถอยู่ในฮังได้ยินตากับยายคุยกัน ในคีนนั้นแม่ไถก็ได้บอกลูก ๆ ว่า “ลูกเอ๊ย ยามที่แม่ บ่อยู่น่าแล้ว เจ้าทั้งหกจะต้องฮักและกันเด้อลูก มีอันแม่ต้องตายจากหมู่เจ้าแล้ว ตากับยายสิเอาแม่ ไปเป็นอาหารถวายหลวงตาแล้ว” คีนนั้นแม่ไถก็กลั่นใจตาย

ตอนเช้ายายก็มาเอาแม่ไถไปต้ม ขณะนั้นลูกไถทั้งหกตัวเห็นแม่ไถอยู่ในกองไฟ ก็พากัน กระโดดเข้ากองไฟตายตามแม่ไถไป เทวดาเห็นว่าลูกไถมีความกตัญญูรักแม่ จึงให้ลูกไถเกิดเป็นดาว ไถน้อย

นิทานเรื่อง ทำไมผู้ชายมักจะมีเมียสอง

แม่ใหญ่ทา ไชยสิงห์ ผู้เล่า

ในอดีตกาลนานมา มีนายพรานคนหนึ่งมีภรรยาจนบ่มีที่ติ ทั้งสองมีฐานะร่ำรวย แต่บ่มีคนรับใช้ ผัวเมียจึงตกลงกันว่าจะไปหาคนใช้สักคนมาเป็นหมู เพื่อยามออกป่าจะได้มีหมูคู่ฝ่าย เมียก็ตกลง “ว่าแต่เฮลืไปหาคนใช้ฮ้อยไส” “ผู้หญิงในหมู่บ้านเฮาเขาเป็นคนยากจน เขาคงให้เฮามาอยู่ดอก” กะเลยได้เด็กสาว อายุ 16 ปีหน้าตาสวยงามแบบไม่มีที่ติ เอาออกเอาใจนายดีมาก ๆ เมียของนายพรานกะฮักนางคือลูก จนหลายปีนางก็ใหญ่ขึ้นกะแสงงาม

อยู่มาเมื่อหนึ่ง นายพรานกะเข้าป่าแต่เช้า ตอนกลับได้เดินมาตามห้วยเพื่อมองหาสิ่งที่ต้องการ ในช่วงนั้นบ่มีน้ำนายพรานจึงย่างวไ้แบบสบาย ๆ พอเหลียวซ้ายเหลียวขวา พอดีสายตาของนายพรานมองไปเห็นแสงที่สวและเหลือ่องอร่าม

นายพรานเห็นบ่ถนัดตาจึงย่างไปเบิ่งใกล้ ๆ เห็นเป็นสิงโตหินอัปากกว้าง ในปากสิงโตมีเพชรนิลจินดา แก้ว แหวน เงิน ทอง ตัวสิงโตติดอยู่ที่ห้วยพอดีนายพรานเก็บเอาแต่ว่าเก็บบได้หลายเพราะหิวข้าว เลยกับบ้านมาหาเมีย

พอกินข้าวเสร็จแล้วนายพรานก็พาเมียและคนใช้กลับไปเอาเพชรทองอีก พอไปถึงทั้งสามคนก็พากันเอาเพชรอยู่ในปากสิงโตอย่างสนุกสนาน จวนจนค่ำลงทุกที่ยังเหลือเพชรก้อนใหญ่อยู่ก้อนหนึ่งเพชรก้อนนี้เอายากแสง “เอาเพชรก้อนนี้ได้แล้วเฮาจึงเมื่อบ้านเนอะ” นายพรานว่า

พอนายพรานล้วงมือเข้าไปจับเพชรก้อนนั้น สิงโตก็จับแขนนายพรานทันที เอาออกจั่งได้กะบได้จนตะวันใกล้ลี้คำ ฝนใหญ่กะตกลงมาว่าแม่นฟ้าฮั่ว น้ำในห้วยไหลมาอย่างแสงจนท่วมถึงหน้าอกของนายพราน

นายพรานร้องไห้ด้วยความสลดใจเพราะว่าน้ำท่วมถึงคอ เมียกับคนรับใช้พยายามช่วยจั่งได้แต่กะช่วยบได้ นายพรานจึงสั่งเสียเมียของตนกับคนใช้ว่า “จั่งได้พีกะต้องตายอยู่แล้ว พีขอชมเจ้าเป็นเทื่อสุดท้ายให้เจ้าแก้ผ้าให้พีชมก่อนตาย บ่ต้องอายดอก” แต่เมียอยากอาบ้ำสามารถที่จะแก้ผ้าได้

ส่วนคนใช้เห็นนายผู้ชายใกล้ตาย จึงตัดสินใจแก้ผ้าแทนนายหญิง แล้วบอกกับนายว่า “เบิ่งหนูแทนนายหญิงกะได้ จะจูบจะจูบตรงได้กะได้” นายพรานกะกอดจูบนางคนใช้อย่างเมามัน ขณะที่ทั้งสองคนกอดจูบกัันอยู่นั้นสิงโตเห็นกะเลยหัวเราะ ปากของสิงโตจึงฮ้าออกทำให้คนใช้ดึงแขนของนายพรานออก จึงรอดพ้นจากความตายอย่างปาฏิหาริย์

นายพรานเลยเห็นความดีของนาง กะเลยเอาเป็นเมียอีกคนหนึ่งและเลี้ยงดูอย่างมีความสุข มูลเหตุอย่างนี้ผู้ชายจึงรักเมียน้อยมากกว่าเมียหลวง เพราะรอดชีวิตมากับเมียน้อยถึงสืบสานกันมาเท่าทุกวันนี้

นิทานเรื่อง ปู่ป้าหลาน

แม่ใหญ่ทুমมี ทับแสง ผู้เล่า

มีหนึ่งปู่จะไปป้าหลานอยากไปน้า แต่ปู่บออยากให้หลานไปน้า แต่หลานก็ไม่ยอมปู่ก็เลยให้หลานไปน้าจนได้ แล้วกะเอาน้ำใส่กระบอกไม้ไผ่ออกเดินทาง

ไปจนไกลแสนไกล น้ำตามบ่อกะบ่มี ต้นไม้กะบ่มี แดดกะฮ้อน น้ำในกระบอกไม้ไผ่กะหมด หลานกะหิว ปู่จึงบอกหลานว่า “ถ้าอยู่ที่นี่เด้อ ปู่จะไปเอาน้ำมาให้” แต่ระยะทางไกลแสนไกลกว่าปู่จะกลับมาถึง หลานก็ทนความหิวบ่ไหวจึงลั่นลมหายใจตาย

เลยเป็นที่เล่ากันมาว่าปู่ป้าหลาน ตั้งแต่นั้นมาปู่ก็ไม่ไปป้าอีกเลย
นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า หลานคือ หลานไม่เชื่อฟัง
ประเภท กตိเตือนใจ

นิทานเรื่อง อี้อ่างเกิดมาแต่ไซ

แม่ใหญ่ทুমมี ทับแสง ผู้เล่า

มีครอบครัวอยู่ครอบครัวหนึ่ง มีสองตาชายอาศัยอยู่นานัน คุณตาชื่อว่าตาพาโล ชายชื่อว่ายายพาลี พอถึงวันพระตากับยายทั้งสองจึงพากันไปจำศีลอยู่ที่วัด แล้วในคืนนั้นเองกะเกิดฝนตกอย่างหนัก เอ็ดให้กบ เขียด พากันดีใจส่งเสียงฮ้องก้องอยู่ทั่วทุ่งนา ยายพาลีที่จำศีลอยู่ที่วัดได้ยินเสียงกบเขียดฮ้อง กะคิดอยากกิน จึงชวนตาพาโลไปได้กบได้เขียด แต่ตาพาโลบ่ไปเพราะว่าย้ายศีล ยายพาลีกะเลยไปคนเดียวและก็ได้ฝากศีลไว้กับตาพาโล

ในขณะที่ยายพาลีย่างหาจับกบจับเขียดไปเรื่อย ๆ อยู่ นั้น กะบังเอิญย่างไปตกลงข้างฮ้าง (บ่ร้าง) ยายพาลีขึ้นบ่ได้กะฮ้องเอ็นให้ตาพาลิมาร้อย แต่ว่าเอ็นจั่งได้ตาพาโลกะบ่มา

ส่วนตาพาโลอยู่ทางวัด เห็นว่ายายพาลีไปโดนแล้วกะบ่กลับมาจีกเพื่อ ตาพาโลกะเลยออกไปนำหายายพาลี โดยได้ฝากศีลไว้กับหลวงตาอยู่วัด

ตาพาโลย่างหายายพาลิจนทั่วทุ่งนา เอ็นหาจั่งได้กะบ่ได้ยินเสียงตอบรับ จนในที่สุดตาพาโลกะถึงกุ๊กัดตายอยู่บ่ไกลจากข้างฮ้างที่ยายพาลิตกอยู่นั่นเอง

เทวดาเห็นเหตุการณ์อยู่ตลอด กะเห็นว่าคนทั้งสองเป็นคนบาป ทั้ง ๆ ที่จำศีลอยู่ที่วัดแท้ ๆ ยังคิดฆ่าสัตว์ตัดชีวิตผู้อื่น จึงให้ไปเกิดเป็นอี้อ่างฮ้องอยู่ข้างฮ้าง นั้นกะคือเสียงฮ้องของตาพาโล ฮ้องเอ็นหายายพาลีว่า “เผ่า ๆ ๆ ๆ ” ยายพาลีกะฮ้องว่า “แม่นย่าง ๆ ๆ ”

กตติเตือนใจ คนเฮาต้องสู้จักรรักษาสิล บ่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต บ่เบียดเบียนผู้อื่น

นิทานเรื่อง หูหนวกตาบอด

แม่ใหญ่สำราญ รัตนโสภ ผู้เล่า

มีชายหนุ่มสองคนเป็นเชื้วกัน คนหนึ่งตาบอดอีกคนหนึ่งหูหนวก มีหนึ่ง สองสหายกะพากันชวนกันไปลักไก่ของชาวบ้าน

พอไปถึงเล้าไก่ คนตาบอดให้เชื้วซึ่งเป็นคนหูหนวกเข้าไปจับไก่ในเล้า ส่วนตัวเองจะดูต้นทาง เชื้วหูหนวกถามเชื้วตาบอดว่า “เอาตัวได้ดี” เชื้วตาบอดก็บอกว่า “เอวักผู้แดง” แต่เชื้วหูหนวกบ่ได้ยิน เชื้วตาบอดกะแว้แสงขึ้นเรื่อย ๆ จนทำให้เจ้าของไก่ตื่นขึ้นและลงมากลัวว่าใครมาลักขโมยไก่

เชื้วคนที่หูหนวกเห็นเจ้าของไก่จึงอุ้มไก่เล่นหนีไปหลบอยู่ในกอข้าว เพราะแกหูหนวกจึงไม่ได้ยินเสียงไก่ร้อง เจ้าของไก่กะเล่นนำเสียงไก่อ้อง ท้าวหูหนวกจึงถูกจับได้

ส่วนคนที่ตาบอดกะเล่นไปตกขี้สีก(น้ำค้ำ) นึกว่าเป็นทุ่งนา จึงร้องเพลงขึ้นมา เจ้าของบ้านจึงร้องว่า “นี่ ๆ บักขี้ขโมยมันอยู่นี่” พอเจ้าตาบอดได้ยินก็วิ่งหนีไปเหยียบคราด ค้ำคราดกระเด็นขึ้นมาตีหัวของเจ้าของจึงร้องเสียงหลงว่า ขอมแล้ว ขอมแล้ว ต่อไปจะไม่ทำอีกแล้ว

นิทานเรื่อง กินดอง

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีหนองน้ำใหญ่ใสสะอาด ซึ่งสัตว์ป่าและสัตว์น้ำต่างอาศัยแม่น้ำนี้ฝูงนกฝูงปลาส่งเสียงดังลั่นป่า

อยู่มาวันหนึ่งมีนายพรานผู้หนึ่งไปจับปลา จับนก แต่จะดักจับปลา จับนกอย่างไรก็จับไม่ได้ นายพรานแปลกใจมาก และบ่นในใจว่า “เราเคยหาอาหารไม่เคยยากเลย มื้อนี้มันคือจับบ่ได้ แปลกอิหลี”

นายพรานจึงเดินไปริมหนองน้ำเพื่อจะดักจับปลาใหม่ บังเอิญไปเห็นเต่าใหญ่โตหนึ่งนอนอยู่ในพงหญ้า นายพรานกะเลอย่างเข้าไปเบ็งใกล้ ๆ เพื่อให้แน่ใจว่าเป็นอิหยัง

พอรู้ว่าเป็นเต่าก็อุ้มเอาเต่าทันที หวังจะเอาไปต้มกิน ขณะที่อุ้มเต่านั้น เต่าก็ได้เปลี่ยนสีเป็นสีแสดแวววับ กระดองเรียบ ปกติกระดองเต่าทุกมือนี่

นายพรานเห็นกระดองเต่าก็แปลกใจ นึกว่าคงเป็นเทพเจ้าเหล่าเทวามาวางเต่าไว้ จึงกราบไหว้ “สาธุเทพเจ้าเหล่าเทวา ข้าน้อยผิดไปแล้วที่ล่วงเกินท่านพญาเต่า ” แล้วก็นำเต่ากลับไปไว้ที่พงหญ้าเหมือนเดิม

พญาเต่าจะถือศีลกินเฉพาะปลาที่หมดอายุ นาย ๆ จะมีปลาลอยมา มีหนึ่งพญาหงส์ผ่านมาพบพญาเต่าก็แนะนำว่า “อาหารอยู่หม่องอื่นอุดมสมบูรณ์หลายกว่านี้ข่อยสิพาไป สิไปบ่” พญาหงส์ถาม พญาเต่าก็ตกลงไปกับพญาหงส์

พญาหงส์เอาไม้มาให้พญาเต่าคาบ โดยพญาหงส์สองตัวเมื่อยู่คนละข้าง แต่ก่อนจะบินไป พญาหงส์ได้มีกติกากันว่า ระหว่างเดินทางห้ามไม่ให้พญาเต่าเหว้า ห้ามเอ๋ยปากเหว้าอียังเป็นเค็ดขาด ถ้า ท่านพูด ท่านถาม ท่านอ้าปาก ท่านจะตกลงสู่พื้นดินจะเสียชีวิต

ทั้งสามก็บินผ่านมาพบงานแต่งงาน พญาเต่าอยากรู้ ก็เลยอ้าปากจะถาม เมื่อเต่าอ้าปากก็ตกลงถูกตอไม้กระดองแตกไปคนละทิศคนละทางชาวบ้านเลยได้กินเนื้อเต่า จี๋เต่าตกถูกฝูงชนจึงพากันเหว้าว่าเหม็นจี๋เต่า

นิทานเรื่อง อีสป

พ่อใหญ่ประสิทธิ์ บางดี ผู้เล่า

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีมหาเศรษฐีคนหนึ่ง มีข้าทาสบริวารนับร้อยยาเกรงต่อ เศรษฐีคนนี้นี้มาก มีหนึ่ง เศรษฐีคนนี้ได้รับข่าวจากหมู่คนหนึ่งซึ่งเป็นเศรษฐีซึ่งอยู่ต่างเมือง ระหว่างสองเมืองนี้อยู่ห่างกันมากจะต้องใช้เวลาการเดินทาง 3 วัน 3 คืน เศรษฐีคนนี้มีความกระตือรือร้นอยากไปพบเสี่ยวคนนี้แน่ จึงออกคำสั่งให้ข้าทาสบริวารจัดเตรียมข้าวของสำภาระให้พร้อม รวมข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ให้พอเพียงสำหรับ 3 วัน 3 คืน

อีสปเป็นคนแคระร่างเล็กเตี้ยในหมู่คนใช้ทั้งหลายจึงให้ อีสปเลือกก่อนว่าจะแบกหามอียังดี อีสปคิดแล้วคิดอีกก็ตัดสินใจหอบข้าวปลาอาหารสำหรับพอเพียง 3 วัน 3 คืน เพราะอาหารมันหนักแถม

มือแรกของการออกเดินทาง พอได้เวลากินอาหารกะพากันหยุดพักกินข้าว มีหนึ่งผ่านไป สอดมือที่ 2 หาบ สำภาระของอีสปกะเบาเลย แต่หอบของหมู่ทุกคนกะยังหนักคือเก่า

พอเข้ามือที่ 3 อีสปไม่ต้องหอบอียังเลย แต่หมู่ทุกคนก็หามหนักคือเก่า จึงรู้ว่าอีสปมองการไกล ฉลาด ชาวโลกจึงได้นำหลักของอีสปไปใช้ และปรับการเรียนการสอน **ข้อคิด** จะทำอะไรก็แล้วแต่จะมีการคิดวางแผนไว้ล่วงหน้าเพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

นิทานเรื่อง หลวงพ่อ กับ เณร

พ่อใหญ่ประสิทธิ์ บางดี ผู้เล่า

การทำบุญเข้าพรรษาเป็นประเพณีทำกันมาตั้งแต่โบราณ มีหมู่บ้านแห่งหนึ่งจะทำบุญเข้าพรรษา คณะกรรมการจึงไปนิมนต์พระจากหมู่บ้านอื่นมาเป็นประธานในการเทศน์แต่ว่าหมู่บ้านดังกล่าวนี้มีแต่พระบวชใหม่ซึ่งสวดได้แค่ นะโม เท่านั้น

คืนนั้นหลวงพ่อนอนกะบ่หลับคิดแต่เรื่องที่จะไปเทศน์ ส่วนเณรก็นึกกระหยิ่มในใจคือกันว่า หลวงพ่อจะสวดมนต์อย่างไร

พอได้เวลานัดหมาย พระกับเณรก็ออกเดินทางไปยังหมู่บ้านที่รับนิมนต์ไว้ ระหว่างทางผ่านท้องทุ่งมีกบ เขียดกระโดดลงจากคันไถนาเสียงดัง จ๊อมจ้าม ๆ “อิหรังนั่นเณร” เณรบอกว่ากบเขียดกระโดดลงน้ำ

อีกไม่นานฝูงนกยูงบินผ่านหน้าไปเสียงดัง โหวดๆ หลวงพ่อกะถามว่า “เสียงอิหรังเณร” เณรตอบว่านกยูง พอเข้าไปอีก หลวงพ่อเงยหน้าขึ้นเทิงท้องฟ้า เห็นฝูงอิหรังบินวนเวียนอยู่ในอากาศ กะถามเณรอีกว่า “บินสูง ๆ อยู่ นั่นคืออิหรังเณร” เณรตอบว่า อิหรัง ผ่านไปริมบึง กลุ่มฝูงนกกระยางขาวจ้วหาอาหาร หลวงตาเห็นก็ถามอีก เณรตอบว่า ฝูงนกกระยาง

พอใกล้สี่สอหมู่บ้าน ผ่านป่าละเมาะมีฝูงไก่ป่าบินผ่านหน้าไปนั้น หลวงพ่อก็ถามเณรอีก เณรตอบว่า ไก่ป่า พระกับเณรไปถึงศาลาในหมู่บ้านพอดี

เสียงฆ้องกลองดังขึ้นเป็นเวลาพิธีพอดิ หลวงพ่อนึกอย่างเดียวคือเทศน์อิหรังจะได้ตามที่เณรบอก

บทเทศน์ของหลวงพ่อก็คือสิ่งที่เห็นขณะที่ย่างไปนำไปเป็นบทเทศน์ทั้งหมด คือ “นะโม โตน จ้อมแมนกบ โหวด ๆ นกยูง บินสูงแมนอิหรัง ขาวเจ้จนกยาง คางลายไก่เถื่อน” พอถึงตอนนี้ หลวงพ่อไม่รู้ว่าจะเทศน์อิหรังดี เพราะสิ่งที่เห็นมีแค่นี้ กะหยุดชะงักไปคราหนึ่งกะแนมลงไปเห็นหมาแย่งใบตองห่อข้าวต้มกันอยู่เลื้อน ๆ “ข้าวต้มติดดินหมา” หยุดชะงักอีกเหลียวซ้ายแลขวา เห็นเสาศาลาทาสีไว้อย่างสวยงามเทศน์ต่อว่า “เสาศาลาสองสีก็ดีแล้ว ดิฆ้องให้แห่ โยม” เสร็จพิธีในการเทศน์

ข้อคิด ผู้นำที่ดีจะต้องรู้จักวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดี

นิทานเรื่อง กำพร้าผีน้อย

นานมาแล้วมีครอบครัว ๆ หนึ่ง เป็นลูกกำพร้าพ่อกำพร้าแม่ ผู้ชายชื่อว่ากำพร้า ผู้น้องชื่อว่าผีน้อย เพราะว่าคนจนแล้วลูงบ้าว่าหลาน

อ้ายกับน้องกะเลยพากันย้ายไปอยู่กระท่อมหัวไร่ปลายนา และพากันถางป่าปลูกผักถั่วบักแตง แตงกะบ่สมหวัง พอบักถั่วบักแตงเป็นหมาก ก็มีสัตว์ต่าง ๆ ได้เข้ามาทำลายจนมันเปิด อ้ายกับน้องกะเลยปรึกษากันว่า “พวกเฮาสีเห็ดจังได้สิ” ท้าวผีน้อยได้บอกอ้ายว่าให้อ้ายเห็ดบั้งหางไว้ลองเบ็ง สิได้รู้ว่าโตอีหยังมาติดบั้ง สิได้ฆ่ามันให้ตายสมใจพวกเฮ

พอน้องว่าจังชั้น อ้ายกะเลยเห็ดบั้งหางไว้ตามห้องสวน แล้วกะพากันมานอน จนรุ่งตอเช้า อ้ายตื่นขึ้นว่าสิไปเบ็งบั้งก่อนนา “บ๊ะ คือจังจันลั่นอยู่ตัวนั้น” ท้าวกำพร้ากะเลยย่างเข้าไปเบ็งใกล้ ๆ กะเห็นแหวนวงหนึ่งติดอยู่ในบั้ง “ปาดโท มึงนี่เบอะมาล็กกินของในสวนกู กูสิฆ่ามึงตายก่อนนา”

แหวนกะเลยว่า อย่าฆ่าจะน้อยถ้อย “กูสิฆ่ามึงได้จังได้ มึงมาล็กกินของในสวนกูจนว่าเปิด” แหวนกะเลยว่า “พู่ชาสิยอมชอยอย่างใดอย่างหนึ่งกะได้ตัว” ท้าวกำพร้ากะเลยยอมเอาแหวนมาไว้เหือนนา

เมื่อใหม่มา ท้าวกำพร้ากะไปยามบ่วงอีก กะเห็นค้อนตอกสิ่ว ท้าวกำพร้ากะสิฆ่าค้อนตอกสิ่ว แต่ค้อนตอกสิ่วฮ้องขอชีวิตไว้ กำพร้ากะพามาไว้เหือนคือเก่า

เมื่อต่อมาท้าวกำพร้ากะไปยามบั้งอีก เห็นช้างใหญ่ติดบั้ง “โฮ..กูทันมึงแล้ว มึงนี่เบอะมาล็กกินของขุสวนกูจนเหมิดเกลี้ยงบั้ง กูสิฆ่ามึงตายก่อนนา”

“อย่าฆ่าผู้ข้าเด้อ ผู้ข้าสิมีแนวแลกเปลี่ยน ขอชีวิตผู้ข้าถ่อน” ช้างกะฮ้องขอชีวิต

“มึงสิเอาหยังมาเปลี่ยนกับชีวิตมึง” ท้าวกำพร้าถาม

“ผู้ข้าสิให้างของสุข้านี้หละ” พอว่าจังชั้นช้างกะถอดงาให้ทันที พร้อมกับบอกว่า “ให้เจ้าเอาไปไว้หัวบ่อนนอนของเจ้าเด้อ”

ท้าวกำพร้ากะเลยปล่อยช้างไป

เมื่อใหม่มา ท้าวกำพร้ากับผีน้อยกะพากันไปขุดดินอยู่ที่หัวนา จนฮอดยามเที่ยงกะพากันมากินข้าวอยู่เถียงนา พอขึ้นไปเถียงเถียงกะได้เห็นพาเข้ามีแนวกินมากมายหลาย ๆ อย่างเตรียมไว้ทำเรียบร้อย อ้ายกับน้องกะพากันแปลกใจ

“เอ้า..คือมีแนวกินมาเตรียมไว้ ต้องมีคนมาเบียเฮาแน่นอนเลย” อ้ายกับน้องกะคุยกันและตกลงกันว่าสิบกิน แล้วกะพากันเอาไปทิม (ที่แท้ผู้มาหาพาเข้าไว้กะคือนางพันงา นางได้ออกมาจากงาช้างที่อยู่หัวบ่อนนอนนั่นเอง)

เมื่อลุนมา กะพ้อพาเข้าคือเก่าเพราะว่านางพันงาออกมาจากงาช้างมาแต่งพ่เข้าไว้ถ้า อ้ายกับน้องกะเลยวางแผนลิดพาทันจอบเบิ่งว่าสิแม่นไผ่มาแต่งพ่เข้าไว้ถ้า บ่อโดนกะได้เห็นนางพันงาออกมาจากงาช้าง นางงดงามแบบบ่มีผู้ไผ่งามต่อเลย

ท้าวกำพริ่กะเลยเอาค้อนตอกลิ่วไปทุบงาช้างทันที เพราะบ่อยากให้นางเข้าไปอยู่อีก นางพันงากะฮ้องให้ ท้าวกำพริ่กะถามว่า “เจ้าเป็นไผ่ คือผู้งามแท้หรือหล้า” นางกะเลยตอบว่า นางได้ออกมาจากงาช้าง ชื่อของนางกะคือ นางพันงา ท้าวกำพริ่กะเลยรับเอานางพันงาเป็นเมีย อยู่กินนากันอย่างมีความสุข

ข่าวนี้กะส่าออกไปเจ็ดหัวเมืองจนฮอดหูของพญา พญาได้ยินว่าเมียของท้าวกำพริ่กะผู้งามเหลืองามล้ำ กะอยากได้นางมาเป็นเมีย กะเลยออกกกลอุบายทำให้ท้าวกำพริ่เอาไก่อมาตีกัน ถ้าไก่อไผ่แพ้ต้องเสียของคนละอย่าง ถ้าไก่อท้าวกำพริ่แพ้พญาจะเอานางพันงามาเป็นเมีย

ท้าวกำพริ่ได้ยินจั่งซั้นกะโสกเศร้าเสียใจ นางพันงาเห็นสัวโสกเศร้ากะเลย บอกว่าให้ท้าวกำพริ่เอาแหวนธรรมรงค์ไปแก่งเอาไก่อห้วนๆ พอท้าวกำพริ่เอาแหวนไปแก่งกะได้ไก่อตาตุมมาโตหนึ่ง

ฮอดมือแข่งกัน ไก่อของพญาโตใหญ่กว่าไก่อท้าวกำพริ่ถึง 10 เท่า พอไก่อเวลาบ่อยู่ไก่อไผ่กัน ไก่อพญากะเตะไก่อท้าวกำพริ่ เเตะเฮ้า เเตะเอา ว่าแม่นไก่อท้าวกำพริ่สิดายแต่กะบ่ตาย เเตะไปเตะมา ไก่อพญาตายจ่อย แต่พญาจะยังบ่ยอมแพ้ กะทำเอาควายมาชนแข่งกันอีก โดยหวังว่าสิเอานางพันงามาเป็นเมียให้ได้

ท้าวกำพริ่กะบ่มีควายอีกคือเก่า นางพันงากะบอกให้ท้าวเอาแหวนไปแก่งอีก กะได้ควายคู่จี่ตามาโตหนึ่ง แต่ควายพญาว่าโตใหญ่กว่าแม่นซ้าง พอไก่อเวลากะปล่อยควายมาชนกัน ชนกันไปชนกันมาควายพญาเล่นหนีซ้า พญากะเลยแพ้

พญาเสียใจแสมที่บ่ได้นางพันงามาเป็นเมีย กะกับไปคิดใหม่ว่าสิเฮ็ดจั่งได้สิ กะเลยคิดว่าสิฆ่านางพันงาให้ตาย จั่งได้เอ็งเอาสัตว์มีพิษหลายกว่าหมูในโลกลี้ได้แก่ 1 แมงงอด 2 งูเห่า 3 บางร้ว ทั้งสามอย่างนี้ได้รับอาสาว่าสิฆ่านางพันงาให้ตาย

พญากะเลยถามว่า “พุไผ่สิไปก่อน” แมงงอดกะเลยอาสาไปก่อน

“มึงสิไปยุ่มองจั่งได้” พญาถามแมงงอด

“ผู้ซ้าสิไปอยู่ด้นพื้น พอมันมานั่งเข้าข่อยลิดติดมันตายทันทีเลย” แมงงอดว่า

แต่ว่าท้าวผีน้อยจอบฟังกะได้ยินจั่งซั้น กะกับมาบอกพันงาว่า “มื่ออื่นเช้าเจ้า บ่ต้องลุกมานั่งเข้า ข่อยลิดมานั่งเองดอก”

พอตื่นตอนเช้า ท้าวผีน้อยกะลุกมาดั่งไฟนั่งเข้า กะเลยเห็นแมงงอดอยู่ด้นพื้น ท้าวกะเลยเอาด้นพื้นตีแมงงอดตายมุ่นแอ๊ะแอ๊ะ

ต่อมาเจ้าภูเห่ากะได้รับอาสาสิไปอยู่ในหม้อหนึ่งเข้า ท่านางลูกมานึงเข้ากะสติดให้ตายเลย ผีน้อยกะจบได้ยีนอีก ผีน้อยกะลูกนึ่งเอง ทำท่าบ่สู้ว่ามีงูเห่าอยู่ในหม้อหนึ่ง ดังไฟไว้แล้วกะเอาฮวดศุบใส่หม้อหนึ่ง แล้วกะเอาหม้อหนึ่งขึ้นค้ำใส่ไฟ ภูเห่ากะเลยตาย

ต่อมาเจ้าบางร้วเป็นผู้สุดท้าย กะไปห้องนางพันงาไปเว้าทำนั่นทำนี่ ย้อนว่าบางร้วเว้าเป็นคักหลาย นางพันงากะเลยใจอ่อนกะไปเป็นเมียพญา ท้าวกำพร้ากะได้เสียใจแสม

มือหนึ่ง ท้าวกำพร้ากำลังสานข้องใส่ปลา บางร้วเห็นท้าวกำพร้ากำลังสานข้อง

“สานอหยัง” บ่างร้วถาม

“สานข้างบ่อง” ท้าวกำพร้าตอบ

“ข้างบ่องแปลว่าอหยัง” บ่างร้วถามอีก

“แปลว่าข้องบ่าง” ท้าวกำพร้าตอบ

“ซ่านิ...บ่อยู่เฮาคอก” บ่างร้วเทิงเว้าทิงหัว

“ลองมาเข้าเบ็งกันคู้” ท้าวกำพร้ากะเลยว่า

พอบ่างร้วเข้าไปในข้อง ท้าวกำพร้ากะปิดงาข้องทันที บ่างร้วกะออกมาบ่ได้ ฮ้องไห้อยู่ในข้อง ท้าวผีน้อยกะเลยว่ “ถ้าอยากออกมาให้แลบลิ้นออกมาให้เบ็งแน จ้งสิให้ออก” พอบ่างแลบลิ้น ท้าวผีน้อยได้ทีกะตัดลิ้นบ่างร้วทันที บ่างร้วจ้งบ่มีลิ้นเท่าเดี๋ยวนี

นิทานเรื่อง ท้าวกำกาดำ

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีแม่ไก่พาลูกไปหากินตามประสาตามป่าตามดอน อยู่มาวันหนึ่ง ขณะที่แม่ไก่กำลังคุ้ยเขี่ยหาอาหารอยู่กับลูก ๆ มีจอนฟอนโตหนึ่งมาเห็นแม่ไก่กำลังหากินอยู่ จอนฟอนกระโดดเข้าหาไล่กินลูกไก่จนหมด แม่ไก่เลยเค้านกะเลยจกรรมจกรรมจกรรมไว้กับจอนฟอนว่า “คันชาคนหน้ามีกุสิเกิดมาเป็นแนวใหญ่กว่ามึง กุสิกินลูกมึงคือกัน กุสิตามอดจามึงไปจนกว่าชีวิตจะสิ้น”

อยู่มาบ่ทันใด แม่ไก่เกิดมาเป็นเสือ แต่เจ้าจอนฟอนเกิดเป็นลูกวัว เสือกะเลยกินลูกวัว ทางแม่วัวกะเลยกั้นใจตายตามลูกวัว

แม่วัวเกิดมาชาติใหม่เป็นนายพรานกะตามล่าแม่เสือ แม่เสือดายเกิดเป็นคน นายพรานก็ตาย ทั้งสองนายพรานกับแม่เสือดายจกรรมจกรรมกันไว้

แม่เสือดว่า “แม่นมึงสิมาเกิดเป็นลูกอยู่ในท้องกู กะยังสิบ่อฮัก กุสิเนรเทศมึงไป” อยู่ต่อมา นางแม่เสือดมาเกิดเป็นคนแล้วกะมีคู่ครองสองคน ส่วนนายพรานกะไปเกิดเป็นลูกค่าง ถูกแม่เอาไปลอมแพตามน้ำ จึงได้เว้ากันมาจนเท่าซุมือนี้

นิทานเรื่อง จี๋คันคากอยากเป็นเลี้ยวเสือ

แม่ใหญ่สำราญ รัตนโสภา ผู้เล่า

กาลครั้งหนึ่ง นานมาแล้ว มีเสือโตหนึ่งกับจี๋คันคาก จี๋คันคากโตนี้อยากเป็นเลี้ยวกับเสือ แต่เลี้ยวขอมเป็นเลี้ยวมา กะเลยว่า “โตสิมาขอเป็นเลี้ยวเฮงง่าย ๆ ได้บ้อ เฮต้องหาแนวมาพั่นกัน กันโตอยากเป็นเลี้ยวกับเฮต้องมาแข่งกันเดินข่มข่อง กันโตเดินข่มได้เฮสิให้เป็นเลี้ยว กันไป สอดคลองแล้วให้โตเดินไปก่อนเฮา เฮาสิไปนำกัน”

จี๋คันคากกะเลยมาอยู่ทางหลังเสือ เพราะว่ายามเสือสิเดินมันสิหลบหางลง จี๋คันคากกะคาบหางเสือไว้ เสือกะคิดทางขึ้น จี๋คันคากกะตกไปอยู่ฟากช่อง ปากเสียดินเลื้อยออกยามย่าง พอเสือกะโดดไปสอด จี๋คันคากกะเลยว่า “โ้ย โดคือนานมาแท้ เฮมานั่งถ่าโตจนเคี้ยวหมากแดงแล้ว โตจักเฮ็ดอียังอยู่”

หลังจากเดินข่มข่องแล้ว เสือกะยังข่มขอมรับจี๋คันคากเป็นเลี้ยว กะได้ทำแข่งแบกขนอยางแข่งกันอีก “กันมึงแบกขึ้น กูจังสิให้มึงเป็นเลี้ยว” เสือว่า

พอไปสอดขนอยางเสือกะบอกจี๋คันคากว่าให้มึงไปเอาทางปลาย กูสิเอาทางกก จี๋คันคากมันกะเข้าได้ มันกะแบกได้ เสือยืนข่มขอมเสือกะยกบ่อได้ เสือกะเลยว่า “กันชั้นให้โตมาเอาก กูสิปลายเอาสิเอาทางกก” แต่กะยกบ่ได้คือเก่า จี๋คันคากไปยกทางกกมันกะยกขึ้นคือเก่าเพราะว่ามันใช้ปัญญา เสือกะข่มขอมให้จี๋คันคากเป็นเลี้ยวคือเก่า “กันชั้นมาไปหากินแข่งกัน กันมึงกินได้หลายกูดิให้มึงเป็นเลี้ยว” เสือเฟิ่นกะไปหาคาบดูกวักดูควายมารวมกันไว้

จี๋คันคากมันกะไปหากิน มาแล้วกะมาหาทันกับเสือ “โตได้กินยังแน่” เสือเลยบอกจี๋คันคากว่า “กูได้กินควาย กินช้าง กินม้า จังว่ากูได้ดูมันมากองไว้เน่ โสมึงได้กินยังแน่” เบิ่งกูดิซากออกให้เบิ่ง จี๋คันคากกะซากเอาถ่านออกมา

“อะะ นี่มึงว่าแม่นยัง” จี๋คันคากกะบอกว่า “ตายครับ ดับควาย” บ่านนิมันกะซากหน่อหญ้าคาออกมา

“อะะ บ่านนี้มึงแม่นยัง” มันว่า “งาซ้าง งาซ้าง” เสือกะจิต “กูจิดว่ามันน้อย ๆ มันกินได้จังได้”

จี๋คันคากซากในบักคอมออกมาสองหน่วยอีก “นี่มึงมาแม่นยัง เดียสา ตาเสีย”

“ปาด” เสือข่านแสงมันกะเลยเล่นเขาป่าไปพ้อลิงบักโกก

“มึงหนีไผมาคือฟาวฟังแท้” ลิงถามเสือ

“โ้ยจี๋คันคากมันว่ามันซากออกมาว่ามันกินสอคงซ้าง เสือมันกะกินเหิงตา เหิงตับ เหิงยัง” เสือตอบ

“โสมันอยู่ไสจี๋คันคาก” ลิงอยากเห็น

“มาจีหลังเฮนนี่เฮาสีพาไป” เสือว่า

“เฮาย่านเฮटक” ลิงบักล้าจี

“เอาเถื่อนยานางมัดแหวเฮาใส่กันแน่น ๆ จังไปกะได้” เสือออกความเห็น

พอมัดเอาใส่กันแล้ว กะพากันย่างไปหาจีคันคาก ๆ มันกะเหลียวเห็นลิงจีหลังเสือไปกะเลย ว่า “ปาดโท ไอ้โกกนาโถ พ่อเจ้าเอาของข่อยไปกินสิเทียห้ำเทีย เจ้าสิจีเสือโตเดียวมาใช้ข่อย มัน บ่อจวบดอก”

เสือได้วันว่าลิงจีเจ้าของไปใช้หนี้เลยเล่นจ้ำจี้คัง พาลิงหัวพัดหัวแพง ลิงฮ้องว่าแก้มัด ก่อน เสือกะบ่อหยุด จังว่าลิงคากค้านมาจนเท่าชู่มือนี่

นิทานเรื่อง ลูกไก่อกตัณญ

มีครอบครัวหนึ่ง มีแม่ชื่อคำมีลูกชายชื่อนุญทำ มีลูกสะใภ้ชื่อแพงศรี มีอาชีพทำนา

ตื่นเช้าขึ้นแพงศรีกะแต่งห่อข้าวให้นุญทำไปนา นุญทำกะว่าให้แพงศรีอยู่บ้านกับย่า

มีหนึ่งย่ากะเลยบอกแพงศรีว่า “ปู่กะตายโดนแล้ว ย่าอยากเสียดกของนุญให้ปู่” ลูกไก่บ่ยอม ลูกไก่กะเลย ว่า “คันท่าอยากเสียดนุญให้ปู่ ย่ากะแบ่งมูลแล้วกะขายส่วนของย่าเสียดนุญให้ปู่โลด” “คันท่า แบ่ง แพงศรีแบ่งเองกะได้”

แพงศรีกะจัดแจงแบ่งนา “เฮามีนาอยู่ 150 ไร่แม่บ่อย่า แบ่งศรีแบ่งให้ย่า 50 ไร่ อ้ายนุญทำ 50 ไร่ แพงศรีอีก 50 ไร่ แพงศรีให้ย่าขายนา 25 ไร่ เหลืออยู่ 25 ไร่” ย่ากะขายนาได้เงินขายนา 50,000 บาท

แพงศรีเห็นย่ามีเงิน กะเลยออกอุบายว่าสืหาฯพินมาเบื้อย่าให้ย่าตาย แพงศรีกะเสียดเงิน จำนวน 50,000 ของย่า แพงศรีกะเลยไปซื้อยามาแมลงมาเบื้อย่าให้ย่าตาย ย่ากะกินอาหารแล้วกะปวดท้องอย่างแสดฮ้องบอกลูกไก่ “แพงศรีย่าปวดท้อง”

ส่วนแพงศรีกะคิดฮอดแต่เงิน กะเลยถามย่าว่า “เงินอยู่ไสย่า” ย่ากะเลยตอบว่าอยู่ใต้หมอน แล้วย่ากะเลยฮ้องจี้ว่า “แพงศรีขอย่าแน ย่าเก็บท้องแสด” กะเลยตายในที่สุด

อ้ายนุญทำกลับมาแต่นาฮู้ว่าแม่ตายกะฮ้องให้น้าแม่ กะเอาแม่ไปเผา

มีต่อมาแพงศรีอยู่บ้านคนเดียว หลังจากนุญทำไปนากะเกิดลมพายุพัดต้นไม้ทับเฮียน เฮียน กะเลยพังทับแพงศรีตาย พอ นุญทำมาแต่นาเห็นเมียนอนตายอยู่กะเลยให้น้าเมีย กะเลยเอาเมียไปเผา ต่อมาทำบุญบวชให้เมียกับแม่ตลอดไป

สรุปนิทานเรื่องนี้ ให้ทุกแก่ท่านทุกคนถึงตัว

นิทานเรื่อง ที่มาของคำมุ่นปานตะเห็ด

พ่อใหญ่เล่ง บัวเขียว ผู้เล่า

มีพ่อใหญ่คนหนึ่งไปเฝ้ามองอยู่ชลประทาน ยามเมื่อเช้าจะไปยามมอง ปลาใหญ่ติดมอง
ข้องงำไม้ในน้ำ พ่อใหญ่จะกุมพลตปลาอยู่ใกล้ฝั่งอีกด้านหนึ่ง

มีสาวคนหนึ่ง กลับมาแต่เก็บเห็ด ได้เห็ดเยอะมากจนเหลือกะตา จนได้ใส่ไซโซนเสื้อ อย่างมาก
ฝั่งหนึ่งข้ามน้ำมาได้ เพราะว่าตอนไปน้ำบ่อหลาย ตอนกลับน้ำขึ้นกะเลยข้ามน้ำบ่อได้ เห็นตากำลัง
ยามมองอยู่มีเรือ จึงเ็นว่า “พ่อใหญ่มาฮับข่อยแน่ข่อยสิให้เห็ด”

ฝ่ายพ่อใหญ่เข้าใจว่าเขาใส่ให้เห็ด กะบ่อสนใจสอปลาป้อมมองไว้เลย ฟ้าวพายเรือไปฮับ
พอไปฮับผู้หญิงคนนั้นข้ามน้ำมา แล้วหญิงคนนั้นกะบอกพ่อใหญ่ว่า “พ่อใหญ่ปู้ผ้าแพรลง” พ่อ
ใหญ่ดีใจฟ้าวปู้ผ้าแพรลง หญิงคนนั้นก็เทเห็ดใส่ผ้าแพรให้พ่อใหญ่แล้วกะบอกว่า “เฮ้า ขอดเอาพ่อ
ใหญ่” เว้าแล้วกะย่างเมื่อบ้านเจย ฝ่ายพ่อใหญ่กะเลยโมโห ตะเห็ดจนม้วยอ้วยบู้ ตั้งแต่นั้นมากะเลย
เปรียบเทียบกับว่า มุ่นปานตะเห็ด

คติสอนใจ เกิดเป็นคนให้มีสติ ให้ฟังให้ดี คิดให้ดี หวีให้เกลี้ยง ถ้าคิดบ่ดีหวีบ่เกลี้ยงมันสิยุ่ง
ภายหลัง

นิทานเรื่อง พระยาकिनฮ้า

แม่ใหญ่สำราญ รัตนโสภาผู้เล่า

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีเมืองเมืองหนึ่งชื่อว่าเมืองผลานาสี

มีสาวใช้อยู่ในเมืองคนหนึ่ง ชื่อว่าอิ้งแอ อยู่มาเมื่อหนึ่งพระยาจะเว้ากับอิ้งแอแล้ว “ข้าแลเอ๋ย
ชูมือนี้เฮากินข้าวบ่หวานจานแจงบ่อแซบ ให้มึงนั้นไปดำข้าวมาดำเอาฮ้ออ่อน แล้วเอาหมักใส่น้ำไป
ปิ้งย่างเผาเอามาให้กูกินลองเบ็ง ลังเพื่อมันอุ่นท้องพอดื้ออยู่โดน”

ทางสาวใช้ได้ยินคำพระยาลัง กะเลยรีบฟ้างฟ้าวเอาข้าวดำดำ พอแต่ดำแหลกแล้ว ข้า
แลทิกเอาฮ้อ ไปหมักน้ำย่างไฟปิ้งก็ มันหลดหอมอุดเอามาเข้าใส่ดังพระยาเหลว

ข้าแลเอ๋ยปิ้งฮ้ออ่อนมาให้พระยาकिन “มึงอย่าไปเที่ยวป้อนความเว้าให้เพิ่นฟัง กูสิฟันคอมา
มึงตายให้ดับชาติคั่นมึงอดบ่ได้มึงนั้นกะส่วนตาย”

ต่อมาบ่ทันโดน อิ้งแออดกะอดบ่ได้ มันกะเลยไปเว้าต่อต้นคูใหญ่ห้วนว่า พยาकिनฮ้อกะ
ช่างมีบ่อเคยพ้อ

ต่อมาบ่ทันโดน กองใหญ่ประจำเมืองกะเลยแตก เสนาข้าอำมาตกะเลยคิดพ้อนต์คูใหญ่อยู่
ห้วนไปเอามาเฮ็ดกองคูเมืองสิพอได้ พอแต่จัดการแล้วเลยตีลงเบ็ง กลองน่วยนั้นดังได้ว่าแต่ฮา
ๆๆ

อยู่ต่อมา พระยาฮู้ว่าอิข้าแลเป็นคนไปเฝ้าว่าพยากินฮ้ำต่อตันคูใหญ่ พระยาเลยตัดหัวอิข้าแล
โยนลงน้ำ

อิข้าแลกะเลยได้เกิดเป็นเต่า มันกะเกิดแห้งแล้ง เต่ากะขึ้นโคมมามันกะเลยมาได้ยินหงส์ฟัว
กับเมียกำลังปรึกษากันว่า

“มันแห้งแล้งจังฮี้เฮามาข้ามไปหากินปากเมืองทางนั้น ห้ามมันอุดมสมบูรณ์กว่านี้” พอเฝ้า
แล้วเฮต้องไปฮอดก่อนงาย เต่าได้ยินว่าหงส์เฝ้าจังฮั้น “คันฮั้นให้เฮาขอไปนำน้ำได้บ่”

หงส์ว่า “ได้ยูคันโตรักษาปากโตบให้เฝ้า โตกะบ่ต้องเฝ้า”

“เออจังฮั้นกะได้ว่าแต่ให้เฮาไปนำ” เต่าว่า

พอว่าแล้วหงส์กะเลยเตรียมไม้ให้เต่าเอาปากคาบกลาง หงส์ฟัวเมียกะอยู่สองขอบข้างพากิน
ขึ้นผ่านเมือง ชาวเมืองท้วงว่าหงส์ห้ามเต่า

เต่าเพิ่นเลยผลอฮ้ำปากบอกชาวเมืองว่า “เต่าต่างหากเป็นคนห้ามหงส์” พอแต่ฮ้ำปากเฝ้า
หลุดจากคานห้ามตกลงมาฮี้เต่าแตกเดินไปถิกฮี้กะเหล่คนกะเหม็น

ส่วนหนึ่งเดินไปถิกหางพู เพิ่นกะเค็ดออก

ส่วนหนึ่งไปถิกกระโดน กะเป็นกะโดนหางเต่า

ส่วนหนึ่งเดินไปถิกกอไผ่เกิดเป็นหนองไม้เต่าเต่า ส่วนหนึ่งเดินลงน้ำกะป็นแมงฮี้เต่ามาจนเท่า
ชูมือนี้

นิทานเรื่อง ขุนทิงขุนเทียน

แม่ใหญ่ตำราญ รัตนโสภา ผู้เล่า

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีเจ้าชายองค์หนึ่งได้ชื่อว่าท้าวขุนเทียน ท้าวขุนเทียนได้แต่งงานกับ
นางสาวเอกไคร่ แต่ว่าท้าวขุนเทียนไม่รู้ว่านางเอกไคร่เป็นลูกเงือกน้ำ เพราะว่าตอนนางเอกไคร่อยู่นา
มนุษย์นั้นนางจะเป็นคนธรรมดา เมื่อตอนลงไปนางจะเป็นนางเงือกใหญ่มีหอมแดงกว่าหมู
ยามใดที่นางเอกไคร่เล่นน้ำ จะทำให้ฝนตกเป็นท่าใหญ่ เมื่อใดนางเอกไคร่ลงน้ำฝนก็จะตกทุกที

ต่อมาผ่านไป ๆ เป็นปีปาย ๆ ฮอดยามเดือนฝนตก บริวารของนางเอกไคร่บ่ได้ไปเล่นน้ำ
เพราะว่าย่านฟัวฮู้ว่าตัวเองเป็นเงือกน้ำ จึงทำให้ฝนปรูพี้แห้งแล้ง

มื่อหนึ่งนางจึงเฝ้ากับสามีตัวเองว่า “พี่เอย มื่อนี้น้องขอไปเล่นน้ำกับหมูเณ้เด้อ พี่บ่ต้อง
นำไปเด้อให้อยู่บ้านนี้หละ พอน้องเล่นน้ำสนุกกับเพื่อน ๆ แล้วตอนเย็น ๆ น้องก็จะกลับมา”

ครั้งที่หนึ่งผ่าน

ครั้งที่สองจะผ่านไป แล้ว ครั้งที่สามต่อมามีคนมาว่าให้อ้ายขุนเตียงฟังว่า

“ขุนเตียงเอ๋ยเมียเจ้าเล่นน้ำเป็นเงือกโตใหญ่”

ขุนเตียงจะเลยนำไปเบี่ยงฮอดหนองน้ำ เขาจะบอกว่า “นั่นเมียของเจ้าโตใหญ่ ๆ หอนแดง ๆ นั่นแหละ” เห็นเมียแล้วขุนเตียงจะเลยกลับบ้านก่อนเมีย พอเมียถึงบ้านผัวจะบอว่าให้น้ำเมีย

2-3 มื้อผ่านไป นางเอกใครจะเลยถามผัวว่า “ขุนเตียงท้าวสั่งมาเหงาหมองหม่นแท้หรือ เจ้ามีพยาธิอ้ายในเนื้อบ่สบาย” ขุนเตียงตอบเมียว่า “อ้ายสบายดี แต่ว่าอ้ายคิดอยากเมื่อยามบ้านพ่อ จักสองสามมื้อ อ้ายกะสิมาดอก”

นางเอกใครรู้ยินขุนเตียงว่าจ้งชันกะฮู้ว่าสามีหนีจาก “บ่เป็นหยั่งแต่ว่ารอน้องจักคราวแน่ เตื่อ น้องสิไปแต่งของมาให้” ว่าแล้วนางเอกใครจะย่างเข้าไปในป่า ปิดเอาใบตองทิ้งมา แล้วกะเบง ลูกออกมา หมกให้ขุนเตียง แล้วกะสั่งสามีว่า “ให้ถือเมื่อฮอดบ้านฮอดเมือง กะรักษาให้ดื้ออย่าให้ หยั่งมาคาบไปกินก่อน ถึงวันถ้วนจ้งหาหมกตำแยมาไขหมกออกเตื่อ”

พอครบมือคือเมียสั่งไว้ กะเลยเอาแม่ตำแยมาไขหมกออก เห็นลูกอยู่ในหมก เป็นลูกชาย กะเลยตั้งชื่อว่าขุนทึง เพ็นจ้งได้ว่า “ขุนทึงท้าวขุนเทืองเป็นพ่อ นางเอกไทเป็นแก้วแม่คิง”

นิทานเรื่อง หมากับหมู

แม่ใหญ่สำราญ รัตนโสภา ผู้เล่า

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ยังมีหมากับหมู ซึ่งมีเจ้าของคนเดียวกัน

อยู่มาวันหนึ่ง เจ้าของกะบอกหมูกับหมาว่า “เจ้าทั้งสองจงพากันไปคายหญ้าในสวนให้แล้ว ถ้าไผ่เห็ดลิบให้กินข้าวเลย และจะแยกมองบ่ให้อยู่ร่วมกันพร้อม”

รุ่งเช้ามา หมากับหมูก็กพากันไปทำงานตามคำสั่งของเจ้านาย พอไปถึงสวนแล้ว เจ้าหมาก็ก๊ชวนหมูว่า “เรามาอนพักผ่อนก่อนเดี๋ยวจ้งเห็ดเนอะ คราวเดี๋ยวกะแล้วดอก” แต่เจ้าหมูไม่เห็นดี นำ เพราะว่าย่านนายคำย่านนายบ่ให้กินข้าว จึงตั้งหน้าตั้งตาทำงานไปจนแล้ว

พอทำงานแล้วหมูรู้สึกเมื่อยกะเลยนอนพักผ่อน พอดีเจ้าหมาตื่นขึ้นมาเห็นว่างานที่นายสั่ง หมูทำเสร็จคนเดียวตัวเองบ่ได้เห็ด ย่านนายคำกะเลยเล่นเหยียบงานที่หมูเห็ดไว้จนมีแต่ฮอยดินหมา

พอเจ้านายมาตรวจงาน เห็นมีแต่ฮอยดินหมาจึงคิดว่าหมาทำงานคนเดียว จึงฮักหมาและให้กินข้าว ส่วนหมูให้กินรำข้าวและเอาไปขังไว้ที่ได้อุ่นแล้ว

ข้อคิด/คติเตือนใจจากนิทาน คนโง่ยอมเป็นเหยื่อของตนฉลาด

นิทานเรื่อง เป็นหยั่งหมาจิ้งปิ้งกุดจี่และคางคก

แม่ใหญ่สำราญ รัตนโสภา ผู้เล่า

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีหมาโตหนึ่งย่างเล่นไปตามชายป่า ก็ได้ไปพ้อกุดจี่กำลังกลิ้ง
จี๊ควาย หมาก็เลยถามกุดจี่ว่า

“เจ้าสิกลิ้งจี๊ควายนี้ไปเฮ็ดอียัง” เจ้ากุดจี่จึงก็จึงตอบว่า “เฮาสีเอาไปเฮ็ดครกตำข้าว”

เจ้าหมาตกตะลึงในคำตอบของกุดจี่ ก็เลยยืนงงอยู่ครู่หนึ่งก็เลยถามกุดจี่ว่า

“สิ๊น ๆ จั่งซึนเบอะสิ เอาไปเฮ็ดครกได้”

กุดจี่ก็บอกหมาว่า “เราจะสิเอาไปผ่าครึ่งกะสิได้ครกสองอันพุ้นเตะนิ”

พอหมาได้ยิน เจ้าหมาจะจิดคำเฝ้าของกุดจี่ มันจึงไม่กินกุดจี่ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ต่อมา หมาจะย่างไปพ้อจิ้งคากโตหนึ่ง กำลังกระโดด แล้วกะนั่ง กระโดดไปแล้วก็นั่ง
หมาก็เลยถามว่า “เจ้าเต็นแล้วกะนั่ง ๆ แบบนี้ เจ้าจะไปใส”

คางคกก็ตอบว่า “เฮาสีไปป่าหิมะพาน” หมาก็เลยว่า มันจะไปฮอดได้จั่งได้ ถ้าเจ้าเต็น
แล้วก็นั่ง เต็นแล้วก็นั่งแบบนี้” คางคกก็ตอบว่า “เฮาว่าสิกลับมากินข้าวเชาอยู่บ้านเตะนิ”

หมาก็จิดจี้คากอีก กะเลยปิ้งจิ้งคากอีกแต่นั้นมา

ข้อคิด/คติเตือนใจ จากนิทาน คนที่มีสติปัญญาที่สามารถเอาตัวรอดได้

นิทานเรื่อง นางสิบสอง

ยังมีครอบครัวหนึ่ง ฝ่ายเมียทั้งสองอยู่ลำบากพอสมควร มีลูกทั้งเบ็ด 12 คน แต่หากินอยู่สอง
คน แต่ว่าหาได้ทำอะไรกะบ่พออยากพอกิน

ต่อจากนั้นฝ่ายเมียจะเลยชวนกันออกไปหากิน กะเลยได้ปูปลาพอสสมควร เมียจะจัดการ
ปิ้งปลาสุ่มพอกิน กินอิ่มมีแสงแล้วกะสิพากันนอน พอตีลูกทั้งสิบสองนอนหลับพอดี ฝ่ายเมียจะเลยคุย
กัน ว่า “เฒ่า ๆ มาเฮ็ดหยั่งกินบ่เฒ่า ลูกหลับแล้ว” กะเลยปิ้งปลาสุกพอดีว่าสิกิน “สิวะกะเลยว่า ให้
ข่อยก็กะปูก่อน”

พอดีกะปูกะพากันกินขากะปูดัง “ก๊อบ” ลูกทั้งสิบสองกะฮู้เมื่อขึ้น “อ๊แม่ให้ข่อยกินนำ
เน” พร้อมกันทั้งสิบสอง ปูปลาจะเลยเปิดพอดี

“บ่ไหวดอกเฒ่าเอ๊ย” กะปริกษากันว่าสิเฮ็ดจั่งได้ดี กะเลยตกลงว่าสิเอาลูกทั้งสิบสองไป
โพด “เฮ็ดจั่ง ได้มันจั่งสิไปนำเฮา” “ตัวมันว่าพอสพาไปถางไห่ในดง ปูกะบักอ้อ ปูกะบักแตง
กิน ลูกกะเลยตกลงว่าสิไปนำพอนำแม่

พอไปสอดในคาง พงไฟ ก็เลยถามลูกว่าสู้จักบ่อหม่องนี้ ลูกเลยว่บ่อสู้จัก ผัวเมียกะเลยคุยกันว่ “เฮต้องตัวมันบอกว่าพ่อแม่สิไปตักน้ำมาให้กิน” แม่กะเลยว่กับลูกว่ “ถ้าแม่อู๋นี่เดื่อลูกหล่า” พ่อแม่กะเลยจากลูกไป

พอดีไปสอดโพนหนึ่ง พ่อกับแม่กะเลยพากันจื้ออ้อมโพนไว้ เลยว่กับจื้อว่ “ถ้าลูกเ็นบาดได้ว่แม่ กะให้กู่กๆบาดนั้นเดื่อ”

พอตะวันค่ำลง ลูกบ่อเห็นแม่มาหา กะเลยเ็นหาแม่ กองจื้อกะเลยกู่ก เ็นบาดได้ว่ “แม่” พร้อมกันทั้งสิบสองกองจื้อว่ “กู่ก” คือเก่า พอดีไปสอดกองจื้อพ่อดี พากันเอาก้อนดีจื้อแตกกระจาย กะเลยคำดีบ่อจักทางมา ตกลงนอนอยู่ในป่าดงไฟ หากินหากไม่เกมหมูลิง หมูสาบไปแหลว มันกะ

หลายวันได้หลายเดือนแถมทำมาแหลว มันกะหลายขวบมือฤดูไดยิน ฝ่ายผัวเมีย กะเลยคุยกันว่ “ไปเอาลูกเฮามาซะ ช่วงใหม่ปลามันมา สอดแล้ว” กะเลยตั้งแต่แม่กะดีใจสิได้ไปเห็นลูกทั้งสิบสองบ่อเ็นคนสาแหลวลูกกะกลายเป็นลิงกันทั้งสิบสอง แม่กะเลยว่

“ลูกหล่า มาเมียนำแม่มา เช้าวันใหม่มาสอดแล้วแม่มาเอาเจ้าเมื่อเ็นเฮา”

ลูกกะเลยว่ต่อแม่ว่ “แม่เอี้ยข่อยบ่อเ็นคนอีกแล้ว ข่อยเ็นลิงเมื่อบ่อได้ดอก แม่แข่งข่อยกะพออ้อยปลาขนม ข่อยกะพอไอ้เจียดขนมมี แร่พอเ็นคดใส่ไซ เมื่อบ่อได้ดอกแม่ เมื่อนี้หมาบักดำ บักแดงเจ้ากะสิไล่ หลกแหลว” “แม่กะสิไล่ สิไล่ให้ดอกลูกหล่า” ลูกทั้งสิบสองกะเลยตัดสินใจมานำแม่

พอดีมาสอดบ้าน หมาบักดำบักแดงเ็นไล่พ่อกับแม่ จักสิเอาไฟเ็น กะเลยแตกแห่ป่าดงไฟเ็นลิงตลอดทุกมือนี่

นิทานเรื่อง หมอดู

พ่อใหญ่เล่ง บัวเขียว ผู้เล่า

ยังมีสี่สหายเ็นเลี้ยวฮักเลี้ยวแพงกัน อยู่ได้หลายฟ้าหล่าปี สี่สหายกะคืออยากมีวิชาอาคมใส่โตแต่ละคน กะเลยคิดว่สิไปเรียนวิชาอาคมกับพระฤๅษี เว้าแล้วก็ออกเดินทางไปถ้ำพ่อฤๅษี

พอไปสอดถ้ำพระฤๅษี ฤๅษีถามว่ “มายังน้อย” สี่สหายกะตอบว่ “พวกข้าน้อยทั้งสี่อยากได้วิชาอาคมใส่ตัว ขอให้พ่อพระฤๅษีสอนวิชาอาคมให้พวกข้าน้อยเแน” พระฤๅษีก็เลยว่ “วิชาที่มีหลายแนวท้าวเอย แล้วแต่เจ้าของเคื่อว่าสิเรียนวิชาฮยัง”

“วิชาหนึ่งหมอมอง วิชาสองยิงหน้าธนูสิน วิชาสามชวคน้ำคางคา วิชาสี่หมอกคนตายเป่าเกิด” สหายทั้งสี่ก็เลยเลือกเอาแต่ละอันข้อดี

ต่อมาเรียนวิชาจบแล้วก็เลยลาพ่อฤๅษี พอไปสอดบ้านสี่สหายก็เลยคิดอยากไปลองวิชาอาคมที่เรียนมา สี่สหายก็เลยชวนกันไปนั่งพักผ่อนน้ำแห่งหนึ่ง เลี้ยวผู้เ็นหมอมองกะว่ “น้ำแห่งนี้จะมีนกอินทรีคาบเหยื่อผ่านมา”

พอบ้านนางอินทรีก็คาบนางมาคือความหมอดูผ่านมาอิหลี หมอยิ่งหน้าธนูทะเลยั้งธนู
ไสน์อินทรีทะเลยั้งปล่อยหญิงคนนั้นตกลงที่แม่น้ำพอดี

หมอชวดน้ำทะเลลงโปงมหานางกะพ้อพอดี ชวดได้ขึ้นมาแต่นางสิ้นใจตายพอดีเสียแล้ว

หมอคนตายเป่า ทะเลเป่าวิชาอาคมไสน์นางก็เลยฟื้นขึ้นมา นางผู้นี้งามหยาดย้อยปานอิน
เจ้าแต่ง สีสหายทะเลโสกันไฟกะอยากได้นางเป็นเมีย โสกันไปโสกันมา

หมอดูกะว่า “กูตัวกู นางอินทรีจั่งคาบมา”

หมอยิ่งหน้าธนูสินกะว่า “กูตัวยิง จั่งได้”

หมอชวดน้ำกะว่า “ยิงลงแล้ว กูบ่ลงเอากัปปี้ได้”

หมอคนตายเป่าเกิดทะเลว่า “กูตัวเป่า นางจั่งคืนมา”

ทะเลโสกันไปโสกันมา ตกลงกันบ่ได้ จั่งตกลงกันสั่ส่งสารไปในวังเพื่อให้ตัดสินให้
ปรากฏว่าผู้ชวดน้ำเป็นคนไสน์นางผู้นี้ เพราะว่าหมอชวดเป็นผู้จะต้องเนื้อต้องกายก่อนหมู่

นิทานเรื่อง ความระหัดบ่ให้ใจถึงสอง

พ่อใหญ่เล่ง บัวเขียว ผู้เล่า

มีหนองน้ำแห่งหนึ่งมีป่าล้อมรอบ มีกระต่ายกับปลาคือเป็นเสี่ยวกัน

ต่อมามีหมู่บ้านแห่งหนึ่งมีการเอาบุญประจำปีขึ้นในหมู่บ้าน ชาวบ้านได้ประชุมกันว่าจะไป
ลงหนองเพื่อหาปลาทำบุญ ผู้ใหญ่บ้านทะเลยั้งทะเลเคาะไม้

“ไปเอะพวกเฮไปลงหนองกันหาปลาในบุญบ้านเฮ” ทะเลยั้งตกลงนัดมือกัน

พอขอมือลงหนอง ตึกแหอยู่เหม็ดมือเหม็ดเหินเท่าคำ กะบ่ได้ปลาข่อยใหญ่จักโตเลย ได้แต่
ปลาเล็กปลาน้อยพอปานนั้น จนคำชาวบ้านทะเลยั้งชวนกันขึ้น

ตอนแลงมือนั้น พรานเบ็ดเหินบ่ไปตึกแหหน้าหมู่ คำมาเลยคิดว่า “สิกะไปสเบ็ดก่อนนา
ปลาคือสิกินเบ็ดดี ปลามันเมื่อย” เว้าแล้วเตรียมเอาเบ็ดกับเหยื่อ พอไปสอดหนองกะคำพอดี

ส่วนสองสหายกระต่ายกับปลาคือกำลังคุยกันอยู่ฝั่งน้ำ พานเบ็ดมาสอดฝั่งน้ำทะเลยั้ง
กระต่ายเลยถามเสี่ยวว่า “เสี่ยว ๆ เขาตึกแหเหม็ดมือ เอ็ดจั่งได้โตคือบ่ตึกแหเขา”

อ้ายปลาคืออยู่น้ำกะนึกขึ้นได้ว่าพอบให้บอกทะเลยั้งบ่กระต่ายว่า “พอบอไว้ว่าความรหัส
บ่ให้ใจถึงสอง ใจมือได้ตายมือนั้น”

เขี่ยวกระต่ายอยู่โคกทะเลยั้งว่า “เว้าโคดบ่มีไผมาเหินดอก”

ปลาคือทะเลยั้งเหินมาว่า “เฮากะล่อยนากันข่อยล่อยนั้นแห้วหมอ”

ต่อมาปลาคือทะเลยั้งถามกระต่ายว่า “โตอยู่โคกเขาไถ่กะค้อ คอนน้อย ๆ โตอยู่จั่งได้คือ
บ่ตึกบั้งเข้าน”

กระต่ายกะปากออกมาว่า “เฮาอยู่ได้ก่อหัวสิงไคตัวเสี่ยว”

เมื่อสองสหายไขความรหัสต่อกัน เฮ็ดให้พานเบ็ดไต่ยีน พานเบ็ดจะเลยกลับมาบ้านบ่อไล่
 สอดเบ็ด มาสอดเขื่อนได้แก่กับเหงห่างกะต่าย พอดีมาสอดหนองกะเลยผูกช่องลอยนำกันแล้วกะ
 หว่านแหไปพอดีสิรอบหนองกะเลยหว่านแหความช่องได้อ้ายปลาต่อพอดี

ได้ปลาต่อแล้วกะขึ้นจากหนองน้ำมาลิเอากระต่าย พานเบ็ดจะเลยปักเกรงรอบกอหัวสิงไค
 กระต่ายติดเกรงอ้อมป้อม

จนนิทานเรื่องนี้บอกไว้ว่า ความรหัสบ่ให้ไขถึงสอง ไขเมื่อไรตายเมื่อนั้น

นิทานเรื่องนกระจอก

พ่อใหญ่เล่ง บัวเขียว ผู้เล่า

ยังมีนกระจอกน้อยผัวเมียคู่หนึ่ง ไปอาศัยอยู่ชั้นขนคางเจ้าพ่อพระฤๅษี
 อยู่มาได้หลายเดือนข้ามล่วง มีหนึ่งต่อมาผัวกะเลยเว้าต่อเมียว่า
 “อ้ายอยากไปชมเล่นอุทยานสวนดอกไม้ สระดอกบัวพราพร้อมสิหอมกุ่มทั่วไพร”
 เมียกะเลยเว้าต่อสามี “ให้ไปดีมาดี อย่ามีหนึ่งมีสอง” ผัวกะเลยลาเมียไป

พอถึงแห่งห้องสวนอาคอุทยาน กะเลยหาชมเล่นมาลาตองดอกไม้ กะเลยถ่ายได้สระ
 ดอกบัวหลวง ชมดอกนั้นถ่ายใส่ดอกนี้ พอดีได้ สวยมาแดดแก่ บัวกะเลยหุบเอาท้าวสามี
 นกระจอก กะเลยออกบ่อได้ เลยค้างอยู่คา

ฝ่ายเมียถ่าอยู่ยังบ่เห็นผัวกลับมาทักเพื่อ กะเลยเว้าว่า “อันว่าผัวของข้าไปใสมาคือบ่อต่ำ
 ว่าสิไปฟ้า ๗ คราวมือบ่อต่ำมาแทน้อ”

พอสุริยาขึ้นสายแสงเป็นมือใหม่ อาทิตย์เบยเบิกฟ้าเป็นมือใหม่มา แดดกะเลยแก่ดอกบัวถิก
 แดดกะเลยบานนกกังออกมาได้ กะเลยบินเจ็ดเจ็ดถึงแท้ออดเมีย เมียกะเลยว่า

“เจ้าช่างไปหาเล่นน้ำไปบ่อผู้ต่ำว่าสิไปฟ้า ๗ คราวมือบ่อต่ำมา”

“ข่อยไปชมดอกบัว บัวหุบเอาไว้ กะเลยออกบ่ได้” ผัวว่า

แต่ว่าเมียบ่อเชื่อว่าแต่ผัวมีชู้ ผัวตัดสินใจเว้าต่อว่า “ขั่นข่อยตัวเจ้าให้ข่อยเป็นบาปฮ้ายโตต่อ
 ฤๅษี”

พอพระฤๅษีไต่ยีนกะเลยว่า “เรื่องของสูอย่าสิมาบักบาปใส่กู สูสิไปใสกะไป” กะเลยไล่หนี
 ผัวกับเมียกะเลยพากันเข้าป่าดงพงไพรในป่า พากันเฮ็ดยังอยู่ในป่าและมีลูกน้อยนำกัน

หลายวันได้หลายเดือนข้ามล่วง กะเลยตกเดือนห้าเมษายนปีใหม่ ไฟกะไหม้ป่า ไหม
 มาแล้วสิฮอดเฮา ผัวเมียกะเลยคุยกันว่าเฮาต้องตายน่าลูกในฮัง พอดีเว้าจบไฟกะไหม้ป้อม ผัวกะเลย
 บินคาตลาดออกจากฮัง ป่าให้เมียกับลูกตายคาฮัง แต่ผัวกะตายอยู่นอกฮัง

ต่อจากนี้ก็มีต่อกลอนสอง ดับจากชาตินกแล้วสไปเกิดเป็นคน ตกอยู่คนหัวเมืองอยู่ห่างกัน คนถ้ำ

นกระจอกโตเมียจะมาเกิดเมืองหนึ่ง พ่อแม่กะเลยใส่ชื่อให้ว่านางจันทอน พอดีใหญ่กล้า หน้าบาน นางกะเลยอธิษฐานว่าสืบปากนำผู้ชายแต่พ่อกะบ่อปากนำ ว่าผู้ชายความเว้าบ่อจริง

ส่วนผัวกะไปเกิดเมืองหนึ่ง ชื่อว่าท้าววรจิตร ต่อจากหันกะเลยหลายเดือนได้หลายปีข้ามล้ง มาแล้ว นางจันทอนกะเป็นสาว พ่อแม่อยากให้มีคู่ครอง เกิดมาเชื่อว่าผู้ชายบ่ปากนำ สอดพ่อกะ บ่อปากนำ พ่อนางจันทอนกะเลยให้เสนามาอด ออกตีฆ้องร้องปาว ร้อยหัวเห็ดเจ็ดหัวเมืองบอกว่า ถ้าผู้ใดเห็ดให้นางจันทอนปากนำจะยกให้เป็นนางลูกเมีย

ต่อจากนั้นกะเลยได้อินสอดเมืองท้าววรจิตร กะเลยออกเดินทางมาสอดเมืองนางจันทอน ท้าววรจิตรมีวิชาอาคมจ่มใส่ขันขันกะปาก จ่มใส่ขันหมากกะเว้า จนได้มาจ่มใส่นางจันทอนแต่นาง กะบ่ปากเว้าหน้า

ท้าววรจิตรกะเลยเว้านิทานนกระจอก “ยังมีนกระจอกน้อยผัวเมียทั้งคู่ไปเสียดังอยู่ป่าไผ่ดง กว้างป่าดง กะเลยหลายวันได้หลายเดือนแถมท้ายมาแล้ว กะเลยมีลูกน้อยอยู่ดงกล้างป่าไผ่ พอดีตกเดือนห้าเมษาปีใหม่ไฟกะใหม่ป่าไผ่มาแท้สืบอดสัง นกระจอกผัวเมียกะเลยเว้ากัน เขาต้อง ตายน่ากันในสังกับลูก พอดีไฟลามไหม้มาสอดสังพอดี ท้าววรจิตรกะเลยเว้า เมียนนกระจอกบินออก จากสัง ป่าให้ผัวกับลูกตายในสัง นางจันทอนได้อินแล้วเลยปากออกมาว่า “หัวเพิ่นนั่นตัวออก ก่อนเขา” ต่อจากนั้นชาวเมืองกะเลยไซโยให้ร้องว่านางจันทอนปากนำผู้ชายแล้วทั้งสองฝ่ายกะเลย ตกลงกันให้ทั้งสองฝ่ายเป็นคู่หัวผัวเมีย เข้าครองเมืองนำพ่อแม่

พี่อ้ายกับน้องเมีย

พ่อใหญ่เล่ง บัวเขียว ผู้เล่า

ยังมีครอบครัวหนึ่ง มีพ่อแม่มีลูกสาวลูกเขยกับน้องเมียอาศัยอยู่ร่วมกัน อยู่กันมาพอสมควร ได้หลายปีน้องเมียกะเลยใหญ่เป็นสาว พอสอดยามเห็ดดนา พี่อ้ายกะเลยไปนาแต่เช้า พอดีสวามา พี่สาวกะเลยเอิ้นใส่น้องสาว “อีหล่ามาเอาข้าวไปส่งพี่อ้ายมึงเน” พี่สาวกะเลยจัดแต่งห่อข้าวให้ไป ส่งพี่อ้าย พอดีไปสอดดนาขึ้นเถียงไปกะเลยเอิ้นพี่อ้ายมากินข้าว พี่อ้ายมาสอดเถียงน้ำสาวกะเลยหา ข้าวมาสู่กันกินตามประสาพี่อ้ายกับน้องเมีย

อยู่มาหลายมื่อหลายวันพี่อ้ายกะเลยคิดมกน้องเมีย กะเลยเว้ากับน้องเมียว่า “น้ำสาวเจ้ากะหา เอาผัวมาเสียดเวียกเสียดงานช่วยสืบอดบื้อ แต่ว่าคันสิเอผัวต้องให้พญาธรรมาแบ่นบองสะก่อนจั่งเอาผัว ได้” ทางน้องเมียกะเลยถามพี่อ้ายว่า “พญาธรรมันเป็นจั่งได้” พี่อ้ายกะตอบว่า “พระยาธรรหาคือหวด”

พี่อ้ายสิใช้วิธีเข้าไปหาน้องเมีย พี่อ้ายกะเลยเว้าต่ออีกว่า “พญาธรเดือนหนึ่งสิมาสองเทื่อ คือวันสิลเพ็งกับวันสิลดับ ขันเพิ่นเข้าไปแล้วให้เจ้าคำหั่วคือหวดแม่นโสด แล้วกะบ่ต้องปากมันสิผิด”

ต่อจากอันน้องเมียกะเลยคอยแต่มีวันสิลเพ็ง กะเลยได้โอกาสของพี่อ้าย น้องเมียกะเลยถามพี่อ้ายว่า “เพิ่นสิมาเวลาเด็กปานได้” พี่อ้ายกะตอบว่า “คนนอนมิดพุ้นหละ” กะเลยได้โอกาสของพี่อ้ายสิไปนอนนาน้องเมีย กะเลยเอาหวดสับหั่วเข้าไปนอนนาน้องเมีย ตื่นเข้ามาพี่อ้ายกะไปนาแต่เช้า พอตื่นน้องเมียตื่นขึ้นมาจัดการแต่งอาหารสิไปนาหาพี่อ้าย พอไปถึงอดเถียงนาพี่อ้ายกะขึ้นมาพอดี น้องเมียกะเลยเว้าต่อพี่อ้ายว่า “คือเจ้าว่าอหิสิ คล่าเบ็งหั่วกะคือหวดเฮ็ดจั่งได้ข่อยกะบ่อดิงคิว่าขัน มีได้เพิ่นสิมาอีก” “วันสิลดับพุ้นแล้ว” พี่อ้ายตอบพออดวันสิลดับพี่อ้ายกะเลยเอาหวดสับหั่วเข้าไปหา น้องเมียคือเก่า ตื่นเข้ามาพี่อ้ายกะไปนาแต่เช้า พอตื่นน้องเมียตื่นขึ้นมาแต่เช้าฟ้าวไปหาพี่อ้ายพอดีไป สอด “มาคือเก่า หวดสับหั่วพี่อ้าย ดิกว่าเก่า คั่นพะยาธรคิปานนี้ข่อยบ่เอาดอกผั่ว” พี่อ้ายกะเลยเว้า “เพิ่นเซามาแล้ว คั่นเจ้าบ่เอาผั่วบ่เห็นดอกพะยาธร” น้องเมียกะเลยตกลงแต่งงานเอาผั่ว แต่กะบ่เห็นหน้าพญาธรเท่าขุ่มมือ

นิทานเรื่องกะโป้ปักพร้าเป็นทีระลิก

แม่ใหญ่สำราญ รัตนโสภา ผู้เล่า

มีเลี้ยวสองคนฮักแพงมากันตั้งแต่บ่มี ตั้งแต่คราวพ่อแม่ทั้งสองกะเป็นเลี้ยวกันมาสอดลูก “เฮากะให้ลูกเฮาเป็นเลี้ยวกัน ไปหามาเวะกัน ข้าวค้ำหนึ่งกะสิปันกันกิน” อยู่ต่อมาพ่อแม่ทั้งสองกะเลยตายจากไป

เลี้ยวคนหนึ่งได้มีครอบครัวขึ้นเป็นคนรวย ส่วนเลี้ยวอีกคนหนึ่งไปตกทุกข์ได้ยากเมียกะเป็นคนจนหาเช้ากินค่ำ

มีหนึ่ง เลี้ยวผู้ยากจนได้ยินข่าวว่าเลี้ยวโตเป็นคนร่ำรวยเป็นมหาเศรษฐี กะเลยคิดว่า “เฮาสิลองไปเยี่ยมยามถามข่าวเบ่งนา เฮาจั่งได้เลี้ยวมีเงินคนแท้” กะเลยออกเดินทางไปบ้านเลี้ยวผู้เป็นเศรษฐีทันที

พอไปสอดเยือนเลี้ยว กะบอกคนใช้ว่า “เฮามาขอยามท่านเศรษฐี เฮาเป็นเลี้ยวของท่านมาตั้งแต่บ่มีแล้ว” คนใช้กะเลยไปบอกเศรษฐี แต่พอเลี้ยวผู้ว่าเลี้ยวมาถามคนใช้ว่าให้ฟัง กะเลยบ่มาให้เห็นหน้า แต่งให้คนใช้เอาข้าวกับของกินใส่กะโป้ปักพร้าไปให้กิน

เลี้ยวผู้ยากจน เห็นผู้เป็นเลี้ยวเศรษฐีทางนั้นจัดมาให้กะเลยกินข้าวใส่กะโป้ 4 อัน อันหนึ่งใส่แจ่ว อีกอันหนึ่งใส่แกง อีกอันหนึ่งใส่ลาบ อันหนึ่งใส่ข้าว พอกินอิ่มแล้ว กะล้างเอาหมดทั้ง 4 อัน ซึ่ฮ้อยใส่กันไว้

กลับไปทอดบ้านกะเอากะโป๊บกักร้าวไปห้อยไว้แล้วกะไปเฮ็ดงาน คันยามเมื่อยามกะแนม เบ็งกะโป๊บกักร้าวไว้กะเขาเมื่อ ย มีแสงเฮ็ดงานต่อไป

หลังจากนั้นมากะเริ่มรวยขึ้น ๆ จนมั่งมีก็ได้หลายกว่าเลี้ยวผู้เป็นเศรษฐี

และเลี้ยวที่เคยเป็นคนมี กลับมาทุกข์จนฮ้ายกะเลยคิดพ้อเลี้ยวซึ่งตอนนี้กลับเป็นคนรวยแล้ว “เขาวามันรวยแล้ว ชวนเมียว่าเฮามาไปเลี้ยวอยู่ทางเมืองพะลานะสีลองเบ็ง ห่าเลี้ยวมีแนวตอน” ทั้งสองเลยพากันไป

พอไปทอดแล้วเลี้ยวกะต้อนรับขับสู้อย่างดี ตั้งเสนาอำมาตย์หาข้าวหาน้ำสุกกิน กินข้าวนำกัน กินไปคุยไป เลี้ยวผู้มายามเลยเหลียวไปเห็นกะโป๊บกักร้าวพรวนห้อยอยู่ กะเลยถามว่า “โตเอากะโป๊บกักร้าวไว้เฮ็ดหยัง” เลี้ยวผู้เจ้าของบ้านกะเลยตอบเลี้ยวว่า “กะโป๊บกักร้าวมันห่อละ โตให้เฮใส่ข้าวมาให้เฮกินแต่คราวเฮไปยามโตพุดดอก เฮจั่งได้เก็บไว้เป็นที่ระลึก เฮจั่งได้เป็นคนรวยมาเท่าชูมือนี้กะย้อนกะโป๊บกักร้าว”

คำสอนไว้ เขย ของโบราณ

ผัวเมียนี้คู่มึงอย่าได้ว่า
 เครียดค่อยความสั้มเครียดหยัง
 พอดีแล้วเป็นผัวเมียคู่กัน
 เกิดมามีคู่ช่อนเทียมข้างจั่งสิควร
 ครองเพิ่นมีแต่ปางปฐมพูน
 ภาดสิได้อู่ช่อนแสนสิเอิ้นกะบ่กลาย
 หญูว่านี่กะคือแท้ดั่งกัน
 เสียดศีร์ชบ่คองคือดีแท้
 ไปมาบ่ด่าด้อยคู่หน้าสง่าศรี
 อย่าได้มีกูมึงด่าเถียงเคียงอ้อน
 รบกวณผัวอยู่เรื่อย ความลุ่มจ่มบ่อเขา
 พากันแปลงเสียนชานอยู่สบายบุญบั้ง
 ค่อยเฮ็ดไปอย่าคร้าน แสงน้อยให้ช้อยกัน
 ผัวกินเกลือเมียกินกลอย ให้ช้อยกันคั่นสู้
 แนวมีแต่ความจ่มเอิ้นหนีอิห่า
 ส่วนผู้ชายอย่าสิไปหาเล่น ไฮโล โพนั่ง
 อันแนวล้วนแล้วนั้นบ่อนทองคำ
 ดื่นจิ้นมาจับไฟ ไฮโล บั้งโบก

ฮักกันปานหน่วยตาอย่าได้ชม
 แถนเพิ่นปั่นตักแต่งแปลงพบ
 พอดีด้ามไผ่มันนั้นหญูชวยบ่อได้ว่า
 มีอันได้กะให้ล้วนเป็นคู่พอสอ
 ขุนหลังสร้างทางหลังปานชาติ
 เป็นชานี้มีเมียกะดียิ่ง
 ขาคู่ช่อนผสต่ำบ่อมีผัว
 การผัวการเมียนีดีหลายโบราณว่า
 ได้กันแล้วจั่งชี้ให้เจ้าค่อยเพียรฮัก กันเด้อ พ่อเด้อ
 ส่วนผู้เมียอย่าสิบั่นความเว้าวาจาอันบ่อม่วน
 ให้ค่อยปากค่อยเว้าให้เจ้าค่อยทำเพียร
 พากันจงใช้สร้างถางนากล้ำหวาน
 เฮ็ดจั่งชั้นมันจ้องครองผัวเมีย
 อย่าได้กูมึงฮ้ายวาจาอันแข็งข่ม
 ครั้นแนวนั้นกะหมั่นเห็น
 ให้ค่อยฝึงปลูกต้นผลไม้ไต่สวน
 ในบักขามมันสิพาให้เฮาเก๋ามองครองล้ำ
 บัดทำโชคบ่อให้เงินใช้บ่อแก่นถุง พ่อແหล່

ลำทางสั้นกระต่ายกับเต่า

แม่ใหญ่บุญหลาย สราญรัมย์ ผู้เล่า

จกกล่าวเรื่องตามเรื่องนิทาน
ยังมีกระต่ายค่อนข้างโอหัง
คันสีว่าทางแม่นกะหาก่งอิหลี
ทำเป็นเหมือนขาแข้งซ้าขาเงิน
บั๊กตะนุตาสวดมิ่งซ้าเอาเหลือ
บั๊กตะนุตาแหกบั๊กเต่าหลังลาย
ส่วนเท้าเต่าเลยว้าเรื่องไผ่เรื่องมัน
ไผ่สิมาอวดเบ่งขันสู้เสมอ
กุลีเอาตีนปายให้หมู่มิ่งลิก
มิ่งซ่างอวดฉลาดมาแข่งกับกู
เอามือกอดหัวเข้าบ่พุดบ่จา
เล่นแข่งกันกับเต่าสิบเส้นทางไกล
ไปเอาหมาจิ้งจอกเป็นผู้ตัดสิน
หมาจอกยื่นสง่าเป็นกรรมการ
เห็นแต่เต่าลายฝ้ายจูบเงี้ยวจูบเงี้ยว
ไปเทิงไก่อ้งเต่าได้ไชโย
บ่มีไผ่บังอาจในเรื่องความไว
วิ่งแปดแสนแปดหมื่นตะเลิดเปิดเปิง
ว่ากระต่ายประมาทจั่งได้เสียที
สอนผู้น้อยผู้ใหญ่สอนไผ่กระตาม
บ่ให้ใจมันหลุกเลศพาเพ
บ่ให้เล่นโบกใหญ่โบกน้อยไฮโล
เหล่าภยี่ผีห่ายาบ้าักญา
บ่มีทางสามารถประคับประคอง
เรียกว่าเจ้าประมาทบ่อดหลักชัย
พอปานกับแมงเม่าบ่สู้กองไฟ
แขวนกะแขวนซื่อ ๆ อย่างหวังมีปลา
บ่เอาปุ๋ยไปชะเอาเกลือไปโซย
บ่สู้จักคิดอ่านใช้ปุ๋ยอินทรีย์

ตามตำนานมีมาแต่ก่อน
ว่าโตมิพลังไฉฉาวทางเล่น
มือหนึ่งไปอวดดีตามขันตามแข่ง
ตะนุเลยเพลินเข้าไปตามอวด
สัตว์อื่นกินมิ่งเสียบ่ทันซิคแตก
มิ่งนั้นซ้าเอาหลายกินยังบั๊กห่า
ส่วนว่าเรื่องของมันถึงซ้ากะเก้ง
มิ่งสิเกิกกิเลอมาหยังกระต่าย
กุลีเอาตีนตีให้หมู่มิ่งขาด
ส่วนว่ากระต่ายหูได้ฟังนั้งเจ้า
เกิดโมโหขึ้นมาตามแข่งกับเต่า
พระยาเต่าเอาไหมหรือยอมให้บ่อก
พอแต่เต่าได้ยิน โอเคบ่ว่า
ยื่น ก้อยู่นานบ่เห็นกระต่าย
พอดีเล่นขึ้นขึ้นเทิงสันดอนตามป่า
ส่วนกระต่ายกะโสมันเลยประมาท
เลยเล่นนอนหลับไหลโดนนานจั่งตื่น
พอไปสอດไปถึงหมาจอกประกาศ
เป็นนิทานที่ดีสอนคนกะได้
สอนผู้จบผู้งามสอนคนทุกหมู่
สอนพวกคนเกรบให้เล่นไฟ
บ่ให้เล่นโบกไปหากินเหล่าป่า
พวกพ่อลุงอาวอาไฟกินประมาท
เฮ็ดให้เงินหรือทองเงิน ๆ ขาด ๆ
ปานกระต่ายโตวัยบ่ทันสอດเต่า
พอปานซ้องกับไซแขวนอยู่บนซื่อ
การเฮ็ดไผ่เฮ็ดนาคือกันนั้นแหละ
เอาแต่ปุ๋ยชะโยยเคมีไปหว่าน
เลยเลาดินขาดสิู้จักหรือบ่ ท่อนั้นแหละ...

ลำเพลินตัวอักษร

แม่บุญหลาย สราญรมย์ ผู้เล่า

โอยน้อนาย
อักษรไทยพี่น้องจำไว้สู่คน
เชิญพากันมาฟังจั่งได้น้อนี้
สอนให้เด็กเล็กน้อยชาวไทยได้สู่คน
สี่สิบสี่โตน้อจะจ้อจำน้อเอาไว้ ๆ

โอยน้อนาย ในวันนี้สี่ลำเพลิน ก.ไก่
ตัวเริ่มต้น ก.ไก่พอดี
ข. ขวดไปสองน้ำกันกินคืออยู่
คัน ค. คนมัดกล้าไว้ช้อยปักดำ
ง. งูฮ้องเสียงดังย่อง ๆ
ฉ. ฉิ่งช้อยดี
ช. ชะโลงมามัดลามาเอาไว้
ญ. ญ่หึงญ่น้อยเป็นน้ออิคู
ฎ. แทะจัวจั่งได้น้อจ้ำ
ฑ. บ่อฮ้อนประการแท้สิ่งได้
ณ. เณรเชิญมาหาว่านิมนต์นอนนี้
ด. เต่าดำด้อยคลานเลื้อยย่างไป
ต. ทหารอดทนอย่างไ้ทนสู้
ดงขาวบอกให้สู่น้ำเงินพร้อมพรำกัน
เฮไปคูในโคลนมากมายน้อจ้ำ
พากันหลัง้อย ๆ มาพร้อมพรำกัน
คัน ป. ปลาตากลมอยู่เนาในน้ำ
ผ. ผึ่งเอ็นให้สู่อามาไว้เฮ็ดหยัง
พ. พานคนเอามาใส่ของฮองไว้
ภ. ลำเภอยากเอ็นมาลงน้ำแม่นะที
ย. ยักษ์มองเลหาว่าอยากกิน ม ม้า
คัน ถ. ถิงพี่น้องไวว่องเล่นไป
ว. แหวนหญิงเขาสวามสง่างามน้อจ้ำ

มาจกบรรยายให้ชาวไทยน้อยใหญ่
ฉันสี่ได้ชอกคั้นมาแต่งเป็นลำเพลิน
อักษรไทยมีท่อนได้นั้นฟังฉันเอาไว้ก่อน
เริ่มแต่ต้น ก.ไก่ ไปถึง ฮ.

ไปจน ฮ.นกฮูกจำไว้สู่คน
ข. ขมิ้นมาหาจ้อจำเอาไว้
คัน ค. ควายบักตูกินหญ้าวุ่นนา
ฌ. อยู่หน้าฝากช้อยดีตั้งก้อง
จ. จานตองเรียบรื้อย
ช. ช้างนี้มีอยู่เป็นโขลง ๆ
ฌ. กระเชอเป็นไม้หวานคือรื้อย
ญ. บอกให้สู่มันอยู่เทิงหัว
คัน จ. จานมาเข้าฮองกันไว้ก่อน
ด. ถือไม้เป็นคู่ยามเดิน
ด. เด็กมีมาไว้นิมนต์ไปจักหน้อย
ถ. ถูได้ไว้ใส่ของขน
ธ. ธงสู้สามสีมีอยู่
น. หนูนั่นมันมีอยู่ในสุ
หนุมันพากันเข้าในโคลนแน่นอ้ง
บ. ใบไม้เนี่ยนมันมากยิ่งมาทับถม
ดากันเล่นมีปลาหลายหมู่
ฝ. ฝากั้งทั้งแดดทั้งฝน
ฟ. ฟันไปแปรงลัวขาวงามเป็นเหวิน
ม. ม้านี้มันก็มันคะนอง
ร. เรื่องกองคอยถ่าลงนะทีล่อยล่อง
จันต้นไม้มันวิ่งไล่คือลิง
ศ. ศาลามันเศร้าบ่มีคนเข้าไปอยู่

๒. ภาษีบอกให้รู้มีหนดอย่างขาย

๔. เสือฮ้ายกัดหมั่งจั่วควาย

ห. หีบมันหนวดยี่สิบของมันล้น

พ. มั่นม่นลมนบนมันปิ่นป่าย

อ. อ่างอยู่บ่ได้ ไร่สองน้ำช่อยเขา

ฮ. นกฮูกเค้า มันนั่งอยู่ในดง ๆ

อยู่ในพงไพรหนาคำมานั่นฮ้อง ๆ

นิทานเรื่อง ทำวควายตุ๋

แม่ใหญ่คุณ มีสิทธิ ผู้เล่า

มีแม่ยึ่งนางหนึ่งมานลูกได้ 9 เดือนจนสอดเดือนลือออก ผูกควายตัวไว้ใต้צל่งเฮือน พอนาง
เบ่งลูกออกมา ลูกตกใส่แป้นบ้าน เป็นเฮือนกะหักใส่หลังควายตัว ควายตัวหละตาย

ลูกเกิดมากะกินหลาย ๆ นึ่งข้าวมี้อละ 2-3 หวดกะเบิด พ่อกับแม่กะเลขคุยกัันว่าให้เอาลูกไปถึ
มปลายนา ป้าดันยางใหญ่ลงทับ

ฮอกมือพ่อกะตัวลูกว่าไปป๋มไม้มาแฮ็ดฟัน ขามไม้สิหักกะบอกลูกว่ามาทางพี ไม้หักลงทับไหล่ลูกหลบลงดิน พ่อไต่ขอนไม้ไปเบิ่งเห็นแต่หัวลูกพ้อว้อ พ่อกะเลยกลับมาบ้านมาบอกเมียว่าตายคักแล้ว กะเลยพากันนั่งกินข้าว

พอนั่งกินข้าวบ่ทันอิ่ม ก็เห็นลูกแบกกกยางใหญ่มา เอาทางปลายมาก่อน มาสอดกะเอ็น
ถามพ่อว่า “พ่อ ฟินเอาไว้ไสนิ ข่อยเบกมาแล้ว” พ่อกะเลยว่า “โ้ย เอาไปไว้หมองเก่าฟุ้น มันขวาง
บ้านขวางเมือง” ลูกกะเลยแบกไป สกคือเก่า

ตกกลางคืนมาลูกนอนหลับ พ่อกับแม่กะเว้ากันใหม่ “เฮ็ดจั่งได้ มันจั่งสิดาย” พ่อกะเลยว่ “เอาไปโหวดดำเสื่อแม่ลูกอ่อน”

ตอนเช้าพ่อกะเลยพาลูกเข้าป่า กะด้วลูกว่า “พ่อไปจี้ก่อนเด้อ” กะเลยไปนั่งจี้บังโพน กะบอกจี้ว่า “คันลูกกูเ็นยามไคให้จี้บอกว่า กู้ก เด้อ” ตกตอนบ่ายมาลูกกะเลยหาเ็นหาพ่อ จี้กะกู้กๆๆ ท้าวควายตู่กะย่างไปหาพ่อกะบ่เ็น พอย่างไปย่างมากะเ็นกองจี้ กะเลยเ็นพ่อ จี้กะกู้กกะเลยตีกองจี้มันเบิด

ท้าวควายคู่จะขำนำทางไป ไปพ้อลูกเสือ 2 โต ลูกเสือกะว่า “โตมาหยังเฮ้ย” ท้าวควายคู่ตอบว่า “เฮมาคั่วปากกับพ่อเฮ” ลูกเสือผู้น้องเลยว้า “เฮมาเป็นเลี้ยวกันเนอะ” แต่เสือผู้เฒ่าว่า “แม่เฮาสืบกินเลี้ยวเฮาบ้อ” เสือผู้น้องเลยว้า “กันแม่เฮาสืบกินเลี้ยวเฮา กะให้กินเฮาน่า”

พอแม่เสียกลับมาแต่หากิน มาเห็นท้าวควายที่อยู่กับลูกเจ้าของ กะเลยคิดว่า “โอ้ อยู่บ่อยู่
 ซึ่นกะเล่นมาหา อยู่บ่อยู่กะสิได้กินคน” ทางลูกชายผู้น้อยกะเลยว่ “แม่สิกินเสียว่ลูกบ่ได้เค้ คันสิ
 กินเสียว่ข้อย กะต้องกินข้อยนา” แม่เสียกะเลยบ่กินท้าวควาย

หลายมือต่อมา แม่เสื้อวาสีไปหากินอยู่แถว ๆ บ้านท้าวควายตู้ ท้าวกะเลยขอไปนำแม่เสื้อ แม่เสื้อเล่าว่า “แม่เสื้อวาสีไปหากินอยู่แถว ๆ ดินบ้านนี้แหละ บ่อไปดอกทางหัวบ้าน” พอมาทอดนือนบ้าน แล้วท้าวควายตู้กะเลยชวนแม่ไปเอาแนวกินอยู่เฮือนพ่อแม่เก่า แม่เสื้อเล่าว่า “บ่ไปดอกย่านเพิ่นยัง” แม่เสื้อว่า “บ่ยังดอกข่อยสิพาไปเอา” ท้าวควายตู้ว่าแล้วกะเดินขึ้นจีหลังเสื้อ ไปสอดเฮือนกะเอิ้นได้ พ่อ “พ่อ เอาไว้ใส่เสื้อเฮานิ” พ่อกะตกใจ “เอาไปลูกหล่า เอาไปส่งไว้ของเก่า เดี่ยวมันสิกินบ้าน กินเมืองเพิ่น”

นิทานเรื่อง ตำนานหมอดู

แม่เบญจา มลิทธิ ผู้เล่า

เรื่องตำนานหมอดู เรื่องราวมีอยู่ว่า ยมทูตคนหนึ่งลืมาเอาชีวิตคนชื่อดำ แต่นายดำเป็นคนฉลาด พอยมทูตมาพื่อนายดำ ยมทูตกะบอกว่า “ข้าจะมาเอาชีวิตของเจ้า” นายดำกะเล่นหนี ยมทูตกะเล่นนำ ยมทูตสายตาบ่ค่อยดีจึงใช้คัมภีร์ที่ตัวเองถือมาแล้วกะหายโตไปตามที่คัมภีร์นั้นเขียนไว้ ส่วนนายดำกะไปลื้ออยู่หลังโพนปลวก ยมทูตกะไล่ตามทัน นายดำจึงเล่นขึ้นเทิงต้นไม้แล้วกะเอาชีด้นไว้เทิงหัว

ฝ่ายยมทูตกะเบิ่งคัมภีร์ที่ถือมาบอกว่า นายดำอยู่เทิงต้นไม้แต่ว่าอยู่ได้ดิน (เพราะว่านายดำเอาชีด้นไว้เทิงหัว) ยมทูตกะแปลกใจว่า “มันอยู่เทิงต้นไม้เป็นหยั่งคือลื้ออยู่ได้ดินได้” กะเลยนึกว่า คัมภีร์เขียนผิด กะเลยทิ่มใบคัมภีร์ลงใส่กองไฟแล้วกะกลับไป

นายดำกะเลยลงมาจากต้นไม้มากะกำคัมภีร์ซึ่งไฟเผาไปแล้วครึ่งหนึ่ง เหลือครึ่งหนึ่ง ตั้งแต่นั้นมานายดำกะเลยได้เป็นหมอดู เว้าผัดแน่ ถึกแน่ เพราะว่าคัมภีร์ใหม่ไปครึ่งหนึ่ง

นิทานเรื่อง ลิงกับแพะ

แม่ละเอียด เวพูนารักษ์ ผู้เล่า

นานมาแล้วมีป่าแห่งหนึ่ง มีลิงกับแพะสองโตผูกสัมพันธ์เป็นเสียวกัน มันฮักกันแสมอยู่ นำกัน กินนำกัน ไปไสมาใสกะไปนำกัน โดยการไปของมันทั้งสองนั้นกะคือลึงจะเป็นผู้นั่งอยู่บนหลังของแพะทุกครั้ง

มือหนึ่ง ขณะที่แพะกำลังกินหญ้าอยู่ใกล้ ๆ ริมแม่น้ำใหญ่อันเป็นที่อาศัยของจระเข้ ลึงกะฮู้ ลึงหงอยเหงา เพราะบ่ได้กินหยั่งและบ่ได้เฮ็ดหยั่ง มีแต่นั่ง ๆ นอน ๆ อยู่เทิงหลังแพะเท่านั้น มันจึงคิดหาเรื่องสนุกสนาน มันจึงตัวแพะโดยหวังว่าลึงให้แพะเผ่นหนีจากแม่น้ำไปป่า มันลึงได้เก็บหมากไม้กินบ้าง กำลังหิวพอดี

พอคิดดังนั้น จึงแก่งอ้อขึ้นด้วยความตกอกตกใจว่า “เสื่อมา เสื่อมา” เพะบ่ทันได้ตั้งโต ตั้งสติ มั่นตงใจแสง เป็นไปคือถึงคาดไว้ แต่มั่นบ่เล่นเข้าป่าตามที่ลึงคิดไว้ มั่นกลับเล่นลงแม่น้ำทันที จะเข้าใหญ่กะเล่นเข้าใส่ และยังบ่ทันที่เพะกับลึงลี้ได้ช่วยตัวเองประการได้เลย จรเข้าใหญ่สองสามโตกะลากเพะกับลึงจมหายไปใต้น้ำทันที

นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า การเว้าตลกโกหกเล่น บางครั้งจะนำมาซึ่งความเสียหายใหญ่หลวงได้ การพูดจานั้นต้องรู้จักกาละเทศะ เวลาได้ควรเว้าบ่ควรเว้าต้องรู้ บ่แม่นว่ามีปากสักแต่เว้า มันกะบ่มีประโยชน์

นิทานเรื่อง ท้าวจี่หูดสามเปา

นางสำราญ รัตนโสภณ ผู้เล่า

มีชายคนหนึ่งเป็นคนจู้กร้านบ่เฮ็ดเวียกเฮ็ดงาน น้ำกะบ่อาบเพราะว่าจู้กร้าน ตามลำตัวจึงมีจี่หูดขึ้นเต็มตัว ชาวบ้านรังเกียจจึงขับไล่ไปอยู่ที่ปลายไร่ปลายนา

ท้าวจี่หูดสามเปาปลูกบักเขือไว้ ไม่ยอมดักน้ำรดเพราะว่าจู้กร้านหลาย ก็ใช้เหยี่ยวตัวเองหุดต้นมะเขือเอา แต่มะเขือก็ขึ้นงามและออกหน่วยมากะสวยงามน่ากิน

มีหนึ่ง ก็มีลูกสาวพระยามาอาบน้ำอยู่ทำน้ำใกล้ ๆ กับสวนของท้าวจี่หูดสามเปา นางมองเห็นมะเขืองามน่ากิน จึงใช้ให้คนใช้ไปขอซื้อ แต่ท้าวจี่หูดบ่ขายเก็บให้ฟรี พอได้มะเขือมาลูกสาวพระยาก็กัดกินมะเขือแล้วก็ท้องขึ้นทันที

พอตลอดลูกพระยาจึงประกาศหาชายผู้เป็นพ่อของหลาน ชายทั้งเมืองก็แห่มา อ้างว่าเป็นลูกเขย ซื้อของเล่นมาล่อมากมายหลานพระยาก็ไม่ไปหาจู้คน จนว่าเบิดผู้ชายทุกคนในเมือง เหลือแต่ท้าวจี่หูดคนเดียว พระยาจึงให้ลูกน้องไปเฝ้ามา

ท้าวจี่หูดกะเก็บมะเขือมาน้ำ พอหลานพระยาเห็นท้าวจี่หูดกะคลานไปหาทันที พระยารู้สึกอับอายจึงขับไล่ออกจากเมือง ท้าวจี่หูดจึงพาลูกเมียมาอยู่ที่กระท่อม และตั้งใจว่ามีลูกเมียแล้วจะไม่เกียจกร้านอีกต่อไป พอตื่นเช้ามาก็นั่งข้าวทำกับข้าวให้ลูกเมียกินแล้วก็ไปถางไร่ ตกเย็นก็กลับมาทำกับข้าวให้ลูกเมียกิน จนเมียใจอ่อนก็ทำกับข้าวรอสามีทุกวัน

ท้าวจี่หูดไปถางไร่ก็ทำอย่างขะมักเขม้น ตกเย็นก็กลับบ้าน พอรุ่งเช้ากลับไปไร่ที่ไร่นั้นไม่ถางไร่ก็ขึ้นขึ้นหมดทุกต้น ท้าวจี่หูดคิดว่า “ตายคัก คัก เฮา พระยาต้องตัดคอเราแน่ๆ ถ้าเลี้ยงลูกกับเมียไม่ได้” คิดคิดได้ดังนั้น ท้าวจี่หูดก็ถางไร่อีกได้บริเวณเท่าเดิม ตกเย็นก็กลับบ้าน

พอวันต่อมาต้นไม้ก็ขึ้นขึ้นมาก็คือเก่า แต่ท้าวก็ถางคือเก่า ตกเย็นก็เลยทำทำว่าจะกลับบ้าน แล้วก็ไปหลบอยู่ที่กิ่งไม้รออยู่จนตะวันตก ก็มีลึงตัวหนึ่งกระโดดลงมาจากปลายต้นยางในมือถือข้อง ลึงตีฆ้องครั้งที่หนึ่งไปไม้ที่หล่นเกลื่อนกราดก็กลับมาต่อกันเหมือนเดิม ตีครั้งที่สองต้นไม้ที่ล้ม

ก็กลับตรงขึ้น พอจะตีครั้งที่สามท้าวจื๋นุดก็กระโดดจับลึงและจะฆ่าลึง ลึงจึงร้องขอชีวิตและบอกว่า จะทำให้ต้นไม้ล้มเหมือนเดิมและจะให้ของดีด้วย

ท้าวจื๋นุดก็เลยไม่ฆ่าลึง ลึงจึงตีหม้อแล้วต้นไม้ก็ล้มลงเหมือนเดิม ท้าวจื๋นุดก็ถามลึงต่อว่าจะ ให้ของดี เป็นของดีอะไร ลึงก็บอกว่า “กะหม้อนี้ได้ ได้บ้านเมืองปราสาทราชวัง แก้วแหวนเงินทอง ก็ได้” แต่ท้าวก็ไม่เอา บอกว่าถ้าอย่างนั้นดีให้จื๋นุดออกจากตัวข้าได้ไหมลึงก็บอกว่าได้ แล้วก็ตีหม้อ 3 ครั้งจื๋นุดก็ออกจากตัวท้าวจื๋นุดจนหมด ท้าวจื๋นุดก็เลยกลับบ้านพร้อมกับหม้อที่ลึงให้

พอกลับถึงบ้าน ท้าวจื๋นุดซึ่งบ่มีหูดแล้วและรูปร่างสง่างาม ก็เรียกเมียให้เปิดประตูให้ แต่เมีย ไม่เปิดให้ บอกว่าให้รอสามีกลับมาก่อนค่อยมา ท้าวจื๋นุดก็เลยกลับมา นั่งอยู่ที่ข้างเข้าแล้วตีหม้อ แล้วอธิษฐานให้กลับมาเป็นจื๋นุดคือเก่า แล้วก็กลับไปหาเมีย

เมียจึงเปิดประตูให้แล้วเล่าให้ฟังว่ามีคนหน้าตาหล่อเหลา มาขอให้เปิดประตูให้แต่เมียไม่ เปิดเมียให้รอสามีกลับมาก่อน ท้าวจื๋นุดบอกเมียว่าเป็นตัวเขาเองที่มาเมื่อกี้เพราะได้หม้อวิเศษจากลึง เทวดาว่าแล้วก็อธิษฐาน แล้วก็ตีหม้อ 3 ครั้ง จื๋นุดก็หลุดก็หลุดออกจากตัวเมียที่จำได้ว่าเป็นคน เดียวกับชายคนที่มาเมื่อกี้นี้ ท้าวจึงตีหม้อให้ได้ปราสาทราชวังแก้วแหวนเงินทองมากมาย มากกว่า ของพระยาเสวียอีก

ฝ่ายพระยาผู้เป็นพ่อตาได้ข่าวว่าลูกเขยร่ำรวยจึงยอมรับเป็นลูกเขย แล้วก็ไปมาหาสู่กันเรื่อย ๆ มา

นิทานเรื่อง พังพอนกับงูเห่า

พ่อนบุญมี นาเวียง ผู้เล่า

ณ ป่าหิมพานต์ชมพูทวีป ครั้งนั้นมีฤๅษีองค์หนึ่ง ได้บำเพ็ญเพียรจนได้สำเร็จวิชาอภิญญา สมาบัติ อยู่ในสถานที่แห่งนั้นมีความสุขเรื่อยมาเป็นเวลาที่ยาวนาน

ห่างจากที่อยู่จากท่านฤๅษีไปบ่ไกลปานใด มีจอมปลวกแห่งหนึ่งเป็นที่อาศัยของพังพอน ถัดจากนั้นก็เป็นที่อยู่ของงูเห่าตัวหนึ่งที่อาศัยโพรงไม้ได้พำนักพักพา

สัตว์ทั้งสองคือพังพอนกับงูเห่า มักจะหาเรื่องทะเลาะกัน และก็กัดกันอยู่เสมอ

มีหนึ่งท่านฤๅษีจึงเรียกสัตว์ทั้งสองเข้ามาหา เพื่อจะได้สั่งสอนให้ทั้งคู่เกิดความปองคอง สามัคคีกัน โดยให้มีน้ำใจต่อกันและหยุดทะเลาะเบาะแว้งกันโดยเด็ดขาด งูเห่าก็ออกจากโพรงไม้ เพื่อมาพบท่านฤๅษี

เมื่อมาขอจอมปลวกพังพอนก็โผล่หัวออกมาจากปลวก พร้อมกับอ้าปากส่งเสียงขู่ขึ้น เพราะพังพอนมีความระแวงเคลงใจอยู่ว่างูเห่าอาจจะลอบเล่นงานตัวเองตอนเผลอได้ เมื่อท่านฤๅษี เห็นเหตุการณ์แบบนั้น ก็เลยสั่งถามพังพอนว่า

“เจ้าฟังพอนเอ๋ย อย่าได้กลัวไปเลย เขาจะบ่ยอมให้กูเห่าทำร้ายเจ้าอีกเป็นอันขาด” ท่านฤๅษีบอกพร้อมกับหัวเราะในลำคอ

“แหม ถ้ารับรองอย่างนั้นข้าก็เบาใจ” ฟังพอนกะตอบออกไปด้วยความโล่งอก

ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ฟังพอนกับกูเห่าก็หมดความระแวงแคลงใจต่อกัน ได้มีความปองดองกันเสมอมา โดยได้ลืมนึกถึงเรื่องที่เคยขุ่นข้องหมองใจเก่าๆ โดยสิ้นเชิง

นิทานเรื่อง เสี่ยงระฆังกับหมาหอน

แม่ใหญ่ทา ไชยสิงห์ ผู้เล่า

ในสมัยพุทธกาลนานมาแล้ว มีหลวงปู่องค์หนึ่งท่านได้เลี้ยงหมาและแมวไว้ที่วัด หมาและแมวเป็นสัตว์ที่แสนรู้น่ารัก

อยู่มาวันหนึ่งหลวงพ่อก็เข้าไปตรวจเบ่งในห้องเก็บของต่าง ๆ กะพ้อว่าสมบัติอันล้ำค่าหลายรายการได้หายไป หลวงพ่อก็ตกใจและกะจัดแจงเพราะปิดห้องแน่นหนา คงไม่น่าจะมีใครเข้ามาได้

หลวงพ่อก็คิดบ่ออกจึงเรียกหมากับแมวมาปรึกษาว่า “มีเพชรนิลจินดาของล้ำค่าหายไปหลายรายการในห้องนี้ เจ้าทั้งสองเห็นผู้ใดเข้ามา ในห้องแน่บ” เมื่อหมาและแมวได้ยินดังนั้นก็ตกใจและเสียใจนำหลวงพ่อกับเป็นอย่างมาก จากนั้นหลวงพ่อก็ออกคำสั่ง “ให้ท่านทั้งสองคอยสังเกตว่าใครเป็นคนมาขโมยของ ท่านทั้งสองหมาก็ดีแมวก็น่าดีถ้าตามหาของหลวงพ่อกับหายไปไหนหลวงพ่อก็ได้ ผู้นั้นจะได้รางวัลพิเศษ แล้วจะแต่งตั้งให้เป็นสัตว์ประเสริฐ ให้เป็นถึงพระราชาสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้เลย” เมื่อหมาและแมวได้ฟังก็แสนดีใจเป็นล้นพ้น

หลายวันต่อมา หลวงพ่อกับ หมา และแมว กะเริ่มพากันจอบเบ่ง บ่เป็นอันหลับอันนอนเลย ในคืนนั้นเองก็มีหนูตัวหนึ่งมาคาบเอาห่อทองคำลงไปในฮู แล้วหนูก็หายไป แมวตามไปถึงรูหนูจนรู้แน่ชัดว่า คงเป็นหนูตัวนี้แน่ ๆ แล้วที่มาขโมยของของหลวงพ่อกับ ก็สว่างพอดี

แมวก็นึกกลับมาหาหลวงพ่อกับที่กุฏิ เห็นหมานอนอยู่พอดี ความดีใจของแมวจะได้ชวนให้หมาไปเอามาให้หลวงพ่อกับนำกัน “เฮสิได้เป็นใหญ่พร้อมกัน เขาเป็นผู้เห็น โตเป็นผู้ไปเอา” หมาได้ฟังก็นึกในใจ “ไอ้แมวเอ๋ย อย่าคิดเลยว่ามันจะได้เป็นใหญ่ ต้องกูสิ” หมาก็แก้งพุดกับแมวไปว่า “เอื้อแม่นเด้นะ ท่านแมว” ว่าแล้วก็พากันค้นหา เลยไปเจออยู่ที่รังหนู

หมากะคาบเอาห่อทองคำแล้วกะเล่นตรงไปที่กุฏิของหลวงพ่อกับทันที แมวกะเล่นตามหลวงพ่อกับดีใจ จับก้อนตึระฆังดังสนั่นหวั่นไหว ส่วนหมาดีใจนอนรับและเห่าหอนอยู่ตลอดเวลา ส่วนแมวก็นึกเรื่องเหมียว ๆ อยู่ตลอดเวลาเหมือนกัน จนพวกชาวบ้านพากันแตกออกมาเบ่ง แล้วกะถามหลวงพ่อกับว่า “ตึระฆังเฮ็ดยังหลวงพ่อกับ”

หลวงพ่อบอกญาติโยมไปว่า “หมาของหลวงพ่อกับแม่ เขาทั้งสองตามไปเอาของ มาจากกรุหนูกกลางทุ่งนา ฟังได้มานี่เอง” เมื่อหมาได้ยินดังนั้นก็โกรธ นึกจะโลภอย่างเดียว จึงบอก หลวงพ่อกับชาวบ้านไปว่า “ผมเพียงผู้เดียว” หมาและแมวต่างฝ่ายไม่ยอม หมาและแมวก็ทวงถาม หลวงพ่อว่าจะแต่งตั้งใครให้เป็นราชาสัตว์ และจะแต่งตั้งยามได้

หลวงพ่อดัดสินบ่ถึก กะเลยบอกว่า “เอาอย่างนี้ก็แล้วกัน ให้พวกเจ้าหาหลักฐานมา ยืนยันว่าใครไปพบ ใครไปเอามา แล้วหลวงพ่อก็คะแต่งตั้งให้ หรือมีผู้ใดผู้หนึ่งว่าหมาหรือแมวไป พบเห็นมาบอกหลวงพ่อ หลวงพ่อก็คะแต่งตั้งให้ แล้วหลวงพ่อก็คะตีระฆังดัง ๆ”

ด้วยเหตุนี้เอง เมื่อหมาได้ยินเสียงระฆังทุกครั้งจึงหอนรับเป็นทอด ๆ ทั้งเห่าทั้งหอนตาม วัด หมาคิดว่า หลวงพ่อก็คะแต่งตั้งตัวเป็นใหญ่ หมาดีใจเมื่อได้ยินเสียงระฆังจึงหอนรับด้วยความดีใจ หมาอยากได้ตำแหน่งแต่เพียงผู้เดียว

ดังนั้นหมากับแมวกับหนู จึงไม่ถูกกันจนเท่าทุกวันนี้แล

นิทานเรื่อง ท้าวขลุกับนางอ้ว

แม่ใหญ่ตำราญ รัตนโสภณ ผู้เล่า

มีเสี่ยวคู่หนึ่งอาศัยอยู่คนละเมือง ทั้งสองคนรักแหว่งกันหลายจึง ได้สัญญากันว่า ถ้ามีลูกสาวกับลูกชายให้แต่งงานกัน

อยู่ต่อมาเสี่ยวทั้งสองต่างก็มีลูก เมื่อท้องใหญ่เสี่ยวซึ่งเป็นแม่ของนางอ้ว กะคิดอยากกิน หมาส้มเกลี้ยงแสง จึงได้ชวนสามีเดินทางไปหาเสี่ยวซึ่งเป็นแม่ของท้าวขลุ แม่ท้าวขลุเป็นคนขี้ถึ บ่อยากให้แม่ของนางอ้วกินหมาส้มเกลี้ยงนำ เสี่ยวซีไปหน่วยได้กะว่ามันบ่สุก มันเหลือแหว่งเดดชื่อ ๆ อเสี่ยวกะเลยบ่ได้กินกะเคียดแสง จึงอ้อบอเสี่ยวว่า “นับแต่มีมือนี้ เสาขาดความเป็นเสี่ยวกันแม่นกู ออกลูกผู้ชายหรือผู้หญิง กะสิบให้เอาลูกมึงเค็ดขาด มักปานได้กะบ่ให้เอา” เพราะนางเคียดแสง หลาย

ต่อมานางกะออกลูกเป็นผู้หญิงให้ชื่อว่านางอ้ว ส่วนผู้เสี่ยวกะออกลูกเป็นผู้ชายให้ชื่อว่าขลุ ทั้งสองใหญ่ขึ้นมากะฮักกัน แต่แม่นางอ้วกะขัดขวาง เพราะนางเคียดให้แม่ขลุ แม่ขลุบ่ให้ กินบักส้มเกลี้ยงแต่คราวพุ้น แม่ของขลุกะบ่มักนางอ้วก็ฮักกัน เพราะผิดใจกันแต่พุ้น จึงได้ขัดขวาง และหาผู้สาวให้ลูกชาย

แต่ว่าท้าวขลุกับนางอ้วฮักกันหลาย จึงสัญญาว่าสิฆ่าโตตายนำกัน แล้วนางอ้วกะได้ผ้าแพรไหมไปผูกคอตายอยู่ถึงต้นไม้ แม่ของนางอ้วนั่งอยู่เอือน กะมีคำอ้องกา ๆ ว่านางอ้วได้

สร้อยคอเส้นบักใหญ่ แม่ของนางอ้วกะเอ๊ะใจนำไปพุงนา เห็นแต่ศพนางอ้วห้อยอยู่ถึงต้นไม้ กะเสียใจว่าบ่หน้าห้ามลูกเลย

ส่วนท้าวชูทะได้ใช้มีคนเฝ้าของอยู่ถึงเขื่อนคั่นคลุก ๆ จนเอี้ยท้าวชูธองถามน้องว่า “เฮ็ดยังอยู่คือเสียงดังแท้ เดี่ยวแม่กลับมาเพิ่นสิด่าได้” แล้วเล็ดท้าวชู ไหลลงมาข้างล่าง พอแม่กลับมาจากไปติดต่อกับสาวชื่อว่าสาวโสให้ท้าวชูมาทัน แต่ลูกกะขาดใจตายก่อน

วิญญาณของท้าวชูกับนางอ้วไปพอกันถึงฟ้า กลายเป็นรุ่งกินน้ำกะเป็นน้ำกัน เป็นดอกไม้กัน คือ ต้นดอก ชูธองอ้ว ดอกของมันคือจั่วคนผูกคอตาย อีกดอกกะคือคนแทงคอ ดอกชูธองอ้ว ผู้เฒ่าโบราณเพิ่นสิด่าห้ามเอาเข้าบ้านเด็ดขาด เพราะจะทำให้หมอนตายเพราะนางอ้วใช้ผ้าแพรไหมผูกคอตาย

นิทานเรื่อง บั้งตด

แม่ใหญ่ผู้ เขียนศรี ผู้เล่า

เมื่อกลับถึงวังเจ้าเมืองจึงคิดหาวิธีที่จะแก้แค้นเชียงเมือง โดยให้ทหารหาบั้งไม้ไผ่มาแล้ว ท่านเจ้าเมืองกะดลใส่บั้ง แล้วให้นาบั้งตดไปให้เชียงเมือง

ระหว่างที่เดินทางไปหาเชียงเมือง ย่างไปอย่างมาจะไปพ้อเชียงเมือง แต่ทหารไม่รู้ว่าเป็นเชียงเมือง จึงถามว่า

“รู้จักบ้านของเชียงเมืองปะ” เชียงเมืองจึงบอกกับทหารว่า “รู้จักแต่ท่านมีธุระอะไรกับเจ้าเชียงเมืองหละ บอกข้าหน่อยได้ปะ”

ทหารจึงบอกว่า “พระราชานำกระบองไม้ไผ่มาให้เจ้าเชียงเมือง” “แล้วในนั้นมีอียังหละ” เชียงเมืองถาม ทหารจึงบอกว่า “ท่านอย่าบอกใครเด้อหละว่าข้าเป็นคนบอกเจ้า”

“รับรอง” เชียงเมืองรับปากอย่างแข็งขัน “คือว่า พระราชาท่านให้นาบั้งตดกระบอกนี้มาให้เจ้าเชียงเมืองดมเพื่อแก้แค้น เป็นอย่างนี้เอง”

เชียงเมืองจึงบอกว่า “บ้านของเชียงเมืองอยู่ไม่ไกล อย่างผ่านโค้งตรงนั้นกะฮอดแล้ว” “ขอบคุณมาก” ทหารกล่าวขอบคุณ “บ่เป็นหยังดอก” เชียงเมืองพูด “แต่ท่านจะรู้ได้ใจว่าตดของของพระราชากะเหม็นอยู่ ปานนี้มันบ่เหยไปแล้วบ้อ ท่านคือบ่ลองดมเบิ่ง” เชียงเมืองบอกทหาร “จริงด้วยสิข้า ก็เดินทางมาไกล ไม่รู้ว่าตดที่อยู่ในบั้งนี้จะเหม็นอยู่หรือเปล่า ขอขอบคุณที่เตือนข้า” จากนั้นทหารก็นาบั้งตดมาดม

กว่าจะรู้ว่าถูกหลอกทหาร ก็ถูกเชียงเมืองหลอกให้ดมตดของพระราชาสีแล้ว ก่อนที่จะจากไป เชียงเมืองจึงพูดกับทหารว่าเจ้าอย่ารู้ใหม่ว่าข้าเป็นใคร ข้านี้แหละเชียงเมืองตัวเป็นๆ ฮ่า ฮ่า พุดจบก็เดินจากไป

นิทานเรื่อง ท้าวกำกาดำ

แม่ใหญ่ตำราญ รัตนโสภา ผู้แต่ง

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีแม่ไก่พาลูกไปหากินตามปะสา ตามป่าตามคอน อยู่มาเมื่อหนึ่งขณะแม่ไก่กำลังคุ้ยเขี่ยหาอาหารอยู่กับลูก ๆ มีจอห์นโฟนโตหนึ่งมาเห็นแม่ไก่กับลูกกำลังหากินอยู่เข้าจอห์นโฟนกระโดดเข้าไปไล่กินลูกไก่จนหมด แม่ไก่เสียใจและเลยจองจำจอห์นโฟนไว้กับจอห์นโฟนว่า “คนชาติหน้ามี กูสเกิดมาเป็นแนวใหญ่กว่ามึง กูจะกินลูกมึงคือกัน กูติดตามอิจฉามึงไปจนกว่าชีวิตกูจะสิ้น”

อยู่มาบ่อตันโดนแม่ไก่กะต่ายไปเกิดเป็นเสือ ทางเจ้าจอห์นโฟนเกิดเป็นจิ้งจอก เสือกะเลยมารินลูกจิ้งจอกทางแม่วัวกะเลยกินใจตายตามลูก มาเกิดเป็นนายพรานตามล่าแม่เสือโดยใช้ปืนยิง แม่เสือดายเกิดเป็นคน นายพรานกะต่ายทั้งสองนายพรานและแม่เสือกะเลมจองกรรมกันไว้ เสือว่าแม่นสิมาเกิดเป็นลูกอยู่ในท้องกูจะยังลิบ่อสัก กูสเนรเทศมึงไป อยู่ต่อมานางแม่เสือกะเลมเกิดเป็นคนแล้วก็มีคู่ครอง ส่วนนายพรานกะมาเกิดเป็นลูก จิ้งจอกได้ถูกแม่เอาไปรองใส่แพรวตามน้ำจิ้งจอกได้เข้ากันมาสู่เมื่อนี้ว่า กาดำน้อยลอยแพพรากพ่อแม่

ลำลอง ผู้แทนบ้านนอก

แม่บุญหลาย ไตรยวงศ์ ผู้เล่า

ชีวิต ส.ส.	ใครหนอจะรู้ความจริง	ว่าเบื้องหลังยุ่งยากอย่างยิ่ง
ใครรู้ความจริงแล้วจะเห็นใจ	คนเดียวทนไต่	ต้องคอยโอดผู้อื่นมากมาย
ชาวบ้านเกิดแก่เจ็บตาย	งานบุญน้อยใหญ่	ต้องหาผู้แทน
การเป็น ส.ส. ก็ดูว่าหุงเจ็ล	แต่ภาวีสังคมนั้นอ่อย	ต้องเสียทุกวันเพื่อทานคะแนน
หนักหนาเหลือข่ม	หน้าขึ้นนอกตรมคืองานผู้แทน	บางครั้งอยู่อย่างแค้น ๆ
แต่ต้องตื่นตัวตลอดเวลา	เรียกหาดีหนึ่ง	ก็ได้ไปดีหนึ่ง
เต็มใจให้พี่น้องฟัง	เพราะเป็นคนของปวงประชา	งานเล็กงานใหญ่
ก็ต้องไปเพื่อให้เห็นหน้าเห็นตา	ประชุมพรรคประชุมสภา	แล้วต้องกลับมาดูแลพื้นที่
ชีวิต ส.ส. นี่หนอเสี่ยงอันตราย	ดังชีวิตแขวนอยู่บนเส้นด้าย	คู่แข่งมากมายศัตรูมากมี
ผู้แทนบ้านนอก	ใครว่ากระจอกก็ตามที่	แม้ต้องเป็นตายร้ายดี
ชีพนี้ขอพลีเพื่อประชาชน	เรียกตัวเพื่ออุดมการณ์	ได้เป็นใหญ่อย่าลืมนานา
ได้เป็นพระยาอย่าลืมหักไพรี	ว่าโตใหญ่ผ่นลืมหักเดียวกัน	สิ่งสำคัญอย่าลืมหักพ่อแม่
ยามพินเฒ่าพินแก่ลูกควรบำรุง	ลูกสืใหญ่สืสูงพ่อแม่เป็นผู้เลี้ยง	ลูกบางคนสร้างเรื่อง
เป็นลูกเนรคุณ	รับรู้บาปบุญว่าโตเป็นใหญ่	พวกนายปกครองไพรี

ผันแสงโยโส	หาว่าโตเป็นนายของหมู่	อยู่บ่อยู่ก็ฆ่าโตเอง
บ่ยำเกรงศีลธรรมเพิ่นบอก	ยามออกไปบ้านนอก	ไปจ๋มไปงา
ทำให้พวกชาวนาฮ้านกลัวตัวสั่น	เป็นปิ่น ๆ ปิ่น ๆ หาไก่อมาแกง	เมามื้อเช้ามือแลงว่ามีอำนาจ เห็น
คนอื่นเป็นทาสว่าโตเป็นนาย	หิริความละอายบ่มีจักเทื่อ	พวกชาวบ้านเปิดเบือพอปานเห็นผี

ลาล่องนิทานเรื่อง ราชสีห์กับหนู

แม่ใหญ่บุญหลาย ไตรยวงศ์ ผู้เล่า

นิทานราชสีห์กับหนูตัวน้อย
 แม่นสิเต็นทยานบ่หลดบ่ออก
 เสียงครางอยู่ฮือๆ ปานเสียงฟ้าลั่น
 สัตว์อยู่ในพงพีพากันแตกตื่น
 หยั่งกะดำกันตาย กวางฟานหมูป่า
 ไวพอปานผีสิงปกลัวข่าน
 เรื่องจิ้งจอกขี้ขี้ฮ้อยฮ้อยตายยังหนอ
 ว่ากำลังโตแสงบ่ข่านฮิดบ่วง
 แต่ก่อนนี้รุกรานสัตว์อื่นเหม็ดป่า
 เฮ็ดให้สัตว์เกรงขามกลัวตายอายบ่เจ้า
 สร้างความดีชาติคืบเคยกับหมู่
 เดียวนี้เจ้าคิดพันบ่มีทางรอด
 พอหนูเว้าให้ฟังขอยอมขอกราบ
 เจ้าจงแก่งไขขอยอมพร้อมพรว้า
 กัดเอาเชือกเอาปอบ่อนไต้มันผูก
 กะเลบบ่พอใจเอ็นถามทั้งด่า
 มันหากัดฝูงเสือกกระทิงหมาจอก
 มันตายกะไคหนูชิงไปปล่อย
 สิบเฮ็ดบ่ทำแนวไต้มันบาป
 สิเป็นเจ้าพงพีจำศีลกินซาก
 มามรณาตายเองเผ่าแก่
 ภูสิรักษาศีลฮู้จักแทน นกเค้าเอ๊ย...

ราชสีห์นั้นโตใหญ่บ่ค่อยคิดบ่วงนายพราน
 จนว่าหนังถลอกนอนอู่ฮือลือ
 พวกแมงวงจกจันแตกตื่นบินหนี
 หยั่งกะเป็นหวีน ๆ ข่านสั่นกันหลาย
 ยังมีหนูผีห้าดาวสวดหนูชิง
 เต้นขึ้นหลังแล้วอ่าน เว้าฮ้อยเสียงฮ้อย
 เป็นน้าเจ้านั้นละก่อว่าใหญ่แข็งแรง
 เดียวนี้ฮ้อยประท้วงให้สัตว์อื่นสงสาร
 เดียวนี้กรรมมาผ่าเห็นบ่ขอถาม
 หาสร้างหาก่อแต่แนวไม่ดี
 เพราะว่าเรานั้นอยู่ในป่าเดียวกัน
 ประเดี้ยวเดียวกะจอดเชือกฮัดกัณฑ์
 ข่อยสิเจ็ดสิหลายสิบศัตรูไฟ
 โตหนูชิงกะเลยเดินขึ้นย่ำกัดเชือกจากคอ
 คราวนั้นนกกเค้าฮู้เห็นเรื่องเป็นไป
 ราชสีห์สิห้ามมันร้ายเอาเหลือ
 มันเป็นสัตว์ปิ่นปอกบ่ควรอภัยให้
 ราชสีห์กะเลยเว้าฮ้อย ๆ หนูหลายกูจำ
 กูสิเจ็ดสิหลายสิเฮ็ดแต่ความดี
 เดียวนี้สัตว์มีมากอยู่ในระนาโตไต้
 กูจึงสิขอเผ่เอาเนื้อมากิน

นิทานเรื่อง เณรน้อยตายไปเป็นแมงมี

แม่ใหญ่ตำราญ รัตนโสภา ผู้เล่า

ยังเมือง ๆ หนึ่งชื่อว่าเมืองสาละวดี มีเจ้าชายวิกิจเป็นลูกชายของพะยาเมืองนั้น อยู่ต่อมา เจ้าชายวิกิจแต่งงานกับนางสาวอรพิมลูกสาวของเจ้าเมืองปันจนะจีลี แต่ว่าอรพิมได้อยู่ในเมืองสาละวดีนำเจ้าชายวิกิจซึ่งเป็นสามีของนาง ต่อมาวันเดือนก็ผ่านไปหลายปีหลายปี อรพิมคิดอยากจะกลับเมื่อยามบ้านพ่อแม่เมืองแม่ของตัวเอง กะเลยชวนพี่ว่า “อรพิมมาอยู่ทางพี่น่าจะดี กะสบายคืออยู่ดอก แต่ว่าอรพิมกะยังปลื้มบ้านเก่าอยู่ เป็นอรพิมว่าสิชวนอ้ายพาไปยามพ่อแม่อ้ายสิว่าจั่งได้บ่”

ทางท้าววิกิจว่า “อ้ายบ่ขัดพอน้อย อ้ายคิดว่าสิชวนอรพิมอยู่พอดี คันชั้นเฮมาออกเดินทางมือนี่โดยดีบ่” พอว่าแล้วอรพิมก็เตรียมเอาของออกเดินทางเลยแต่เมื่อนั้น

หลายมือผ่านไปผ่านไปใกล้ถึงเมืองปันจะจีลีแล้ว แต่ว่าก่อนสิเข้าไปในเมืองในเมื่อนั้น มันมีแม่น้ำกั้นอยู่ ทั้งสองฝั่งเมื่อก่อนก็คุยกันว่า “เฮลสิเฮ็ดจั่งได้ ให้อ้ายล่อยเอาของไปก่อนจั่งสิกลับมาฮับอรพิมให้ถ้าอยู่”

ขณะที่ทั้งสองกำลังคุยกันกันอยู่นั้น ก็มีเณรน้อยพายเรือมา ทั้งสองก็เลยฮ้อนวอนว่า “ให้พี่เณรเอาของข้ามไปฝั่งพูนให้แทน ส่วนค่าจ้างรางวัลนั้นสิเอาทอดให้ว่ามา”

เณรน้อยว่า “เอาข้ามกะได้อยู่แต่ว่าเรือลำน้อยจี่ได้แค่สองคนแมนสิกินไปสามกะส่วนจมน้ำ ให้ตกลงกันพวกเจ้าสิให้พี่ไปก่อนหรือให้เมียไปก่อน” “คันชั้นมาให้พี่ไปก่อนเมียถ้าอยู่หนี่” ว่าแล้วเณรกะพายไปสอด้งแล้วกะบอกว่า “เจ้าลงถ่าเมียเจ้าอยู่หละ” เณรน้อยกลับมาสออรพิมแล้วเณรบอกอรพิมว่า “มาน้องแก้วอรพิมมาลงเรือไปนำพี่ ๆ สิพาไปส่ง” เพราะว่าคิดมกักรพิมแต่แรกเห็น เณรกะพาไปแต่บ่พาไปหาผิวของนางจักเทือ เพ็นคิดว่าสิเอาอรพิมเป็นเมียให้ได้

หลายมือผ่านไป อรพิมคิดว่าตัวเองสิบ่รอด ก็เลยวางแผนหลอกเณรว่า “พี่เณรพี่พายเรือไปจอดทำน้นน้องแน เห็นคันเดื่อหมากมันสุกแดงจั่งคั้ง เป็นตาแซบแท้ น้องคิดอยากกับทั้งอรพิมหิวข้าวกะพ่องนั้น คันบ่ได้กินคือสิตายอีหลีนี้หละพี่” เณรว่า “โ้ยอรพิมอ้ายบ่ให้เจ้าตายดอก อ้ายสิจอดเดื่อนี้หละ” สิเอาอยากได้หน่วยได้บอกอ้ายมา อ้ายสิต๋อยให้” อรพิมก็จี่ขึ้นไปเรื่อย ๆ ว่าหน่วยนั้นหน่วยนี้สูงขึ้นไปเรื่อย ๆ อรพิมกะเลยสุมแดงให้มันแตก มดแดงจ้อเณรอัดตายคาต้นหมากเดื่อ จึงได้เป็นแมงมีเจาะหมากเดื่อเท่าชูมือนี่

เรื่อง ลูกศิษย์ ผู้ครู

พ่อใหญ่เต็ม บุญนวม ผู้เล่า

มีเสือสองตัวเมียคู่หนึ่งมันบ่มีลูก มือหนึ่งมันไปขอลูกกับพระอินทร์ พระอินทร์กะเลยถามว่า “มาเฮ็ดหยัง” เสือตอบว่า “อินันจะมาขอลูกกับท่านนี้หละ” พระอินทร์กะนึกในใจว่าถ้าเสือตายเปิดแล้ว มนุษย์จะบ่ได้เห็นเสือสิเห็นแต่ชื่อ พระอินทร์กะเลยให้ลูกปีละคอก คอกละ 12 โตให้เดินท่องไปให้สอดคล้อง

ต่อมา พระอินทร์กะคิดว่าถ้าให้เสือออกลูกปีละ 12 โต ลูกหลานเสือจะกินมนุษย์หมด พระอินทร์จึงเอ็นพระนารายณ์มาหา ให้แปลงเป็นเหยี่ยวไปเฉี่ยวดังเสือให้มันตัน

หละพอดีเสือจะเข้าถ้ำ พระนารายณ์กะเฉี่ยวดังเสือ เสือตกใจเสือปีละคอก ๆ ละสองโต เสือมาได้ลูกสองโตออกลูกมากคือแมว เสือกะเดินไปหาแมวให้เป็นครูสอน ครูสอนไปสอนมาลูกเสือหิวกระโดดคุบอาจารย์ อาจารย์ตกใจเล่นขึ้นต้นไม้ฮ้องออกมาว่าบักลูกศิษย์ผู้ครู ทั้งจีทั้งเหยี่ยว ลูกกะขอให้เห็นของกูจนหมด

นิทานเรื่อง เขียวฮักเขียวแพง

พ่อใหญ่ลี จันทสิงห์ ผู้เล่า

เป็นเขียวสองคนไปมาค้าขายนำกัน เขียวคนที่หนึ่งชื่อว่า สี เขียวคนที่สองชื่อว่า สีทา กะได้ทำมาค้าขายนำกันจนร่ำรวย

ต่อมา เขียวคนที่สองที่ชื่อว่าสีทา มีพ่อเฒ่าออกวางแผนตัดสินใจให้เขียวสองเขียวเจรจากันได้วางแผนให้ลูกเขยแบ่งส่วนแบ่งกัน โดยให้ลูกเขยได้สองส่วน เพราะว่าชื่อว่าสีทา มันมีสองชื่อ ให้เขียวอีกคนหนึ่งให้เอาส่วนเดียว เพราะว่าชื่อว่าสี มันมีชื่อเดียว

เขียวสองเขียวตกลงกันได้ พ่อเฒ่าของเขียวสีทาเลยวางแผนนโยบายให้เทวดาตัดสินใจพ่อเฒ่าหอมสีทาเข้าไปอยู่ในโกรนไม้ใหญ่ แล้วให้เขียวทั้งสองไปฟังความตัดสินใจจากต้นไม้

เขียวทั้งสองเลยตกลงกันไปฟัง ความตัดสินใจของต้นไม้ใหญ่ ต้นไม้ใหญ่กะตัดสินใจว่า สีมันมีชื่อเดียว สีทามันมีสองชื่อ ให้สีทาได้สองพูดเพราะมันมีสองชื่อ หอมสีมีชื่อเดียวก็ได้พูดเดียว

คำตัดสินใจแบบนี้ทำให้หอมสีบ่พอใจ เลยวางแผนฆ่าเทวดา กะหาฟืนมาขัดใส่ในโกรนโพธิ์เฒ่าเทวดาให้ตาย พ่อเฒ่าเขียวสีทาเลยตามคากกโพธิ์ใหญ่

เพราะฉะนั้นกกโพธิ์ใหญ่ จึงมีผิอยู่จนถึงทุกวันนี้

ลำชวนเล่านิทาน

พ่อแก้ว จันทสิงห์ ผู้แต่ง

ละมาบัดนี้ เถึงเวลาแล้วต้องทำ
ปัญหาถูกเต้าเฮนั่นให้จ้อจำ
นิทานมาจาชาล กล่อมให้หลานได้นอนได้
หากินพวกหมาไก่ มั่นกินได้ คู่คู่แนว
บ่คือเก๋าดอกควาหลัง
หลานบ่ปัญหาเฮจ๋าขอเงินเฮาทุกเช้าค่ำ
ละย่านหลายเคื่อ ย่านแต่พัวดอกอ้ม
ป้าให้ตาขายลุงได้แต่งกินอยู่ทางบ้าน
หนีไปเล่นกีต้าโป่ง จักเพลงหยังดอกเฟิ่นร้อง
ของดีเฮาค่าล้ำนิทานเก๋อย่าลืมหอง
ขอเอวังลงไว้ ขออภัยหากบ่ค่อง
กรรมเวรมี...นั่นละน่า...

เอานิทานดอกมากล่าว เอาของเดิมออกมาเล่า เสริม
คนโบราณตั้งแต่กี้ ได้บอกกล่าวสอนหลาน เอา
หลานของยายสมัยนั้นการกินนอนกินมันง่าย
ละยายเอี้ยยาย เดียวนี้มันเปลี่ยนแล้ว
หลานบ่ฟังความยาย นำหลายแท้ลุงป้า
ขอเงินเฮาอยู่สู้มื่อมันเที่ยวซื้อ แต่ขนม
ไปบานเบ่งอยู่เมืองกรุง
แถมเอาหลานดอกมาไว้ หนีไปโหล้มฮอดท่ง
โอยคองเค้านั้นบ่มี
มาพากันจรรรงค์ เว้าสู่หลานดอกฟังบ้าง
หลานคนล้าไ้อ์ร้องยังบ่พร่องแม่นทุกข์ใจ

นิทานเรื่อง เหนพ้อหม้าย (พ้อเอี้ย)

แม่ใหญ่สำราญ รัตนโสภา ผู้เล่า

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีชายคนหนึ่งชื่อนาย ก. ได้สมสู่อยู่ร่วมกันมากับนาง ข. เป็น
เวลานานจนกระทั่งมีลูกด้วยกันสองคน เป็นผู้ชายหนึ่งหญิงหนึ่ง

ต่อมานาง ข. เป็นโรคอิหยังกะบ่ฮู้นาง ข.กะเลยตาย ลูกทั้งสองกำลังอ่อนพ่อแม่ ลูกผู้ใหญ่
กะเฝ้าห้อยกนอน น้องคนที่สองกะว่าอยากกินข้าว พ่อกะเลยออยลูกนอน “แมวม่าอ้อมมันว่าอยาก
กินตับ กับแก้อ้อมมันจ้องสิกินไส้ เจ้าอย่าพากันให้อ่อนพ่อหลายคำแพง พ่อสิหาแม่นำมาเลี้ยงให้
ใหญ่สูง ลูกพ้อเอี้ยพากันนอนสา”

หลายปีผ่านไปนาย ก. หลงไปสักสาวผู้หนึ่งเข้าอย่างสุดหัวใจ หวังว่าสิเอามาเป็นแม่ของลูก
แต่ว่าสาวคนนั้นบอกนาย ก. ว่า “คันเจ้ามักข่อยให้เจ้าเอาลูกทั้งสองของเจ้าไปฆ่า ข่อยจั่งสิเอา” นาย
ก. หลงสาวผู้นี้หลาย คันบ่เอาลูกไปฆ่าเขาสิบ่เอากะเลยชวนลูกออกไปนา

นิทานเรื่อง นางอมิตตา

แม่ใหญ่ตำราญ รัตนโสภา ผู้เล่า

พราหมณ์นาเฒ่าหัวขาวาก มันทากทุกยากฮ้ายแลงเข้าเที่ยวขอ ขอไปเบิดสู่แนวว่าแต่เห็นของเอาเบิด ฮอดเหล่น ฮอดหลา เบิดใส่ปลามันกะขอ บั้งถันใส่เอียน ขอเงินขอทอง ฮอดแจ้วบองปลาแดงจี๊ด รวบรวมค่าเป็นเงินสี่ตำลึง

พราหมณ์คิดว่าคันสีเอาเงินไปนำ กูจะขอไปเรื่อย คนมาเห็นเขาสิปลิ้นเอาสาดอก กูจะมีเลี้ยวฮักชื่อว่าพราหมณ์โนพอสิไว้ใจได้ กูสิเอาเงินส่วนนี้ไปฝากไว้กับเลี้ยว ให้มันเก็บไว้ให้ก่อนดอก

คิดแล้วพราหมณ์นากะเลยเอาเงินจำนวนที่ขอได้เป็นเงิน 4 ตำลึง กับทองคำ 50 สตางค์ไปและตกลงกับเลี้ยวว่า “ยามเฮต้องการเฮสิมาเอา โดบมีกะให้ใช้ไปสาก่อน ฮอดยามเฮต้องการโตกะหาให้เฮ บ่เป็นหยังดอก” สัญญากันแล้วพราหมณ์นากะขอไปเรื่อย ๆ

อยู่ต่อมา สหายเกอเทอเลี้ยวกะคิดว่า ปานนี้พราหมณ์นาคือสิดายไปแล้วเงินทองที่มันเอามาฝากไว้นั้น เฮากะเอามาจับจ่ายซื้อฮักซื้อกินสา ลูกเฮากะยังน้อย ลูกใหญ่จ้งหาแทนคันเพื่อมันบ่ทันตาย ตอนที่พราหมณ์นาเอาเงินมาฝากพราหมณ์โนกับพราหมณ์ฉิบทันมีลูก โคนนานหลายกะคิดว่าพราหมณ์นาคายไปแล้ว ลูกสาวพราหมณ์โนกะจนได้ 17 ปี

จากนั้นพราหมณ์นากะกลับมาทวงหนี้แต่ว่าเงินทองเลี้ยวกะใช้หมดแล้ว

“โตสิเฮ็ดจ้งได้ เดียวนี้เฮสิได้กลับเมือบ้าน เฮต้องการเงินจำนวนที่ฝากไว้กับโดนัน ให้โตส่งคืนเฮสา เฮสิฟาวเมือ”

พราหมณ์โนกะบอกว่า “เดียวนี้เฮกะบ่ทันมีเฮกะจนใจคือกัน คันซ้นเฮสิเอาลูกเฮาให้โตว่าจ้งได้”

พราหมณ์นาว่า “เอาเงินทองมาฝากไว้บาดสิใช้เอาคนให้ มันสิกินเป็นบ้อ เฮบ่เอาดอก รับไปหาเงินมาเดยวนี้” พราหมณ์โนกะว่า “บ่เอากะให้เฮ เพราะเฮามีแนวให้โตแล้ว เฮสิเอ็นลูกสาวเฮาออกมาให้ โตเว้าเอาเด้อ”

“ว่าจ้งได้หล่าอมิตตัตตา สิเอากับพี่พราหมณ์ได้บ่”

“บู้ย ข่อยบ่เอาแกหลัว แนวพราหมณ์เฒ่าหนึ่งหยาน ข่อยย่านบ้านเพิ่นสำ บ่ทันได้พอนาค้านทำบุญแจกข้าวหบกเฒ่าผู้ตาย บ่อยากเป็นแม่หม้ายให้ชายหมู่มาเวียนจา นางสิเอาผัวเชียงซำกันกะยังได้”

ทางพราหมณ์กะเลยว่ “เอ้ย กูมาเสียดายเด้ ตั้งแต่้วยกูเฒ่าบ่ทันยังหนุ่ม กูนี้โซคบัดหล่าได้มาพัดหน่อบักนาว” อมิตตัตตาว่า “บ่เอาแหลวแนวว่าตาพราหมณ์หนึ่งหยานกันกาก จี้คันคากเก้าล้านมาโฮมเฒ่าผู้เดียว อ้าว.. จี้เคียด ข่อยบ่เอา”

พราหมณ์กะเว้าอีกว่า “พี่กะเป็นเซียงน้อยเกิดมาโดนกะเลยแก่ พ่อแม่เลี้ยงกินข้าวแต่เกิดมา เป็นจิ้งได้กะสิปล่องชิมส้มบักขามคมพราหมณ์แก่ อดสาฟังความพ่อความแม่เบ้งเป็นหยังล้ำหล่อน สิขอซ้อนฮ่วมเฮียง เฝิ่นว่าเลี้ยงช้างเผือกขางาได้กินค่า เลี้ยงช้างเล็กขางน้อยสิตายจ้อยค่าบ่มี”

นางอมิตตัตตาว่า “คันว่าเลี้ยงช้างเผือกขางาได้กินค่ากะยังไค บัดอมิตตัตตาเลี้ยงผู้เผ่างา เจ้าอยู่ไส บาดเทื่อพราหมณ์ตายแล้ว บ่มีแนวสิเป็นค่า ถ่มให้หมามันกะบ่อยากได้ บ่มีหม่อง บ่อนสิกิน”

พราหมณ์ว่า “เป็นจิ้งได้ สิปล่องชิมเชื้อ บักขามเคือ ยาจีเฮีย ข่านตั้งแต่ผ่าบตันได้อ้อมนฮ้อยไสซา” “เขา ๆ อย่างมาเว้า จิ้งได้ข้อยกะบ่เอา เขาโลค”

พราหมณ์ว่า “ไยตั้งแต่ก็ พี่กะหนุ่มคือกัน นางบ่เกิดมาทันตั้งแต่คราวพี่ยังน้อย”

เว้าหลายพราหมณ์โมโห “บ่เอากะบ่เอาคือกันนั้นหละ มันสิแนสำได้คนนี้แม่เฒ่า เอามาเงินทองที่ฝากไว้เอาคืนกูมาเดี๋ยวนี”

นางอมิตตัตตาใจอ่อนเพราะว่าเงินกะได้ใช้ของพราหมณ์จริง พ่อแม่กะเผ่าสืหาไสมาใช้พราหมณ์ จำเป็นนางอมิตตัตตาเป็นลูกกตัญญู ขอมใช้หนี้ให้พ่อแม่

นิทานเรื่อง ไก่บักโง้นกับไก่อีกล้ำ

แม่ใหญ่สำราญ รัตนโสภา ผู้เล่า

มีหนึ่งไก่บักโง้นมันไปหากินตามประสาไก่เปี้ยวเลยไปพ้อกับไก่อีกล้ำ ทางไก่บักโง้นมันถามไก่อีกล้ำว่า “หมู่ไปไสเบหิคคืออยู่ตามลำพังโตเดียว บ่ขานจูเขียวมันมาลัดเอาบ้อ”

อีกล้ำว่า “งูบ่มีดอก” ทางไก่บักโง้นเว้าขึ้นว่า “คันชั้นเฮามาตกลงกัน ทั้งสองเฮามาสมสู่อยู่ฮ่วมกันได้บ่ ข่อยสิบให้เจ้าลำบากตากดำ อยู่ร่วมกันไปกันแมนได้ลูกกะสิให้ออกมาเป็นโต บ่ให้เป็นไข่ ฮังกะสิเฮ็ดให้ หาให้อย่างดี”

ไก่บักโง้นมันแสดงกิริยาท่าทางของมันคิปล่อย มันยังบอกกับไก่อีกล้ำว่า “ขามได้ลูกน้อยอายกะสิให้เจ้าเลี้ยงลูกน้อย ส่วนอายกะสิไปไทย หาเงินได้อายกะสิซื้อผ้ากาสามาฝาก เจ้าอยู่ทางบ้านเจ้ากะอย่าเอื้อ อย่าชนอวดผู้อื่น”

บ้างเทื่อไก่บักโง้นมันได้โตนอนมันยังบ่กิน มันคาบโตนอนไปวางไสดินไก่อีกล้ำพร้อมทั้งเอ่ยวาจา “กินชะอายฮักเจ้าหลายปานนี้” ไก่อีกล้ำก็ใจอ่อนเพราะว่าทนความอ่อนวอนของไก่บักโง้นบ่ได้ ก็เลยตกลงปองใจเป็นของกัน

และ 7 มื่อผ่านมาไก่อีกล้ำท้องแก่ ก็เลยออกลูกแต่มันบ่เป็นคือสัญญากันไว้ว่าสิให้ออกมาเป็นโตนั้น มันเลยเป็นไข่ทางไก่อีกล้ำมันเลยป้อยไก่บักโง้นว่า “บัก ๆ ๆ ห่า บัก ๆ ๆ ห่า ๆ”

ทางไก่บักโง้นได้ยินมันเลยฮ้องมาบอกว่า “บ่ ๆ ๆ แมนเด็ก บ่ ๆ ๆ แมนเด็ก ๆ ๆ”

นิทานเรื่อง เชียงเมียง ตอน ได้เป็นเชียงเมียงแล้ว

พ่อสุวรรณ ไตรยะสุทธิ ผู้เล่า

พ่อเชียงเมียงได้สึกออกมาจึงได้เ็นว่าเชียงเมียง พ่อได้เป็นเชียงแห่งมีปัญหามากกว่าเก่า
อยู่มามือหนึ่ง ยังมีพญาเมืองหนึ่ง ได้มาพนันต่อความแข็งแรงใส่กัน ว่าพ่ได้ตีแข็งแรงกว่ากัน
ถ้าผู้ใดแพ้ ผู้นั้นสืบทอดเมือง

พระยาจึงให้บ่าวไพร่เสนาออกไปตีฆ้องร้องป่าวว่า ผู้ใดมีกำลังหลายให้ไปเข้าเฝ้าพญาเน่
พ่อเชียงเมียงได้ยินจึงได้ไปเข้าเฝ้าพญา ได้ทูลว่า “ข้าพเจ้าสืบทอดรับอาสาเอาเอง ข้าขอเอามาตย์ไป
ช่วยเตรียมงานแก่พะพ่” พญาจะตกลง

เชียงเมียงกะเลยพาเอามาตย์ไปตัดไม้มารวมกันเป็นมัดบักใหญ่ได้สามสี่มัด พ่อฮอดมือ นั้ด
พญาเมืองนั้นกะได้นำคนที่มีกำลังมาทันทิ ฝ่ายพญาของเชียงเมียงกะได้ที่นั่ง บ่เห็นเชียงเมียงมาตาม
นั้ด จึงได้พาพญาเมืองนั้นไปหาเชียงเมียง ที่แท้เชียงเมียงเตรียมโตไวแล้ว

เชียงเมียงได้เถ หัวโถ้นนอนอยู่ในอุ้ให้เมียกวยเสอย พ่อพญาไปฮอดกะถามเมียเชียงเมียงว่า
“ไสละเชียงเมียงอยู่ไสหละ”

เมียเชียงเมียงตอบว่า “เพิ่นไปหาตัดไม้มาเฮ็ดพินอยู่ในป่าพันแหลว”

พญาจะเลยว่ “ไปนำมาให้เน่” เมียพญาว่า “อีกบ่โดนเพิ่นกะมาดอก นั้นเด้ เพิ่นแบกมา
ไว้แล้วสามแบกนั้น”

โอ้โฮ เหลียวเห็นแบกพินกะข้านลั้ว พ่อไปเห็นลูกเชียงเมียง “ลูกได้จักเดือนแล้ว”
เมียเชียงเมียงตอบว่า “ชะกะออกมาได้เดือนเดียว”

“โอ้ขนาดลูกมันสำนี้ พ่มันสำได้” “คันหมู่เจ้าพู่ซ่านิ เเลหักคอตายโลด ให้กลับเมื่อชะทำ
บ่อยากตาย”

พญาคิดข้าน กะเลยยอมแพ้อีกคือเก้านั้นหละ

นิทานเรื่อง นางชมมะเจ้าปากบ่อน

พ่อใหญ่ลี จันทสิงห์ ผู้เล่า

มีคนใช้ของพญาในเมืองเมืองหนึ่ง รับใช้พญาทุกสิ่งทุกอย่าง

อยู่ต่อมา พญาคิดอยากกินส้ม ว่าส้มมันหอม ส้มหมกไฟมันหอมเนตาแซบ พญาบให้ปาก
ไปปากมา ถ้าได้ยินจากปากผู้ใดสิดัดขอให้ตายทันที

นางอดปากบได้กะเลยออกกลอุบาย ไปเว้าต่อคันไม้ใหญ่ว่าพยากินส้ม

ต่อมาในวัดกองเพลขาด เลยไปตัดเอาต้นไม้ใหญ่ต้นนั้นเองมาเสียดกลองเพล พอเสียดแล้ว
เสร็จ พระในวัดเลยมาตีกลองเพล พอดังเสียงดังส้ม ๆ เลยตีฆ้องฮ้องป่าวไปหาหมอโหนด หมอโหนด
กะว่ามีคนใช้พญาในเมืองมาสืบส่อว่าพญากินส้ม

ต่อมาพญาเลยเคียดร้อนให้คุมโตนางชมมะเจ้าปากบอนเอาไปตัดคอ ฮ้องน้ำไหลไปค้างอยู่
อยู่ทำนาริมวัด พระในวัดเลยพากันมาบรรจุ

อยู่ต่อมานางชมมะเจ้าปากบ่อนแปลงเพศบอกว่าวัดเหนือวัดใต้ให้เตรียมตั้งปิ่นผ้าหน้าไม้
บอกว่าวัดสองวัดสิดัดสงครามกัน

อยู่ต่อมาพระสองวัดเข้าเตรียมตัวเข้าประชิดแล้วตีกันไปได้ กะเลยสันนิษฐานว่ามันเป็นนาง
อีชมมะเจ้าปากบ่อน กะเลยเอาไปรองน้ำต่อไหลไปทางขานเมือง

กลับเพศเป็นเต่า พอดีเห็นพญาหงส์ลงมาเล่นน้ำกะเลยว่า “เฮ็ดจังได้กูจังสิเข้าในเมืองได้”
กะเลยให้หงส์สองโตนายไม้คนละทาง เต่ากะคาบกลางไม้

พอเข้าไปในเมืองเสนาอำมาตย์เห็นนางชมมะเจ้าปากบอน กะฮ้องโห้แซว่า “หงส์หามเต่า
ๆ” เต่าอดทนบได้กะบอกว่า “สู้บู้จักเต่าหามหงส์ บ่อแม่นหงส์หามเต่า” พอฮ้างปากเว้าปากคาบ
หลุดออกจากไม้ตกลงพื้นจีแตกจีแตก ตกใส่กอไผ่เป็นต่อจีเต่าหน่อไม้ ตกลงน้ำเป็นเมงจีเต่า ตก
ใส่จีแหล่เป็นจีเต่า ตกใส่ค้างพลูกะเป็นพลูจีเต่า

นิทานเรื่อง เชียงเมี่ยงตาย

พ่อสุวรรณ ไตรยะสุทธิ ผู้เล่า

มีอีกหนึ่งพญาเมืองไทย ได้ถามเชียงเมี่ยงว่า “เจ้าอยากได้อะไร” เชียงเมี่ยงตอบว่า “พ่อยากที่ดินเฮ็ดกินนั่นแหละ” พญาถามอีกว่า “อยากได้หลายลำได้” เชียงเมี่ยงตอบว่า “ขอแค่แมว ดิ้นตายกะพอแล้วข้าน้อย” “ไอ้ย สิเอาไปเฮ็ดอียังกินสำนั้น” “กระซางพุดาดอก” “คั้นจิ้งจั่นกะตกลง”

พอตกลงแล้วเชียงเมี่ยงกะได้อาเชือกมาผูกคอแมวทันที เชียงเมี่ยงได้ไล่ตีแมวแมวจะเล่นอยู่หมัดมือเพื่อแมวสิดาย พญามาวัดเบ็งได้หนึ่งพันไร่ พญาจะยอมแพ้

ต่อมาอีกหนึ่ง พญาได้ไปเอาคนเก่งปัญญามาอีกคนหนึ่ง หวังจะแก้แค้นเชียงเมี่ยง พญาสั่งให้เชียงเมี่ยงไปนั่งอยู่หัวเรือ อีกคนนั้นจะเป็นคนเจ้าปัญญาคือกัน เป็นคนพายเรือพอยาวเรือไปไกล ๆ คนพายเรือได้ถามว่า “ถ้าเชียงเมี่ยงลงจากเรือสิดงถ้าได้” “ลงทางหัวเรื่อนั้นแล้ว” คนพายเรือได้ยินจิ้งจั่นแล้ว ได้พุ่งเรือไล่ก้อไฟทันที คนพายเรือบอกว่า “ลงเบ็งคู้” เชียงเมี่ยงจึงยอมแพ้

จากนั้นมาเชียงเมี่ยงจึงจิงจอตมใจตาย เพราะว่ามีคนเจ้าปัญญามีอีกผู้หนึ่ง เชียงเมี่ยงตายไปเป็นกระต่ายต่อไป

นิทานเรื่อง แพะกับเสือเหลือง

แม่ละเอียด เวพูนารักษ์ ผู้เล่า

นานมาแล้ว ณ เมืองพาราณสี คนเลี้ยงแพะคนหนึ่งได้ต้อนฝูงแพะเข้าไปในคอก หลังจากนั้นก็ได้ออกไปเล่นตามสบาย ในเวลาที่เขาต้อนฝูงแพะไปนั้นมีแม่แพะตัวหนึ่งเดินเข้าไปทันพวกจึงเข้าคอกบ่ทันนำหมู

ในจังหวะนั้นแม่เสือเหลืองโตหนึ่งได้ไปพ้ออยู่ที่ประตูคอกด้วยหวังที่จะกินแม่แพะตัวนั้น เป็นอาหาร พอแม่แพะเห็นเสือจึงคิดจะเอาตัวรอด จึงวิ่งกับเสือเหลืองตัวนั้นด้วยถ้อยคำอันอ่อนหวานว่า “ข้าแต่ลุง ลุงมีความสุขสบายดีหรือบ่ แม่ของลุงกะอยากให้ลุงมีความสุข ตัวข้าพเจ้าเองก็อยากจะมีความสุขคือกัน”

เสือเหลืองเมื่อได้ฟังก็สละหน้าพร้อมทั้งตอบด้วยเสียงขุ่นว่า “นางแพะเอ๊ย แก่แกล้งเหยียบหางของเรา แก่คิดว่าจะพ้นความตายด้วยการเรียกเราว่าลุงอย่างนั้นหรือ ไม่สำเร็จหรอก แก่เอ๊ย”

แม่แพะจึงตอบว่า “ท่านเสือเหลืองก็ท่านนั่งหันหน้าไปทางทิศตะวันตก ส่วนข้าพเจ้านั่งอยู่หน้าท่าน หางของท่านก็อยู่ด้านหลัง ข้าพเจ้าจะเหยียบหางของท่านได้อย่างไรกัน”

“อ้าวเจ้าไม่รู้หรือนางแพะ ทวีปทั้งแปดรวมทั้งมหาสมุทร และภูเขา ตัวเราได้เอาหางวางไว้แล้วทั้งนั้น แกจะไม่เหยียบหางของเราได้อย่างไร” เสือจู่

แม่แพะเมื่อได้ยินเช่นนั้นจึงคิดว่า เสือเหลืองตัวนั้นช่างเลวทรามจริงไม่ชอบถ้อยคำอ่อนหวานควรที่เราจะได้พูดจี้ใจมันบ้าง นางแพะจึงกลั่นใจกล่าวต่อไปว่า “พ่อแม่ตลอดจนญาติๆ ของเราได้บอกไว้ว่า หางของอันทพาลย่อมเป็นหางที่ยาว”

นิทานเรื่อง ตักแตนกับลิง

พ่อใหญ่มี ทองจันทร์ ผู้เล่า

ครั้งก่อนนานมาแล้ว ยังมีชายคนหนึ่งได้ทำไร่เข้าโคตในป่าใหญ่แห่งในป่าทึบประมาณ 20 ไร่ ได้ผลพอสมควร

อยู่มาปีที่ 2 พอไปทำแล้วก็มาป่วยตายจาก ข้าวโคตกำลังออกงามจะออกผลงามมากๆ อยู่ต่อมามีตักแตนฝูงหนึ่ง หลายพันตัวมากินใบกินยอดจนจะเหี่ยว

ยังมีลิงอีกฝูงหนึ่งหลายพันตัวคือกัน มันกะลงมาจากต้นไม้ใหญ่ไล่ตักแตนอยู่ทุกมือ มันเป็นผู้ปลูกไว้ “พวกกว่าสิถ้ากินผักกินในของมัน พวกสุพากันมากินของของมันหมด กูสิไล่ตักแตนให้ตาย” ทั้งสองฝ่ายเถียงกันอยู่หลายมือ

ต่อมาเจ้าอารักษ์ป่าได้ยินรำคาญมาก เลยบอกให้เขาเอาหัวหนามาหาญเดียนี่เลย หัวหน้าใหญ่ลิงมา หัวหน้าตักแตนจะมา ทั้งสองฝ่ายมาขอแล้ว เจ้าอารักษ์ว่าให้สู้รบเรากันเอา ทำไผแพ้(คำอีสานแปลว่าชนะ)ผู้หนึ่งได้กินเข้าสาริกู

ตกลงกันแล้วหัวหน้ากลับไปบอกลูกน้อง ลูกน้องทั้งหลายเลยดีใจทั้งลิงทั้งตักแตน ผัดกันไว้ 3 วันพ้อกันหมองเศร้า เจ้าพะยาลิบบอกให้ลูกน้องตัดค้อนให้ครบมือทุกคนเลย ฝ่ายหัวหน้าตักแตนบอกลูกน้องไปขอหนามหาวขมันคมๆ มัดใส่ขาทุกโตเลย ต่อมาถึงวันนัดแล้ว มาเล็งกันอย่างสนุกสนานเลย ผลสุดท้ายตักแตนบินไปจับหัวลิงๆ กะเลยดีกันตายจนเปิดทุกโต อยู่ต่อมาตักแตนมีชัยชนะถึงเท่าวันนี้ ตักแตนจึงกินเข้าโคตรมาเท่าทุกวันนี้

นิทานเรื่อง พ่อเฒ่ากับลูกเขย

เมื่อหนึ่งดี พ่อเฒ่าไปนากับลูกเขย พ่อเฒ่าชวนลูกเขยว่า “ไปเก็บใบตองมาแอมเที่ยงนาเฮาเถาะ” ลูกเขยกะว่า “ไปกะไปดิละ” พ่อเฒ่ากะเลยหาบเอากะด้า ลูกเขยว่า “ออกไปก่อนเด้อพ่อ ลูกสิไปนากัน

พอไปสอศพ่อเฒ่ากะเลยเก็บใบตองไปเรื่อย ๆ พอลูกเขยไปสอศทอตองลูกเขยกะเข้าไปนั่งในทอให้พ่อเฒ่าหาบไปเรื่อย ๆ พ่อเฒ่ากะเลยเอ็นหาลูกเขยว่า “ทิสเอ้ย ๆ” กะบ่เห็นลูกเขย ส่วนลูกเขยนั่งอยู่ในกะทอเอาใบตองปกไว้ พ่อเฒ่าหาบทอไปสอศเถียงนากะเลยเทตองออกลูกเขยหัวร้อ พ่อเฒ่าว่า “เหี้ย ๆ ๆ หนักบ่พ่อเฒ่า” พ่อเฒ่าบ่มีความเว้าพ่อเฒ่ากะเลยว่าสือออกกนอุบายมาแก้แค้นลูกเขย

สองสามมือต่อมากะชวนลูกเขยไปนากอีกกะไปเก็บตองก็เอ่เก่า พอไปสอศลูกเขยหาบทอตองพ่อเฒ่าว่าสือแก้แค้นลูกเขย ลูกเขยเก็บตองเต็มทอ ลูกเขยเอ็นหาพ่อเฒ่ากะบ่เห็น ลูกเขยกะเลยว่า “มือก่อนเด้อพ่อ”

ลูกเขยหาบไปไกลส่าง ลูกเขยเลยว้า “มันคือหนักแพ้นอเซามีแสงก่อนนา” ลูกเขยกะไปบังต้นไม้อยู่ เลยฮ้องว่า “ข้างมาแล้วกะทอผู้ได้ตั้งอยู่หั้นเอาหนีแท้แม่ข้างสิเหยียบเด้” พ่อเฒ่ากะตื่นทอหญาตกล้าง ลูกเขยออกมาถามว่า “เย็นบ่พ่อเฒ่า” ขึ้นจากส่างกะเลยพากันกลับบ้านไปเห็นเข้หางกุดศุศุซ้า

นิทานเรื่อง ครูเกิดและตาย

พ่อใหญ่ทองสา ตราทอง ผู้เล่า

ครูเกิดและตายเป็นนิทานในตำราเดิม ได้ฟังจากพ่อตาและแม่ยาย

มีพญาคนหนึ่งได้ลูกคนเดียว อักแม่แพ้ใจเพราะมีลูกคนเดียว เลาก็เว้ากับเมียว่าสือเฮ็ดจั่งไค้จั่งจะได้ลูกสองคน เฮาจะมีความสุข

เว้ากันเข้าใจแล้ว บอกเสนาไปประกาศให้ชาวบ้านชาวเมืองให้ฮู้ทั่วตำบลทุกหนแห่ง หาเด็กผู้ชาย เกิดในวันถ่อน ๆ คือวันเสาร์ 1 ค่ำปีจล พ.ศ. ไม่รู้ เสนาก็ฮ้องปาวดังหมาข พื่อพระยาก็พอใจมาก ได้ลูกเป็นสองคนสมใจ พ่อสอนว่าลูกหนึ่ง-สองจงขึ้นบานมีหมู่เล่น กินเข้ากะแบ่งกัน เจียดจ่านาก็แบ่งคนละขา ให้ฮักกันเกิดพร้อมกันดีต่อกัน ตายพร้อมกันเกิดพร้อมกันอยู่สู้มือ (ต่อไปย่อนิทาน)

อยู่ต่อมาลูกบุญธรรมมีปัญญามากเหลือตัว เก็บเงินเก็บทองก็หลายกิน ต่อมาพ่อพระยาก็ตายแม่ก็ตาย หมอหนึ่งว่า “ลูกพ่อแท้ ๆ แต่บ่มีปัญญา” ก็คิดจะฆ่าให้ตาย ก็ปรึกษาลูกน้องทุกคน

“หาแนวตักอให้ตาย มีอื่นให้ไปจีใส่เอือนมันเด้อ มันสิว่าจ้งได้ ถ้ามันหาความผิด กูสิตักคอมันให้ตาย”

พอแล้ววันพรุ่งก็ไปดังหมาย ก็พูดว่า “พญาให้มาจีใส่มีง มีงสิว่าจ้งได้” หมอเชียงว่า “จีก็จีจริงๆนะ” เสนาทำดั่งว่ากะจีใส่เลย พอจีแล้ว บักเชียงว่า “จีก็บ่จีซื่อ ๆ เลยมีเยี่ยวแถมตดพร้อม” “อดบ่ได้ มันกะเยี่ยวน่า ตคน่า” หมอเชียงเลยตีหลังกะพากันฮ้องให้ไปหาพระยา

พระยาจะโกรธมาก “ไปเอาโตมันมา” พระยาได้สวนหมอเชียงกะว่า “จีกะบ่จีซื่อ ๆ ตามสัญญา มีทั้งเยี่ยวแถมตดพร้อม บ่เฮ็ดตามสัญญา”

พระยาจึงออกหัวคิดใหม่ ดั้นชาวไม่ต้องมันเลยประชุมตอนเช้าทุกคนนับ 1-2-3 กระดากทุกคนมีไข่คนละหน่วยวางไว้ “ถ้ามันบ่มีไข่ก็ตักคอมัน”

ตอนเช้าถึงเป้าหมายกระยังว่า ก็กระดากทุกคน หมอเชียงบ่มีไข่ ก็กางแขนออกตากปีกเหมือนไก่ผู้ขัน “เกิกเกอเดอเกิก” “ข่อยบ่แม่นไก่แม่จะมีไข่จ้งได้” ว่าแล้วกะไล่ปล้ำชุมมีไข่แม่นความเซียงอีกแล้ว

พระยาก็ยังบ่หายโกรธ วันพรุ่งเอาเขาไปเบียมันให้ตาย เซียงกะว่า “คันข่อยสิดาย ถ้าตายให้เมียเอาหมอนเท็งไม้ไว้คือคนนอนธรรมดา เอาหนังสือมาอ่าน เอาแมงกู่ใส่ให้อัดไว้ให้ดัง คือกำลังอ่านหนังสือ ใส่แว่นตานาเด้อ”

ลูกพระยาก็มาจอบเบ็งเห็นเซียงนอนเสยกะคิดว่าบ่ตาย ก็ไปบอกพระยาว่ามันบ่ตาย “ไ้ยยบายดี เอามาให้เฮากินเบ็งกันหนะ” พระยากินแล้วก็ตาย

นิทานเกิดวันได้ตายวันนั้นกะเป็นดังนี้ (ขอต่อนิทานภาค 2)

หลังจากตายแล้ว กะกลับมาเกิดเป็นกระต่าย

ยังมียายคนหนึ่งหาบกล้วยหย่างไปนำทาง เห็นกระต่ายตายยuhnทางก็เอาใส่หาบไป บ่ทันคน กระต่ายกะกินกล้วยในหาบยายจนหมดบ่ยังสอดเปลือกกล้วย แล้วกะโดนหาบเล่นหนี ยายกะจ่ม “กูมาสุนแสงเด้”

ต่อมาอีกวันหนึ่งอากาศโปร่งใสเพราะว่าฝนตกกริน กระต่ายก็ย่างไปตามริมน้ำ กะเหลียวเห็นหอยทั้งหลาย ไต่ไปนำกันเป็น 10 กระต่ายกะเลยเ็นถาม “อ้ายหอย สูลิไปสอดใสกัน” พวก “กูลิไปทั้งคลองน้ำทั้งโลกเลย” กระต่ายกะว่า “เฮามาเล่นแข่งกันบ่” หอยกะว่า “พร้อมชูมือ” ก่อนเล่นแข่ง กะนัดมือกัน

ถึงมือนัดแล้วก็กระต่ายคิดว่า “หอยมันเล่นช้ากะดื้อ กูนอนก่อนน้ำ” เพิ่นกะนอน พอตื่นขึ้นกะคำแล้ว “ตาย ๆ” กะฟาวเล่นไปหาบักหอยยuhnมองที่นัดไว้ เล่นไปกะเ็นว่า “พร้อมหละบ่อหอย” หอยก็พร้อม นับ 1-2-3 ต่อไปเลย หอยกะกุก ๆ ไปเรื่อย ๆ ตลอดทาง กระต่ายกะฟาวเล่น เ็นอีก หอยกะกุก ๆ อยู่ทางหน้า กระต่ายเมื่อยหลาย กะเลยตาย

พอตายไปหลายวันแล้วยังแต่หัว แม่ยายก็หย่างไปขายของก็มองเห็นซากกระต่าย
“สมน้ำหน้ามึง ให้มึงตายแล้วตายอีก ขายก็ย่องไปเหยียดหัวกระต่าย” แตนอยู่ให้หัวกระต่ายกะบิน
มาตอดเอา ขายก็ว่า “กูยอมแล้ว”

นิทานเรื่อง นางผมหอม

นิทานเรื่องนางผมหอมลูกช้างแต่สมัยโบราณ

เริ่มแรกจะกล่าวถึง แม่นางผมหอมคือนางสีดาเป็นลูกเจ้าเมืองหนึ่งในสมัยนั้นท่านได้จัดงานทำบุญใหญ่ขึ้น จึงให้เดินให้ราษฎรไปเก็บดอกไม้ในดงมาประดับตามถนนหนทางให้สวยงามตามบริเวณต่างๆในเมืองนั้น

เมื่อเข้าไปเก็บดอกไม้หน้านางสีดาได้หลงป่า ตามหาที่ไล่กะบ่พ้อ จึงพากันกลับบ้าน นางสีดาก็นอนค้างในดงหนึ่งคืน เมื่อตื่นเช้าก็เดินหาทางกลับบ้าน

พอสายขึ้นก็รู้สึกหิวน้ำก็หย่างไปพบน้ำชาที่สัตว์ในดงได้ลงอาบกิน แต่ช้างได้ลงกินเป็นรอย น้ำก็ใสดี นางสีดาจึงเอามือกอบน้ำในรายนั้น ก็รู้สึกเห็นทางเมื่อบ้าน

เมื่อมาถึงบ้านแล้วพ่อแม่และบ้านเมืองก็ดีใจมากจึงถามความทุกข์สุขที่หายตัวไปนั้น ก็รู้ถึงรายละเอียด แล้วจึงเปลี่ยนงานทำบุญใหญ่เป็นงานสู่ขวัญนางสีดา เมื่องานทำบุญเสร็จแล้วนางสีดา ก็ท้อง ไม่รู้ว่าท้องได้จึงได้ เมื่อสืบหาได้รู้ว่า ก็เพราะกินน้ำหม่องฮอยช้างนางก็จึงมารลูก

นางก็ทรงครรภ์ได้เดือนดาวก็คู่แก่ ประสูติลูกน้อยเลขมัมภาพสองน้องเหล่าน้อย เรียกชื่อนางลุน พี่ที่เรียกว่านางหอม ดาคนงามสะแมนทรวงพอสะอื่น

เมื่อโตใหญ่ขึ้นปากได้(พูดได้)ไปเล่นกับเขาๆ กระด่าว่าลูกช้าง เขาบอกเชื้อชาติช้างอย่ามาเล่นน้ำกู อย่ามาแกล้งตูดต่างแวนนามเชื้อ คุณนี่คนจริงแท้เสียสางบมีแปด สุนั้นแวนลูกช้างกินหญ้าอยู่ดง

นางกลับมาถามแม่ๆ ก็ตัวจนใหญ่เป็นสาวน้อยแม่จึงบอกความจริง “อ๊ะแม่เขาคำข่อยกวานว่าผีสาง เขาว่าแวนนาโคตรอยู่ดงกินหญ้า” แม่เลยบอกความจริงลูกก็อายเขาเลยอยากไปหาพ่อ แม่ก็อนุญาตให้ไปก็เลยตั้งตา ตั้งยาย และตั้งแม่ของตน “คอยอยู่ดีเด้อเจ้าทูนหัวพ่อกับแม่ ข่อยเฮ้ยลูกจากคาวนี้แล้ว” ก็เอ็นสั่งผู้บ่าว “ว่าบ่าวสำน้อยพูปมีเมีย ให้คอยอยู่ดีเด้อ อันว่าคำแพงเฮา อย่าได้ไล่ลิ้มน้อง เอามีขี้ได้ให้พองามเฮียงฮูปกันเด้อ อย่าได้เห็นแต่โกสัโกสแล้วก็เหล่าลิ้ม”

ต่อจากนั้นก็ได้ออกเดินทางไปหาพ่อในดงสุน ทั้งสองก็เดินทางไปแม่ก็คอยมองให้ลูกก็ให้ว่า นางหอมน้อยนางลุนเจ้าแม่กูเฮ้ย พี่และน้องเจ้าหากไป แม่นางทั้งสองก็ข้ามโคกก้าง พระศิริสาวป่า นับแต่มันลิ้มคองฟ้าลับแสง คุณค่าแล้วสองอ่อนก็เลยนอน จงใจหลับเหล่าฝันเห็นบ้านพอประมาณล้ำเสียงควักเคียวหลับตื่น แล้วก็สู้สองน้องนั่งทรง แล้วก็ออกเดินทางต่อไป

นางลุนก็หิวเข้า ลุนจาฮ่อนอำนำหลัง เสียขายได้แก้วธรรมรงค์สุดประเสริฐคู่ได้ เข้าและนำวางไว้บกิน แต่นั่นสองอ่อนน้อยเข้าลุ่มโพธิ์ไทร หนาวเย็นถึงค่อนอนคอมน้อง

แต่นั้นกุลชโลช้างไปคงบุปามาแล้ว เลยมาเห็นอ่อนน้อยอยู่ร่วมโพธิ์ไทร “อยู่บ่ได้ขึ้นก็มาสู่อยู่บ่อยู่ ฤกะสิได้กินคน” มาใกล้แล้วสิหนีได้จึงได้ แต่มันนางหอมด้านวาจาด้านพ่อ เพื่ออยากเป็นลูกเต้าจอมสร้อยคำณิ แห้ว

“เป็นลูกเจ้าจึงคั่นคั่นมาหา” ช้างเลยาว่า “ไผ่ผู้เป็นลูกแท้หากสิเห็นพ่อ” ว่าแล้วช้างกะก้มหัวลงผายวงจุแพนคินก็ดูฮ้าย แต่มันสองเลยขึ้นปลายงาก็เลยไต่ นางหล่าน้อยนำเอื้อยบ่อวาย

นางลุนก็เลยโคดลงหลังช้าง ช้างนั้นงวกติเข้าปลายงาปิดแก่ง ช้างนั้นขบคาบเกี่ยวกินเสียงบ่อหลอ ยังแต่นางหอมน้อยกันระยาลูกแก้วพ่อ ช้างก็ยออ่อนน้อยเอาขึ้นใส่หลัง แต่มันนางก็ลงอาบน้ำในท่าวังเพียงพ้อขึ้นเทียมเห็นหาดทรายสงหนา อยากแทงคอข้ามะนาคนำนาง ย่านเวนบ่อแล้ว เมียหน้าจอมงู

ต่อจากนั้นช้างก็ปลูกแต่งตัวชุดใส่ยังเสาดตรงช้างข้อแปมีพร้อมต่อไป ก่อนไปผมนางจึงจะหอม แต่มันช้างใหญ่ฮ้ายหาเที่ยวกินคน เจอสาวสองคนเลยเอาเลียคนมาแถมฮากไม้วิเศษของผีเอามาแถมเลียดคนสาให้ผมนางเลยเกยเก้าคำเหลี่ยมกลืนหอม จึงเรียกว่านางผมหอมพ้อหาคนใช้ผมหอมมาตัดน้ำใส่โอง

วันหนึ่งนางผมหอมลงอาบน้ำในท่าวังหลวง ผมหอมหล่นลงสามเส้น รูปตั้งต่อแก้วดวงประเสริฐบารมีเอาสองน้ำในแอบทองคำ เลยเขียนสารและผมหอมสามเส้นเอาล่องไปในน้ำ แอบนั่นก็เลยหยุดเมืองท้าวบังเกษกุมมาร

ท้าวบังเกษกุมารจับแอบได้เมื่อเปิดดูก็กลิ่นหอมมากจนชาวเมืองเขาว่าหอมจังซึ่งเหมือนสิ่งทีกินหวาน ท้าวบังเกษกุมารก็นำแอบไป เด็กหนุ่มน้อยเขาว่าหอม ๆ ก็ได้ถึงหูท้าวไผ่สีมาห้ามกับฟัง แอบนั่นไหลวนเวียนอยู่หันทับหนีไปไผ่ เด็กนำจับแอบก็ไหลไปซ้ำ

ท้าวก็เดินทาง 7 วัน 7 คืน วันแรกไปเจอผีโพงนั้นก็ไปเจอป่าหมากโมก็ได้อินจนอ้ม แต่นั่นก็มาเจอผีโพงอีกคนหนึ่งก็เลยคุยเล่น ผีโพงก็ชักท้าวอิหลีกะเลยตามท้าวไป ท้าวหนีผีโพงไปเลยเปิดอ่านสารเบ็ง ตามที่สารบอกจึงหลับดาวังระยะหนึ่งเส้น

เมื่อลืมหันขึ้นก็เจอสาวใช้มาตัดน้ำ ท้าวจึงได้พูดคุยเล่นกับเขาไปจนถึงบ้านนางผมหอม นางก็ต้อนรับอย่างดี ปูเสาดทองคำมาให้นั่งจึงได้ทักทายถามกันด้วยความยินดีว่า

“อายนั้นอยู่ประเทศด้าวหนแห่งเมืองใต้ ลังมาคนเดียวชายได้ควนมาทางนี้ใจประสงค์ยังน้อย” นางจึงบอกให้พ่อกุลชโลช้างพรายสารตน พ้อมาฮอดนี้มันสิฆ่าเจ้าเล่นแทง นอกจากนั้นมันสิฆ่าสิกกินพี่เอ๋ย

ทางมาท้าวทวยสารกับแอบ นางหล่าน้อยแพงหล่าอ่านดู สารนี้ชื่อว่าท้าวบังเกษกุมาร ทวยกันระยาคอดนางนงหล่าบ่คิดเห็น คนพี่ชายเดียวพรอยพัคคุมานาน เมียบ่มีเบื่อนข้างสิเอาได้

จึงได้ ว่าเสียแถมเข้ามาเป็นเมียขวัญนี้แล้ว ตนเดียวอาศัยขวัญมาเป็นมิ่ง นื่องบ่พวยโปรดเลี้ยงคน
อาศัยส่วนสิดาย อ่านสารแล้วนางนาจเลยสลับ นางหอมเลยสะเค็ดเคดอมท้าว แต่นั้นสองสีก้อย
เสน่ห์หาฮักฮ่วมสนุกอยู่ห้องนอนกั้วอิมเสน่ห์

แต่นั้นกุสละโลช้างไปคงแล้วผัดตัว ช้างก็เอ็นอ่อนน้อยก็ฮักพ้อเอาของ หอมเอี้ยหอมพ้อ
มาเค้เจ้า นางก็ลูกฟิงฟาวมาหาพ้อบ่มีน่าน งอยชานขวงพ่อนางก็เลยท้วง วันนี้หอมกลั่นท้าวมาคิด
แปดถึงของนางต่างเค้ฮ้อย ๆ หอมกลั่นก็อกล้วยกูยยากกินเค้ เดินทางมาเมื่อ ๆ กูมาอยากกินคนเค้
หรือมันยังอยู่เนิ่นางน้อยให้บอกมา

แต่นั้นนางหอมดั้น ลายพางอำพ้อฮ้อยบ่ฮู้เห็นแท้ที่ใด อันว่าแคนไกลล้าไพรเค้สิมาฮอด
เป็นเพราะพ้อเจ้าเอาหุ้มคนมานี้แหละ เหมือนควาติดกลั่นคนในผ้ากะบ่ฮู้ แต่มันช้างใหญ่ฮ้าย
ประโลมรูปนางหอมสายใจเอย อย่าฮุนเคเจ้ากูเดียว ว่านางนาจน้อยเห็นท้าวที่เหล่าอำแต่นั้นนางก็
ขนของเข้าในเฮียนอัดแจบ แล้วหล่ายอแอ่งน้ำมาให้พ้อกิน

กินอิมแล้วช้างใหญ่ก็เลยไป นางก็ถามไปว่าบัดนี้สินานสิซำตำได้ “คนปานได้จึงสิมาหา
ฮ้อย” ช้างเลยว่ไปวันนี้ควาแลงพ้อสิดาว มันก็ยังอยู่ซำหลายเมื่อควบวัน อยู่กันจนว่าจนว่าได้ลูก
น้อยเลยไม้มพาสองน่องหล่านั้นเรียกชื่อว่าวสาดา คนที่สองชื่อสิลา ลูกคิงของซำ

เดือนหกมาท้าวบังเกษคิดบ้านสิลามิงเมียขวัญ นางเลยว่ให้ไปนำเชื่อมย่านางเลยตกลงไป
นำกัน หอมก็เอ็นสั่งทาสีสูสีเมียสู่ห้องเมืองบ้านก็หางใจ

เขาก็ก่ล่าวถึงผิวเมียบ่ลูกออกมาจากบ้านข้ามภูสองลูก แต่มันช้างก็เลยฝันร้ายฝันว่ากุส
ละโลช้างกายสารซัว มาหาหอมเอี้ยหอมพ้อมาเค้เจ้า พ้อหากหาของด้อนมาหลายกลัวเก่าของมักเจ้า
พ้อหาได้ทุกอย่างพ้อแล้ว กุสละโลช้างเว้านาหลายเทือกก็บ่มีไฟชานกล่าวจาพ่อน้อย ช้างก็ตื่นทม
ม้างนอนงไฟท้าว แล้วจับลัดเขาเขยชมค้มกลั่นก็จึงเห็นบ่อนม่องฮอยท้าวออกไป

ช้างก็ใจฮู้ฮ้อนคือจั่งไฟเผา ปลายงาแทงหอบสะยานโดนเดิน เค็ง ๆ ไม้ในคงหักมุ่นมีคู้ป็น
อยู่แหล่งพรานใช้ไถยังปลายังคดลูก วังเวินน้ำหลายวันล้าหลายวันก็ดูเมื่อ ยหญาบต้องทั้งน้ำบ่กิน
ช้างก็เอ็งหานางยัระชาดหอมเอย

คั่นแม่นลูกอยากได้ท้าวมาฮ่อมเอียงสองกันนั้น ตั้งบ่ไขคำควนบอกกูจริงแจ้ง พ้อสิไป
ปลุกให้เมืองใหม่ยังงาม พ่อนาวังสาไฟบ่ให้มีมาต้อง แม่นสิกเห็นฮ้ายเมืองคีนมาสู่คิพ้อบ่กลัวเกรง
ตั้งพ้อยังสิดางเจ้า

แต่มันกันระชาแก่นางหอมคิดที พ้อได้ยินเสียงพ้อด้านกะเลยกุ่มฮิดู นางก็ลงวางเท้ามา
หาพ้อบ่มีน่าน นางก็กลานแคนอยู่สูงก็ยังฮ้าน กุสละโลช้างเห็นนางก็เลยสั่ง พ้อจะตายจากเจ้าจอม
มิงสายใจ กุเอี้ย ให้ลูกถอนเอาทั้งสองพ้อเมียทางบ้าน งานั้นเป็นของคำคุณเฮียนแสนประเสริฐ
พ้อจะตายจากเจ้าจอมเง่าลูกคุณ พ้อแล้ว

ช่างก็คว้าเอาได้นางหอมมากอด แปะไช้ท้องอกข้างแตกตาย กันระยาแก้วนางหอมคิดอำ
มื่อตีช่วงเทียน สะหายหิวให้คิดว่าพ่อได้เรียงในป่าคนเดียว นั้นนางวางสาสั่งบให้มามีดอง แม่นว่า
นางวอนแน่วไคพ่อบ่ขึ้นใจข่อย พ่อเอ้ย พระลูกเป็นกำพร้าคอมท้าวสิ่งใด

แต่นั้นพ่อก็มรนาจเมียนกลางไพรตายจาก ลูกกะเป็นกลางป่าไฟหนา พ่อว่าให้เอนาไป
ตัดเอา สองข้างงาข้าวแบกไปวังน้ำ นางหอมบายเอาไค่งาข้าวแบกไปวังน้ำจอมจุ่ม แปะลงน้ำงาช้าง
เกิดกลาย ตั้งต่อแก้วดวงประเสริฐบารมี เลยเหล่าเป็นเรือคำล่องไปน่านน้ำ แแต่นั้นยาบ ๆ เลื่อมเรือคำ
ไหลล่องน้ำ น้ำพัดต้องดั่งก้องคลื่นเค็ง

ตกเข้าด้านโพงกับมาเป็นดอกบัวไขไหลมาเทียมเรือคำมิ่งเมียของท้าว สาคาให้ช่วงมือ
ดอกสะเคิดให้เลยกั้นกำคำ แม่ก็เลยยิบให้ฝิโพงก็เลยชุกลงน้ำเลยลอยขึ้นฝั่ง สีดาทั้งสาคาลูกคิงของ
ป้าให้ล่อยอยู่ดีได้อให้เจ้าไปอยู่กำนำแม่ฝิโพง แม่สีดาในคงแ่ไฟแถมเนื้อ

กล่าวเรือถึงบ้านขึ้นทำกินงาน เขาก็หาพาเข้าพาควาพาหวาน ชุกออกกินข้าวเบิดมือละ
เหล้าควายเผ่าสี่โต

แต่นั้นอ้ายก็พาน้องไปหาแม่กินนมสอดดาน กันระยาแก้วแม่กูเอี้ยอดลงมาให้น้องกินนม
สาก่อน แม่ก็ลงจากต้นไม้ม่าให้กินแล้วอ้ายก็พาเมื่อ

ทีสองนั้นพ่อจอบไปเห็นจึงเมียแพงอยู่เทิงต้นไม้ พ่อก็เลยแต่งความให้ลูก ให้มิงหาหาให้
แม่ ลูกก็เลยหาหาให้ พ่อก็เลยออกมา ฝั้วก็ช่วงเอาแขนนางผมหอมน้อย เมียก็พืดขึ้นเทิงต้นไม้
ข่อยบ่น่าแล้วคันเจ้าบ่ฆ่าฝิโพงสาก่อน ให้ได้เลียดเมียมาสาผมให้น้อง สาแล้วเมียจ้งลิเมื่อ

คั่นนั้นอัสฝิโพงก็เลยฝั้นร้ายว่าเลียดอาบย้อยแดงเต็มจางฟาง แแต่นั้นเขาก็เอาฝิโพงไปอาบนน้ำ
กำมะทากลับคำแดง นางฝิโพงก็ย่าง ๆ ย้ายออกจากหอคำ ลงมาที่วังหลวง กำมะทาใส่หัวสงเก้าล้าง
เกษงอม ๆ กำมะทาถอนดาวแทงข้างคำแดงเข้าจับ ผมบายปากหารสะโลงผ้าแทงซ้ำแห่งคอฝิโพงก็
มรนาตาย เมียนตายจากหอคำมันเลยวางทับแผ่นดินคูฮ้าย

ยามเมื่อมารตายแล้วบ่มีแนวบังกัมแพดเป็นแห้ว เห็นต่อนฮ้ายฝิเผ่าแต่ประถม โคน
โชนหน้าตาเขียนลิปลิ้ว ผมงอกซ้ำทางแคว่แห่งยาว

เขาเลยชุกใส่น้ำไหลล่องนะที่หลวง ลอยนาที่ล่องไปน่านน้ำจะระเลียด ได้พอทองพายมือ
หวังสีน้าไปถวายพระยอนางหอมพุ่น มันก็เหมียนควาลันเหมือนคลใจลิขาด ควาพอกพันประมาร
ได้หนึ่งพาย หาสากไม่รู้เลียดของฝิ มาแถมเลียดของคนสาให้ผมนางเลยคำเกษเก้าคำเลียมกลิ่นหอม

นางเลยขึ้นจี่ข้างเมื่อบ้านแต่งงาน ไปฮอดแล้วเขาก็หาพาเข้ากินงานเลียงแขกจัดมาให้หอม
ได้อู่กินพาหวานเข้า พาควาชุกออก กินเข้าหมกทอกำปิ่นกับกล้วยสองหวี พอหมดสิ้นการงานก็ลา
เลิกนิทานจบตอนี่

นิทานเรื่อง พระยาพรหมทัต

พระยาพรหมทัตอยู่เมื่อพารณสี่ มีเมียชื่อนาง พิมพา มีลูกชายชื่อท้าวสุริวงศอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข บ่เดือดร้อนประการแต่สิ่งใด

อยู่มาเมื่อหนึ่งพระยาพรหมทัตเกิดเดือดร้อนกินบ่ได้นอนบ่หลับ กะเลยเว้ากับนางพิมพา อยากไปชมสวนอุทยานให้หายฮ้อนชวงกะใจ กินนี้ฝืนไส้อยู่ท้องกับเกิดเป็นหนอง พิมพาจะขอห้ามบ่ตามเจ้าพี่ พระยาเลยเกิดเดือดฮ้อนเลยห้ามบ่ฟัง นางพิมพาจะเลยเรียกเสนาบ่าวไพร่ไปเป็นหมู่เป็นพวกกะเลยได้แห่ไป นางพิมพากับลูกน้อยกะเลยได้อยู่คอย

พระยาเลยไปทอดสวนเห็นกวางทองงามเหลืออร่าม ก็เลยอยากได้ไปเป็นขวัญบ้านขวัญเมือง กะเลยให้เสนาฟ้าวไล่ นางกวางกะเล่นหนีไป เสนาก็เล่นบ่ทัน พระยาจะบ่ยอม ให้ตีวงล้อมถ้ากวางออกทางไหนให้เสนาตาม ถ้าออกทางพระยาจะติดตามคนเดียว จนได้นางกวางจึงจะกลับบ้านก็เลยติดตาม นางกวางก็เลยแปร่งร่างเป็นสาวงามทำให้พระยาหลงรัก พระยาจะถามสาวงามว่า “เห็นกวางมาทางนี้บ่” สาวงามตอบว่า “บ่เห็นสัตว์โตได้มาทางนี้ มีแต่น้องคนเดียว” เลยจะขอเมียนำเจ้า ถ้าเจ้ามีเมียและลูกน้อยโตข่อยสืออยู่จ้งได้” พระยาว่า “โอ้ยบ่เป็นเมียน้อยสิให้เป็นเมียใหญ่” สิจั้นจี่มีสาวิพาเร่งมา

นางพิมพาจะถามว่า “เอาสาวงามมาจ้งได้เด้” เจ้าพระยาจะเลยตอบว่า “นี่แหละราชินีเอกมเหสีของพี่” พิมพาไคยจ้งจ้งเป็นลมม้วยระมิงลง บาดพื้นขึ้นแล้วบ่ยอมเป็นเมียน้อยจ้งดังล่างกะโดก พระยาพรหมทัตโมโหฮ้ายจะเอานางพิมพาไปประหารชีวิตลูกกอดคอแม่บ่วาง พระยาสั่งว่า “เอานางพิมพาไปฆ่าทั้งแม่ลูก”

เพชฌฆาตตีคอกแต่ตัดไม้ได้ทั้งสามครั้ง ข่อยฆ่าเจ้าบ่ตายคอกให้บ่อกว่า “ให้นางพิมพาให้พาลูกหนีไปบ่ให้กลับมาอีก” นางพิมพาพาเดินทางไปตะวันข่อยคำต่ำลงเลยไปเห็นร่มโพธิ์ศรี เลยพาลูกนอนใต้ร่มโพธิ์ศรี สาคบหมอนหัวซ้อนกอหญ้าฟ้าเขาม้าปูแล้วก็เหล่านอน สุริวงศคูคนมแม่ก็เลยหลับ แม่ทั้งลูกมียักษ์กุมพันธ์หะมาเห็นนางพิมพาเลยเป่ามนต์ใส่ให้หลับจะเอาทั้งแม่ทั้งลูก ก็เลยอุ้มบ่จ้งเลยได้แต่แม่ไป

ท้าวสุริวงศ ตื่นขึ้นชาวหาแม่บ่เห็น กะเลยคู่มือตางนมแม่ เทวดาก็ให้มินมได้คัมภีร์กล่าวถึงนางพิมพาตื่นขึ้นแล้วกะเลยชาวหาลูกสุริวงศมากินนมแม่ แม่ก็ให้หาลูก ลูกก็ให้หาแม่ กล่าวถึงท้าวสุริวงศมีเทวดาสร้างถนนหนทางปลูกกล้วยสองข้างทาง หลายวันกลายเป็นเดือน ปี ย้อน

กล่าวถึงพระฤาษีเสกเกสรดอกบัวเลยตั้งชื่อว่า นางเกสร มีอนันก็เลยเห็นผู้ชายคนหนึ่งเดินเข้ามาหลบ ๆ ซ่อน ๆ อยู่ พระฤาษีจะบอกนางไปเอนินมา เลยเอาเสื้อผ้ามายาให้บ่กัเข้ามาหาพระ

ฤาษี พระฤาษีจะถามว่า “เจ้าสิไปไหน จะติดตามแม่ไปได้ดี ถ้าบ่เรียนวิชาอยู่กับพระฤาษีก่อน” อยู่มา
กะให้แต่งงานกับนางเกสรเป็นผัวเมียกัน

ต่อมาก็ลานางเกสรและพระฤาษี พระฤาษีกะเลยเสกจี๊ฟั้งเป็นม้ามณีกาบ จี๊เหาะไปด่าน
ลิง ลิงบอกว่า “สิไปไปได้เด้อมันสิจับกินเกี้ยงกินเสี้ยงบ่ยัง” บาดนี้ก็เลยไปบวชอยู่วัดแม่เจ้าชื่อนาง
พิมพา

ท้าวสุริวงค์ตื่นเข้ามาจ้งหัน เขาเลยบอกว่า “ผู้นี้เลยแม่ของเจ้า” นุ่งเสื้อสีฟ้าก็เลยจำไว้ก็
ติดตามแม่ไปที่บ้าน แม่ก็ปิดประตูบ้าน แม่ปิดประตูแม่ก็ไม่เปิดให้ลูก ลูกก็เลยพังประตูเข้าไปก็เลย
เป่ามนไส้ยักษ์ให้นอนหลับ เลยเอาแม่ขึ้นจี๊ม้าเขียนหนังสือไว้ “สุริวงค์ท้าวมานำเอาแม่ ยักษ์อยากได้
ให้นำสู่ต่อเร็ว” ก็เลยเอาแม่ขึ้นจี๊ม้าเหาะไปวัน ๆ ไปลงเมืองพาราณสี

นางยักษ์ผู้เป็นแม่ใหม่สะยานไส้แม่กับลูก ท้าวสุริวงค์ถอดดาบได้ตัดคอยักษ์ ยักษ์มรณา
ตายไปดับชาติ พอได้พ่อกับแม่คืนแล้วท้าวก็คิดฮอดน้องเหล่าอ่อนเกสรก็ลาแม่ไปหาเมีย

กล่าวถึงนางเกสรก็จะออกติดตามหาผัว นางก็ปลอมโศเป็นคู่ชายแถมหนดแถมตาเป็น
โจร ก็เลยฟันดาบกับนางเกสร นางเกสรก็เลยตายท้าวเลยไปหาพระฤาษี ๆ ก็มาเสกมนต์ใส่นางก็คืน
อยู่ด้วยกันได้ลูกก็เป็นชายเลยตั้งชื่อว่าท้าวการเกสรอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

นิทานเรื่อง น่ายาวิเศษ

พ่อใหญ่คำปุ่น ถาวร ผู้เล่า

ท้าวคำพรัมีฐานะยากจนมาก ต้องเที่ยวขอทานเขากินเลี้ยงชีวิต แต่มักถูกเจ้าของบ้านคำทอ
เสมอ ท้าวคำพรัรู้สึกอับอายจึงคิดจะปลูกข้าวกินเอง แต่กะบ่มีเครื่องมือ จึงแบกหน้าไม้เข้าป่าอย่าง
บ่มีจุดหมาย เมื่อหิวก็เก็บผลไม้กินพอประทังชีวิตไปเรื่อย ๆ

มือหนึ่งเห็นนกเขาจับกิ่งไม้อยู่ก็ใช้หน้าไม้ยิงนก ก็นำขาวเปลือกนั้นมาปลูก เมื่อได้ข้าวมาก
ไม่ยอมกินแต่กลับเอาไปปลูกใหม่ตัวเองยอมกินผลไม้ไปก่อน ปีต่อมาท้าวคำพรัก็ได้ข้าวเปลือกมาก
ขึ้น จนต้องเอาไปเก็บไว้บนโพรงไม้ โพรงหินจนเต็มไปหมด

วันหนึ่งฝูงนกกระจะจอกพากันมากินข้าวเปลือกของท้าวคำพรั ท้าวคำพรัก็ต่อว่าพวกนก
พวกนกจึงขอโทษและบอกว่าจะตอบแทนบุญคุณภายหลัง และหัวหน้าฝูงนกได้มอบเมล็ดข้าวทองคำ
ให้เมล็ดหนึ่งพร้อมทั้งบอกให้ท้าวคำพรันำเมล็ดข้าวไปไว้ในโพรงหินตรงที่พวกนกได้กินข้าวเปลือก
แล้วจะได้สิ่งที่ต้องการทุกอย่าง ท้าวคำพรัก็ทำตาม

ปรากฏว่าข้าวที่อยู่ในโพรงหินกลายเป็นน้ำใสสะอาด ตอนแรกท้าวคำพรัตกใจและเสียดาย
ข้าวมาก แต่ก็ลองดื่มน้ำนั้นดูปรากฏว่ามีรูปงามและมีเรี่ยวแรงมากขึ้น

นิทานเรื่อง หลวงพ่อเขียนมนต์ตด

แม่ใหญ่ทองคำ ถาวร ผู้เล่า

อยู่มาวันหนึ่งหลวงพ่อกับเณรน้อย มีชายคนหนึ่งก็เขียนมนต์ตดเหมือนกัน อยู่มาเมื่อหนึ่ง หลวงพ่อกับเณรน้อยไปบิณฑบาต พอไปสวดเขียนแม่มา่ย หลวงพ่อจะเลยถามเด็กน้อยว่า “ยาย เอื่อนนี้ไปใส” เด็กน้อยตอบว่า “เดินไปสวน” หลวงพ่อว่า “มายามได้คือบ่อยู่จักเพื่อแท้ กูสิดคใส่ เอื่อนแต่นี้ก่อนน่า” ว่าแล้วกะตดใส่เอื่อนเพเอื่อนพังหมิด

ยายกะเลยมาแต่สวน ถามเด็กน้อยว่า “ไผกลายมานี้” เด็กน้อยตอบว่า “หลวงพ่อกับเณร น้อย” ยายว่า “ไปไกลละเบาะสุ” เด็กน้อยกะเลยว่า “เหลียวเห็นสันอยู่ฟั้น” แม่ยายกะเล่นนำหลวง พ่อกับไป พอแม่มา่ยไปสวดกะกองกันตดใส่หลวงพ่อ ผ้าสะโบงปลิวว่อนไป คั่นจ้องหักจ้องเพ เลยไป บ้านผโลด เลยไปหยุดพักอยู่บ้านผเหล่า กะเลยพักเหลาคั่นจ้องอยู่พักหนึ่ง หลวงพ่อบอกว่า “บ่ไหว ดอนน้อยหลวงพ่อเมื่อยแท้ ๆ สิขอยอมสาก่อน ตอนหน้าฟั้นยังสิกว้างกว่าหลัง ขอบนิทานไว้แค่นี้

นิทานเรื่อง เห็ดดอกเดียว

แม่สุกกาย ปั่นทอง ผู้เล่า

มือหนึ่งย่ากับลูกไก่ออกไปหาเก็บเห็ด ระหว่างหย่างนำทางย่ากะเห็นเห็ดดอกหนึ่ง ย่าบอก ให้ลูกไก่เอา ลูกไก่กะว่า “บ่เอดอกมันหน้อย” ย่ากะเก็บเอา

ย่างไปโดนเคิบ กะเห็นเห็ดอีกดอกหนึ่งดอกหนึ่งลูกไก่กะว่า “บ่เอดอกมันหน้อยคือเก่า” ย่า กะเลยเก็บเอาคือเก่า ลูกไก่เลยบ่ได้เห็ดจักดอก มีแต่ย่าได้

พอมาสวดเอือนย่ากะล้างเห็ดแกง พอสุกแล้วย่ากะเอิ้นลูกไก่มากิน ที่จริงลูกไก่กะอยากคือ กัน แต่บ่กล้าทากินเพราะว่าย่าบอกให้เก็บบ่เก็บเอา ย่ากะเลยกินเบ็ดกะเหลือไว้ดอกเดียวติดหม้อ ลูก ไก่มาเห็นกะเลยกินแซบหลายกะเลยก้มเลียในหม้อ หน้ากะเลยคาหม้อ พอยามาเห็น ลูกไก่เลยอาย “กิ๊กกะกะบาดลี่ย่า”

คติสอนใจ อย่ามองข้ามสิ่งเล็กๆน้อยๆ

นิทานเรื่อง บ้านนอกเข้ากรุง

แม่ใหญ่รากริ ปั่นทอง ผู้เล่า

นานมาแล้วมีครอบครัวหนึ่งคือครอบครัวพ่อใหญ่ดี มีลูกชายชื่อทิส ซึ่งทำงานอยู่ที่กรุงเทพฯ วันหนึ่งลูกชายได้เดินทางกลับมาเยี่ยมบ้านที่บ้านนอกแล้วลูกชายก็พูดกับพ่อว่า “พ่อยากไปเที่ยวกรุงเทพฯ” พ่อก็เลยบอกว่า “อยากไปยุ” ดังนั้นลูกชายพาพ่อไปเที่ยวกรุงเทพฯ

พอมาถึงกรุงเทพฯ ลูกชายกลัวว่าพ่จะหลงทางเลยบอกพ่อว่า “ถ้าผมทำอะไรให้พ่อทำตามด้วยนะพ่อ” ก็พยักหน้ารับคำ พ่อพูดเสร็จก็เดินต่อบังเอิญเดินไปเตะปับของแม่ค้าฝ่ายพ่อเห็นลูกชายเตะปับ พ่อก็เตะบ้างเลยโดนแม่ค้าว่าให้

พอมาถึงห้องพักลูกชายก็พาพ่อพักผ่อนแล้วบอกพ่อว่า “พ่อห้องน้ำอยู่นั้นนะ สวิทไฟอยู่ตรงนี่เคื้อ” พอรุ่งเช้าลูกชายก็ไปทำงาน ส่วนพ่อพอกินข้าวเสร็จก็รู้สึกหิวน้ำ ก็เดินไปที่ห้องน้ำเหลียวหาน้ำบ่เห็น เห็นแต่โถส้วมก็เลยคิดว่าเป็นบ่อน้ำของคนกรุงเทพฯ แต่จะทำยังไงจึงจะกินได้ เลยหันไปเห็นหลอดที่เห็นบ่ออยู่ที่ฝาผนังห้อง เลยพูดว่า “จะกินน้ำบ่อของคนกรุงเทพฯ” หละกะเลยหลอดมาดูดกินน้ำที่โถส้วม ดูดเสร็จก็เลยพูดว่า “โอ้ยน้ำบ่อของคนกรุงเทพฯทำไมเค็มจัง”

พอถึงค่ำลูกชายกลับมาที่ห้องแล้วก็พากันกินข้าวเสร็จก็เข้านอน ตื่นเข้ามาลูกชายก็ไปซื้อของที่ตลาด ปล่อยให้พ่ออยู่ห้องคนเดียว โดยลูกชายได้ไปซื้อไฟฉายมาให้พ่อเอาไปใช้ที่บ้านนอก

พอพ่อกลับมาบ้านนอกตกเย็น กำลังจะเตรียมเข้านอนพ่จะเลยเอาไฟฉายมาเปิด พ่อแ่มมองเห็นแสงไฟฉายแม่ก็เลยร้องขึ้นว่า พ่อๆไฟจะไหม้มั่งแล้ว พ่อก็ตกใจวิ่งมากอดแม่ ฝ่ายแม่ก็บอกว่า ปิ๊ดๆ

คติสอนใจ การเรียนเพื่อให้ได้ความรู้ อย่าซีเกียจจะไม่รู้สิ่งของหรือสถานที่

นิทานเรื่อง คางคกเจ้าปัญญา

แม่ใหญ่ทองคำ ถาวร ผู้เล่า

ขณะที่เจ้าคางคกกระโดดหลบเสือไปนั้นบังเอิญไปเจอขอนไม้ใหญ่ เลยกระโดดหลบไปในโพรงได้ซ่อนไม้นั้นนึกว่าเจ้าคางคกจนตรอกแล้ว จึงกล่าววาจาอย่างผู้ชนะว่า “เจ้าต้องตายแน่คางคกน้อยผู้ไม่รู้จักเจียมตัว” เสือพุดพลาจึงใช้ขาหน้าข่มเจ้าคางคก เจ้าคางคกร้องว่า “อย่าอย่าอย่าเตะต้องตัวข้านะ” คางคกทวาด เสือจึงกับตลึงกับคำสั่งของคางคก “ถ้าไม่ถอยข้าจะโยนไม้นี้ทับเจ้าให้ตาย” ฝ่ายเสือเห็นดังนั้นก็เกิดความกลัวอยู่ในใจจึงถอยห่างออกไปแต่ในฐานะสัตว์ใหญ่จะหนีคางคกก็อายสัตว์อื่น คิดดังนั้นเสือจึงหันกลับมา

คางคกเห็นท่าไม่ดีจึงออกอุบายใหม่ว่า “เอาอย่างนี้เจ้าเสือเรามาแข่งการกินอาหารกันดีกว่าว่าใครสามารถกินอะไรได้บ้าง” เสือตอบรับทันที เพราะคางคกกินได้แค่ไส้เดือนและแมลงเท่านั้น เสือจึงบอกว่า “ตกลงแต่จะให้ทำอะไรล่ะ” คางคกบอกว่า “ก็ส้ารกกออกมาสิ” คางคกตอบอย่างมั่นใจ และเสือก็ส้ารกกมั่งสีดำนี้อือดับหมี บักล้งดับมันกินเมื่อก็เหมือนกันเจ้าคางคกกล่าวอย่างพระนงว่า “นี่คือดับจ้ว” เสือไม่ยอมส้ารกกออกมาอีก คางคกเห็นอย่างนั้นจึงส้ารกกออกมา

คางคกหัวเราะอย่างผู้ชนะ “ฮ่าๆๆๆๆๆ ไอ้เสือนี่มันโง่จริงๆที่บอกว่าส้าด้าก็คือถ่านไฟและสี้แดงๆก็คือด้าล้งสุกแค้นี้ก็ชนะเสือนิดนะเรา” คางคกกล่าวกับตัวเองอย่างดีใจ

นิทานเรื่อง ผีกองกอย

มีเชียวอยู่สองคน สองคนนี้นักไปไส่ไซและกะไปยามไซ แต่กะบมีปลาติดจักเทือ

มีมือหนึ่งมีเชียวผู้หนึ่งไปนอนเบ่งไซอยู่นา พอดกกลางคืนมากะมีผีกองกอยโตหนึ่งมากินปลา พอผีกองกอยได้กลืนคนมันกะไปหาเชียวผู้หนึ่ง เชียวผู้หนึ่งกะเลยทำทำตายผีกองกอยเว้าว่า “มันตายหรือยัง” เลยนิ่งส่วเบ่ง เชียวผู้หนึ่งอดหัวได้มันกะเลยเชื่อว่าคน ๆ นี้นี้ตายแล้ว เลยเอาไหเงินไหคำมาตั้งไว้เทิงหัว แล้วกะอย่างหนี

พอเชียวผู้หนึ่งตื่นขึ้นกะเก็บเอาไหเงินไหคำเมื่อเฮือน พอเชียวผู้ที่สองฮู้กะมาหาเชียวผู้แรกถามว่า “เฮ็ดจังได้คือได้เงินได้คำ” เชียวผู้หนึ่งกะเว้าให้ฟังพอเชียวผู้ที่สองเฮ็ดตาม พอผีกองกอยมานิ่งส่วเชียวผู้ที่สองอดบได้หัวออกมาผีกองกอยฮู้ว่าคน ๆ นี้นี้ทันตาย กะเลยหักคอกินดับเชียวผู้ที่สองกะเลยตาย

คติสอนใจ โลกมากลางหาย

นิทานเรื่อง หลวงพ่อจี๊ด

อยู่ในวัดแห่งหนึ่งมีหลวงพ่อสองรูป รูปหนึ่งชื่อหลวงพ่อลาดู รูปที่สองชื่อหลวงพ่อดู่ มีเณรน้อยองค์หนึ่งชื่อลี องค์ที่สองชื่อเณรศรี

อยู่มือนึงหลวงพ่พาเณรออกไปบิณฑบาตแล้วก็กลับมา หลวงพ่อดู่ก็ได้สั้หมูและอาหารหลายอย่าง ส่วนหลวงพ่อลาดูเป็นคนขี้เกียจ ถ้าได้อาหารดี ๆ ก็กินคนเดียว

มือนึงแม่เณรคนหนึ่งก็ไปตัดขอยอดทองกล้วยมาลนไฟแล้วก็เอาก้อนตอกลีมาพันตองดี ๆ ใส่บาตรให้หลวงพ่อลาดู หลวงพ่อก็คิดว่าปลาชื้อใหญ่กลับมาขอวัดก็คิดอยากกินคนเดียว พอมาถึงวัดหลวงพ่อดู่ก็เลยชวนกันข้าว หลวงพ่อลาดูเว้าว่า “บ่ทันอยากกินก่อนสา” หลวงพ่อดู่ก็พาเณรกันก่อน พอกินอิ่มแล้วพักหนึ่งก็พาเณรน้อยไปทำความสะอาดวัดก่อน

พอเขาไปแล้วหลวงพ่อลาดูก็เลยเอาข้าวมาฉน ไชออกมาเป็นก้อนตอกลี หลวงพ่โมโหหลายกะเลยดึกก็ฉนลิ้วใส่เสากุศติ ฉนบ่ดึกเลยเดินกลับคืนของเก่า ถูกหัวหลวงพ่เตะเลยม้อยระมิงตาย

นิทานเรื่อง ท้าวจี้คร้าน

แม่ใหญ่เถาว์ บรรจง ผู้เล่า

มีท้าวจี้คร้าน มือนึงไปไ้กะบ่เฮ็ดอียังเป็นคนสุขกองไฟ ยามกลับบ้านกะไปลูบเอาจี๊ดเอาเกลบลูบหน้าลูบตา ให้คนเห็นว่าเจ้าของมาแต่ไ้

วันต่อมาก็เฮ็ดคือเก่ากะไปนอนอยู่ไ้สั้หมักบัก กระรอกกั้ดบักบักตมมาถึหัวท้าวจี้คร้าน ถามกระรอกป็นยังก็อื่ดบักบักเพราะงูเกี้ยวคอกระรอก ไปถามมดลิ้นพันปลิ้นหางงู กระรอกกะเลยไปกั้ดบักสเก็งหล่นไ้หัวฟี่จี้คร้าน ไปถามมดลิ้นมึงเป็นยังคือไปปลิ้นหางงู ไปถามไ้เก้เถื่อนเป็นยังมึงคือไปเชี้ยหางมดลิ้น ในบักงาฐไ้สตาไ้เก้เถื่อน ไปถามในบักงาเป็นยังคือไปฐไ้สตาไ้เก้เถื่อน ฟานเล่นด่าในบักงา ไปถามฟานเป็นยังคือไปเล่นด่าด้นงา นกเขาขันฮ้องป๊อก ปอกๆมาหย่องข้า ฟาน ไปถามนกเขามันป๊อกปอกๆ จักจันมันแพ้ว ๆ ว่านแห่ขามนกเขา ไปถามจักจันคือฮ้องแพ้ว ๆ มันไม่มีดับ ไ้ ไ้ พุง

นิทานเรื่อง ข้าวปลูก

แม่ใหญ่เถาว์ บรรจง ผู้เล่า

มีตาขายไปขอข้าวปลูกกับหนู นกแต่ๆไปขอข้าวปลูกกับหนู นกแต่ๆเลยว่่าหนูซิงตาสด
หนดสอดมแซมข้าวปลูกเจ้ายังมีแนบ่ หนูเลยว่่าให้มากกว่านกแต่ๆ ขาหยกขาหยางเว้าบ่ช่วงมิงอย่าขึ้น
บ้านกู นกแต่ๆเลยหนีกลับบ้าน

นกเขาไปขอข้าวเจ้าเตี้ยๆเจ้าผู้เพี้ยนางนี้ข้าวปลูกเจ้ายังมีแนบ่ โอ้ยอ้ายนกเขาคอหลายสามรอบ
ผู้เจ้าปากชอกให้ขึ้นมาบนบ้านปั่นข้าวให้นกเขา นกเขาได้กะเลยข้าวมาให้บ้านมาหาตาขาย

นิทานเรื่อง นกเขากับนกกะแต่

แม่ใหญ่เถาว์ บรรจง ผู้เล่า

อยู่มาวันหนึ่งนกเขาออกไปหากินจนเวลาจะค่ำแล้วกะบ่เห็นตักแตนแม้แต่โตเดียว เจ้านกเขา
กะจนใจเหลือเกินบ่รู้ว่าสิเอาอิหยังไปให้ลูกกับเมียกิน นกเขาจะนั่งคิดอยู่พอดีกะเหลียวไปเห็นนกกะ
แต่นั่งเหงาอยู่ตัวเดียว

นกเขาจะบินลงจากต้นไม้ไปหานกกะแต่ กะถามนกกะแต่ว่าได้อิหยังไปให้ลูกเมียกินแน
เอาจั่งซี่เฮาไปขอข้าวกับหนูลองเบ็งบ่ นกเขาจะเลยว่่า “เอาจั่งซี่ให้เธอไปขอข้าวกับหนูลองเบ็งก่อน
คั่นขอบ่ได้เฮาจั่งสิไปขอ” พอนกเขาบอคนกกะแต่กะเลยไป

พอไปฮอดคนกกะแต่กะเว้าว่่า “ไอ้หนูซิงตาสดหนดขาว ข้าวปลูกเจ้ายังมีแนบ่” หนูฮุน
“ปาดโท้ อีขาหยกขาหย่าง เว้าบ่ช่วงมิงอย่าขึ้นเฮือนกู” นกกะแต่กะบ่ได้ข้าวปลูกเลย กลับมาฮอด
นกเขาถามว่่าบ่ได้ นกเขาว่่า “ถ้าบ่ได้เฮาสิไปเอง” ว่่าแล้วนกเขาจะไป

พอไปถึงเฮือนหนูนกเขาจะเลยพูดขึ้นว่่า “เจ้าเฮือกเฮือยเจ้าผู้เพี้ยนางสิ ข้าวปลูกเจ้ายังมีอยู่
บ่” “โอ้ย ท้าวคนเขาคอหลายสามรอบ เจ้าปากชอกให้ขึ้นเฮือนมา” นกเขาจะขึ้นไปหนูกะหาข้าวให้
กินจนอิ่ม อิ่มแล้วหนูกะเอาข้าวให้นกเขาไปให้ลูกให้เมียกินน้า พอขอได้แล้วนกเขาจะฮ้องว่่า “ข้าว
กู ข้าวกู” อยู่ทุกวันนี้ นิทานกะจบลงแค่นี้

นิทานเรื่อง พ่อเผ่ากับลูกเขย ตอน ไปเก็บตอง

พ่ออำนวย ถาวร ผู้เล่า

มีหนึ่งพ่อเผ่ากับลูกเขยคุยกันเรื่องกระท่อม ว่าแล้วพ่อเผ่าก็ชวนลูกเขยไปเก็บตองลูกเขยพูดว่า “พ่อปีนขึ้นไปเก็บใบตองเด้อ ลูกจะเก็บใบตองอยู่ล่าง” ว่าแล้วพ่อเผ่าก็ปีนขึ้นไปเก็บใบตองคราวหนึ่งลูกเขยเรียกพ่อเผ่าว่า “พ่อ ๆ ลูกไปจี๋ก่อนเด้อคราวเดียว ไปปโคนคอก”ว่าแล้วลูกเขยก็ไป

ลูกเขยค่อย ๆ ย่องเข้ามาในกระท่อ ลูกเขยเข้าไปอยู่ในกระท่อเอาใบไม้ปิดกะของให้มิดชิด โคนหลายพ่อเผ่ากะเลยอื่นหาว่า “ทิส ๆ มาเร็ว ๆ” พูดแล้วพ่อเผ่ากะลงมาจากต้นไม้ พ่อเผ่ากะหิ้วกระท่อ พ่อเผ่าหนักกะเลยเอาไม้มาคอนหิ้วจนถึงกระท่อม พ่อเผ่าหนักแสงจนถึงกระท่อมพ่อเผ่านอนลงลูกเขยไม่ได้ยินเสียงพ่อเผ่า ลูกเขยก็เลยออกมาพ่อเผ่าเห็นลูกเขยอยู่ในกระท่อพ่อเผ่าโกรธมากคิดจะแก้แค้นลูกเขย